

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор В.Кузьменко

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
спеціалізованої школи №94 «Еллада» м.Києва

НА 2023-2024 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

5-6 класи

Схвалено
на засіданні
педагогічної ради
(протокол № 6
від 29.08 2023 р.)

Навчальний план (5 - 6 класи) СЗШ № 94 м. Київ на 2022 – 2024н.р. (II ступеня)

	Інваріантна складова	5-А	6-А	Разом
Освітні галузі	Навчальні предмети			
Мовно-літературна	Українська мова,	4	4	
	Українська література і зарубіжна література	2	2	
	Перша іноз. Мова(грец.)	1,5	1,5	
	Друга іноз. Мова (анг.)	3,5	3,5	
		3	3	
Математична	Математика	5	5	
	Алгебра			
	Геометрія			
Природнича	Вступ до природничих наук	2	1.5	
	Біологія			
	Географія		2	
	Фізика			
	Хімія			
Соціальна і здоров'язберезувальна	Здоров'я, безпека та добробут	1	1	
	Етика/курси морального спрямування			
	Підприємництво і фінансова грамотність			
Громадянська та історична	Вступ до історії України	1		
	Історія України, Всесвітня історія			
	Історія України			
	Всесвітня історія	-	-	
	Правознавство	-	-	
Інформатична	Інформатика	1,5	1,5	
Технологічна	Технології	2	2	
Мистецька	Образотворче мистецтво	1	1	
	Музичне мистецтво	1	1	
Фізична культура	Фізична культура	3	3	
Разом		28+3	31+3	
Варіативна складова (курси за вибором)				
Гранично допустиме навчальне навантаження		28	31	
ВСЬОГО		28+3	34	

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПЕЧЕРСЬКОЇ РАЙОННОЇ в місті КИЄВІ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
СПЕЦІАЛІЗОВАНА ШКОЛА №94 «ЕЛЛАДА»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Вікторія КУЗЬМЕНКО

МАТЕМАТИКА
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ 5-6 КЛАСІВ

Розроблена на основі модельної програми
«Математика 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти
(автори Скворцова С.О., Тарасенкова Н.А.)

Рішення педагогічної ради ✓
від «28» 08 2023 р.

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Математика

перший цикл, 5–6 роки навчання

Вступна частина

Пояснювальна записка

Курс математики першого циклу базової середньої освіти — важлива складова навчання, розвитку й виховання учнів 5–6 класів, яка є логічним продовженням і розвитком курсу математики початкової освіти й основою для навчання математики в другому циклі базової середньої освіти. Цей курс у системі неперервної освіти ґрунтується на змісті та обов’язкових / очікуваних результатах математичної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм для початкової школи.

Модельна навчальна програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти (далі ДС) і Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти та спрямована на досягнення **мети математичної освітньої галузі**, а саме, на розвиток особистості учня через формування математичної компетентності у взаємозв’язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає:

- засвоєння системи знань,
- удосконалення вміння розв’язувати математичні та практичні задачі;
- розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості;
- розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.

Навчання математики в першому циклі базової школи виконує низку значущих для загального розвитку особистості учня **завдань**, зокрема:

- формування здатності досліджувати проблемні ситуації та виокремлювати проблеми, які можна розв’язувати із застосуванням математичних методів;
- моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій, планів дій для розв’язання проблем;
- критичне оцінювання процесів і результатів розв’язання проблем;
- розвиток математичного мислення для пізнання й перетворення дійсності та розвиток математичного мовлення.

Навчання математики в 5–6 класах забезпечує формування й розвиток в учнів ключових компетентностей (*Додаток 7 до ДС*) та спільних для них наскрізних умінь. Очевидно, що цей процес відбувається в ході опанування змісту та досягнення очікуваних результатів навчання, які визначає модельна навчальна програма, засобами навчальних завдань, що запропоновані в підручниках, створених на основі даної програми.

Програму побудовано *на принципах*: науковості, системності, систематичності й послідовності, доступності, зв’язку навчання із життям, інтегративності та наступності в навчанні математики в початковій школі та в першому циклі базової

школи, перспективності — спрямованості змісту та очікуваних результатів першого циклу базової освіти на засвоєння математики в другому циклі базової школи. Принципи науковості, систематичності й послідовності реалізуються через визначення змісту навчання — математичних понять, фактів, способів діяльності, які узгоджуються із загальнонавчальною в математичній науці поняттєвою базою та термінологією; логіка подання математичного змісту розгортається від простого до складного й передбачає на кожному наступному етапі навчання приріст компетентності учня за рахунок розширення множини чисел (натуральні числа з числом нуль, звичайні дробі з однаковими знаменниками, десяткові дробі, раціональні числа) і перенесення й реконструкції відомих математичних понять, фактів, властивостей, способів дії в нові умови. Не менш важливу роль для розвитку математичної компетентності учня відіграє передбачений програмою поступовий перехід до більш високого рівня абстрактності змісту, форм його фіксації та способів опрацювання, що відповідає природним змінам в інтелектуальній сфері учнів даного віку, зокрема переходу від наочно-образного до абстрактного мислення. Програма передбачає узагальнення й систематизацію вивченого на попередньому етапі навчання та повторення вивченого наприкінці поточного навчального року, що забезпечує зведення знань, умінь і навичок учнів у систему. Зв'язок із життям та інтеграція з іншими освітніми галузями здійснюється внаслідок включення до змісту навчання важливих для життєдіяльності сучасної людини питань, як-от аналіз даних зі схем, таблиць, діаграм, поняття середнього арифметичного, відсоткових розрахунків, математичного моделювання. У програмі достатню увагу приділено формуванню в учнів обчислювальних навичок (які віднесено Європейською спільнотою до ключових компетентностей ХХІ століття).

Курс математики першого циклу базової освіти є інтегрованим за своєю структурою і вміщує арифметику цілих невід'ємних чисел / звичайних дробів / десяткових дробів / раціональних чисел, крім того, алгебраїчну та геометричну пропедевтику, функціональну пропедевтику, а також аналіз даних. У зв'язку із цим передбачено виокремлення в модельній програмі таких наскрізних ліній:

1. *Числові системи.*
2. *Вирази, рівності й нерівності.*
3. *Пропедевтика вивчення функцій.*
4. *Математичне моделювання.*
5. *Геометричні фігури. Геометричні величини.*
6. *Аналіз даних.*

Оскільки *пріоритетними* в 5–6 класах є питання нумерації та арифметичних дій із числами й величинами, то системоутворювальною є *змістова лінія «Числові системи»*. Формування поняття числа ґрунтується на одержаному в початковій школі досвіді застосування знань нумерації в межах мільйона, сформованих обчислювальних навичках виконання арифметичних дій додавання, віднімання, множення й ділення із цілими невід'ємними числами (усні й письмові прийоми); на розумінні звичайного дробу як однієї чи кількох рівних частин цілого. У початковій школі поняття числа вводилося як кількісна характеристика рівночисельних множин і як результат вимірювання величини, тому основні величини (довжина, маса, місткість, час) розглядалися в тісному зв'язку з формуванням поняття числа, ви-

вченням арифметичних дій із числами. Завдяки цьому створювалася пропедевтична основа для побудови моделей навколишнього світу та реалізовувався зв'язок математики з іншими науками.

Метою змістової лінії «Числові системи» є формування й розвиток в учнів поняття числа (натурального, числа 0, дробу (з однаковими й різними знаменниками, десяткового), цілого (додатного, від'ємного), раціонального), розвиток поняття про основні величини, а також формування обчислювальних навичок, у тому числі й під час виконання дій з іменованими числами. Ця лінія розширює можливості для виконання арифметичних дій не лише в окремих числових множинах, а й через введення дії піднесення до степеня; вміщує питання нумерації (усної та письмової), порівняння чисел; арифметичних дій із числами; основні величини — довжина, маса, час та арифметичні дії з іменованими числами; відсотки та пропорції, що забезпечує блок базових знань «Числа і вирази», який вміщено в Додатку 7 до ДС.

Розширення множини чисел відбувається від вивчення цілих невід'ємних чисел (натуральні числа та нуль) у 5 класі, звичайних і десяткових дробів у 5–6 класах до цілих чисел (додатних та від'ємних) і раціональних чисел у 6 класі. У межах кожної числової множини учні виконують арифметичні дії додавання, віднімання, множення й ділення, піднесення до степеня (квадрата і куба). У 5 класі вивчаються арифметичні дії додавання, віднімання, множення й ділення із цілими невід'ємними числами та десятковими дробами, додавання й віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками, а в 6 класі — додавання й віднімання звичайних дробів із різними знаменниками, множення й ділення звичайних дробів, а також додавання й віднімання, множення й ділення цілих чисел, що далі узагальнюється для раціональних чисел. Слід зазначити, що для учнів 5 класу новою дією є округлення натуральних чисел та десяткових дробів до певного розряду, що є основою для подальшого вивчення наближених обчислень.

У 5 класі, ґрунтуючись на одержаному в початковій школі досвіді щодо розуміння звичайного дробу як однієї чи кількох рівних частин цілого, у порівнянні дробів з однаковими знаменниками, у знаходженні дробу від числа та числа за його дробом, учні підводяться до вищого щабля узагальнення й набувають розуміння звичайного дробу як частки двох натуральних чисел. Новим навчальним змістом для п'ятикласників є поняття десяткового дробу, порівняння десяткових дробів, арифметичні дії з десятковими дробами. Водночас правила порівняння звичайних дробів з однаковими знаменниками, правила знаходження дробу від числа та числа за його дробом лишаються в тому вигляді, у якому вони пропонувалися в початковій школі. Лише в 6 класі, після навчання множення й ділення на дріб, набувають розвитку правила знаходження дробу від числа та числа за його дробом.

У 5 класі вводяться відсотки й учні знаходять відсоток числа та число за його відсотком на підставі правил знаходження дробу від числа та числа за його дробом. У 6 класі, з огляду на узагальнені правила знаходження дробу від числа та числа за його дробом, знаходження відсотка числа та числа за його відсотком набувають нового сенсу й розглядаються відсоткові розрахунки. Уведення в 6 класі відношень та пропорції не лише розширює коло математичних понять, а й відкриває нові можливості для опанування учнями нових способів розв'язування засобами математики проблемних ситуацій, які виникають у довкіллі.

Змістова лінія «*Числові системи*» спрямована на *формування в учнів умінь* (Додаток 8 до ДС): вирізняти й виокремлювати серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; аналізувати дані, описувати зв'язки між ними, подавати дані в різних формах; визначати, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації; добирати, упорядковувати, фіксувати, перетворювати звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; використовувати математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язування проблемних ситуацій; володіти математичними термінами та символами, доцільно використовувати їх; виконувати операції з математичними об'єктами та використовувати різні форми представлення інформації; використовувати необхідне приладдя й інформаційно-комунікаційні технології; формулювати та відображати у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; представляти результати розв'язання проблемної ситуації; оцінювати різні способи розв'язання проблемної ситуації; пов'язувати різні елементи математичних знань і вмінь, робити висновки, підкріплювати свою думку аргументами; висловлюватися змістовно, точно, лаконічно.

Знаходження значень числових виразів передбачає як дотримання порядку виконання дій, так і перетворення виразів на підставі законів і правил арифметичних дій, зокрема розкриття дужок, винесення спільного множника за дужки та зведення подібних доданків. Логіка розгортання змісту навчання передбачає перенесення одержаних знань і способів дії на буквені вирази. Отже, наступна *змістова лінія* «*Вирази, рівності й нерівності*» містить алгебраїчні питання: вирази (числові й буквені), рівності (числові, буквені, рівняння, формули, пропорції), нерівності (числові й буквені). *Метою змістової лінії «Вирази, рівності й нерівності»* є підготовка випускників першого циклу базової освіти до вивчення систематичного курсу алгебри і забезпечення блоку базових знань «*Рівняння й нерівності*» за Додатком 7 до ДС.

Слід зазначити, що алгебраїчну пропедевтику було розпочато ще в початковій школі — учні вже вміють розрізняти числові й буквені вирази; читати й записувати як простіші вирази, так і вирази на кілька дій, у тому числі з дужками; знаходити значення числових і буквених виразів, дотримуючись порядку дій, а також виконуючи простіші перетворення — на підставі законів і правил арифметичних дій і означення дії множення. У 5–6 класах учні продовжують працювати із числовими та буквеними виразами на тих самих засадах, які були вивчені в початковій школі. Приріст компетентності пов'язаний із розвитком лінії перетворення виразів через перехід від розподільного закону множення відносно додавання до винесення спільного множника за дужки, а далі й зведення подібних доданків.

У початковій школі серед числових рівностей було виокремлено рівняння; учні розв'язували і прості рівняння, і рівняння ускладненої структури (права частина подана числовим виразом, один із компонентів є числовим або буквеним виразом) переважно способом, який ґрунтується на правилах знаходження невідомого компонента арифметичної дії. Також учні знайомилися зі способом добору і, можливо, зі способом, що передбачає застосування властивостей рівностей (додаткові питання ТОП для початкової школи, створеної під керівництвом О. Я. Савченко). Розглянуті в початковій школі види рівнянь продовжують вивчатися в 5–6 класах, приріст

компетентності в 5 класі забезпечують рівняння, що передбачають виконання дій зі звичайними та десятковими дробами, перетворення числових і буквених виразів, зокрема знаходження суми / різниці доданків з невідомим, а в 6 класі — рівняння, у яких вимагається знайти невідомий член пропорції, звести подібні доданки, та рівняння, що містять невідоме в обох частинах. У 5 класі відбувається застосування вивчених у початковій школі способів розв’язування рівнянь на ширшому змісті, а в 6 класі рівняння вже розв’язуються на підставі основних властивостей рівнянь.

Випускники початкової школи мають достатній досвід у порівнянні числових виразів і знаходженні окремих розв’язків буквених нерівностей. Так, деякі розв’язки буквеної нерівності знаходили способом добору, способом зведення до рівняння і, можливо (додаткові питання програми), на підставі залежності результату арифметичної дії від зміни одного з компонентів при сталому третьому. У 5–6 класах лінія нерівностей продовжується, її розвиток відбувається за рахунок введення в 5 класі подвійних нерівностей та строгих і нестрогих нерівностей.

У результаті опанування учнями змістової лінії *«Вирази, рівності й нерівності»* планується досягнення *конкретних результатів*, визначених у *Додатку 8 до ДС*: пов’язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами; використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв’язування проблемних ситуацій; визначає компоненти математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв’язки між ними; обирає математичну модель до стандартної ситуації; обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв’язання проблемної ситуації; виконує операції з математичними об’єктами та використовує різні форми представлення інформації; шукає альтернативні способи розв’язання проблемної ситуації; оцінює різні способи розв’язання проблемної ситуації; володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх; висловлюється змістовно, точно, лаконічно.

У процесі вивчення нумерації числу ставиться у відповідність точка, яка позначається на числовому промені (5 клас) або координатній прямій (6 клас), далі розміщення точки на площині характеризується двома координатами, і вона зображується на координатній площині (6 клас). Знання про арифметичні дії множення й ділення, піднесення до степеня застосовуються в ході дослідження процесів та ситуацій, які відбуваються в навколишньому світі, під час створення їх математичних моделей. Учні застосовують знання про групи взаємопов’язаних величин та записують ці залежності у вигляді формули, заповнюють таблиці (5 клас). Далі серед залежностей між величинами виокремлюються пряма та обернена пропорційні залежності, учні вчать будувати графік залежності (6 клас). Таким чином, реалізується *змістова лінія «Пропедевтика вивчення функцій»*, метою якої є підготовка учнів 5–6 класів до вивчення курсу математики в другому циклі базової школи. Ця змістова лінія реалізує *блок базових знань «Функції» Додатка 7 до ДС* і ґрунтується на досвіді випускників початкової школи з розуміння залежності результату арифметичної дії від зміни одного з компонентів, із розпізнавання ситуацій, які можна описати групами взаємопов’язаних величин: маса одного предмета, кількість предметів, загальна маса; довжина одного, кількість, загальна довжина; місткість однієї посудини, кількість посудин, загальна місткість; ціна, кількість, вартість; продуктивність праці, час роботи, загальний виробіток; швидкість руху, час руху, подола-

ний шлях, — та знань взаємозв'язків між величинами однієї групи й розуміння залежності зміни однієї величини від зміни іншої величини при сталій третій величині.

Змістова лінія «*Пропедевтика вивчення функцій*» сприяє досягненню конкретних результатів, визначених у Додатку 8 до ДС, а саме: вирізненню серед проблемних ситуацій тих, що розв'язуються математичними методами; аналізу даних, описуванню зв'язків між ними, поданню даних у різних формах; добору, упорядкуванню, фіксуванню, перетворенню звукової, текстової, графічної інформації математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; перетворенню, представленню та поширенню інформації математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових; визначенню компонентів математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв'язків між ними; будуванню математичної моделі проблемної ситуації із використанням визначеного математичного апарату; конструюванню математичної моделі в стандартній ситуації; виконанню операцій із математичними об'єктами та використанню різних форм представлення інформації; пов'язуванню різних елементів математичних знань і вмінь, формулюванню висновків із підкріпленням своєї думки аргументами; використанню математичних понять, фактів та запропонованої послідовності дій для розв'язування проблемних ситуацій; володінню математичними термінами й символами та доцільному їх використанню; спроможності висловлюватися змістовно, точно, лаконічно.

У такий спосіб створюється математична база для дослідження ситуацій і виокремлення проблем, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів для моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій, планів дій для розв'язання проблемних ситуацій, критичного оцінювання процесу та результату розв'язання проблемних ситуацій, що є метою змістової лінії «*Математичне моделювання*». Ця змістова лінія включає «знакові моделі проблемних ситуацій» (Л. Фрідман) — сюжетні математичні задачі: прості й складені, у тому числі й типові; передбачає застосування арифметичних та алгебраїчних методів розв'язування задач.

Змістова лінія «*Математичне моделювання*» представляє розвиток змістової лінії «*Математичні задачі й дослідження*» за ТОП для початкової школи, створеної під керівництвом О. Я. Савченко. Традиційно певну частину курсу математики початкової школи утворюють сюжетні математичні задачі, які являють собою самостійний елемент змісту навчання. Випускники початкової школи знайомі як із простими задачами, на запитання яких можна відповісти, виконавши одну арифметичну дію, так і зі складеними — такими, на запитання яких не можна відповісти однією арифметичною дією. Серед складених задач було виділено типові задачі, що містять однакову для двох випадків величину: на знаходження четвертого пропорційного, на пропорційний поділ, на знаходження невідомих за двома різницями, на подвійне зведення до одиниці; на процеси: на спільну роботу, на рух. Учні початкової школи переважно розв'язували задачі арифметичним методом, хоча знайомились і з алгебраїчним методом розв'язування задач — складанням рівняння.

У початковій школі метою навчання розв'язування сюжетних математичних задач є формування в учнів загального вміння розв'язувати задачі, яке містить уміння аналізувати формулювання задачі, подавати його результати у вигляді допоміжної моделі (короткого запису та / або схематичного рисунка), здійснювати пошук розв'язування задачі від запитання до числових даних (аналіз) або від числових да-

них до запитання задачі (синтез), скласти план розв’язування задачі й записувати розв’язання задачі за діями з поясненням та виразом, давати відповідь на запитання задачі. Певну увагу приділялося роботі над задачею після її розв’язання (перевірці розв’язку задачі, дослідженню задачі шляхом зміни шуканого при складанні й розв’язуванні обернених задач, шляхом перетворення задачі). У 5–6 класах учні продовжують розв’язувати зазначені види й типи задач; розвиток компетентності відбувається за рахунок ускладнення задач на пропорційний поділ, причому в 6 класі ці задачі, як і задачі на знаходження четвертого пропорційного, розв’язуються складанням пропорції. Приріст компетентності відбувається й за рахунок введення нових видів задач: на відсотки в 5 класі та відсоткові розрахунки в 6 класі. У 5–6 класах задачі розв’язуються як арифметичним, так і алгебраїчним методами.

Змістова лінія «Математичне моделювання» спрямована на формування в учнів здатностей (*Додаток 8 до ДС*): вирізняти серед проблемних ситуацій ті, що розв’язуються математичними методами; досліджувати проблемну ситуацію, отримувати дані, перевіряти достовірність даних; аналізувати дані, описувати зв’язки між ними, подавати дані в різних формах; добирати дані, потрібні для розв’язання проблемної ситуації; визначати, що саме може бути результатом розв’язання проблемної ситуації; обирати способи та розробляти план дій, необхідних для розв’язання проблемної ситуації; оцінювати необхідність і достатність даних та визначати недостатність чи надлишковість даних для розв’язання проблемної ситуації; обирати математичну модель до стандартної ситуації; визначати компоненти математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв’язки між ними; будувати математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат; шукати альтернативні способи розв’язання проблемної ситуації; оцінювати різні способи розв’язання проблемної ситуації. Змістова лінія «Математичне моделювання» забезпечує досягнення загального результату «Розвиток математичного мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіння математичною мовою», який визначено в *Додатку 8 до ДС*. Сюжетні математичні задачі є ефективним засобом формування в учнів умінь: визначати та описувати зв’язки між математичними об’єктами та об’єктами реального світу; використовувати математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв’язування проблемних ситуацій.

Геометричну пропедевтику передбачено змістовою лінією «Геометричні фігури. Геометричні величини». Мета цієї змістової лінії полягає в розвитку в учнів просторових уявлень, уміння спостерігати, порівнювати, узагальнювати й абстрагувати; формуванні у школярів практичних умінь будувати, зображувати, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів; у підготовці до вивчення систематичного курсу геометрії. Ця змістова лінія реалізує блок базових знань «Геометрія і вимірювання геометричних величин», який подано в *Додатку 7 до ДС*.

У початковому курсі математики в учнів були сформовані уявлення та поняття про геометричні фігури на площині, їх ознаки та властивості (точку, пряму, промінь, відрізок, криву, ламану, багатокутники, серед яких прямокутник і квадрат, круг і коло), причому були запропоновані лише означення прямокутника і квадрата, сформульовані через найближчий рід та видові відмінності. Учні вже навчилися розпізнавати геометричні фігури у просторі (куб, прямокутний паралелепіпед, піра-

міда, конус, циліндр, куля), зіставляти геометричні фігури з предметами довкілля. Навчальна діяльність пов'язувалась із вимірюванням та обчисленням геометричних величин (довжини відрізка, периметра многокутника (формула периметра прямокутника і квадрата), площі прямокутника та квадрата), розв'язуванням задач геометричного змісту (на обчислення довжини ламаної, периметра многокутника, площі прямокутника і квадрата) та обернених до них. Розвиток цієї лінії в першому циклі базової освіти відбувається шляхом розгляду градусної міри кута, вимірювання кутів за допомогою транспортира, властивостей вимірювання відрізків і кутів, поняття доповняльних променів, класифікацій трикутників за сторонами й кутами, розгляду нерівності трикутника, властивостей прямокутного паралелепіпеда і куба, об'єму прямокутного паралелепіпеда і куба в 5 класі; кола та його елементів, площі круга, кругового сектора, поняття про паралельні й перпендикулярні прямі в 6 класі.

Змістова лінія *«Геометричні фігури. Геометричні величини»* забезпечує досягнення конкретних результатів (*Додаток 8 до ДС*): вирізняє серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; виокремлює подібні ситуації; досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє їх достовірність; аналізує дані, описує зв'язки між ними, подає дані в різних формах; добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації; визначає, що саме може бути результатом її розв'язання; добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації; будує математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат; оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації; визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу; пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами; використовує необхідне приладдя та інформаційно-комунікаційні технології; володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх; висловлюється змістовно, точно, лаконічно.

Зв'язок курсу математики першого циклу базової освіти із життям та інтегрованість його змісту з іншими освітніми галузями реалізується через змістові лінії *«Пропедевтика вивчення функцій»*, *«Математичне моделювання»*, *«Геометричні фігури. Геометричні величини»*, а також через змістову лінію *«Аналіз даних»*. Метою цієї змістової лінії є набуття найпростіших навичок роботи зі способами подання інформації, аналізу інформації, уміщеної в таблицях, схемах, діаграмах, графіках, формування вмінь використовувати дані для розв'язування практично зорієнтованих задач. Змістова лінія *«Аналіз даних»* реалізує аналогічний блок базових знань *«Дані, статистика та ймовірність»* з *Додатка 7 до ДС*. Засобами цієї змістової лінії відбувається розвиток змістової лінії *«Робота з даними»*, яка є складником математичної освітньої галузі за Державним стандартом початкової загальної освіти. У початковій школі учні познайомилися з різними способами подання даних — у вигляді схеми, таблиці, стовпчастої діаграми, навчилися зчитувати з них інформацію. У 5 класі розвиток компетентності йде шляхом введення понять «таблиця даних», «шкала» у контексті аналізування даних таблиць, діаграм; знаходження середнього значення. У 6 класі вводяться кругові діаграми, розширюється змістова основа аналітичної діяльності учнів шляхом залучення раціональних чисел.

Змістова лінія «Аналіз даних» забезпечує досягнення *конкретних результатів, визначених у Додатку 8 до ДС*: вирізняє серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних; аналізує дані, описує зв'язки між ними, подає дані у різних формах; добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації; добирає, упорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; перетворює, представляє та поширює інформацію математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових; обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації; будує математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат; формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування; оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації; володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх; висловлюється змістовно, точно, лаконічно.

Отже, змістові лінії «Числові системи», «Вирази, рівності й нерівності», «Пропедевтика вивчення функцій», «Математичне моделювання», «Геометричні фігури. Геометричні величини», «Аналіз даних» повною мірою реалізують блоки базових знань, які подано в Додатку 7, і забезпечують досягнення конкретних результатів відповідно до Додатка 8 до Державного стандарту базової загальної освіти. Ці змістові лінії реалізуються в розділах, за якими структуровано програму для 5 та 6 класів.

Програма 5 класу містить такі розділи:

Розділ І. Узагальнення та систематизація вивченого в початковій школі.

Розділ ІІ. Натуральні числа.

Розділ ІІІ. Звичайні дроби.

Розділ ІV. Десяткові дроби.

Розділ V. Відсотки. Середнє арифметичне.

Розділ VI. Повторення вивченого.

Програма 6 класу структурована за такими розділами:

Розділ І. Узагальнення та систематизація вивченого в 5 класі.

Розділ ІІ. Подільність натуральних чисел.

Розділ ІІІ. Звичайні дроби та дії з ними.

Розділ ІV. Відношення і пропорції.

Розділ V. Раціональні числа та дії з ними.

Розділ VI. Повторення.

У межах кожного розділу послідовність розгортання змісту та логіка досягнення очікуваних результатів визначається в темах підручників.

У програмі конкретизовано зміст навчального матеріалу, види навчальної діяльності для кожного класу й подано відповідні очікувані результати навчання. Визначений у програмі обсяг навчального матеріалу є необхідним і достатнім для формування в учнів предметної математичної та ключових компетентностей, а також готовності до вивчення математики на наступному ступені освіти — у другому циклі базової загальної освіти.

Основна частина
Програма

5

клас

№ п/п	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Розділ І. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВІВЧЕНОГО В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ			
<i>Змістова лінія 1. Числові системи</i>			
1	Учень (учениця): знає назви чисел у межах 1 000 000, місце числа в натуральному ряді; визначає розрядний склад числа; замінює число сумою розрядних доданків; порівнює числа в межах 1 000 000; виконує дії додавання й віднімання чисел на основі десяткової нумерації;	<i>Нумерація чисел у межах 1 000 000. Десятковий склад числа. Читання й запис натуральних чисел. Способи порівняння натуральних чисел. Арифметичні дії додавання, віднімання, множення та ділення на підставі десяткової нумерації.</i>	Читання й записування чисел. Визначення місця числа в натуральному ряді. Визначення розрядного складу числа. Додавання й віднімання на основі десяткової нумерації. Порівняння чисел. Множення й ділення на розрядну одиницю 10, 100, 1000, ... Множення й ділення на підставі десяткової нумерації.
2	розуміє суть арифметичних дій додавання, віднімання, множення й ділення; знає назви компонентів і результатів арифметичних дій; застосовує до обчислень правило знаходження невідомого компонента арифметичної дії; перевіряє правильність виконання арифметичних дій; застосовує алгоритм ділення з остачею; перевіряє правильність виконання ділення	<i>Арифметичні дії додавання й віднімання, множення й ділення. Назви компонентів та результату арифметичної дії. Властивості арифметичних дій. Закони і правила арифметичних дій. Усні прийоми обчислення. Ділення з остачею. Письмові прийоми додавання, віднімання, множення й ділення. Способи перевірки правильності виконання арифметичних дій.</i>	Узагальнення і систематизація знань про арифметичні дії. Читання та запис числових виразів. Застосування властивостей арифметичних дій в обчисленнях. Застосування правил і законів арифметичних дій в обчисленнях. Усні обчислення. Виконання обчислень з використанням письмових прийомів

	з остачею; <i>володіє</i> навичками усного додавання й віднімання, множення й ділення; <i>володіє</i> навичками письмового додавання й віднімання; <i>володіє</i> навичками письмового множення й ділення на одноцифрове та двоцифрове числа; <i>обчислює</i> значення числових виразів без дужок, що містять різні арифметичні дії, на основі порядку виконання дій у виразах; <i>виконує</i> перетворення числових виразів;	Порядок виконання дій у виразах.	мів. Перевірка правильності виконання арифметичних дій. Прикидка очікуваного результату.
3	<i>знає</i> назви й позначення одиниць величин — довжини (1 мм, 1 см, 1 дм, 1 м, 1 км), маси (1 г, 1 кг, 1 ц, 1 т), часу (1 с, 1 хв, 1 год), вартості (1 к., 1 грн), співвідношення між одиницями довжини, маси, часу, грошовими одиницями; <i>застосовує</i> співвідношення між одиницями вимірювання величин під час розв’язування пізнавальних і практично зорієнтованих задач;	<i>Величини.</i> Основні величини: довжина, маса, час, вартість. Одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними. Іменовані числа.	Заміна менших одиниць вимірювання величин більшими; більших — меншими. Заміна складеного іменованого числа простим; простого — складеним. Порівняння іменованих чисел. Додавання й віднімання іменованих чисел.
4	<i>розуміє</i> спосіб одержання звичайного дробу як частини цілого; <i>розуміє</i> спосіб запису звичайного дробу; <i>розуміє і пояснює</i> суть чисельника і знаменника звичайного дробу; <i>читає і записує</i> звичайні дроби;	<i>Дріб як одна або кілька рівних частин цілого.</i> Чисельник та знаменник дробу. Дроби, що дорівнюють 1. Способи порівняння звичайних дробів з однаковими знаменниками. Правила знаходження дробу від	Одержання дробу. Пояснення суті знаменника і чисельника. Порівняння дробів на наочній основі; порівняння дробів з однаковими знаменниками. Знаходження

	розпізнає звичайні дроби, які дорівнюють 1; порівнює звичайні дроби з однаковими знаменниками; застосовує правила знаходження дробу від числа та числа за його дробом під час розв'язування практично зорієнтованих завдань.	числа; знаходження числа за його дробом.	дробу від числа. Знаходження числа за його дробом.
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
5	Учень (учениця): обчислює значення числових і буквених виразів при заданому числовому значенні букви; застосовує порядок виконання дій у буквених виразах; застосовує закони додавання і множення чисел;	Числові й буквені вирази. Значення буквеного виразу. Залежність значення буквеного виразу від числового значення букви. Закони додавання і множення чисел. Порядок виконання дій у виразах.	Знаходження значень буквених виразів. Перетворення буквених виразів.
6	знаходить способом добору деякі числа, що задовольняють нерівність; розв'язує рівняння з одним невідомим, у яких права частина є числовим виразом; один компонент є числовим виразом, буквеним виразом; виконує перевірку кореня рівняння.	Рівності й нерівності. Прості та ускладнені рівняння. Способи розв'язування рівнянь на основі залежностей між компонентами та результатами дій.	Розв'язування простих рівнянь. Розв'язування ускладнених рівнянь: рівнянь, у яких права частина є числовим виразом; рівняння, у яких один із компонентів є числовим виразом; рівняння, у яких один із компонентів є буквеним виразом.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
7	Учень (учениця): встановлює залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів;	Залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів.	Знаходження значень сум, різниць, добутків і часток на підставі залежності результату арифметичної дії від зміни одного з компонентів.

8	знає трійки взаємопов'язаних величин: маса одного предмета, кількість предметів, загальна маса; довжина одного предмета, кількість предметів, загальна довжина; ціна за одиницю товару, кількість товару, вартість покупки; продуктивність праці, час роботи, загальний виробіток; швидкість руху, час руху, подоланий шлях; розуміє залежність між величинами певної трійки (без використання відповідних термінів); застосовує правило знаходження певної величини під час розв'язування задач; розуміє характер зміни однієї величини залежно від зміни іншої при сталій третій.	Групи взаємопов'язаних величин: маса одного предмета, кількість предметів, загальна маса; довжина одного предмета, кількість предметів, загальна довжина; ціна за одиницю товару, кількість товару, вартість покупки; продуктивність праці, час роботи, загальний виробіток; швидкість руху, час руху, подоланий шлях. Правила знаходження однієї величини за двома іншими. Залежність однієї величини від зміни іншої величини при сталій третій величині.	Розпізнавання групи взаємопов'язаних величин, якою описується певна ситуація або процес. Знаходження однієї величини за двома іншими величинами.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
9	Учень (учениця): розв'язує прості задачі вивчених видів; розв'язує складені задачі на 2–4 дії;	Задачі. Прості й складені задачі.	Розв'язування простих і складених задач.
10	розпізнає типові задачі за їх ознаками; розв'язує задачі, що містять однакову величину; розв'язує задачі на процеси: на спільну роботу; на одночасний рух у різних напрямках і в одному напрямку.	Типові задачі. Задачі, які містять однакову величину: задачі на знаходження четвертого пропорційного; задачі на подвійне зведення до одиниці; задачі на пропорційне ділення; задачі на знаходження невідомих за двома різницями. Задачі на процеси: задачі на спільну роботу; задачі на одночасний рух. Ускладнені	Розв'язування типових задач, що містять однакову величину; задач на процеси. Дослідження задачі: складання й розв'язування оберненої задачі; перетворення задачі.

		задачі на рух. Задачі на рух в одному напрямку: задачі на рух на-вздогін; задачі на рух з відставанням.	
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
11	Учень (учениця): розрізняє геометричні фігури на площині за їх ознаками; розпізнає геометричні фігури у просторі; розпізнає елементи прямокутного паралелепіпеда — ребро, бічну грань, основу, вершину; знає ознаки прямокутника (квадрата); класифікує кути на прямі й непрямі (гострі, тупі); класифікує трикутники на прямокутні, гострокутні, тупокутні; різносторонні, рівнобедрені й рівносторонні; зображує геометричні фігури, позначає їх буквами латинського алфавіту; використовує властивість протилежних сторін прямокутника під час розв'язування практичних задач;	<i>Геометричні фігури на площині й у просторі.</i> Точка. Пряма. Крива. Промінь. Відрізок. Ламана: замкнена й незамкнена. Многокутники: трикутник, чотирикутник. Прямокутник і квадрат. Властивість протилежних сторін прямокутника. Коло і круг. Елементи кола і круга: центр, радіус, діаметр. Просторові фігури: циліндр, конус, куля, піраміда, призма — прямокутний паралелепіпед і куб.	Визначення істотних ознак геометричних фігур. Спільні та відмінні ознаки геометричних фігур. Встановлення істинності або хибності тверджень. Оцінювання істинності або хибності умовиводів. Класифікація многокутників. Застосування властивості сторін прямокутника. Зображення трикутника, прямокутника і квадрата. Побудова кола і круга. Розрізнення просторових фігур.
	знає одиниці площі (1 мм², 1 см², 1 дм², 1 м², 1 км², 1 а, 1 га) та співвідношення між ними; обчислює периметр трикутника, прямокутника, квадрата, многокутника; визначає площу плоскої фігури за допомогою палетки; застосовує формулу для знаходження площі пря-	<i>Геометричні величини.</i> Периметр трикутника, прямокутника, квадрата, многокутника. Площа плоскої фігури. Формула периметра прямокутника і квадрата. Формула площі прямокутника і квадрата. Задачі геометричного змісту.	Обчислення периметра трикутника, прямокутника, квадрата, многокутника. Застосування формули площі прямокутника і квадрата. Знаходження площі плоскої фігури за допомо-

	мокутника; <i>знаходить</i> довжину однієї сторони прямокутника за відомими площею та іншою стороною; <i>розв'язує</i> практично зорієнтовані задачі на знаходження площі об'єкта прямокутної форми.		гою палетки. Розв'язування задач геометричного змісту.
Розділ II. НАТУРАЛЬНІ ЧИСЛА			
<i>Змістова лінія 1. Числові системи</i>			
12	Учень (учениця): <i>знає</i> назви перших чотирьох класів та розрядів, які входять до них; <i>називає</i> розрядні одиниці кожного з чотирьох класів; <i>встановлює</i> співвідношення між розрядними одиницями кожного класу; <i>визначає</i> розрядний і класовий склад чисел; <i>читає і записує</i> числа в межах мільярда; <i>зображує</i> числа точками на координатному промені; <i>встановлює</i> послідовність чисел у межах мільярда; <i>утворює</i> числа різними способами; <i>порівнює</i> числа; <i>записує</i> число у вигляді суми розрядних доданків;	<i>Десяткова нумерація в межах мільярда.</i> Означення натурального числа. Натуральний ряд чисел. Найменше натуральне число. Число нуль. Місце числа в натуральному ряді. Способи утворення числа. Розрядні одиниці. Розряди. Десяткова система числення. Розрядний склад числа. Алгоритм читання, запису чисел у межах мільярда. Позиційний принцип запису чисел. Сума розрядних доданків. Способи порівняння чисел. Алгоритм округлення натуральних чисел до певного розряду.	Утворення чисел. Читання й запис чисел у межах мільярда. Подання числа у вигляді суми розрядних доданків; суми чисел різних класів. Знаходження наступного і попереднього чисел у натуральному ряді. Порівняння натуральних чисел на підставі їх розташування в натуральному ряді. Порівняння чисел. Округлення натуральних чисел до певного розряду.
13	<i>застосовує</i> знання десяткової нумерації для виконання арифметичних дій; <i>виконує</i> множення й ділення на розрядну одиницю; <i>виконує</i> додавання й віднімання, множення й ділення круглих чисел;	<i>Додавання й віднімання, множення й ділення чисел на підставі десяткової нумерації в межах мільярда.</i> Поняття попереднього й наступного членів натурального ряду та способи їх знаходжен-	Знаходження попереднього й наступного членів натурального ряду для заданого числа, більшого за число 1. Множення й ділення на роз-

		ня. Множення й ділення на розрядну одиницю: 10, 100, 1000, 10 000 Додавання й віднімання на підставі розрядного складу числа. Прийоми обчислення з круглими числами.	рядну одиницю: 10, 100, 1000, 10 000 Додавання й віднімання на підставі розрядного складу числа. Додавання й віднімання круглих чисел. Множення й ділення круглого числа на одноцифрове. Множення на кругле число. Ділення на кругле число.
14	володіє обчислювальними навичками усного додавання й віднімання натуральних чисел;	Усні прийоми додавання й віднімання натуральних чисел.	Усні обчислення різними способами. Дії з величинами.
15	виконує додавання у випадку трьох доданків; прогнозує кількість цифр у сумі, різниці; перевіряє правильність виконання арифметичних дій; володіє обчислювальними навичками письмового додавання й віднімання;	Письмове додавання й віднімання. Правила перевірки правильності виконання арифметичних дій додавання й віднімання.	Додавання й віднімання чисел у межах мільярда з використанням письмового прийому. Дії з величинами.
16	володіє обчислювальними навичками усного множення й ділення натуральних чисел;	Прийоми усного множення й ділення натуральних чисел. Способи перевірки правильності виконання арифметичних дій множення й ділення.	Усні обчислення різними способами. Дії з величинами. Перевірка правильності виконання арифметичних дій множення й ділення.
17	застосовує алгоритми письмового множення на одноцифрове, двоцифрове, трицифрове числа; застосовує алгоритми письмового ділення на	Письмові прийоми множення й ділення. Письмовий прийом множення. Письмовий прийом ділення. Способи перевірки прави-	Письмове множення й ділення на одноцифрове число; двоцифрове число; трицифрове число. Письмове

	одноцифрове, двоцифрове, трицифрове числа; <i>планує</i> послідовність виконання дій у письмових обчисленнях; <i>прогнозує</i> кількість цифр у добутку, частці до знаходження результату; <i>володіє</i> навичками письмового множення, ділення націло й ділення з остачею;	льності виконання арифметичних дій множення, ділення націло й ділення з остачею.	ділення з остачею. Перевірка правильності виконання арифметичних дій множення, ділення.
18	<i>округлює</i> натуральні числа;	<i>Округлення натуральних чисел.</i> Правила округлення натуральних чисел.	Округлення натуральних чисел.
19	<i>розуміє</i> суть дії піднесення числа до степеня; <i>знає</i> означення квадрата числа; куба числа; <i>виконує</i> піднесення числа до степеня; <i>дотримується</i> порядку виконання дій у виразах, що містять квадрат і куб числа; <i>обчислює</i> значення числових виразів, у тому числі й тих, що містять степені;	<i>Степінь числа.</i> Дія піднесення до степеня. Основа степеня. Показник степеня. Квадрат числа. Куб числа. Порядок виконання дій у виразах, що містять квадрат і куб числа.	Заміна добутку рівних чисел / однакових букв степенем. Піднесення до степеня. Знаходження значень числових виразів на кілька дій, у тому числі виразів із дужками й таких, що містять квадрат і куб числа, на підставі порядку виконання дій у виразах.
20	<i>перетворює</i> більші одиниці вимірювання величини на менші й навпаки; <i>порівнює</i> іменовані числа (однойменні величини); <i>виконує</i> додавання й віднімання однойменних величин, множення й ділення іменованих чисел на натуральне число.	<i>Величини.</i> Арифметичні дії додавання й віднімання, множення й ділення з іменованими числами.	Перетворення іменованих чисел. Порівняння іменованих чисел. Додавання, віднімання іменованих чисел. Множення й ділення іменованого числа на натуральне число.
Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності			
21	Учень (учениця): <i>розуміє</i> суть числової	<i>Числові рівності й нерівності.</i>	Читання числових рівностей, нерівно-

	рівності, нерівності, подвійної числової нерівності; <i>розрізняє</i> правильні й неправильні числові рівності, нерівності; строгі й нестрогі числові нерівності; <i>перевіряє</i>, чи є правильною числова рівність, нерівність; <i>складає</i> числові рівності, нерівності, подвійні числові нерівності за вимогою;	Поняття числової рівності, нерівності. Правильні / неправильні числові рівності, нерівності. Строгі й нестрогі числові нерівності. Подвійна числова нерівність.	стей, у тому числі подвійних. Перевірка на правильність числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних. Складання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних.
22	Учень (учениця): <i>обчислює</i> значення буквених виразів, у тому числі тих, що містять квадрат і куб числа;	<i>Буквені вирази.</i> Значення буквеного виразу. Порядок виконання дій у виразах, у тому числі тих, що містять квадрат і куб числа.	Знаходження значень буквених виразів, у тому числі тих, що містять квадрат і куб числа.
23	<i>спрощує</i> числові й буквені вирази; <i>перетворює</i> добуток числа і суми / різниці на суму / різницю добутків (розкриває дужки); <i>виносить</i> спільний множник за дужки;	<i>Перетворення виразів.</i> Способи спрощення числових і буквених виразів на підставі переставного і сполучного законів множення. Спільний множник. Застосування розподільного закону для розкриття дужок або для винесення спільного множника за дужки. Подібні доданки. Зведення подібних доданків.	Спрощення числових і буквених виразів. Розкриття дужок у числових і буквених виразах. Винесення спільного множника за дужки. Зведення подібних доданків.
24	<i>розуміє</i> формулу як буквенний вираз або як буквену рівність; <i>записує і пояснює</i> формули: периметра вказаних у змісті геометричних фігур; площі прямокутника, квадрата; об'єму пря-	<i>Формула.</i> Формула подоланого шляху; вартості покупки; загального виробітку. Формула периметра прямокутника; квадрата. Формула площі прямокутника; квадра-	Застосування формул, зазначених у змісті, у навчальних і практично зорієнтованих ситуаціях.

	мокутного паралелепіпеда й куба; застосовує формули для знаходження значень величин;	та. Формула об'єму прямокутного паралелепіпеда й куба.	
25	визначає рівняння як рівність, що містить невідоме, значення якого треба знайти; визначає розв'язок (корінь) рівняння як числове значення невідомого, за якого рівняння перетворюється на правильну числову рівність; розуміє, що рівняння може не мати розв'язку; розв'язує рівняння, що містять невідоме в одній частині рівняння, у тому числі ті, у яких треба знаходити суму / різницю доданків з невідомим; виконує перевірку кореня рівняння; знаходить деякі розв'язки буквенної нерівності.	Рівняння. Нерівності. Корінь / розв'язок рівняння. Прості й ускладнені рівняння з числами в межах мільярда. Рівняння, що не мають розв'язків. Рівняння, у яких треба зводити подібні доданки. Добір окремих розв'язків буквенної нерівності.	Розв'язування рівнянь, у яких один із компонентів або права частина є числовим виразом. Розв'язування рівнянь, у яких один із компонентів є буквеним виразом. Розв'язування рівнянь, у яких треба знаходити суму / різницю доданків з невідомим. Добір окремих розв'язків буквенної нерівності.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
26	Учень (учениця): знає і записує формули для знаходження: довжини шляху; загального виробітку, вартості покупки; площі прямокутника і квадрата; об'єму прямокутного паралелепіпеда й куба; застосовує формули для знаходження величин, що входять до формул;	Групи взаємопов'язаних величин. Формули. Формули периметра прямокутника; квадрата. Формули площі прямокутника; квадрата.	Застосування формул для знаходження: подоланого шляху; вартості покупки; загального виробітку; периметра прямокутника; квадрата; площі прямокутника; квадрата у навчальних і практично зорієнтованих ситуаціях.
27	зображує координатний промінь; позначає натуральні чис-	Координатний промінь. Координатний промінь. Алгоритм	Побудова координатного променя. Розміщення точки

	ла на координатному промені; <i>визначає та записує</i> координату точки за її розміщенням на координатному промені; <i>позначає</i> точку на координатному промені за її координатою; <i>порівнює</i> натуральні числа з опорою на координатний промінь; <i>знаходить</i> відстань між двома точками на координатному промені.	побудови координатного променя. Координата точки. Порівняння натуральних чисел з опорою на координатний промінь. Відстань між двома точками на координатному промені.	на координатному промені залежно від її координати. Визначення координати точки на координатному промені. Знаходження відстані між двома точками на координатному промені.
Змістова лінія 4. Математичне моделювання			
28	Учень (учениця): <i>розв'язує</i> прості й складені задачі вивчених видів; <i>розв'язує</i> типові задачі; <i>застосовує</i> арифметичний та алгебраїчний методи розв'язування задач; <i>складає</i> прості й складені задачі;	<i>Прості й складені задачі. Типові задачі.</i> Арифметичний та алгебраїчний методи розв'язування задач.	Розв'язування простих і складених задач. розв'язування типових задач. Розв'язування задач різними способами.
29	<i>виконує</i> аналіз змісту задачі; <i>моделює</i> описану в задачі ситуацію у вигляді короткого запису і / або схематичного рисунка; <i>аналізує</i> умову задачі та <i>обирає</i> спосіб її розв'язування; <i>складає</i> план розв'язування задачі; <i>прогнозує</i> очікуваний результат; <i>записує</i> розв'язання задачі; <i>записує</i> відповідь на запитання задачі.	<i>Загальні прийоми роботи над задачею.</i> Аналіз тексту задачі. Допоміжна модель задачі у вигляді короткого запису; схематичного рисунка. Способи пошуку розв'язування задачі. Математична модель задачі. Розв'язок задачі.	Робота над задачею.
Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини			
30	Учень (учениця): <i>визначає</i> відрізок, промінь	<i>Прості геометричні фігури. Точка. Пряма.</i>	Вимірювання довжин відрізків.

	як частину прямої; <i>розрізняє</i> прямі, гострі, тупі кути; <i>вимірює</i> довжину відрізка, градусну міру кута за допомогою транспортира; <i>зображує</i> прямі, відрізки заданої довжини, промені, кути заданої градусної міри; <i>знаходить</i> довжину відрізка за довжинами його частин; градусну міру кута за градусними мірами його частин; <i>позначає</i> фігури буквами латинського алфавіту;	Площина. Відрізок. Довжина відрізка. Рівні відрізки. Властивість довжини відрізка. Промінь. Доповняльні промені. Кут. Градусна міра кута. Рівні кути. Внутрішній промінь кута. Властивість градусної міри кута.	Порівняння відрізків. Зображення відрізка заданої довжини. Знаходження довжини відрізка за довжинами його частин. Вимірювання кутів. Порівняння кутів. Зображення кута заданої градусної міри. Знаходження градусної міри кута за градусними мірами його частин.
31	<i>розрізняє</i> прямокутник, квадрат; <i>називає</i> деякі істотні ознаки прямокутника, квадрата; <i>використовує</i> властивість протилежних сторін прямокутника під час розв'язування практичних задач; <i>зображує</i> прямокутник, квадрат, позначає їх буквами латинського алфавіту; <i>застосовує</i> формули для знаходження периметра і площі прямокутника і квадрата в навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих ситуаціях;	<i>Прямокутник і квадрат</i>. Властивість протилежних сторін прямокутника. Формула периметра прямокутника, квадрата. Формула площі прямокутника, квадрата. Задачі, які передбачають знаходження площі прямокутника, квадрата.	Зображення прямокутника і квадрата. Порівняння фігур за площею. Розв'язування прямих та обернених задач, які передбачають знаходження площі прямокутника, квадрата.
32	<i>визначає</i> розгорнутий кут, прямий кут; <i>класифікує</i> кути на прямі, гострі, тупі; <i>вимірює</i> градусну міру кута за допомогою транспортира; <i>зображує</i> кути за допомо-	<i>Кут</i>. Означення кута. Елементи кута: вершина, сторони. Розгорнутий кут. Одиниці вимірювання кутів. Градусна міра кута. Транспортир. Вимірю-	Позначення кутів буквами. Зображення розгорнутого кута, прямого кута за допомогою косинця. Вимірювання кутів транспортиром.

	гою транспортира; <i>позначає</i> кути буквами латинського алфавіту; <i>порівнює</i> кути; <i>знаходить</i> градусну міру кута за градусними мірами його частин;	вання кутів транспортиром. Рівні кути. Порівняння кутів. Класифікація кутів за градусною мірою. Властивості вимірювання кутів.	Зображення кута заданої градусної міри. Порівняння кутів. Знаходження градусної міри кута за градусними мірами його частин. Вимірювання кутів многокутників транспортиром.
33	<i>розрізняє</i> трикутник серед інших геометричних фігур; <i>обчислює</i> периметр трикутника; <i>класифікує</i> трикутники на прямокутні, гострокутні, тупокутні; різносторонні, рівнобедрені, рівносторонні; <i>застосовує</i> властивість кутів трикутника;	<i>Трикутник</i>. Елементи трикутника. Периметр трикутника. Класифікація трикутників за кутами. Властивість кутів трикутника. Класифікація трикутників за сторонами. Нерівність трикутника.	Знаходження периметра трикутника. Вимірювання кутів трикутника. Встановлення виду трикутника за кутами. Знаходження суми кутів трикутника. Зображення трикутника за допомогою різних засобів.
34	<i>розрізняє</i> прямокутний паралелепіпед, куб, піраміду серед інших геометричних фігур; <i>розпізнає</i> елементи прямокутного паралелепіпеда, куба, піраміди — вершини, ребра, грані; <i>називає</i> рівні ребра, грані прямокутного паралелепіпеда, куба; <i>співвідносить</i> просторову геометричну фігуру, зазначену у змісті, з об'єктами навколишнього світу;	<i>Прямокутний паралелепіпед. Куб. Піраміда</i>. Просторові геометричні фігури як образи предметів довкілля. Прямокутний паралелепіпед. Куб. Піраміда. Елементи зазначених фігур. Основні властивості прямокутного паралелепіпеда, куба.	Знаходження елементів прямокутного паралелепіпеда, куба на макетах і зображеннях. Знаходження рівних ребер і граней паралелепіпеда, куба на макетах і зображеннях. Знаходження елементів піраміди на макетах і зображеннях.
35	<i>розуміє</i> площу як властивість плоских фігур; <i>застосовує</i> формулу для знаходження площі прямокутника, квадрата; <i>знаходить</i> довжину сторо-	<i>Площа прямокутника і квадрата</i>. Одиниці вимірювання площі та співвідношення між ними. Формула площі пря-	Порівняння фігур за площею. Обчислення площі прямокутника; квадрата. Обчислення дов-

	ни прямокутника за відомими площею та іншою стороною; <i>розв'язує</i> практично зорієнтовані задачі на знаходження площі предмета, що має форму прямокутника, квадрата;	мокутника. Формула площі квадрата.	жини сторони прямокутника за відомими площею та іншою стороною. Розв'язування практично зорієнтованих задач на знаходження площі предмета, що має форму прямокутника, квадрата.
36	<i>розуміє</i> об'єм як властивість просторових фігур; <i>застосовує</i> формулу для знаходження об'єму прямокутного паралелепіпеда, куба; <i>знаходить</i> довжину ребра прямокутного паралелепіпеда за відомими об'ємом та двома іншими ребрами; <i>розв'язує</i> практично зорієнтовані задачі на знаходження об'єму предмета, що має форму прямокутного паралелепіпеда, куба.	<i>Об'єм прямокутного паралелепіпеда й куба.</i> Одиниці вимірювання об'єму та співвідношення між ними. Формула об'єму прямокутного паралелепіпеда. Формула об'єму куба.	Порівняння фігур за об'ємом. Обчислення об'єму прямокутного паралелепіпеда, куба. Обчислення довжини ребра прямокутного паралелепіпеда за відомими об'ємом і двома іншими ребрами. Розв'язування практично зорієнтованих задач на знаходження об'єму предмета, що має форму прямокутного паралелепіпеда, куба.
Змістова лінія 6. Аналіз даних			
37	Учень (учениця): <i>розуміє</i> , що таке таблиця даних, шкала приладу; <i>будує</i> таблицю даних, знятих зі шкали приладу; <i>зчитує</i> дані з таблиці;	<i>Таблиця даних.</i> <i>Шкала.</i> Прилади: лінійка; годинник; спідометр. Шкали приладів.	Зняття показів зі шкали приладу. Побудова таблиці даних, знятих зі шкали приладу. Зчитування даних з таблиці.
38	<i>аналізує</i> дані з діаграми.	<i>Діаграма.</i> Лінійна діаграма. Стовпчаста діаграма.	Аналіз даних з лінійної і стовпчастої діаграм.
Розділ III. ЗВИЧАЙНІ ДРОБИ			
Змістова лінія 1. Числові системи			
39	Учень (учениця):	<i>Звичайний дріб.</i>	Читання й запис

	<i>розуміє</i> дріб як частку двох натуральних чисел; <i>розуміє</i> суть чисельника і знаменника дробу; <i>читає й записує</i> дробу;	Дріб як частка двох натуральних чисел. Чисельник, знаменник дробу.	дробів. Пояснення суті знаменника, чисельника.
40	<i>визначає</i> правильні, неправильні дробу; <i>порівнює</i> дробу з однаковими знаменниками; <i>виділяє</i> цілу частину з неправильного дробу; <i>перетворює</i> мішане число в неправильний дріб;	<i>Правильні й неправильні дробу.</i> <i>Порівняння дробів.</i> Поняття правильного й неправильного дробів. Порівняння дробів з числом 1. Порівняння дробів з однаковими знаменниками. Звичайний дріб як результат ділення двох натуральних чисел. Мішані числа. Виділення цілої частини з неправильного дробу. Перетворення мішаного числа в неправильний дріб.	Розрізнення правильних і неправильних дробів. Порівняння дробів із числом 1. Порівняння дробів з однаковими знаменниками. Подання результату ділення двох натуральних чисел у вигляді звичайного дробу. Виділення цілої частини з неправильного дробу. Перетворення мішаного числа в неправильний дріб.
41	<i>знаходить</i> дріб від числа та число за його дробом під час розв’язування практично зорієнтованих завдань;	<i>Простіші задачі на дробу.</i> Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за його дробом.	Розв’язування задач на знаходження дробу від числа; числа за його дробом. Складання й розв’язування обернених задач.
42	<i>розуміє</i> суть додавання й віднімання дробів з однаковими знаменниками та мішаних чисел; <i>виконує</i> додавання й віднімання дробів, мішаних чисел з однаковими знаменниками; <i>обчислює</i> значення числових виразів, що містять дробу;	<i>Арифметичні дії додавання й віднімання дробів з однаковими знаменниками.</i> Додавання дробів з однаковими знаменниками. Віднімання дробів з однаковими знаменниками. Додавання мішаних чисел, дробові частини	Додавання й віднімання дробів, мішаних чисел з однаковими знаменниками. Додавання й віднімання іменованих чисел. Знаходження значень числових виразів на кілька

	<i>перевіряє</i> правильність обчислень.	яких мають однакові знаменники. Віднімання мішаних чисел, дробові частини яких мають однакові знаменники. Числові вирази, які містять дробі, — на кілька дій, з дужками й без дужок.	дій, з дужками і без дужок.
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
43	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> правильні й неправильні числові рівності; нерівності, що містять звичайні дробі; строгі й нестрогі числові нерівності, що містять звичайні дробі; <i>перевіряє</i> , чи є правильною числова рівність, нерівність, що містить звичайні дробі; <i>складає</i> числові рівності, нерівності, подвійні числові нерівності, що містять звичайні дробі, за вимогою;	<i>Числові рівності й нерівності.</i> Правильні / неправильні числові рівності, нерівності, що містять звичайні дробі. Строгі й нестрогі числові нерівності, що містять звичайні дробі. Подвійні числові нерівності, що містять звичайні дробі.	Читання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять звичайні дробі. Перевірка на правильність числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять звичайні дробі. Складання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять звичайні дробі.
44	Учень (учениця): <i>обчислює</i> числові значення буквених виразів, що містять дробі; <i>застосовує</i> закони додавання і множення чисел для перетворення виразів;	<i>Числові та буквені вирази, які містять дробі.</i> Перетворення виразів.	Знаходження значень буквених виразів на кілька дій з дужками й без дужок. Перетворення буквених виразів: винесення спільного множника за дужки; розкриття дужок.
45	<i>розв'язує</i> рівняння з невідомим в одній части-	<i>Рівняння. Числові та буквені нерівності.</i>	Розв'язування рівнянь.

	ні, що містять дроби; <i>виконує перевірку</i> кореня рівняння; <i>складає</i> рівняння, числові нерівності за вимогою; знаходить деякі розв'язки буквеної нерівності.	Прості й ускладнені рівняння, які містять дроби. Числові нерівності, які містять дроби.	Складання рівнянь, числових нерівностей за вимогою. Знаходження деяких розв'язків буквеної нерівності.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
46	Учень (учениця): <i>розміщує</i> звичайні дроби, мішані числа на координатному промені; <i>зчитує</i> дані із зображення координатного променя.	<i>Координатний промінь.</i> Розміщення дробів, мішаних чисел на координатному промені.	Розміщення дробів, мішаних чисел на координатному промені. Зчитування даних із зображення координатного променя.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
47	Учень (учениця): <i>розв'язує</i> задачі на знаходження дробу від числа; числа за його дробом;	<i>Задачі на дроби.</i> Задачі на знаходження дробу від числа; числа за його дробом.	Розв'язування задач на знаходження дробу від числа; числа за його дробом.
48	<i>розв'язує</i> складені задачі, які передбачають знаходження суми й різниці дробів з однаковими знаменниками.	<i>Задачі, які передбачають знаходження суми й різниці дробів з однаковими знаменниками.</i> Арифметичні способи; алгебраїчний метод розв'язування задач.	Розв'язування задач, які передбачають знаходження суми й різниці дробів з однаковими знаменниками.
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
49	<i>розв'язує</i> задачі, які передбачають знаходження довжини відрізка за довжинами його частин, периметра трикутника; різницею порівняння довжин відрізків, які подано звичайними дробами з однаковими знаменниками.	<i>Задачі геометричного змісту.</i>	Розв'язування задач, які передбачають знаходження довжини відрізка за довжинами його частин, периметра трикутника; різницею порівняння довжин відрізків, які подано звичайними дробами з однаковими знаменниками.

<i>Змістова лінія 6. Аналіз даних</i>			
50	<i>розуміє, що таке таблиця даних, шкала приладу; будує таблицю даних, знятих зі шкали приладу; зчитує дані з таблиці, які подано звичайними дробами й мішаними числами.</i>	<i>Таблиця даних. Шкала. Прилади: лінійка; годинник; спідометр. Шкали приладів.</i>	<i>Зняття показів зі шкали приладу. Побудова таблиці даних, знятих зі шкали приладу. Зчитування даних з таблиці, які подано звичайними дробами й мішаними числами.</i>
Розділ IV. ДЕСЯТКОВІ ДРОБИ			
<i>Змістова лінія 1. Числові системи</i>			
51	Учень (учениця): <i>розуміє спосіб одержання десяткового дробу; знає назви розрядів дробової частини десяткового дробу; називає розрядні одиниці дробової частини десяткового дробу; встановлює співвідношення між розрядними одиницями; читає й записує десяткові дробі; застосовує правила знаходження дробу від числа та числа за його дробом під час розв'язування практично зорієнтованих завдань;</i>	<i>Десяткові дробі. Поняття десяткового дробу. Запис десяткового дробу. Заміна запису звичайного дробу зі знаменником 10, 100, 1000, 10 000 ... на десятковий дріб. Заміна запису десяткового дробу звичайним дробом. Ціла частина десяткового дробу; дробова частина десяткового дробу. Читання десяткових дробів. Запис десяткових дробів.</i>	<i>Заміна запису звичайного дробу зі знаменником 10, 100, 1000, 10 000 ... на десятковий дріб. Заміна запису десяткового дробу звичайним дробом. Заміна запису мішаного числа із дробовою частиною зі знаменником 10, 100, 1000, 10 000 ... на десятковий дріб. Читання й запис десяткових дробів.</i>
52	<i>порівнює десяткові дробі;</i>	<i>Порівняння десяткових дробів. Способи порівняння десяткових дробів.</i>	<i>Порівняння десяткових дробів.</i>
53	<i>округлює десяткові дробі до заданого розряду;</i>	<i>Округлення десяткових дробів.</i>	<i>Округлення десяткових дробів до заданого розряду.</i>
54	<i>розуміє спосіб додавання й віднімання десяткових дробів; володіє обчислювальними навичками додавання</i>	<i>Арифметичні дії додавання й віднімання десяткових дробів. Алгоритми додавання й віднімання десятко-</i>	<i>Додавання й віднімання десяткових дробів з використанням усних та письмових прийо-</i>

	й віднімання десяткових дробів;	вих дробів: усні та письмові прийоми.	мів.
55	знає правила множення й ділення десяткових дробів на розрядні одиниці; виконує множення й ділення десяткових дробів на розрядну одиницю;	<i>Арифметичні дії множення й ділення десяткових дробів на розрядну одиницю.</i> Множення й ділення десяткових дробів на розрядну одиницю 10, 100, 1000 ... Множення й ділення десяткових дробів на розрядну одиницю 0,1; 0,01; 0,001 ...	Множення й ділення десяткових дробів на розрядну одиницю 10, 100, 1000 ... Множення й ділення десяткових дробів на розрядну одиницю 0,1; 0,01; 0,001 ...
56	розуміє спосіб множення й ділення десяткових дробів на натуральне число; розуміє спосіб множення й ділення десяткових дробів; володіє обчислювальними навичками множення й ділення десяткових дробів; обчислює значення числових виразів, що містять десяткові дробу;	<i>Арифметичні дії множення й ділення десяткових дробів.</i> Усні та письмові прийоми множення й ділення десяткових дробів на натуральне число. Множення десяткових дробів. Ділення натурального числа та десяткового дробу на десятковий дріб.	Множення десяткових дробів на натуральне число. Ділення десяткового дробу на натуральне число. Ділення натуральних чисел, у результаті якого одержуємо десятковий дріб. Множення десяткових дробів. Ділення на десятковий дріб. Знаходження значень числових виразів на кілька дій, у тому числі з дужками, які містять десяткові дробу.
57	знає співвідношення між одиницями довжини, маси, площі, грошовими одиницями; перетворює більші одиниці вимірювання величини на менші й навпаки; порівнює іменовані числа (однойменні величини);	<i>Величини.</i> Співвідношення між одиницями вимірювання певної величини.	Заміна менших одиниць вимірювання величин більшими у вигляді десяткового дробу. Перетворення іменованих чисел. Порівняння іменованих чисел

			(однойменних величин).
58	виконує додавання й віднімання іменованих чисел (однойменних величин), множення й ділення на натуральне число; ділення іменованих чисел.	Арифметичні дії з іменованими числами.	Додавання, віднімання іменованих чисел (однойменних величин); множення на натуральне число; ділення на натуральне число; ділення іменованих чисел.
Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності			
59	Учень (учениця): розрізняє правильні й неправильні числові рівності, нерівності, що містять десяткові дробі; строгі й нестрогі числові нерівності, що містять десяткові дробі; перевіряє, чи є правильною числова рівність, нерівність, що містить десяткові дробі; складає числові рівності, нерівності, подвійні числові нерівності, що містять десяткові дробі, за вимогою;	Числові рівності й нерівності. Правильні / неправильні числові рівності, нерівності, що містять десяткові дробі. Строгі й нестрогі числові нерівності, що містять десяткові дробі. Подвійні числові нерівності, що містять десяткові дробі.	Читання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять десяткові дробі. Перевірка на правильність числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять десяткові дробі. Складання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять десяткові дробі.
60	обчислює числові значення буквених виразів, що містять десяткові дробі; перетворює буквені вирази на підставі законів додавання і множення чисел;	Буквені вирази, які містять десяткові дробі. Перетворення буквених виразів на підставі законів додавання і множення. Винесення спільного множника за дужки. Розкриття дужок. Подібні доданки.	Знаходження значень буквених виразів, які містять десяткові дробі. Винесення спільного множника за дужки. Розкриття дужок. Зведення подібних доданків.
61	розв'язує рівняння з невідомим в одній частині; що містять десяткові дробі;	Рівняння. Числові й буквені нерівності, які містять десяткові	Розв'язування рівнянь. Складання рівнянь, числових

	<i>виконує перевірку кореня рівняння; складає рівняння, числові нерівності за вимогою; знаходить деякі розв'язки буквеної нерівності.</i>	<i>дроби.</i>	<i>нерівностей за вимогою. Знаходження деяких розв'язків буквеної нерівності.</i>
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
62	Учень (учениця): <i>розміщує десяткові дроби на координатному промені; зчитує дані із зображення координатного променя.</i>	<i>Координатний промінь. Розміщення десяткових дробів на координатному промені.</i>	<i>Розміщення десяткових дробів на координатному промені. Зчитування даних із зображення координатного променя.</i>
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
63	Учень (учениця): <i>розв'язує задачі на знаходження дробу від числа, числа за його дробом;</i>	<i>Задачі на дроби. Задачі на знаходження дробу від числа; Задачі на знаходження числа за його дробом.</i>	<i>Розв'язування задач на знаходження дробу від числа; на знаходження числа за його дробом.</i>
64	<i>розв'язує прості й складені задачі на всі дії з десятковими дробами.</i>	<i>Прості й складені задачі. Типові задачі. Задачі на всі дії з десятковими дробами.</i>	<i>Розв'язування задач. Дослідження задач: складання і розв'язування обернених задач, перетворення задач.</i>
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
65	Учень (учениця): <i>розв'язує задачі, які передбачають знаходження довжини відрізка за довжинами його частин, периметра трикутника; різницею порівняння довжин відрізків, які виражено десятковими дробами.</i>	<i>Задачі геометричного змісту.</i>	<i>Розв'язування задач, які передбачають знаходження довжини відрізка за довжинами його частин, периметра трикутника; різницею порівняння довжин відрізків, які виражено десятковими дробами.</i>
<i>Змістова лінія 6. Аналіз даних</i>			
66	<i>розуміє, що таке таблиця</i>	<i>Таблиця даних.</i>	<i>Зняття показів зі</i>

	даних, шкала приладу; будує таблицю даних, знятих зі шкали приладу; зчитує з таблиці дані, які подано звичайними дро- бами й мішаними числами.	<i>Шкала.</i> Прилади: лінійка; термометр для вимі- рювання температури тіла; годинник; спідо- метр. Шкали приладів.	шкали приладу. Побудова таблиці даних, знятих зі шкали приладу. Зчитування з таб- лиці даних, які подано звичайни- ми дробами й мі- шаними числами.
РОЗДІЛ V. ВІДСОТКИ. СЕРЕДНЄ АРИФМЕТИЧНЕ			
<i>Змістова лінія 1. Числові системи</i>			
67	Учень (учениця): <i>розуміє</i> відсоток як соту частину; <i>застосовує</i> правила знахо- дження відсотка числа та числа за його відсотком під час розв’язування практично зорієнтованих завдань;	<i>Відсотки.</i> Поняття відсотка. Правило знаходження відсотка числа. Прави- ло знаходження числа за його відсотком.	Перетворення звичайного дробу / десятькового дробу у відсотки. Пере- творення відсотків у звичайний дріб / десятьковий дріб. Знаходження відсотка числа. Знаходження числа за його відсотком. Знаходження зна- чень виразів, які передбачають знаходження від- сотка числа або знаходження числа за його відсотком.
68	<i>розуміє</i> середнє арифме- тичне як частку суми чисел та їх кількості; <i>розуміє</i> поняття середньо- го значення величини; <i>застосовує</i> правила знахо- дження середнього ариф- метичного під час розв’язування практично зорієнтованих завдань.	<i>Середнє арифметичне.</i> Поняття середнього арифметичного. Алго- ритм знаходження середнього арифме- тичного кількох чисел. Середнє значення величини.	Знаходження середнього ариф- метичного кількох чисел. Знаходження суми чисел за їх серед- нім арифметичним.
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
69	Учень (учениця): <i>складає за вимогою</i> число- ві та буквені вирази, які передбачають знаходжен-	<i>Числові й буквені вирази.</i>	Складання число- вих і буквених виразів, які перед- бачають знахо-

	ня відсотка числа або числа за його відсотком, та знаходить їх значення.		дження відсотка числа або числа за його відсотком. Знаходження значень числових і буквених виразів, які передбачають знаходження відсотка числа або числа за його відсотком, при заданому числовому значенні букви.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
70	Учень (учениця): розв'язує задачі, які передбачають знаходження відсотка числа, числа за його відсотком;	<i>Задачі на відсотки.</i> Складені задачі, які передбачають знаходження відсотка числа; знаходження числа за його відсотком.	Розв'язування складених задач, які передбачають знаходження відсотка числа; знаходження числа за його відсотком.
71	розв'язує задачі на застосування правила знаходження середнього арифметичного;	<i>Задачі на застосування правила знаходження середнього арифметичного та обернені до них.</i>	Розв'язування задач на застосування правила знаходження середнього арифметичного та обернені до них.
72	розв'язує задачі на знаходження середнього значення величини.	<i>Задачі на знаходження середнього значення величини — середньої маси; середньої довжини; середньої площі; середньої ціни; середньої врожайності; середньої швидкості; середньої продуктивності праці.</i>	Розв'язування задач на знаходження середнього значення величини.
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
73	Учень (учениця): розв'язує задачі геометричного змісту, які передбачають знаходження відсотка числа або числа за його відсотком.	<i>Задачі геометричного змісту.</i>	Розв'язування задач геометричного змісту, які передбачають знаходження відсотка числа або

			числа за його відсотком.
<i>Змістова лінія 6. Аналіз даних</i>			
74	Учень (учениця): будує таблицю спостережуваних даних і знаходить їх середнє значення; зчитує дані з таблиці спостережень.	<i>Таблиця даних.</i> Знаходження середнього значення.	Побудова таблиці спостережуваних даних. Знаходження середнього значення. Зчитування даних з таблиці спостережень.
РОЗДІЛ VI. ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО			
<i>Змістова лінія 1. Числові системи</i>			
75	Учень (учениця): володіє навичками читання й запису натуральних чисел, звичайних дробів, мішаних чисел, десяткових дробів; володіє навичками порівняння натуральних чисел; звичайних дробів; мішаних чисел; десяткових дробів;	<i>Натуральні числа</i> в межах мільярда. Звичайні дробі. Мішані числа. Десяткові дробі. Способи порівняння чисел.	Читання й запис натуральних чисел. Подання натуральних чисел у вигляді суми розрядних доданків. Читання й запис звичайних дробів, десяткових дробів. Порівняння натуральних чисел; звичайних дробів з однаковими знаменниками; десяткових дробів.
76	володіє обчислювальними навичками додавання, віднімання, множення і ділення натуральних чисел; десяткових дробів; володіє обчислювальними навичками додавання і віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками; мішаних чисел;	<i>Арифметичні дії</i> додавання й віднімання; множення й ділення. Піднесення до степеня. Квадрат і куб числа.	Виконання арифметичних дій з натуральними числами, десятковими дробами. Додавання й віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками та мішаних чисел.
77	застосовує правила знаходження середнього арифметичного / середнього значення величини під час розв'язування практично зорієнтованих завдань;	<i>Середнє арифметичне</i> кількох чисел. Середнє значення величини.	Знаходження середнього арифметичного; середнього значення величини.

78	<i>застосовує</i> правила знаходження відсотка числа та числа за його відсотком під час розв'язування практично зорієнтованих завдань;	<i>Відсотки.</i>	Перетворення відсотків у десятиковий дріб / звичайний дріб. Знаходження відсотка числа й числа за його відсотком.
79	<i>перетворює</i> більші одиниці вимірювання певної величини на менші й навпаки; <i>порівнює</i> іменовані числа (однойменні величини); <i>виконує</i> додавання й віднімання іменованих чисел (однойменних величин), множення на натуральне число / десятиковий дріб і ділення на натуральне число / десятиковий дріб; ділення іменованих чисел.	<i>Величини.</i> Довжина. Площа. Об'єм. Маса. Одиниці вимірювання маси. Час. Одиниці вимірювання часу.	Заміна менших одиниць вимірювання певної величини більшими у вигляді десятикового дробу. Додавання, віднімання іменованих чисел (однойменних величин); множення на натуральне число / десятиковий дріб; ділення на натуральне число / десятиковий дріб; ділення іменованих чисел.
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
80	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> правильні й неправильні числові рівності, нерівності; строгі й нестрогі числові нерівності; <i>перевіряє</i> , чи є правильною числова рівність, нерівність; <i>складає</i> числові рівності, нерівності, подвійні числові нерівності за вимогою;	<i>Числові рівності й нерівності.</i> Правильні / неправильні числові рівності, нерівності. Строгі й нестрогі числові нерівності. Подвійні числові нерівності.	Перевірка на правильність числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних. Складання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних.
81	<i>обчислює</i> значення числових і буквених виразів; <i>застосовує</i> закони додавання і множення чисел для перетворення виразів; <i>розкриває</i> дужки; <i>виносить</i> спільний множ-	<i>Числові й буквені вирази.</i> Перетворення виразів на підставі законів додавання і множення чисел. Розкриття дужок.	Знаходження значень числових виразів. Знаходження значень буквених виразів при заданому числовому значен-

	ник за дужки; <i>знаходить</i> суму / різницю доданків, що містять букву;	Винесення спільного множника за дужки. Подібні доданки.	ні букви. Перетворення виразів: винесення спільного множника за дужки; розкриття дужок. Знаходження суми / різниці доданків, що містять букву.
82	<i>розв'язує</i> рівняння з невідомим в одній його частині; <i>виконує перевірку</i> кореня рівняння; <i>знаходить</i> деякі розв'язки буквенної нерівності.	<i>Рівняння. Буквена нерівність.</i> Розв'язок / корінь рівняння. Розв'язок буквенної нерівності.	Розв'язування рівнянь. Знаходження деяких розв'язків буквенної нерівності.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
83	Учень (учениця): <i>позначає</i> числа на координатному промені; <i>визначає</i> координату точки на координатному промені; <i>знаходить</i> відстань між точками за їх координатами;	<i>Координатний промінь.</i>	Позначення чисел на координатному промені. Знаходження координати точки на координатному промені. Знаходження відстані між точками за їх координатами
84	<i>застосовує</i> формули для обчислення значень величин.	<i>Формула.</i> Групи взаємопов'язаних величин.	Застосування формул у навчальних і практично зорієнтованих ситуаціях.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
85	Учень (учениця): <i>вміє</i> розв'язувати прості й складені задачі вивчених видів; <i>володіє</i> способами розв'язування типових задач.	<i>Прості та складені задачі. Типові задачі.</i> Арифметичний та алгебраїчний методи розв'язування задач.	Розв'язування простих і складених задач; типових задач.
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
86	Учень (учениця): <i>зображує</i> планіметричні фігури, <i>позначає</i> їх буква-	<i>Геометричні фігури на площині. Геометричні фігури у просторі.</i>	Зображення прямокутника; квадрата; трикутника;

	ми латинського алфавіту; <i>обчислює</i> периметр трикутника, прямокутника і квадрата; <i>обчислює</i> площу прямокутника і квадрата; <i>обчислює</i> об'єм прямокутного паралелепіпеда і куба; <i>розв'язує</i> задачі геометричного змісту.		кола і круга. Обчислення периметра трикутника, прямокутника і квадрата. Обчислення площі прямокутника і квадрата. Обчислення об'єму прямокутного паралелепіпеда і куба. Розв'язування задач геометричного змісту.
<i>Змістова лінія 6. Аналіз даних</i>			
87	Учень (учениця): <i>аналізує</i> діаграми;	<i>Діаграма. Лінійна діаграма. Стовпчаста діаграма.</i>	Аналіз діаграм. Зчитування даних з діаграм.
88	<i>будує</i> таблицю спостережуваних даних і <i>знаходить</i> їх середнє значення; <i>зчитує</i> дані з таблиці спостережень	<i>Таблиця даних. Шкала. Знаходження середнього значення.</i>	Зняття показів зі шкали приладу. Побудова таблиці спостережуваних даних. Зчитування даних з таблиці спостережень. Знаходження середнього значення.

6

клас

№ п/п	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
РОЗДІЛ І. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВІВЧЕНОГО В 5 КЛАСІ			
<i>Змістова лінія 1. Числові системи</i>			
1	Учень (учениця): <i>володіє</i> навичками читання й запису натуральних чисел, звичайних дробів, мішаних чисел, десяткових дробів; <i>володіє</i> навичками порівняння натуральних чисел; звичайних дробів з однаковими знаменника-	<i>Натуральні числа в межах мільярда. Звичайні дробі. Мішані числа. Десяткові дробі. Способи порівняння чисел. Округлення чисел до певного розряду.</i>	Читання й запис натуральних чисел. Читання й запис звичайних дробів, десяткових дробів. Порівняння натуральних чисел; звичайних дробів з однаковими

	ми; мішаних чисел; десятикових дробів; <i>володіє</i> навичками округлення натуральних чисел, десятикових дробів до певного розряду;		знаменниками; десятикових дробів. Округлення чисел до певного розряду.
2	<i>володіє</i> обчислювальними навичками додавання, віднімання, множення й ділення, піднесення до квадрата і куба натуральних чисел; десятикових дробів; <i>володіє</i> обчислювальними навичками додавання й віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками; мішаних чисел; <i>обчислює</i> значення числових виразів;	<i>Арифметичні дії</i> додавання й віднімання; множення й ділення; піднесення до квадрата і куба.	Виконання арифметичних дій з натуральними числами, десятиковими дробами. Додавання й віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками та мішаних чисел.
3	<i>застосовує</i> правила знаходження середнього арифметичного / середнього значення величини під час розв'язування практично зорієнтованих завдань;	<i>Середнє арифметичне</i> кількох чисел. Середнє значення величини.	Знаходження середнього арифметичного.
4	<i>застосовує</i> правила знаходження відсотка числа та числа за його відсотком під час розв'язування практично зорієнтованих завдань;	<i>Відсотки.</i> Простіші задачі на відсотки.	Знаходження відсотка числа та числа за його відсотком.
5	<i>виконує</i> додавання й віднімання іменованих чисел (однойменних величин), множення на натуральне число і ділення на натуральне число; ділення іменованих чисел.	<i>Величини.</i> Маса. Одиниці вимірювання маси. Час. Одиниці вимірювання часу.	Додавання, віднімання іменованих чисел (однойменних величин); множення на абстрактне число; ділення на натуральне число; ділення іменованих чисел.
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
6	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> правильні й не-	<i>Числові рівності й нерівності.</i>	Перевірка на правильність число-

	правильні числові рівності, нерівності; строгі й нестрогі числові нерівності; <i>перевіряє</i> , чи є правильною числова рівність, нерівність; <i>складає</i> числові рівності, нерівності, подвійні числові нерівності за вимогою;	Правильні / неправильні числові рівності, нерівності. Строгі й нестрогі числові нерівності. Подвійні числові нерівності.	вих рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних. Складання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних.
7	<i>обчислює</i> значення буквених виразів; <i>застосовує</i> закони додавання і множення чисел для перетворення виразів; <i>розкриває</i> дужки; <i>виносить</i> спільний множник за дужки; <i>знаходить</i> суму / різницю доданків, що містять букву;	<i>Числові та буквені вирази</i> Перетворення виразів на підставі законів додавання і множення чисел. Розкриття дужок. Винесення спільного множника за дужки. Знаходження суми / різниці доданків, що містять букву.	Знаходження значень буквених виразів при заданому числовому значенні букви. Перетворення буквених виразів: винесення спільного множника за дужки; розкриття дужок. Знаходження суми / різниці доданків, що містять букву.
8	<i>розв'язує</i> рівняння з одним невідомим, що міститься в одній його частині; <i>виконує перевірку</i> кореня рівняння; <i>складає</i> рівняння та нерівності за вимогою; <i>знаходить</i> деякі розв'язки буквеної нерівності.	<i>Рівняння. Буквена нерівність.</i> Розв'язок / корінь рівняння. Розв'язок буквеної нерівності.	Розв'язування рівнянь. Складання рівнянь та нерівностей за вимогою. Знаходження деяких розв'язків буквеної нерівності.
Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій			
9	Учень (учениця): <i>застосовує</i> формули для обчислення величин;	<i>Групи взаємопов'язаних величин. Формула.</i>	Застосування формул у навчальних і практично зорієнтованих ситуаціях.
10	<i>позначає</i> числа на координатному промені; <i>визначає</i> координату точки на координатному промені.	<i>Координатний промінь.</i>	Позначення чисел на координатному промені. Визначення координати точки на координатному промені.

Змістова лінія 4. Математичне моделювання			
11	Учень (учениця): розв'язує прості та складені задачі вивчених видів; володіє способами розв'язування типових задач.	Прості та складені задачі. Типові задачі.	Розв'язування простих та складених задач; типових задач.
Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини			
12	Учень (учениця): зображує планіметричні фігури, позначає їх буквами латинського алфавіту; обчислює периметр трикутника, прямокутника і квадрата; обчислює площу прямокутника і квадрата; обчислює об'єм прямокутного паралелепіпеда і куба; розв'язує задачі геометричного змісту.	Геометричні фігури на площині. Геометричні фігури у просторі.	Зображення прямокутника; квадрата; трикутника; кола і круга. Обчислення периметра трикутника, прямокутника і квадрата. Обчислення площі прямокутника і квадрата. Обчислення об'єму прямокутного паралелепіпеда і куба. Розв'язування задач геометричного змісту.
Змістова лінія 6. Аналіз даних			
13	Учень (учениця): аналізує діаграми;	Діаграма. Лінійна діаграма. Стовпчаста діаграма.	Аналіз діаграм.
14	будує таблицю спостережуваних даних і знаходить їх середнє значення; зчитує дані з таблиці спостережень	Таблиця даних. Шкала. Знаходження середнього значення.	Зняття показів зі шкали приладу. Побудова таблиці спостережуваних даних. Зчитування даних з таблиці спостережень. Знаходження середнього значення.
РОЗДІЛ II. ПОДІЛЬНІСТЬ НАТУРАЛЬНИХ ЧИСЕЛ			
Змістова лінія 1. Числові системи			
15	Учень (учениця): розуміє суть дії ділення націло;	Ознаки подільності. Арифметична дія ділення націло.	Ділення націло. Знаходження дільників нату-

	<i>розрізняє</i> дільники і кратні натурального числа; <i>знає</i> означення дільника, кратного натурального числа; <i>знає</i> ознаки подільності на 2; 5; 10 та <i>застосовує</i> їх у розв'язуванні навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач; <i>знає</i> ознаки подільності на 3; 9 та <i>застосовує</i> їх у розв'язуванні навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач;	Дільники і кратні натурального числа. Ознаки подільності на 2; 3; 5; 9; 10.	рального числа. Знаходження кратних натурального числа.
16	<i>знає</i> означення простого числа, складеного числа; <i>розрізняє</i> прості й складені числа; <i>розкладає</i> числа на прості множники; <i>перевіряє</i> правильність розкладу числа на прості множники;	<i>Прості й складені числа.</i> Розкладання чисел на прості множники.	Виокремлення простих чисел, складених чисел серед заданих чисел. Розкладання чисел на прості множники.
17	<i>знає</i> означення найбільшого спільного дільника (НСД); <i>застосовує</i> алгоритм знаходження найбільшого спільного дільника; <i>перевіряє</i> правильність знаходження найбільшого спільного дільника кількох чисел; <i>доводить</i>, що числа є взаємно простими;	<i>Найбільший спільний дільник.</i> Знаходження найбільшого спільного дільника кількох чисел. Взаємно прості числа.	Знаходження найбільшого спільного дільника заданих чисел. Знаходження серед заданих чисел пар взаємно простих чисел; доведення, що два числа є взаємно простими.
18	<i>знає</i> означення найменшого спільного кратного (НСК); <i>застосовує</i> правило знаходження найменшого спільного кратного й <i>обґрунтовує</i> виконувані дії; <i>перевіряє</i> правильність знаходження найменшого	<i>Найменше спільне кратне.</i> Знаходження найменшого спільного кратного двох чисел, кількох чисел.	Знаходження найменшого спільного кратного кількох чисел.

	спільного кратного кількох чисел.		
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
19	Учень (учениця): записує розклад числа на прості множники; розрізняє правильні й не-правильні числові рівності, нерівності; строгі й не-строгі числові нерівності, що містять прості числа, складені числа, дільники числа, кратні числа; перевіряє, чи є правильною числова рівність, нерівність, що містить прості числа, складені числа, дільники числа, кратні числа; складає числові рівності, нерівності, подвійні числові нерівності за вимогою;	<i>Числові рівності й нерівності.</i> Розклад числа на прості множники.	Перевірка на правильність числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять прості числа, складені числа, дільники числа, кратні числа. Складання числових рівностей, нерівностей, у тому числі подвійних, що містять прості числа, складені числа, дільники числа, кратні числа.
20	складає вираз для знаходження НСД і НСК двох чисел, кількох чисел; обчислює НСД і НСК двох чисел, кількох чисел.	<i>Числові й буквені вирази</i> Знаходження НСД двох чисел, кількох чисел. Знаходження НСК двох чисел, кількох чисел.	Знаходження НСД двох чисел, кількох чисел. Знаходження НСК двох чисел, кількох чисел.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
21	Учень (учениця): розпізнає задачі на знаходження спільного дільника; розв'язує задачі на знаходження спільного дільника; створює математичну модель задачі;	<i>Задачі на знаходження спільного дільника.</i>	Розв'язування задач на знаходження спільного дільника.
22	розпізнає задачі на знаходження найменшого спільного кратного; розв'язує задачі на знаходження найменшого спільного кратного; створює математичну модель задачі.	<i>Задачі на знаходження найменшого спільного кратного.</i>	Розв'язування задач на знаходження найменшого спільного кратного.

РОЗДІЛ ІІІ. ЗВИЧАЙНІ ДРОБИ ТА ДІЇ З НИМИ			
Змістова лінія 1. Числові системи			
23	Учень (учениця): знає основну властивість дробу; застосовує основну властивість дробу для скорочення дробів і для зведення дробів до спільного знаменника; порівнює дроби з різними знаменниками; доводить рівність дробів із різними знаменниками;	<i>Звичайні дроби з різними знаменниками.</i> Основна властивість дробу. Скорочення дробів. Рівні дроби. Спільний знаменник. Додатковий множник. Зведення дробів до спільного знаменника. Порівняння дробів із різними знаменниками.	Скорочення дробів. Зведення дробів до спільного знаменника. Порівняння дробів із різними знаменниками.
24	знає спосіб додавання й віднімання звичайних дробів із різними знаменниками, мішаних чисел; виконує і пояснює додавання й віднімання дробів із різними знаменниками, мішаних чисел; володіє обчислювальними навичками додавання й віднімання звичайних дробів, мішаних чисел; перевіряє правильність виконання арифметичних дій додавання й віднімання;	<i>Арифметичні дії додавання й віднімання.</i> Додавання й віднімання дробів із різними знаменниками.	Додавання й віднімання дробів із різними знаменниками, мішаних чисел.
25	знає правила множення й ділення звичайних дробів, мішаних чисел; виконує і пояснює множення й ділення звичайних дробів на натуральне число, мішаних чисел на натуральне число; виконує і пояснює множення й ділення звичайних дробів, мішаних чисел; володіє обчислювальними навичками множення й ділення звичайних дробів, мішаних чисел;	<i>Арифметичні дії множення й ділення.</i> Множення дробу на натуральне число. Множення дробів. Взаємно обернені числа. Ділення дробу на натуральне число. Ділення дробів. Подання звичайного дробу у вигляді відсотків; відсотків — звичайним дробом.	Множення дробу на натуральне число. Множення дробів. Множення мішаних чисел. Ділення дробу на натуральне число. Ділення дробів. Ділення мішаних чисел. Подання звичайного дробу у вигляді відсотків; відсотків — звичайним дробом.

	замінює звичайний дріб відсотками, відсотки — звичайним дробом; перевіряє правильність виконання арифметичних дій множення й ділення;		
26	знає правило знаходження дробу від числа, правило знаходження числа за його дробом; знає правило знаходження відсотка числа, правило знаходження числа за його відсотком; знаходить дріб від числа, число за його дробом; знаходить відсоток від числа, число за його відсотком; перевіряє правильність виконуваних дій;	Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за його дробом. Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за його дробом. Правило знаходження відсотка числа; знаходження числа за його відсотком.	Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за його дробом. Подання звичайного дробу у вигляді відсотків; відсотків — звичайним дробом. Знаходження відсотка числа. Знаходження числа за його відсотком.
27	розрізняє нескінченні періодичні десяткові дроби; перетворює звичайний дріб у десятковий; знаходить десяткові наближення звичайного дробу.	Звичайні й десяткові дроби. Перетворення звичайного дробу в десятковий. Нескінченні періодичні десяткові дроби. Десяткові наближення звичайного дробу.	Перетворення звичайного дробу в десятковий. Знаходження десяткових наближень звичайного дробу.
Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності			
28	Учень (учениця): знаходить значення числових і буквених виразів, які містять дроби; застосовує закони додавання і множення чисел для перетворення виразів;	Числові й буквені вирази, які містять дроби. Перетворення виразів.	Знаходження значень числових і буквених виразів на кілька дій з дужками й без дужок. Перетворення буквених виразів: винесення спільного множника за дужки; розкриття дужок.
29	розв'язує рівняння з невідомим в одній частині, що містять дроби;	Рівняння. Числові й буквені нерівності. Рівняння, які містять	Розв'язування рівнянь, які містять звичайні дроби.

	виконує перевірку кореня рівняння; складає рівняння, числові нерівності за вимогою; знаходить деякі розв'язки буквені нерівності.	дроби. Нерівності, що містять дроби.	Складання рівнянь, числових нерівностей за вимогою. Знаходження деяких розв'язків буквені нерівності.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
30	Учень (учениця): розміщує звичайні дроби на координатному промені; зчитує дані із зображення координатного променя.	Координатний промінь. Розміщення дробів, мішаних чисел на координатному промені.	Розміщення дробів, мішаних чисел на координатному промені. Зчитування даних із зображення координатного променя.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
31	Учень (учениця): розв'язує задачі на знаходження дробу від числа; числа за його дробом; розв'язує задачі на знаходження відсотка числа; числа за його відсотком;	Задачі на знаходження дробу від числа. Задачі на знаходження числа за його дробом. Задачі на знаходження відсотка числа. Задачі на знаходження числа за його відсотком.	Розв'язування задач на знаходження дробу від числа та на знаходження числа за його дробом. Розв'язування задач на знаходження відсотка числа та на знаходження числа за його відсотком.
32	розв'язує задачі на всі дії зі звичайними дробами; створює математичну модель задачі; перевіряє розв'язок задачі.	Прості та складені задачі, які містять дроби. Типові задачі, які містять дроби. Задачі з буквеними даними.	Розв'язування задач.
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
33	Учень (учениця): розв'язує задачі геометричного змісту.	Задачі геометричного змісту.	Розв'язування задач, які передбачають знаходження периметра трикутника, прямокутника і квадрата, площі прямокутника і квадрата, об'єму прямокутного паралелепіпеда і куба.

Змістова лінія 6. Аналіз даних			
34	Учень (учениця): будує таблицю даних, знятих зі шкали приладу; зчитує з таблиці дані, які подано звичайними дробами й мішаними числами; упорядковує дані за зростанням / спаданням; знаходить середнє значення.	Таблиця даних. Шкала. Упорядкування даних за зростанням / спаданням. Знаходження середнього значення.	Зняття показів зі шкали приладу. Побудова таблиці даних, знятих зі шкали приладу. Зчитування з таблиці даних, які подано звичайними дробами й мішаними числами. Упорядкування даних за зростанням / спаданням. Знаходження середнього значення.
РОЗДІЛ IV. ВІДНОШЕННЯ І ПРОПОРЦІЇ			
Змістова лінія 1. Числові системи			
35	Учень (учениця): знає означення відношення двох чисел; розуміє суть відношення двох чисел; знає властивість відношення; розпізнає взаємно обернені відношення; знаходить відношення двох чисел;	Відношення. Поняття відношення двох чисел. Основна властивість відношення. Взаємно обернені відношення.	Знаходження відношення двох чисел. Заміна відношення дробових чисел відношенням натуральних чисел.
36	знає означення пропорції; розрізняє крайні й середні члени пропорції; знає основну властивість пропорції; розкриває пропорцію; знаходить крайній член пропорції, середній член пропорції; утворює взаємно обернені пропорції; доводить, що рівність є пропорцією;	Пропорція. Крайні й середні члени пропорції. Основна властивість пропорції. Знаходження невідомого члена пропорції. Взаємно обернені пропорції.	Складання пропорцій, у тому числі взаємно обернених. Розкриття пропорції. Знаходження крайнього члена пропорції. Знаходження середнього члена пропорції.
37	розуміє масштаб як відношення відстані (довжини	Поділ числа в даному відношенні. Масштаб.	Поділ числа в даному відно-

	відрізка) на карті до відстані (довжини відрізка) на місцевості; <i>виконує</i> поділ числа в даному відношенні; <i>знаходить</i> відстань на місцевості за даною відстанню на карті й масштабом; <i>знаходить</i> відстань на карті за даною відстанню на місцевості й масштабом; <i>знаходить</i> масштаб карти.		шенні. Знаходження відстані на місцевості за даною відстанню на карті й масштабом. Знаходження відстані на карті за даною відстанню на місцевості й масштабом. Знаходження масштабу карти.
<i>Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності</i>			
38	Учень (учениця): <i>розв’язує</i> рівняння, у яких невідоме є або крайнім, або середнім членом пропорції.	<i>Застосування основної властивості пропорції. Рівняння, у яких невідоме є або крайнім, або середнім членом пропорції.</i>	Розв’язування рівнянь.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
39	Учень (учениця): <i>знає</i> групи взаємопов’язаних величин, які перебувають у пропорційній залежності; <i>розуміє</i> суть прямої пропорційної залежності величин, оберненої пропорційної залежності величин; <i>застосовує</i> знання щодо прямої пропорційної та оберненої пропорційної залежностей у розв’язуванні навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач.	<i>Пряма та обернена пропорційні залежності. Прямо пропорційні величини. Обернено пропорційні величини. Формули залежностей. Залежність зміни однієї величини від зміни іншої величини при сталій третій величині (у випадку прямо пропорційних величин; обернено пропорційних величин).</i>	Установлення виду залежності між величинами певної групи. Запис залежностей у вигляді формули. Заповнення таблиць величин, які перебувають у прямій / оберненій пропорційній залежності.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
40	Учень (учениця): <i>розуміє</i>, як застосувати пропорцію в задачах на відсотки; <i>знаходить</i> відсоток від	<i>Відсоткові розрахунки. Застосування пропорцій у задачах на знаходження: відсотка числа; числа за його відсот-</i>	Знаходження відсотка числа, числа за його відсотком. Знаходження

	числа; <i>знаходить</i> число за його відсотком; <i>знаходить</i> відсоткове відношення двох чисел, у тому числі за зміною числа; <i>знаходить</i> зміну відсотка за зміною числа; <i>знаходить</i> число за його відсотковою зміною;	ком; відсоткового відношення двох чисел, у тому числі за зміною числа; зміни відсотка за зміною числа; числа за його відсотковою зміною.	відсоткового відношення чисел, у тому числі за зміною числа. Знаходження зміни відсотка за зміною числа та числа за його відсотковою зміною.
41	<i>складає і розв'язує</i> рівняння в задачах на поділ числа в даному відношенні;	<i>Складання й розв'язування рівнянь у задачах на пропорційний поділ.</i>	Складання і розв'язування рівнянь у задачах на пропорційний поділ.
42	<i>розв'язує</i> задачі складанням пропорції; <i>створює</i> математичну модель задачі.	<i>Задачі, що розв'язуються складанням пропорції.</i>	Розв'язування задач складанням пропорції.
Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини			
43	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> коло і круг; <i>будує</i> коло, круг із заданим радіусом; діаметром; <i>знаходить</i> довжину кола, площу круга; <i>будує</i> круговий сектор заданої градусної міри; <i>вимірює</i> кут кругового сектора.	<i>Коло і круг. Круговий сектор.</i> Коло. Радіус, діаметр кола. Довжина кола. Круг. Радіус, діаметр круга. Площа круга. Круговий сектор. Кут кругового сектора. Рівні кругові сектори. Властивості кутів секторів круга.	Побудова кола / круга за радіусом кола/круга, діаметром кола/круга. Застосування формули довжини кола. Застосування формули площі круга. Побудова кругового сектора заданої градусної міри. Вимірювання кута кругового сектора. Знаходження градусної міри кута кругового сектора складанням пропорції.
Змістова лінія 6. Аналіз даних			
44	Учень (учениця): <i>аналізує</i> стовпчасті та кругові діаграми; <i>будує</i> стовпчасті та кругові діаграми.	<i>Діаграми.</i> Стівпчасті та кругові діаграми.	Зчитування даних зі стівпчастих та кругових діаграм. Побудова стівпчастих та кругових діаграм.

РОЗДІЛ V. РАЦІОНАЛЬНІ ЧИСЛА ТА ДІЇ З НИМИ

Змістова лінія 1. Числові системи

45	Учень (учениця): розрізняє додатні та від'ємні числа за їх істотними ознаками; розуміє, що число нуль не є ані додатним, ані від'ємним; розрізняє цілі числа й раціональні числа;	Додатні та від'ємні числа. Поняття додатного числа. Поняття від'ємного числа. Число нуль. Натуральні числа. Дробові числа. Раціональні числа.	Поділ чисел на додатні та від'ємні. Наведення прикладів додатних та від'ємних чисел. Виокремлення із множини чисел: натуральних, цілих, дробових чисел; додатних, недодатних, цілих від'ємних чисел тощо.
46	знає означення модуля числа; розуміє модуль числа як відстань від початку відліку до точки на координатній прямій; знає означення протилежних чисел; знаходить модуль числа; доводить, що модулі протилежних чисел рівні; оцінює істинність або хибність тверджень;	Модуль числа. Означення модуля числа. Протилежні числа. Число нуль.	Пояснення суті модуля числа. Знаходження модуля числа. Знаходження протилежного числа. Порівняння модулів чисел.
47	знає правила порівняння раціональних чисел; порівнює раціональні числа; перевіряє результат порівняння чисел;	Порівняння раціональних чисел. Способи порівняння. Правила порівняння раціональних чисел.	Порівняння раціональних чисел. Розташування раціональних чисел у порядку зростання, спадання.
48	знає переставний і сполучний закони додавання і застосовує їх для обчислень; знає правила додавання чисел з однаковими знаками, з різними знаками і застосовує їх для обчислень; знає правило віднімання раціональних чисел	Арифметичні дії додавання й віднімання раціональних чисел. Переставний і сполучний закони додавання. Правило додавання чисел з однаковими знаками. Правило додавання чисел з різними знака-	Додавання чисел з однаковими знаками. Додавання чисел з різними знаками. Додавання протилежних чисел. Віднімання раціональних чисел. Знаходження невідомого

	і застосовує його для обчислень; робить прикидку очікуваного результату додавання й віднімання; оцінює істинність або хибність тверджень;	ми. Сума протилежних чисел. Правило віднімання раціональних чисел.	компонента арифметичної дії додавання, віднімання. Оцінювання істинності або хибності тверджень.
49	знає переставний і сполучний закони множення і застосовує їх для обчислень; знає правила множення чисел з однаковими знаками, з різними знаками і застосовує їх для обчислень; робить прикидку очікуваного результату множення й ділення.	Арифметичні дії множення й ділення раціональних чисел. Правило множення чисел з різними знаками. Правило множення чисел з однаковими знаками. Властивості множення на 0, 1, -1; ділення нуля на число; ділення на 1, -1; ділення протилежних чисел. Правило ділення чисел з різними знаками. Правило ділення чисел з однаковими знаками.	Множення, ділення чисел з однаковими знаками. Множення, ділення чисел з різними знаками. Ділення протилежних чисел. Знаходження невідомого компонента арифметичної дії додавання, віднімання. Оцінювання істинності або хибності тверджень.
Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності			
50	Учень (учениця): складає числовий вираз за вимогою; знаходить значення числового виразу на всі дії з раціональними числами; розрізняє подібні доданки; знаходить значення числового й буквеного виразу, який містить модулі; знаходить значення буквеного виразу на всі дії з раціональними числами; спрощує вирази, зокрема зводить подібні доданки, розкриває дужки; виносить спільний множник за дужки;	Числові й буквені вирази. Числові й буквені вирази, які містять модулі. Числові й буквені вирази, які передбачають виконання дій з раціональними числами. Перетворення виразів: розкриття дужок, винесення спільного множника за дужки. Подібні доданки. Коефіцієнт. Правила розкриття дужок. Раціональні вирази.	Знаходження значень числових і буквених виразів, які містять модулі. Знаходження значень числових і буквених виразів, які передбачають виконання дій з раціональними числами. Зведення подібних доданків. Розкриття дужок. Винесення спільного множника за дужки.
51	розв'язує рівняння, які містять невідоме під зна-	Рівняння. Рівняння, які передбачають знахо-	Розв'язування рівнянь, які перед-

	ком модуля; <i>розв'язує</i> рівняння, які передбачають виконання дій із раціональними числами; <i>доводить</i> , що одержане числове значення невідомого є коренем рівняння;	дження протилежного числа. Рівняння, які містять невідоме під знаком модуля. Рівняння, які передбачають виконання арифметичних дій із раціональними числами.	бачають знаходження протилежного числа. Розв'язування рівнянь, які містять невідоме під знаком модуля. Розв'язування рівнянь способом знаходження невідомого компонента арифметичної дії, які вимагають виконання дій із раціональними числами.
52	<i>розв'язує</i> рівняння з опорою на основні властивості рівнянь;	<i>Властивості рівняння. Означення рівняння. Означення розв'язку / кореня рівняння. Властивості рівностей. Основні властивості рівнянь.</i>	Розв'язування рівнянь з опорою на основні властивості рівнянь.
53	<i>знаходить</i> деякі розв'язки буквені нерівності; <i>перевіряє</i> одержаний результат.	<i>Числові й буквені нерівності з раціональними числами.</i>	Складання нерівностей із раціональними числами за вимогою. Знаходження деяких розв'язків буквені нерівності.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
54	Учень (учениця): <i>розуміє</i> суть побудови координатної прямої; <i>розуміє</i> суть координати точки на координатній прямій; <i>будує</i> координатну пряму; <i>розміщує</i> : точку на координатній прямій за відомою координатою; точки на координатній прямій за відомим модулем координати;	<i>Координатна пряма. Початок відліку. Додатний напрямок. Координата точки. Відстань між точками на координатній прямій.</i>	Побудова координатної прямої. Визначення координати точки на координатній прямій. Позначення точок на координатній прямій за їх координатами. Позначення на координатній прямій точок за модулем їх координати.

	зчитує дані із зображення координатної прямої;		Знаходження модуля координати точки. Знаходження відстані між точками на координатній прямій.
55	будує координатну площину; знаходить координати точки на координатній площині; позначає точку на координатній площині за її координатами; будує графіки залежностей між величинами за точками.	Координатна площина. Прямокутна система координат. Приклади графіків залежностей між величинами.	Знаходження координат точки на координатній площині та побудова точки за її координатами. Аналіз графіків залежностей між величинами.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
56	Учень (учениця): розв'язує прості й складені задачі на всі дії з раціональними числами;	Прості й складені задачі. Типові задачі.	Розв'язування простих і складених задач на всі дії з раціональними числами.
57	розв'язує задачі на знаходження дати початку події, закінчення події, тривалості події;	Задачі на знаходження дати початку події, закінчення події, тривалості події.	Розв'язування задач на знаходження дати початку події, закінчення події, тривалості події.
58	складає рівняння за текстом простої та складеної задачі; розв'язує задачі складанням рівняння.	Алгебраїчний метод розв'язування задач.	Розв'язування задач алгебраїчним методом.
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
59	Учень (учениця): розрізняє з-поміж інших паралельні й перпендикулярні прямі; розуміє істотні ознаки паралельних прямих, перпендикулярних прямих; зображує паралельні та перпендикулярні прямі.	Паралельні й перпендикулярні прямі. Поняття паралельних прямих. Поняття перпендикулярних прямих.	Зображення паралельних і перпендикулярних прямих за допомогою лінійки й косинця.

Змістова лінія 6. Аналіз даних			
60	Учень (учениця): будує таблицю спостережень; зчитує дані з таблиці; будує стрічку часу; зчитує дані зі стрічки часу.	Таблиця даних. Прилади: вуличний термометр; інші шкали з додатними та від'ємними числами.	Зняття показів із вуличного термометра. Побудова таблиці даних, знятих із вуличного термометра та інших шкал із від'ємними числами. Побудова стрічки часу.
РОЗДІЛ VI. ПОВТОРЕННЯ			
Змістова лінія 1. Числові системи			
61	Учень (учениця): розрізняє, наводить приклади натуральних чисел, дробових чисел, раціональних чисел; розрізняє, наводить приклади додатних і від'ємних чисел; володіє обчислювальними навичками додавання, віднімання, множення й ділення з раціональними числами; знаходить значення числового виразу на всі дії з раціональними числами; перевіряє результат арифметичної дії; оцінює істинність або хибність суджень.	Натуральні числа. Цілі числа. Раціональні числа. Арифметичні дії з раціональними числами.	Додавання, віднімання, множення й ділення раціональних чисел. Обчислення значень числових виразів, які містять додатні та від'ємні числа.
Змістова лінія 2. Вирази, рівності й нерівності			
62	Учень (учениця): обчислює значення числових виразів, що містять раціональні числа; знаходить значення буквеного виразу на всі дії з раціональними числами; спрощує числові й буквені вирази,	Числові й буквені вирази. Перетворення виразів.	Спрощення числових і буквених виразів, розкриття дужок, зведення подібних доданків.

	<i>розкриває дужки, зводить подібні доданки;</i>		
63	<i>розв'язує рівняння з опорою на основні вла- стивості рівностей; розв'язує рівняння, які містять невідоме під зна- ком модуля; доводить, що одержане числове значення невідо- мого є коренем рівняння;</i>	<i>Рівняння.</i>	Розв'язування рівнянь, які мі- стять невідоме під знаком модуля. Розв'язування рівнянь з опорою на основні власти- вості рівностей.
64	<i>перевіряє, чи є правильною числова нерівність; складає числові й буквені нерівності за вимогою; знаходить деякі розв'язки буквеної нерівності.</i>	<i>Числові й буквені нерів- ності.</i>	Складання нерів- ностей. Знаходження дея- ких розв'язків бук- веної нерівності.
<i>Змістова лінія 3. Пропедевтика вивчення функцій</i>			
65	Учень (учениця): <i>будує координатну пло- щину; знаходить координати точки на координатній площині; позначає точку на коор- динатній площині за її координатами; будує графіки залежностей між величинами за точка- ми.</i>	<i>Координатна пряма. Координатна площина.</i>	Знаходження координат точки на координатній площині та побу- дова точки за її координатами.
<i>Змістова лінія 4. Математичне моделювання</i>			
66	Учень (учениця): <i>розв'язує задачі арифмети- чним і алгебраїчним мето- дами.</i>	<i>Прості й складені задачі. Арифметичний і алгебраїчний методи розв'язування задач.</i>	Розв'язування задач.
<i>Змістова лінія 5. Геометричні фігури. Геометричні величини</i>			
67	Учень (учениця): <i>розрізняє з-поміж інших паралельні й перпендикулярні прямі.</i>	<i>Паралельні й перпендикулярні прямі.</i>	Побудова парале- льних і перпенди- кулярних прямих за допомогою лінійки й косинця.
<i>Змістова лінія 6. Аналіз даних</i>			
68	Учень (учениця): <i>аналізує стовпчасті та</i>	<i>Діаграми.</i>	Зчитування даних із кругових

	кругові діаграми; будує стовпчасті та кругові діаграми.		і стовпчастих діаграм. Побудова стовпчастих і кругових діаграм.

Прикінцева частина

Навчальні досягнення учнів 5–6 класів підлягають поточному оцінюванню формувального характеру, у ході якого відстежується процес засвоєння компонентів змісту освіти, та підсумковому тематичному й річному оцінюванню, під час якого встановлюється відповідність здобутих учнями результатів навчання нормативно встановленим параметрам. Об'єктами поточного оцінювання є очікувані результати навчання, визначені модельною програмою; об'єктами підсумкового оцінювання — очікувані та обов'язкові результати навчання, зафіксовані в Державному стандарті базової загальної освіти.

Контроль і оцінювання навчальних досягнень здійснюється систематично в індивідуальній формі, у формах самоконтролю і взаємного контролю, фронтально за допомогою методів спостереження, усного опитування, вивчення учнівських робіт, учнівського портфолію.

Здійснення зворотного зв'язку з учнями в процесі оцінювання виконаних робіт має орієнтувати їх на успіх, підтримувати й надихати на саморозвиток і вдосконалення.

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«Інформатика. 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти**

(автори Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.)

*«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ
Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)*

Вступна частина

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою навчання в інформатичній освітній галузі відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Освітня мета інформатики як навчального предмету повністю співпадає з метою навчання інформатичної освітньої галузі

Завдання навчання інформатики як навчального предмету передбачають формування в процесі навчання учнів/учениць ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти (вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість і фінансова грамотність), а також формування інформаційно комунікаційної компетентності, яка в інформатичній освітній галузі є і ключовою, і предметною.

Наскрізними є такі вміння:

1) читати з розумінням, в тому числі електронні тексти, схеми, діаграми, що передбачає зокрема, уміння формулювати твердження, ідеї, підкріплюючи їх аргументами, фактами та цитатами (посиланнями на джерела);

2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, в тому числі з використанням цифрових пристроїв та відповідної термінології; 3) критично та системно мислити, використовуючи різноманітні ресурси та способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності відомостей, отриманих у тому числі й з електронних ресурсів; 4) логічно обґрунтовувати свої дії для розв'язування задач з використанням цифрових пристроїв, свій вибір програмного забезпечення для створення моделей об'єктів, явищ і процесів;

5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзичесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових інформаційних об'єктів;

6) виявляти ініціативу, що передбачає активну участь у різних видах діяльності, уміння брати на себе відповідальність;

7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає налаштування на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, у тому числі під час спілкування з використанням цифрових засобів, зосередження уваги на вирішенні проблем, продуктивну діяльність;

8) оцінювати ризики під час використання цифрових пристроїв, розрізняти прийнятні та неприйнятні ризики;

9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем з використанням відповідних цифрових пристроїв та програмного забезпечення;

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні

ситуації, висувати гіпотези та їх обґрунтовувати й практично перевіряти, презентувати, у тому числі з використанням цифрових засобів, та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим, у тому числі з використанням цифрових засобів, і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти передбачає реалізацію навчальних завдань, ознакою вирішення яких є те, що учень/учениця:

- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані у різних формах, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;
- створює інформаційні продукти для ефективного розв'язування задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами з використанням цифрових пристроїв чи без них;
- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології;
- усвідомлює наслідки використання інформаційних і комунікаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії.

Основні принципи модельної програми. Модельна програма побудована *за концентрично-лінійним принципом*. Базові поняття курсу інформатики, уміння, що сформовані в початковій школі, поглиблюються та розширюються в 5-6 класах. Значна частина тем, вивчення яких розпочинається в 5-му класі, продовжується в 6-му класі з відповідним ускладненням та розширенням змісту. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності навчального матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметних компетентностей і способів діяльності на більш високому рівні узагальнення.

Основою для досягнення очікуваних результатів навчання, визначених у модельній програмі, є **діяльнісний підхід**, що базується на доборі інформаційних об'єктів, під час опрацювання яких формуються відповідні ключові та предметні компетентності.

Діяльнісний підхід також передбачає реалізацію об'єктного підходу: інформаційні технології використовуються для опрацювання певних інформаційних об'єктів, які мають певні властивості; для опрацювання об'єкта необхідно змінити значення його властивостей; для змінення значення властивостей об'єкта над ним необхідно виконати певні дії – реалізувати певний алгоритм.

Алгоритмічний підхід полягає у поданні способів виконання операцій над об'єктами у вигляді алгоритмів. Це сприятиме розвитку в учнів алгоритмічного мислення, ознаками якого є уміння поділяти задачі на підзадачі, чітко формулювати правила виконання окремих операцій та визначати їх послідовність, враховуючи можливості виконавців.

Пріоритети викладання предмету:

- повага до особистості учня/учениці та визнання важливості врахування їх інтересів під час навчання інформатики, добір інформаційних об'єктів та засобів для їх опрацювання;
- підтримка пізнавального інтересу учнів, забезпечення можливостей зарахування результатів навчання з інформатики, отриманих в неформальній освіті;
- забезпечення рівного доступу кожного учня/учениці до освіти без будь-яких форм їх дискримінації;
- дотримання принципів академічної доброчесності учасників/учасниць освітнього процесу;
- створення безпечного цифрового освітнього середовища з сучасними засобами навчання інформатики, яке забезпечує онлайн та офлайн форми навчання;
- утвердження конструктивної та етичної взаємодії учнів/учениць між собою та з дорослими, в тому числі і з використанням цифрових мереж.

Структура предмету. Навчальний предмет Інформатика згідно додатка 23 до Державного стандарту базової середньої освіти та додатка 1 Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти має такий розподіл навчального навантаження в адаптаційному циклі 5-6 класів для закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Назва освітньої галузі	Кількість годин на тиждень та рік						
		5 клас			6 клас		
Інформатична	на тиждень	1,5	1	2	1,5	1	2
	на рік	52,5	35	70	52,5	35	70

Загальна кількість годин на вивчення інформатики протягом адаптаційного періоду складає:

- мінімальна – 70 годин;
- максимальна – 140 годин.

Загальна кількість годин при виборі рекомендованої кількості годин на

тиждень може варіюватися від 102 до 108 годин і буде залежати від того, яким чином заклад освіти буде розподіляти ці години між півріччями та тижнями.

Залежно від обраного закладом освіти варіанту розподілу навчального навантаження з інформатичної освітньої галузі (рекомендоване, мінімальне або максимальне) вчителем самостійно здійснюється розподіл годин за темами. Вчитель також самостійно визначає послідовність вивчення тем. За необхідності вчитель може змінювати порядок вивчення тем, не порушуючи змістових зв'язків між ними.

Обраний варіант розподілу навчального навантаження та траєкторії досягнення очікуваних результатів навчання фіксується у навчальній програмі, яка затверджується закладом освіти в установленому порядку.

Зміст навчального предмету Інформатика в 5-6 класах вибудовується за такими предметними змістовими лініями:

- *інформаційні процеси та системи;*
- *комп'ютерні мережі;*
- *інформаційні технології;*
- *алгоритмізація та програмування.*

Передбачається, що ці змістові лінії реалізуються в програмі як 5-го, так і 6-го класів з певним повторенням і ускладненням навчального матеріалу та розширенням переліку інформаційних об'єктів, які створюються і використовуються учнями/ученицями.

Шляхи реалізації програми. Реалізація мети та цілей програми досягається шляхом:

- забезпечення доступу учнів до комп'ютерів на кожному уроці інформатики;
- індивідуалізації навчання завдяки поділу класів на підгрупи у відповідності до діючих норм, забезпечення учню/учениці індивідуального робочого місця з комп'ютером, який має доступ до Інтернету;
- широкої інтеграції змісту інформатики з іншими навчальними предметами;
- використання ліцензованого або вільно розповсюджуваного програмного забезпечення з інтерфейсом українською мовою, крім випадків використання мов національних меншин;
- вільного вибору вчителями видів цифрових пристроїв, програмних засобів для реалізації цілей програми;
- самостійного добору вчителем об'єктів для виконання практичних вправ та робіт для досягнення очікуваних результатів навчання;
- забезпечення безпечних умов проведення занять з дотриманням Санітарного регламенту;
- використання розвиваючих засобів і методів навчання, що враховують особливі освітні потреби учнів та сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини;
 - використання різних методів діагностики рівнів сформованості навчальних досягнень учнів, включаючи формувальне оцінювання.

Для визначення ефективності досягнення очікуваних результатів навчання пропонується в кінці кожного навчального року виконувати комплексні

навчальні проекти, що передбачали б розробку та презентацію певного інформаційного продукту для демонстрації учнями рівня сформованості предметної та ключових компетентностей. Виконання комплексного проекту допоможе узагальнити та систематизувати знання та навички учнів з інформатики.

Особливості організації освітнього процесу з інформатики.

Відповідно до чинних нормативних документів, кожний урок інформатики, проводиться в комп'ютерному класі за виключенням випадків використання елементів дистанційного навчання в умовах карантину або інших випадків передбачених законодавством.

Для проведення уроків інформатики класи діляться на підгрупи. Поділ на підгрупи здійснюється відповідно до діючих нормативних документів. Не допускається одночасна робота з одним комп'ютером двох і більше учнів / учениць.

Умови навчання повинні забезпечувати ефективне засвоєння учнями програмового матеріалу, формування предметної та ключових компетентностей та відповідати вимогам щодо безпеки життєдіяльності учасників навчального процесу.

Програмою не обмежується використання вчителем різних видів апаратного та програмного забезпечення за умови відповідності його вимогам нормативних документів.

Запропоновані авторами види навчальної діяльності враховують орієнтири для оцінювання, які визначені в Державному стандарті базової середньої освіти. Їх перелік учитель може змінювати або доповнювати іншими за умови забезпечення очікуваних результатів навчання.

Для успішного виконання вимог Програми необхідно забезпечити підключення комп'ютерного класу до швидкісного Інтернету. Реалізація модельної навчальної програми в умовах карантину, з активним впровадженням елементів дистанційного навчання, індивідуального навчання учнів/учениць, які з певних причин не мають можливості відвідувати заклад освіти, здійснюється з використанням онлайн ресурсів відповідного призначення для створення та опрацювання учнями інформаційних об'єктів, а також для комунікування учителя/вчительки з учнями/ученицями та моніторингу рівня їх навчальних досягнень.

Основна частина

Програма

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (рекомендовані)
5 клас		

Змістова лінія «Інформаційні процеси та системи»

Тема 1. Інформаційні процеси та системи

Пояснює призначення і використовує цифрові пристрої і технології для здійснення інформаційних процесів у повсякденному житті та навчальній діяльності. Обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі. Висловлює міркування щодо сучасних інформаційних технологій і їх місця в суспільстві. Визначає потребу в отриманні даних, шукає, збирає і зберігає дані, застосовуючи різні пристрої, технології і способи. Пояснює взаємозв'язок між апаратною і програмною складовими інформаційної системи. Розрізняє та формулює апаратні і програмні проблеми, що є очевидними, пропонує способи їх розв'язання, у разі потреби звертається за допомогою до інших осіб.	Повідомлення, інформація. Дані. Інформаційні процеси. Об'єкти, їх властивості, значення властивостей об'єкта. Інформаційні системи. Інформаційні технології. Роль інформаційних технологій у житті сучасної людини. Комп'ютер як інформаційна система. Санітарно-гігієнічні правила роботи з комп'ютером. Персональний комп'ютер. Складові комп'ютера, їх призначення. Операційна система, її призначення. Файли і папки, операції над ними. Прикладні програми.	Створення словника термінів інформатики. Розробка схеми нескладної інформаційної системи, відомої учням з повсякденного життя. Створення опису об'єктів, їх властивостей та значень властивостей. Складання списків об'єктів, які створюються з використанням відповідних інформаційних технологій. Розробка схеми класифікації персональних комп'ютерів. Добір пристроїв комп'ютера за значеннями їх властивостей з використанням різних інформаційних джерел. Використання цифрових пристроїв для введення, виведення і зберігання

		інформаційних об'єктів. Розробка індивідуального проєкту «Наш помічник комп'ютер». Розробка колективного проєкту «Купуємо комп'ютери для школи». Складання схеми класифікації прикладних програм. Виконання алгоритмів роботи з об'єктами операційної системи з дотриманням санітарно-гігієнічних та безпекових норм. Розробка рекомендацій для користувачів по усуненню апаратних та програмних збоїв в роботі комп'ютерів. Складання схем фрагментів файлової структури одного з носіїв даних.
<i>Змістова лінія «Комп'ютерні мережі»</i> <u>Тема 2.</u> Комп'ютерні мережі. Інтернет		

Розпізнає життєві, навчальні проблеми, для розв'язання яких можна застосувати цифрові технології. Обирає та застосовує цифрові інструменти для збирання чи отримання даних. Визначає потребу в отриманні даних, шукає, збирає і зберігає дані, застосовуючи різні пристрої, технології і способи	Комп'ютерна мережа. Локальні та глобальні мережі. Пошук відомостей в Інтернеті та їх критичне оцінювання. Факт. Судження. Спілкування в Інтернеті. Безпечне використання Інтернету. Авторське	Складання схеми мережі цифрових пристроїв кабінету інформатики або домашньої мережі цифрових пристроїв. Добір ключових слів і методів пошуку, формулювання запитів для пошуку потрібної інформації в Інтернеті.

аналізує дані для підтвердження чи спростування тверджень. Будує власні судження про медіатексти, визначаючи достовірність інформації та надійність джерел. Розрізняє інформаційне “сміття” цифрового і нецифрового формату. Пояснює вплив джерел інформації на формування власних поглядів та інших точок зору. Використовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації. обирає актуальні і безпечні засоби і способи комунікації для себе і пропонує їх іншим особам Розширює спектр засобів і способів комунікації, які використовує, враховуючи потреби свої та інших осіб. Наводить приклади поширення цифрових інновацій у громаді, суспільстві, застосування їх для навчання, комунікації і творчості. Дотримується правил кібербезпеки. Визначає себе в реальному і віртуальному світі, передбачає власний “цифровий слід”.	право. Інтернет для навчання.	Збереження результатів пошуку на зовнішніх носіях або мережних/хмарних ресурсах. Оцінювання знайденої інформації на основі наданих критеріїв. Виокремлення фактів і суджень в інформаційних джерелах. Порівняння інформації з різних джерел за наданими критеріями. Використання запропонованих ресурсів для перевірки достовірності інформації та надійності джерел. Надсилання та отримання повідомлень в процесі спілкування з однолітками та вчителями з використанням онлайн сервісів. Створення повідомлень на доступних ресурсах, додержуючись правил етикету спілкування у цифрових мережах. Виконання та

Дотримується правил етикету спілкування у цифрових мережах. Дотримується авторських прав і враховує різні типи		ілюстрування правил безпеки в Інтернеті. Створення опису та дотримання принципів

дозволів на використання інформаційних ресурсів у власній і груповій роботі і творчості.		академічної доброчесності та авторського права у власній інформаційній діяльності.
Змістова лінія «Інформаційні технології» <u>Тема 3. Комп'ютерні презентації</u>		
обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для подання цих об'єктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі обирає спосіб структурування і візуалізації зібраних чи отриманих даних з використанням різних видів інфографіки дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів створює інформаційні продукти та оцінює їх якість за вказаними критеріями оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем дотримується авторських	Комп'ютерна презентація. Об'єкти комп'ютерної презентації. Види слайдів. Уведення та вставлення текстів на слайдах. Редагування і форматування текстів на слайдах. Створення та вставлення зображень на слайдах. Впорядкування слайдів. Виступ з презентацією.	Створення та опрацювання комп'ютерних презентацій. Розміщення в презентаціях посилань на використані джерела. Добір текстових та графічних даних та їх структурування на слайдах презентації. Виступ з поданням власних думок щодо інформації, розміщеної в презентації. Оцінювання та обґрунтування оцінки створеної презентації на основі критеріїв.

прав і враховує різні типи дозволів на використання інформаційних ресурсів у власній і груповій роботі і творчості		
<i>Змістова лінія «Інформаційні технології»</i> <u>Тема 4.</u> Текстові документи		
Пояснює вибір та	Програми для	Визначення видів

використовує цифрові пристрої і технології для розв’язання конкретних задач. Обирає істотні властивості об’єктів і їх значення, необхідні для подання цих об’єктів у контексті розв’язання життєвої/навчальної проблеми. Оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв’язання життєвих/навчальних проблем. Створює, редагує та форматує об’єкти текстового документа, готуючи його до друку. Дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів.	створення та опрацювання текстових документів. Об’єкти текстового документа, їх властивості. Уведення і редагування тексту. Вставка символів. Перевірка правопису. Пошук та заміна фрагментів текстового документа. Форматування символів, абзаців, сторінок. Друкування текстового документа.	завдань, які можна виконати з використанням програми опрацювання текстів Визначення об’єктів текстового документа та значень їх властивостей. Визначення та вибір інструментів для виконання базових операцій по створенню текстових документів. Співвіднесення етапів створення текстового документа. Уведення тексту з дотриманням правил з використанням різних пристроїв рідною та іноземною мовами. Здійснення редагування тексту за зразком та самостійно (операції виділення, пошук та замінування, перевірка правопису, операції з фрагментами тексту). Здійснення форматування тексту за зразком та

		самостійно (символів, абзаців, сторінок). Оцінювання створеного документа згідно критеріїв оформлення, самооцінювання діяльності.

		Підготовка та друк текстового документа.
<i>Змістова лінія «Алгоритмізація та програмування»</i> <u>Тема 5.</u> Алгоритми та програми		

Розробляє алгоритми, поєднуючи базові структури, для розв'язання задач. Корегує алгоритм за потреби. Складає і налагоджує програмні проекти для розв'язання задач/проблем і творчого самовираження. Розділяє задачу на підзадачі та розв'язує їх, комбінуючи проект із блоків команд. Створює інформаційні продукти та оцінює їх якість за вказаними критеріями. Бере участь у спільному створенні інформаційного продукту, враховуючи власний і груповий емоційний стан.	Команди і виконавці. Система команд виконавця. Алгоритми. Різні способи подання алгоритмів. Алгоритми і програми. Середовища проектування. Візуальні середовища проектування. Лінійні алгоритми і програми. Алгоритми і програми з циклами з лічильником. Висловлювання. Істинні та хибні висловлювання. Алгоритми і програми з розгалуженнями. Тестування алгоритмів і програм.	Складання і виконання алгоритмів для різних виконавців. Редагування алгоритмів. Подання алгоритму різними способами. Обґрунтування вибору необхідних алгоритмічних структур. Формулювання висловлювань, істинних і хибних. Визначення, істинне дане висловлювання чи хибне. Складання лінійних проектів, проєктів, що містять цикли з лічильником і розгалуження. Планування роботи в процесі створення проєкту. Редагування проєктів. Тестування проєктів. Налагодження проєктів. Обґрунтування відповідності алгоритму поставленій задачі. Колективна робота по створенню і налагодженню

		проекту.
<u>Тема 6.</u> Практикум з використання інформаційних технологій		

Бере участь у спільному проєкті (он-лайн та оф-лайн) із створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів. Організовує власне інформаційне середовище на основі доступних пристроїв і технологій, налаштовує програмні та апаратні засоби залежно від власних потреб. Пояснює роль членів групи і користь співробітництва для виконання спільного завдання із створення інформаційного продукту. Пропонує і дотримується правил взаємодії і прийняття спільних рішень під час створення колективного проєкту. Складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі. Пояснює вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів (принаймні трьох) і створення відповідних інформаційних продуктів. Створює інформаційні продукти та оцінює їх якість за вказаними критеріями. Розрізняє різні типи дозволів на використання чужих	Етапи виконання проєкту. Визначення ролей учасників проєкту. Складання плану виконання проєкту. Визначення завдань проєкту. Пошук, аналіз, опрацювання матеріалів, виконання завдань проєкту. Подання та оцінювання результатів виконання проєкту.	Виконання комплексного колективного проєкту. Визначення та вибір ролей для виконання групового проєкту. Складання плану виконання проєкту. Пошук матеріалів для проєкту, їх збереження та аналіз. Вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів і створення відповідних інформаційних продуктів. Оцінювання якості розроблених інформаційних продуктів на основі критеріїв. Використання онлайн ресурсів для комунікації та обміну матеріалами проєкту з учасниками групи. Подання результатів, захист проєкту.

інформаційних ресурсів і дотримується їх у власній чи груповій роботі. Зазначає джерела, використані		

у своїх роботах. Використовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації. Розширює спектр засобів і способів комунікації, які використовує, враховуючи потреби свої та інших осіб дотримується правил кібербезпеки. Дотримується правил етикету спілкування у цифрових мережах. Бере участь у представленні результатів групової роботи. Коментує свою та чужу діяльність із створення інформаційного продукту, за потреби надає конструктивні відгуки. Виявляє наполегливість, коли стикається з помилками і проблемами під час роботи над проектом. Описує власну діяльність як члена групи і набутий досвід.		
6 клас		
<i>Змістова лінія «Інформаційні процеси та системи»</i> <u>Тема 1.</u> Цифрові пристрої. Цифрові технології		

Пояснює призначення і використовує цифрові пристрої і технології для здійснення інформаційних процесів у повсякденному житті та навчальній діяльності. Обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі. Висловлює міркування щодо	Цифрові пристрої. Призначення цифрових пристроїв. Використання цифрових пристроїв і технологій для реалізації інформаційних процесів. Санітарно-гігієнічні правила роботи з цифровими	Участь у дискусії «Що можна вважати цифровим пристроєм?». Створення схеми класифікації цифрових пристроїв за їх призначенням та об'єктами, які вони опрацьовують. Створення презентації

сучасних інформаційних технологій і їх місця в суспільстві. Розуміє призначення, можливості та обмеження цифрових пристроїв різного типу, зумовлені їх складовими, використовує їх для власних потреб у навчанні і житті. Описує вплив цифрових технологій на навколишнє середовище і добробут суспільства. Розрізняє себе в реальному і віртуальному світі, передбачає власний “цифровий слід”.	пристроями. Класифікація цифрових пристроїв за призначенням. Цифрові технології. Використання цифрових технологій. Використання цифрових інновацій для навчання, комунікації і творчості. Переваги і недоліки використання цифрових технологій в сучасному суспільстві.	«Цифрові пристрої та інформаційні процеси, які вони реалізують». Аналіз понять «інформаційні технології» та «цифрові технології», визначення спільного та відмінного. Розробка навчального проєкту «Цифрові технології в моєму навчанні». Укладання таблиці переваг та недоліків широкого використання цифрових технологій в сучасному суспільстві.

Змістова лінія «Інформаційні технології»

Тема 2. Комп'ютерні презентації

Обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для подання цих об'єктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми. Обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі. Обирає спосіб структурування і візуалізації зібраних чи отриманих даних з використанням різних видів інфографіки. Дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів. Створює інформаційні продукти та оцінює їх якість	Етапи створення комп'ютерної презентації. Анімація об'єктів на слайді. Анімація слайдів. Налаштування показу комп'ютерної презентації.	Створення анімованих комп'ютерних презентацій для подання результатів виконання проєктів. Створення інфографіки засобами редактора комп'ютерних презентацій. Налаштування показу комп'ютерної презентації. Виступ з презентацією для подання результатів виконання проєктів. Оцінювання за вказаними критеріями створених

за вказаними критеріями. Оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем. Дотримується авторських прав і враховує різні типи дозволів на використання інформаційних ресурсів у власній і груповій роботі і творчості.		комп'ютерних презентацій та використання їх в процесі презентації.

Змістова лінія «Інформаційні технології»

Тема 3. Текстові документи

Обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для подання цих об'єктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми. Оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем. Використовує дані різних типів для створення інформаційних продуктів. Дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів.	Списки в текстовому документі. Таблиці в текстовому документі. Схеми та зображення в текстовому документі. Формати текстових документів.	Відбір і використання інструментів для опрацювання текстового документа. Вставлення в текстовий документ маркованих, нумерованих та багаторівневих списків, їх редагування та форматування. Вставлення в текстовий документ таблиць, їх редагування та форматування. Вставлення в текстовий документ графічних зображень, зокрема схем і зображень 3D-моделей Збереження текстового документу в різних форматах, порівняння значень властивостей документа після

		конвертації. Дослідження інтерфейсу та можливостей альтернативного засобу для роботи з текстовою інформацією. Виконання колективного проекту «Сучасні засоби обробки текстів». Оцінювання робіт однокласників за наданими критеріями.
<i>Змістова лінія «Інформаційні технології»</i> <u>Тема 4.</u> Графічні зображення		

Обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для подання цих об'єктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми. Оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем. Обирає і застосовує засоби для побудови малюнка в одному з графічних редакторів. Дотримується критеріїв оформлення і якості інформаційних продуктів.	Базові поняття комп'ютерної графіки. Види комп'ютерної графіки. Програми для опрацювання графічних зображень. Створення, редагування і форматування зображень. Шари, їх використання. Додавання тексту до графічних зображень та його форматування.	Визначення значень властивостей малюнка залежно від його подальшого використання. Створення порівняльної таблиці властивостей графічних зображень різних видів. Створення малюнків з простих графічних примітивів. Створення малюнків, що потребують редагування та форматування векторних графічних об'єктів, розміщених в різних шарах. Створення тематичних малюнків для колективного альбому або виставки.

Змістова лінія «Інформаційні технології»

Тема 5. Електронні таблиці

Обирає істотні властивості об'єктів і їх значення, необхідні для подання цих об'єктів у контексті розв'язання життєвої/навчальної проблеми. Оцінює власні можливості і доступні ресурси для створення інформаційних продуктів з метою розв'язання життєвих/навчальних проблем. Пояснює вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів (принаймні трьох) і створення відповідних інформаційних продуктів. Використовує готові чи створені моделі для дослідження, експериментує з ними. Обирає спосіб структурування і візуалізації зібраних чи отриманих даних з використанням різних видів інфографіки. Аналізує дані для підтвердження чи спростування тверджень.	Поняття моделі. Види моделей. Інформаційні моделі. Математичні моделі. Гіпотеза. Перевірка гіпотези з використанням моделі. Експеримент. Добір даних для перевірки гіпотез Табличний процесор. Арифметичні обчислення. Стовпчасті та кругові діаграми. Комп'ютерний експеримент. Опрацювання результатів експерименту	Виділення властивостей об'єктів, що є істотними для розв'язання задачі, і визначає їх допустимі значення. Створення інформаційних моделей. Створення математичних моделей. Визначення і обґрунтування простих причинно наслідкові зв'язків у готовій моделі, використовуючи шаблон “якщо, то”, “що треба зробити, щоб”. Використання програмного забезпечення для простих розрахунків і візуалізації результатів. Створення електронних таблиць з арифметичними обчисленнями. Подання даних, створюючи таблиці, схеми, діаграми тощо, з виконанням необхідних проміжних перетворень. Подання даних з схем і діаграм в таблицях. Пояснення та аналіз схем і діаграм

		систем

		реального і віртуального світу. Планування і реалізація експериментів з готовими чи створеними моделями для підтвердження чи спростування гіпотези Формулювання висновків, наскільки отримані результати експерименту з моделлю відповідають гіпотезі/прогнозу. Планування власної та групової роботи перед виконанням завдання і за потреби внесення коректив у план під час виконання завдання.
<i>Змістова лінія «Алгоритмізація та програмування»</i> <u>Тема 6.</u> Алгоритми та програми		

Розробляє алгоритми, поєднуючи базові структури, для розв'язання задач. Корегує алгоритм за потреби складає і налагоджує програмні проекти для розв'язання задач/проблем і творчого самовираження. Розділяє задачу на підзадачі та розв'язує їх, комбінуючи проєкт із блоків команд. Складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі. Пояснює роль членів групи і користь співробітництва для виконання спільного завдання	Алгоритми і програми з вкладеними циклами. Алгоритми і програми з вкладеними розгалуженнями. Алгоритми і програми з циклами з передумовою. Алгоритми і програми з вкладеними циклами і розгалуженнями	Складання і виконання алгоритмів, що містять розгалуження і цикли. Редагування алгоритмів. Обґрунтування вибору необхідних алгоритмічних структур. Планування роботи в процесі створення проєкту. Складання проєктів, що містять розгалуження і цикли, у тому числі вкладені. Редагування проєктів.

із створення інформаційного продукту. Бере участь у спільному створенні інформаційного продукту, враховуючи власний і груповий емоційний стан. Використовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації.		Тестування проєктів. Налагодження проєктів. Планування роботи в процесі створення проєкту. Розкладання задач на під задачі. Створення проєктів з окремих модулів. Обґрунтування відповідності алгоритму поставлених задач. Колективна робота по створенню і налагодженню проєкту. Аналізування роботи групи в цілому і кожного її учасника при складанні колективного проєкту. Складання анімаційних проєктів.
<u>Тема 7.</u> Практикум з використання інформаційних технологій		

Бере участь у спільному проєкті (он-лайн та оф-лайн) із створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів. Організовує власне інформаційне середовище на основі доступних пристроїв і технологій, налаштовує програмні та апаратні засоби залежно від власних потреб. Пояснює роль членів групи і користь співробітництва для виконання спільного завдання із створення інформаційного	Етапи виконання проєкту. Складання плану виконання проєкту. Визначення завдань проєкту. Пошук, аналіз, опрацювання матеріалів, виконання завдань проєкту. Вибір засобів для подання результатів проєкту. Подання та оцінювання	Виконання комплексного колективного проєкту. Визначення та вибір ролей для виконання групового проєкту. Складання плану виконання проєкту. Пошук матеріалів для проєкту, їх збереження та аналіз. Вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів і створення відповідних

продукту. Пропонує і дотримується правил взаємодії і прийняття спільних рішень під час створення колективного проекту. Складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі. Пояснює вибір програмних засобів для опрацювання даних різних типів (принаймні трьох) і створення відповідних інформаційних продуктів. Створює інформаційні продукти та оцінює їх якість за вказаними критеріями. Розрізняє різні типи дозволів на використання чужих інформаційних ресурсів і дотримується їх у власній чи груповій роботі. Зазначає джерела, використані у своїх роботах. Використовує онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для індивідуальної або групової діяльності і комунікації. Розширює спектр засобів і способів комунікації, які використовує, враховуючи потреби свої та інших осіб. Дотримується правил кібербезпеки.	результатів виконання проєкту.	інформаційних продуктів. Оцінювання якості розроблених інформаційних продуктів на основі критеріїв. Використання онлайн ресурсів для комунікації та обміну матеріалами проєкту з учасниками групи. Подання результатів, захист проєкту.

Дотримується правил етикету спілкування у цифрових мережах. Бере участь у представленні результатів групової роботи. Коментує свою та чужу діяльність із створення		

інформаційного продукту, за потреби надає конструктивні відгуки. Виявляє наполегливість, коли стикається з помилками і проблемами під час роботи над проектом. Описує власну діяльність як члена групи і набутий досвід.		

Міністерство освіти та науки України

Модельна навчальна програма
«Технології. 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти

**(автори Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю.,
Пасічна Т.С, Приходько Ю.М.)**

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Вступна частина

Модельну навчальну програму навчального предмета «Технології» для учнів 5–6 класів розроблено відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції Нової української школи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»), на основі Державного стандарту базової середньої освіти.

Відповідно до Державного стандарту **метою технологічної освітньої галузі** є реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.

Відповідно до мети технологічної освітньої галузі **метою навчального предмету «Технології»** є формування у здобувачів освіти життєво важливих компетентностей, необхідних у самостійному житті, розвиток творчого потенціалу, критичного мислення, духовно-моральних цінностей, реалізація здібностей та інтересів учнів у сфері проєктно-технологічної діяльності.

Програмою передбачено, що необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Сучасне навчання повинно мати комплексний вплив на особистість, саме предмет «Технології» має всі необхідні для цього компоненти. Зміст предмету передбачає формування не лише знань і умінь, але й певних якостей, світогляду, ідейності, моральності особистості, громадянської позиції, підприємництва тощо.

Дана програма:

- передбачає досягнення очікуваних результатів навчального предмету;
- визначає зміст і види навчальної діяльності здобувачів освіти;
- ґрунтується на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах;
- охоплює формування ключових компетентностей.

У програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; коротко вказано відповідний зміст кожного навчального модуля. Причому зміст указаний таким чином, що кожний учитель/вчителька, які обравли цей варіант програми, легко зможе адаптувати її під особливості своєї роботи.

Програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентризму і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;

- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Згідно з вимогами Державного стандарту до обов'язкових результатів навчання учнів, передбачено, що учень/учениця:

- формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності;
- творчо застосовує традиційні і сучасні технології;
- ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;
- турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб.

Крім спеціальних умінь і навичок у процесі навчання учні оволодівають загально-навчальними вміннями і навичками, які мають відношення до всіх предметів, наприклад, навичками роботи з книгами, довідниками, читання й письма, бібліографічним апаратом, раціональної організації домашньої праці, дотримання режиму дня тощо.

Структура навчальної програми

Розроблена модельна навчальна програма складається з чотирьох основних модулів:

1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності.
2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва.
3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.
4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб.

Навчальна діяльність здобувачів освіти за цими модулями сприятиме найбільш ефективному досягненню мети предмета «Технології».

Зазначена мета досягається шляхом залучення здобувачів освіти на уроках технологій до проектної діяльності, як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Зміст програми орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес навчання до життєвих потреб учня/учениці, його інтересів та природних здібностей.

Навчальний програмовий матеріал, призначений для засвоєння учнями, викладено в таблиці, що містить такі опції (колонки таблиці):

- очікувані результати навчання;

- зміст навчального предмета;
- види навчальної діяльності.

Очікувані результати складають основу освітніх цілей у роботі вчителя/вчительки, орієнтують його/її на запланований навчальний результат та мають бути досягнуті на кінець навчального року. Вчителі мають планувати поетапну їх реалізацію при виконанні окремих проєктів.

До програми додається перелік напрямів та основних технологій проєктно-технологічної діяльності учнів.

Після самостійного вибору об'єкта проєктування, вчитель/вчителька орієнтуючись на зміст навчального предмета (середня колонка програми), визначає перелік необхідних тем для вивчення в межах обраного об'єкта, формуючи теоретичну і практичну базу знань і вмінь.

Види навчальної діяльності (третя колонка) покликані спрямувати вчителя/вчительку на ті види робіт, які доцільно реалізувати учням під час опанування певної теми. Це та послідовність дій, яку варто виконувати для реалізації проєктної діяльності.

Програма характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального процесу, вікових особливостей учнів та їхніх інтересів. Порядок опанування модулів вчитель/вчителька обирає самостійно.

Дана програма зорієнтована на практичну діяльність учнів. Її зміст кожен вчитель розробляє індивідуально, враховуючи матеріально-технічну базу, рівень підготовленості учнів у класі та їхні бажання. Якщо вчитель/вчителька не має можливості проводити такі (це обумовлено відсутністю кулінарної лабораторії), рекомендується створити такі умови, щоб учні мали уявлення про способи приготування, при нагоді могли це зробити не порушуючи правил безпечної праці.

Програма побудована таким чином, що кожен вчитель/вчителька має можливість обрати тему проєктної діяльності, реалізуючи 1(і більше) проєктів за кожним модулем з поданого переліку, адаптуючи його на вибір до потреб учнів. Також програмою передбачено перелік основних технологій, які вчитель/вчителька може використовувати для опанування обраної проєктної діяльності. Основна технологія не повинна повторюватись більше 2-х разів за один навчальний рік. Додаткові технології можна обирати на власний розсуд, але так, щоб це відповідало навчанню та засвоєнню нових знань та умінь, та не створювало небезпеки для здобувачів освіти. Для груп, які не поділяються на хлопчиків/дівчат, рекомендується проєктна діяльність із двома основними технологіями. Головне завдання при виборі об'єкта праці та технології до нього – реалізувати інтелектуальний і творчий потенціал учня/учениці, прищепити навички самореалізації і самоосвіти, надати свободу творчості в межах потрібних знань, орієнтуватися на досягнення сучасної науки, вмотивувати діяльність учня/учениці.

Результати проєктної діяльності необхідно орієнтувати на сучасні потреби та виклики суспільства, а саме: інформаційну компетентність, розвиток творчих здібностей, компетентності в галузі техніки і технологій, розвиток образного та

просторового мислення, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

Дана програма є універсальною і не має чітко вираженої гендерної направленості. Тобто вчитель/вчителька може працювати з будь-яким сформованим класом – дівчата, хлопці, змішана група.

Під час виконання практичних робіт у навчальній майстерні важливо звертати увагу на дотримання здобувачами освіти правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

Основна частина

5 клас

Перелік напрямів та основних технологій проєктно-технологічної діяльності учнів

Перелік напрямів проєктно-технологічної діяльності учнів	Перелік основних технологій
Вироби до свят. Предмети для благоустрою та організації життя та роботи. Кулінарні вироби. Акcesуари та прикраси. Сувеніри та обереги. Вироби для оздоблення інтер'єру приміщень. Швейні вироби. Вироби з вживаних речей. Кімнатні, садові рослини. Споживацькі знання. Особистий побут (домоведення). Корисні речі для: немовлят, дітей, дорослих, людей з інвалідністю. Корисні речі для загального побуту	Технологія обробки текстильних матеріалів ручним способом. Технологія обробки текстильних матеріалів машинним способом. Технологія виготовлення аплікації (з текстильних та природних матеріалів). Технологія плетіння (лозоплетіння, соломоплетіння тощо). Технологія виготовлення виробів у техніці «макrame». Технологія виготовлення текстильної ляльки. Технологія виготовлення вишитих виробів початковими, лічильними та вільними швами. Технологія виготовлення виробів з бісеру. Технологія ліплення. Технологія ниткографії. Технологія виготовлення писанок.

	Технологія виготовлення нових речей зі старих (апсайклінг). Технологія виготовлення виробів з ниток, пряжі. Технологія приготування їжі. Технологія придбання продуктів харчування. Технологія безпечного користування електроприладами. Технологія формування культури споживання їжі. Технологія сервірування столу

Програма

Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності		
Обговорює і визначає спільно з учителем та іншими особами раціональне застосування цифрових пристроїв на різних етапах проєктно-технологічної діяльності. Визначає потреби та смаки споживачів обраного об'єкта проєктування, особливості його конструкції, функціональності, естетичності за допомогою проведення	Що таке технологія. Основні види технологічної діяльності у побуті. Ознайомлення з роботами учнів та визначення технологій, якими вони виготовлені. Ознайомлення з правилами внутрішнього розпорядку в навчальній майстерні, загальними правилами безпечної праці та елементами технологічної діяльності.	Ознайомлення з інструментами, матеріалами, обладнанням. Створення банку ідей проєктів на рік. Вибір виробу для проєктування. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання спроектованого та виготовленого виробу на основі проведених маркетингових міні-досліджень.

невеликих за обсягом і масштабом маркетингових досліджень. Здійснює пошук актуальної інформації про об'єкт проектування і упорядковує її. Розробляє за допомогою вчителя чи інших осіб критерії, яким має відповідати об'єкт проектування, та визначає його параметри. Здійснює пошук та обирає моделі-аналоги відповідно до запланованого об'єкта проектування. Обговорює ідеї, конструктивно взаємодіє з іншими особами у процесі комбінування власної моделі на основі аналізу найкращих ознак моделей-аналогів. Застосовує методи проектування відповідно до індивідуальних здібностей та власних інтересів з метою втілення творчих ідей в конструкції виробу. Продукує та відображає творчий задум у зручній формі. Оцінює власні результати художнього конструювання виробу. Планує послідовність дій для виготовлення моделі виробу, орієнтовні строки їх виконання, можливості	Ознайомлення з облаштуванням навчальної майстерні. Поняття про проектування. Методи проектування: метод фантазування. Етапи проектування. Зміст роботи на кожному етапі. Послідовність роботи над проектом. Маркетингові міні-дослідження, як метод визначення потреб та смаків споживачів обраного об'єкта проектування. Банк ідей. Художнє конструювання. Графічне зображення виробу. Матеріали (інгредієнти) та інструменти для виготовлення виробу (за проектом). Рациональне використання матеріалів. Технологія виготовлення виробу. Поняття «технологічна операція». Особливості та технологія обробки конструкційних матеріалів (ручним способом). Способи розмічання. Деталь. Загальні відомості про способи отримання деталей заданої форми із різних матеріалів.	Створення банку ідей для виконання проекту. Аналіз подібних виробів. Планування роботи з виготовлення виробу. Складання послідовності виготовлення виробу. Виконання графічного зображення виробу з використанням методу фантазування. Добір матеріалів. Добір технології виготовлення виробу; конструкційних матеріалів для виготовлення виробу; малюнка для оздоблення; інструментів і пристосувань. Визначення необхідної кількості матеріалів для виготовлення виробу. Економне використання матеріалів. Виготовлення шаблонів деталей виробу. Виготовлення деталей виробу відповідно до обраної технології. Способи перенесення малюнка на поверхню. З'єднання деталей виробу відповідно до обраної технології. Виготовлення та оздоблення виробу. Оформлення виробу. Презентація проектної діяльності. Організація робочого місця. Правила безпечної праці, санітарно-гігієнічні

використання цифрових засобів. Виконує технічний малюнок або ескіз деталей моделі виробу, зазначає інформацію, необхідну для його виготовлення. Добирає матеріали для виготовлення виробу та розраховує витрати на них. Визначає самостійно або за допомогою інших осіб послідовність технологічних операцій виготовлення проєктованого виробу. Добирає необхідні інструменти і пристосування відповідно до визначеної технологічної послідовності. Створює технологічну картку, застосовує [у разі потреби] цифрові пристрої та графічні редактори. Готує потрібні інструменти і пристосування для роботи самостійно або за допомогою вчителя чи інших осіб. Працює самостійно чи спільно з іншими особами відповідно до наданої інструкції, за потреби розподіляючи частини роботи. Використовує інструменти та пристосування самостійно або за	Способи обробки та з'єднання деталей (зшивання, зв'язування, склеювання тощо). Види оздоблень. Вимоги до готового виробу. Використання фурнітури (гудзики, блискавки, кнопки, застібки, карабіни, заклепки тощо). Практичне застосування: упорядкування, безпечне використання, зберігання. Правила безпечної праці. Організація робочого місця, санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання технологічних операцій	вимоги під час виконання технологічних операцій

допомогою інших, дотримуючись правил безпечної праці та санітарних норм. Аргументовано добирає способи оброблення матеріалів відповідно до їх властивостей і характеристик. Виконує заплановані технологічні операції у визначеній послідовності, раціонально розподіляючи час. Оцінює ризики, пов'язані з виготовленням виробу, за потреби знаходить способи їх усунення самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб. Демонструє в роботі зосередженість, акуратність, обережність, відповідальність тощо. Контролює та оцінює процес і якість виготовлення виробу, у разі потреби виправляючи недоліки. Виявляє повагу до власних або чужих результатів проєктно-технологічної діяльності. Виявляє недоліки і виправляє допущені помилки, аналізує їх та робить відповідні висновки. Спільно з учителем чи іншими особами визначає свій рівень навчальних досягнень.		

Обговорює перспективи подальшої проєктно-технологічної діяльності, способи її вдосконалення. Планує подальшу проєктно-технологічну діяльність на основі набутого досвіду для реалізації власних інтересів, здібностей, можливостей		
Модуль 2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва		
Спираючись на власні знання, розпізнає матеріали та інструменти, які використовуються в основних видах декоративно-ужиткового мистецтва. Називає твори відомих українських майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Використовує кілька джерел інформації про традиції та сучасні тенденції в декоративно-ужитковому мистецтві, визначає її достовірність. Оцінює та обґрунтовує значення декоративно-ужиткового мистецтва у власному житті на основі зібраної інформації. Вирізняє автентичні вироби декоративно-ужиткового мистецтва за характерними ознаками під час роботи над проєктом. Використовує опрацьовану	Види декоративно-ужиткового мистецтва. Технології і техніки створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Короткі історичні відомості про техніки та технології декоративно-ужиткового мистецтва. Значення символів притаманних видам декоративно-ужиткового мистецтва. Традиції використання колірної гами під час виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Творчість народних майстрів України різних регіонів та майстрів інших народів, що проживають в Україні. Характерні ознаки технології виготовлення та оздоблення виробів, поширені в регіоні проживання.	Ознайомлення з видами декоративно-ужиткового мистецтва. Ознайомлення з технологіями і техніками створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Особливості певного виду декоративно-ужиткового мистецтва. Визначення теми та завдань проєкту. Вибір виробу для проєктування. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання спроектованого та виготовленого виробу. Пошук зразків виробів декоративно-ужиткового мистецтва для проєкту. Створення банку ідей. Аналіз подібних виробів. Розробка графічного зображення (малюнків, схем, шаблонів, ескізу) задуманого виробу.

культурологічну інформацію про технології декоративно-ужиткового мистецтва і техніки художнього оздоблення у проєктуванні виробів. Застосовує технології і техніки декоративно-ужиткового мистецтва у процесі виготовлення та відповідно оздоблення готових виробів, естетизації власного побуту тощо. Виявляє ініціативність і партнерську взаємодію у процесі спільної роботи із створення виробу техніками декоративно-ужиткового мистецтва	Методи проєктування для створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Графічне зображення (малюнок, схема, шаблон) для виготовлення виробів. Матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу відповідною технологією. Шляхи пошуку необхідних матеріалів. Орієнтовна вартість матеріалів та майбутнього виробу. Прийоми роботи з інструментами та пристосуваннями. Технологічний процес виготовлення виробу. Види оздоблення відповідно до технологій та технік. Правила безпечної праці при виконанні технологічних операцій. Організація робочого місця, санітарно-гігієнічні вимоги	Застосування методів проєктування для створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Художнє конструювання форми та композиції оздоблення. Добір виду оздоблення виробу. Складання технологічної послідовності виготовлення та оздоблення виробу. Зміст роботи на кожному етапі проєктування. Добір та обґрунтування технологій для реалізації проєкту. Добір та обґрунтування використання конструкційних матеріалів. Добір матеріалів, інструментів та пристосувань необхідних для виготовлення виробу. Визначення необхідної кількості матеріалів для виготовлення виробу та орієнтовної вартості виробу. Виготовлення виробу з використанням відповідних технік та технологій. Виготовлення виробу з дотриманням народних традицій (форма, колірне рішення, символи). Виконання технологічних операцій з виготовлення виробу відповідно до складеної послідовності.

		Економне використання матеріалів під час виготовлення виробу. Виготовлення виробу. Виконання його оздоблення. Дотримання прийомів роботи з інструментами, пристосуваннями. Виконання остаточної обробки виробу. Контроль якості виробу. Догляд за виробами. Визначення можливості поповнення власного бюджету (бюджету сім'ї) за рахунок реалізації виробів, виготовлених власноруч. Презентація проєкту. Організація робочого місця. Дотримання правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій

Модуль 3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу

Осмислено наводить приклади глобалізаційних процесів, які докорінно змінили світ у ХХІ столітті. Обговорює ймовірний розвиток технологій у різних сферах діяльності людини. Пояснює доцільність відмови людства від використання одноразових виробів із синтетичних та інших шкідливих матеріалів.	Еволюція знарядь праці. Машина як вид техніки. Відомості про механічні способи з'єднання деталей із різних конструкційних матеріалів: зв'язуванням, зшиванням, склеюванням тощо. Особливості роботи з ручними інструментами, електроінструментом та обладнанням	Ознайомлення з видами та будовою техніки для виготовлення виробів та особливостями роботи. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання спроектованого та виготовленого виробу. Створення банку ідей. Аналіз подібних виробів. Складання плану роботи з виконання проєкту. Зміст роботи на кожному етапі проєктування.

Генерує ідеї, які можуть бути корисними для збереження навколишнього середовища і сталого [збалансованого] розвитку. Доводить переваги використання вторинних матеріальних ресурсів у реалізації нових проєктів. Розпізнає основні види конструкційних матеріалів за їх властивостями [технологічними, механічними, фізичними, гігієнічними]. Із розумінням визначає цінність гігієнічних властивостей матеріалів натурального походження для здоров'я людини та покращення якості життя. Створює екологічні вироби з урахуванням гігієнічних властивостей матеріалів. Розрізняє достовірну і недостовірну інформацію про матеріали і техніку, звертаючись до першоджерел. Аналізує інформацію про матеріали і техніку, використовує її для розв'язання практичних завдань у побуті. З розумінням читає та розшифровує маркування товарів, товарні та інші знаки, зокрема з використанням цифрових пристроїв. Аргументує вичерпність природних ресурсів.	Види конструкційних матеріалів, які застосовуються для конструювання і виготовлення виробів та їх властивості. Використання природних матеріалів з метою збереження навколишнього середовища. Проектування виробів без запобігання шкоди навколишньому середовищу та створення нових речей із вживаного матеріалу. Раціональне використання матеріалів. Послідовність роботи над проєктом. Графічне зображення майбутнього виробу. Технологічна послідовність виготовлення виробу. Розміри необхідні для виготовлення виробу. Послідовність побудови кресленика методом макетування та за допомогою вимірювань. Види оздоблення виробів. Вимоги до готового виробу. Послідовність кінцевої обробки виробу. Правила безпечної праці. Організація робочого місця.	Складання технологічної послідовності виготовлення виробу. Побудова лекала, шаблону, кресленика. Розмічання деталей. Перенесення (розмічання) малюнка для оздоблення деталей виробу. Виготовлення виробу відповідно до обраної технології. Економне використання матеріалів для виготовлення виробу. Оздоблення виробу. Остаточна обробка виробу, її виконання. Контроль якості виробу. Розрахунок вартості витрачених матеріалів та виготовленого виробу. Презентація проєктів. Організація робочого місця. Правила безпечної праці, санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання технологічних операцій

Висловлює судження стосовно наслідків власних дій для навколишнього середовища. Аргументовано і доцільно замінює природні матеріали вторинними матеріальними ресурсами. Дотримується правил сортування відходів під час роботи над проєктом і в побуті	Санітарно-гігієнічні вимоги під час роботи над виготовленням проєкту	
Модуль 4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб		
Визначає власні/чужі потреби в організації побуту. Аналізує власний досвід і можливості в побутовій діяльності. Планує трудові дії для виконання побутових завдань самостійно або у співпраці з іншими особами. Розрізняє та описує основні стилі в різних сферах життєдіяльності людини. Розрізняє корисні для здоров'я елементи життєвого простору, обґрунтовує раціональність їх використання. Оцінює споживацькі якості, естетичний вигляд і корисність для здоров'я обраного чи створеного виробу. Проводить проектно-технологічну діяльність стосовно розв'язання	Благоустрій та організація власного житла. Зонування приміщення з метою створення комфорту. Види робіт з благоустрою власного житла. Озеленення як спосіб очищення та збагачення киснем приміщення. Види кімнатних та садових рослин, вирощування та догляд за ними. Основи технології вирощування рослин (квітів) та догляду за ними. Інструменти, пристрої, матеріали, які використовуються під час вирощування та догляду за квітами. Приготування їжі, як турбота про себе та своїх близьких. Культура споживання їжі. Переваги їжі домашнього приготування. Значення добору екологічно чистих та	Визначення власних та потреб оточуючих в благоустрої та організації побуту. Розробка простору приміщення різного призначення. Ознайомлення з плануванням простору та дизайну приміщення за допомогою програмного забезпечення. Добір квітів з урахуванням їх виду та призначення, клімату, пори року. Вирощування та догляд за квітами. Визначення корисних страв для себе та оточуючих. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання знань для приготування страви. Складання плану роботи з виконання проєкту.

побутових проблем, самообслуговування. Облаштовує або вдосконалює власний життєвий простір з урахуванням власних потреб, потреб інших осіб. Усвідомлено формулює завдання у співпраці з іншими особами відповідно до власних потреб у побуті. Розрізняє види побутової техніки за функціональним призначенням відповідно до визначених завдань. Пропонує способи використання різних видів побутової техніки для вирішення побутових завдань. Дотримується встановлених вимог до техніки безпеки під час експлуатації технічних пристроїв у побутових умовах	органічних продуктів для приготування їжі. Особливості національної кухні. Технологія приготування їжі, напоїв. Кулінарний інвентар, посуд та обладнання. Столова білизна. Серветки для сервірування столу. Види посуду, його призначення. Столові прибори. Їх види та призначення. Правила сервірування столу. Дотримання правил гігієни та безпеки праці. Поняття етикету та основні правила під час споживання їжі. Види побутових кухонних електроприладів. Правила безпечного користування електроприладами. Користування кухонними електроприладами з дотриманням правил безпеки. Торговельні мережі. Супермаркети. Термін придатності харчових продуктів. Інформація на упаковці. Небезпечні речовини в продуктах харчування	Створення власного рецепту. Обґрунтування використаних інгредієнтів. Добір та визначення необхідної кількості інгредієнтів, кухонного інвентарю та посуду. Організація робочого місця. Добір технології приготування страви; кухонного інвентаря, електроприладів, посуду та сервірування столу. Приготування та подавання страв (напоїв). Визначення якості готових страв. Розрахунок орієнтовної вартості приготовленої страви (напою). Дотримання правил етикету за столом. Презентація проєкту. Сервірування столу. Складання серветок

6 клас

Перелік напрямів та основних технологій проєктно-технологічної діяльності учнів

Перелік напрямів проєктно-технологічної діяльності учнів	Перелік основних технологій
Вироби до свят. Предмети для благоустрою організації життя та роботи. Кулінарні вироби. Аksesуари та прикраси. Сувеніри та обереги. Вироби для оздоблення інтер'єру приміщень. Швейні вироби. Вироби з вживаних речей. Кімнатні, садові рослини. Споживацькі знання. Особистий побут (домоведення). Корисні речі для: немовлят, дітей, дорослих, людей з інвалідністю. Корисні речі для загального побуту	Технологія обробки текстильних матеріалів ручним способом. Технологія обробки текстильних матеріалів машинним способом. Технологія виготовлення аплікації (з текстильних та природних матеріалів). Технологія плетіння (лозоплетіння, соломоплетіння тощо). Технологія виготовлення виробів у техніці «макrame». Технологія виготовлення текстильної ляльки. Технологія виготовлення аплікації з соломи. Технологія виготовлення вишитих виробів початковими, лічильними та вільними швами. Технологія виготовлення виробів з бісеру. Технологія ліплення. Технологія ниткографії. Технологія виготовлення писанок. Технологія виготовлення мила (миловаріння). Технологія виготовлення свічок. Технологія виготовлення нових речей зі старих (апсайклінг). Технологія виготовлення виробів з ниток, пряжі.

	Технологія виготовлення виробів у техніці валяння. Технологія виготовлення виробів у техніці кінусайга. Технологія клаптикового шиття. Технологія приготування їжі. Технологія догляду за житлом. Технологія догляду за волоссям. Технологія формування культури споживання їжі

Програма

Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності		
Обговорює спільно з учителем чи іншими особами особистісно та соціально важливі потреби у створенні виробів, спираючись на власні знання та судження. Обговорює спільно з учителем чи іншими особами мету проєктно-технологічної діяльності. Планує самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб основні завдання і результати проєктно-технологічної діяльності. Критично оцінює власні можливості, наявний досвід для виконання	Правила внутрішнього розпорядку в навчальній майстерні, загальні правила безпечної праці та організації технологічної діяльності. Поняття про проєктування. Методи проєктування: метод біоніки. Етапи проєктування. Зміст роботи на кожному етапі. Послідовність роботи над проєктом. Маркетингові міні-дослідження, як метод визначення потреб та смаків споживачів обраного об'єкта проєктування.	Рефлексія проєктної діяльності в 5 класі. Аналіз отриманих знань і умінь. Створення банку ідей проєктів на рік. Вибір виробу для проєктування. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання спроектованого та виготовленого виробу на основі проведених маркетингових міні-досліджень. Створення банку ідей для виконання проєкту. Аналіз подібних виробів. Планування роботи з виготовлення виробу.

поставлених завдань, зокрема в групі. Описує ймовірні труднощі і ризики у процесі реалізації задуму в готовий виріб. Обговорює і визначає спільно з учителем та іншими особами раціональне застосування цифрових пристроїв на різних етапах проектно-технологічної діяльності. Визначає потреби та смаки споживачів обраного об'єкта проектування, особливості його конструкції, функціональності, естетичності за допомогою проведення невеликих за обсягом і масштабом маркетингових досліджень. Здійснює пошук актуальної інформації про об'єкт проектування і упорядковує її. Розробляє за допомогою вчителя чи інших осіб критерії, яким має відповідати об'єкт проектування, та визначає його параметри. Здійснює пошук та обирає моделі-аналоги відповідно до запланованого об'єкта проектування. Обговорює ідеї, конструктивно взаємодіє з іншими особами у	Моделі-аналоги, опис об'єкта проектування. Банк ідей. Художнє конструювання. Графічне зображення виробу. Конструкційні матеріали (інгредієнти) та інструменти для виготовлення виробу (за проектом) та їх властивості (технологічні, механічні, геометричні). Раціональне використання матеріалів. Технологія виготовлення виробу. Поняття «технологічна операція». Особливості та технологія обробки конструкційних матеріалів ручним способом та з використанням технологічного обладнання. Площинне розмічання. Способи отримання деталей заданої форми із різних матеріалів. Способи обробки та з'єднання деталей (зшивання, зв'язування, склеювання тощо). Види оздоблень. Вимоги до готового виробу.	Складання послідовності виготовлення виробу. Виконання графічного зображення виробу з використанням методу фантазування та біоніки. Добір конструкційних матеріалів, інструментів та пристосувань. Добір технології для виготовлення виробу. Підбір ескізу для оздоблення. Визначення необхідної кількості матеріалів для виготовлення виробу. Економне використання матеріалів. Виготовлення шаблонів деталей виробу. Виготовлення деталей виробу відповідно до обраної технології. Способи перенесення малюнку на поверхню матеріалу. З'єднання деталей виробу відповідно до обраної технології. Виготовлення та оздоблення виробу. Оформлення виробу. Презентація проектної діяльності. Організація робочого місця. Дотримання правил безпечної праці, санітарно-гігієнічних вимог під час виконання технологічних операцій

процесі комбінування власної моделі на основі аналізу найкращих ознак моделей-аналогів. Застосовує методи проєктування відповідно до індивідуальних здібностей та власних інтересів з метою втілення творчих ідей в конструкції виробу. Продукує та відображає творчий задум у зручній формі. Оцінює власні результати художнього конструювання виробу. Планує послідовність дій для виготовлення моделі виробу, орієнтовні строки їх виконання, можливості використання цифрових засобів. Визначає технічні характеристики моделі виробу [технічний опис об'єкта проєктування]. Виконує технічний малюнок або ескіз деталей моделі виробу, зазначає інформацію, необхідну для його виготовлення. Добирає матеріали для виготовлення виробу та розраховує витрати на них. Визначає самостійно або за допомогою інших осіб послідовність технологічних операцій виготовлення проєктованого виробу.	Використання фурнітури (гудзики, блискавки, кнопки, застібки, карабіни, заклепки тощо). Практичне застосування: упорядкування, безпечне використання, зберігання. Правила безпечної праці. Організація робочого місця, санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання технологічних операцій	

Добирає необхідні інструменти і пристосування відповідно до визначеної технологічної послідовності. Створює технологічну картку, застосовує [у разі потреби] цифрові пристрої та графічні редактори. Готує потрібні інструменти і пристосування для роботи самостійно або за допомогою вчителя чи інших осіб. Працює самостійно чи спільно з іншими особами відповідно до наданої інструкції, за потреби розподіляючи частини роботи. Використовує інструменти та пристосування самостійно або за допомогою інших, дотримуючись правил безпечної праці та санітарних норм. Аргументовано добирає способи оброблення матеріалів відповідно до їх властивостей і характеристик. Виконує заплановані технологічні операції у визначеній послідовності, раціонально розподіляючи час. Оцінює ризики, пов'язані з виготовленням виробу, за потреби знаходить		

способи їх усунення самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб. Демонструє в роботі зосередженість, акуратність, обережність, відповідальність тощо. Контролює та оцінює процес і якість виготовлення виробу, у разі потреби виправляючи недоліки. Виявляє повагу до власних або чужих результатів проектно- технологічної діяльності. Аналізує відповідність результатів власної чи спільної проектно- технологічної діяльності її меті та виробленим критеріям. Визначає ефективність використання матеріальних і часових ресурсів, способів організації проектно- технологічної діяльності. Оцінює особистісну і соціальну важливість створеного виробу. Критично формулює власні судження, аргументовано обстоює їх з урахуванням пропозицій інших осіб. Виявляє недоліки і виправляє допущені помилки, аналізує їх та робить відповідні висновки. Добирає відповідно до мети і змісту проектно-		

технологічної діяльності форми та засоби презентації. Представляє результати власної/спільної проєктно-технологічної діяльності. Виявляє повагу до власних чи спільних результатів проєктно-технологічної діяльності. Застосовує цифрові пристрої та інформаційне середовище у разі потреби для презентації результатів проєктування. Спільно з учителем чи іншими особами визначає свій рівень навчальних досягнень. Обговорює перспективи подальшої проєктно-технологічної діяльності, способи її вдосконалення. Планує подальшу проєктно-технологічну діяльність на основі набутого досвіду для реалізації власних інтересів, здібностей, можливостей		
Модуль 2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва		
Спираючись на власні знання, розпізнає матеріали та інструменти, які використовуються в основних видах декоративно-ужиткового мистецтва. Називає твори відомих українських майстрів	Види декоративно-ужиткового мистецтва. Технології і техніки створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Короткі історичні відомості технік та	Ознайомлення з видами декоративно-ужиткового мистецтва. Ознайомлення з технологіями і техніками створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

декоративно-ужиткового мистецтва. Використовує кілька джерел інформації про традиції та сучасні тенденції в декоративно-ужитковому мистецтві, визначає її достовірність. Оцінює та обґрунтовує значення декоративно-ужиткового мистецтва у власному житті на основі зібраної інформації. Вирізняє автентичні вироби декоративно-ужиткового мистецтва за характерними ознаками під час роботи над проєктом. Використовує опрацьовану культурологічну інформацію про технології декоративно-ужиткового мистецтва і техніки художнього оздоблення у проєктуванні виробів. Застосовує технології і техніки декоративно-ужиткового мистецтва у процесі виготовлення та відповідно оздоблення готових виробів, естетизації власного побуту тощо. Виявляє ініціативність і партнерську взаємодію у процесі спільної роботи із створення виробу техніками декоративно-ужиткового мистецтва	технологій декоративно-ужиткового мистецтва. Орнамент та види орнаментів. Рапорт. Поняття про композицію. Традиції використання колірної гами під час виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Творчість народних майстрів України різних регіонів та майстрів інших народів, що проживають в Україні. Характерні ознаки технології виготовлення та оздоблення виробів, поширені в регіоні проживання. Методи проєктування для створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Графічне зображення малюнок, схема, шаблон) для виготовлення виробів. Матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу відповідною технологією. Шляхи пошуку необхідних матеріалів. Орієнтовна вартість матеріалів та майбутнього виробу. Критерії виготовлення виробу техніками декоративно-ужиткового мистецтва.	Особливості певного виду декоративно-ужиткового мистецтва. Розпізнавання видів орнаментів. Визначення теми та завдань проєкту. Вибір виробу для проєктування. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання спроектованого та виготовленого виробу. Пошук зразків виробів декоративно-ужиткового мистецтва для проєкту. Створення банку ідей. Аналіз подібних виробів. Розробка графічного зображення (малюнків, схем, шаблонів, ескізу) задуманого виробу. Визначення композиційного центру у майбутньому виробі. Застосування методів проєктування для створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Художнє конструювання форми та композиції оздоблення. Добір виду оздоблення виробу. Складання технологічної послідовності виготовлення та оздоблення виробу. Зміст роботи на кожному етапі проєктування.

	Прийоми роботи з інструментами та пристосуваннями. Технологічний процес виготовлення виробу. Види оздоблення відповідно до технологій та технік. Правила безпечної праці при виконанні технологічних операцій. Організація робочого місця, санітарно-гігієнічні вимоги	Добір та обґрунтування технологій для реалізації проекту. Добір та обґрунтування використання конструкційних матеріалів. Добір матеріалів, інструментів та пристосувань необхідних для виготовлення виробу. Визначення необхідної кількості матеріалів для виготовлення виробу та орієнтовної вартості виробу. Виготовлення виробу з використанням відповідних технік та технологій. Виготовлення виробу з дотриманням народних традицій (форма, колірне рішення, символи). Виконання технологічних операцій з виготовлення виробу відповідно до складеної послідовності. Економне використання матеріалів під час виготовлення виробу. Виготовлення виробу. Виконання його оздоблення. Дотримання прийомів роботи з інструментами, пристосуваннями. Виконання остаточної обробки виробу. Контроль якості виробу. Догляд за виробами. Визначення можливості поповнення власного бюджету (бюджету сім'ї)

		за рахунок реалізації виробів, виготовлених власноруч. Презентація проєкту. Організація робочого місця. Дотримання правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій
Модуль 3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу		
Осмислено наводить приклади глобалізаційних процесів, які докорінно змінили світ у ХХІ столітті. Обговорює ймовірний розвиток технологій у різних сферах діяльності людини. Пояснює доцільність відмови людства від використання одноразових виробів із синтетичних та інших шкідливих матеріалів. Генерує ідеї, які можуть бути корисними для збереження навколишнього середовища і сталого [збалансованого] розвитку. Доводить переваги використання вторинних матеріальних ресурсів у реалізації нових проєктів. Розпізнає основні види конструкційних матеріалів за їх властивостями [технологічними,	Еволюція знарядь праці. Машина як вид техніки. Відомості про механічні способи з'єднання деталей із різних конструкційних матеріалів: зв'язуванням, зшиванням, склеюванням, на цвяхах, заклепках тощо. Особливості роботи з ручними інструментами (лобзик, ножиці по металу та для тканини тощо), електроінструментом та обладнанням (швейна машина, праска, дріль, свердлильний верстат тощо). Види конструкційних матеріалів, які застосовуються для конструювання і виготовлення виробів та їх властивості: тканина, фанера, шпон, ДВП. Використання природних матеріалів з метою збереження	Ознайомлення з видами та будовою техніки для виготовлення виробів та особливостями роботи. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання спроектованого та виготовленого виробу. Створення банку ідей. Аналіз подібних виробів. Складання плану роботи з виконання проєкту. Зміст роботи на кожному етапі проєктування. Складання технологічної послідовності виготовлення виробу. Побудова лекала, шаблону, кресленника. Розмічання деталей. Перенесення (розмічання) малюнка для оздоблення деталей виробу. Виготовлення виробу відповідно до обраної технології. Економне використання матеріалів для виготовлення виробу.

механічними, фізичними, гігієнічними]. Із розумінням визначає цінність гігієнічних властивостей матеріалів натурального походження для здоров'я людини та покращення якості життя. Створює екологічні вироби з урахуванням гігієнічних властивостей матеріалів. Розрізняє достовірну і недостовірну інформацію про матеріали і техніку, звертаючись до першоджерел. Аналізує інформацію про матеріали і техніку, використовує її для розв'язання практичних завдань у побуті. З розумінням читає та розшифровує маркування товарів, товарні та інші знаки, зокрема з використанням цифрових пристроїв. Аргументує вичерпність природних ресурсів. Висловлює судження стосовно наслідків власних дій для навколишнього середовища. Аргументовано і доцільно замінює природні матеріали вторинними матеріальними ресурсами. Дотримується правил сортування відходів під час роботи над проектом і в побуті.	навколишнього середовища. Поняття про припуски на обробку. Проектування виробів без запобігання шкоди навколишньому середовищу та створення нових речей із вживаного матеріалу. Раціональне використання матеріалів. Послідовність роботи над проектом. Графічне зображення майбутнього виробу. Розміри та вимірювання необхідні для виготовлення виробу. Технологічна послідовність виготовлення виробу. Послідовність побудови кресленика для виготовлення виробу. Види оздоблення виробів. Поняття про показники якості виробу: функціональні (можливість використання), естетичні, ергономічні (зручність привабливість). Вимоги до готового виробу. Послідовність кінцевої обробки виробу. Правила безпечної праці. Організація робочого місця. Санітарно-гігієнічні вимоги під час роботи над виготовленням проекту	Оздоблення виробу. Остаточна обробка виробу, її виконання. Контроль якості виробу. Розрахунок вартості витрачених матеріалів та виготовленого виробу. Презентація проєктів. Організація робочого місця. Правила безпечної праці, санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання технологічних операцій

Пояснює перевірену інформацію про доцільність застосування різних матеріалів, їх повторне використання. Аналізує ефективність дібраних матеріалів для створення виробу і вказує на ризики їх використання. Розраховує потрібну кількість матеріалів для виготовлення спроектованого виробу. Використовує ощадно матеріали під час виготовлення виробу. Застосовує технології обробки вторинних матеріалів для створення нових виробів		

Модуль 4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб

Визначає власні/чужі потреби в організації побуту. Аналізує власний досвід і можливості в побутовій діяльності. Планує трудові дії для виконання побутових завдань самостійно або у співпраці з іншими особами. Розрізняє та описує основні стилі в різних сферах життєдіяльності людини. Розрізняє корисні для здоров'я елементи життєвого простору, обґрунтовує	Благоустрій та організація власного житла. Роль виготовлених виробів у створенні затишку в оселі. Охайне житло. Види робіт з благоустрою власного житла. Озеленення вдома та на відкритому ґрунті. Значення та способи добору рослин для озеленення приміщень та прибудинкової території. Основи технології вирощування рослин (квітів) та догляду за ними.	Визначення власних та потреб оточуючих в благоустрої та організації побуту. Розробка простору приміщення різного призначення. Ознайомлення з плануванням простору та дизайну приміщення за допомогою програмного забезпечення. Добір квітів з урахуванням їх виду та призначення, клімату, пори року. Добір земляних сумішей відповідно до виду рослини.

раціональність їх використання. Оцінює споживацькі якості, естетичний вигляд і корисність для здоров'я обраного чи створеного виробу. Провадить проєктно-технологічну діяльність стосовно розв'язання побутових проблем, самообслуговування. Облаштовує або вдосконалює власний життєвий простір з урахуванням власних потреб, потреб інших осіб. Усвідомлено формулює завдання у співпраці з іншими особами відповідно до власних потреб у побуті. Розрізняє види побутової техніки за функціональним призначенням відповідно до визначених завдань. Читає та пояснює своїми словами технічну інформацію, схеми, інші графічні зображення про побутову техніку в інструкціях із застосуванням інформаційних джерел і використанням цифрових пристроїв. Пропонує способи використання різних видів побутової техніки для вирішення побутових завдань.	Інструменти, пристрої, матеріали, які використовуються під час вирощування та догляду за рослинами. Приготування їжі, як турбота про себе та своїх близьких. Поняття раціонального харчування. Калорійність страв та продуктів харчування. Культура споживання їжі. Переваги їжі домашнього приготування. Значення добору екологічно чистих та органічних продуктів для приготування їжі. Особливості національної кухні. Терміни придатності продуктів їх значення для харчування та здоров'я людини. Технологія приготування їжі, напоїв. Кулінарний інвентар, посуд та обладнання. Дотримання правил гігієни та безпеки праці. Поняття етикету та основні правила під час споживання їжі. Види побутових кухонних електроприладів. Правила безпечного користування електроприладами. Користування кухонними електроприладами з дотриманням правил безпеки.	Вирощування та догляд за квітами. Визначення корисних страв для себе та оточуючих. Вибір та обґрунтування теми проєкту та практичного використання знань для приготування страви. Складання плану роботи з виконання проєкту. Створення власного рецепту. Обґрунтування використаних інгредієнтів. Добір та визначення необхідної кількості інгредієнтів, кухонного інвентарю та посуду. Організація робочого місця. Добір технології приготування страви; кухонного інвентаря, електроприладів, посуду та сервірування стола. Приготування та подавання страв (напоїв). Визначення якості готових страв. Розрахунок орієнтовної вартості приготовленої страви (напою). Дотримання правил етикету за столом. Презентація проєкту. Сервірування столу. Складання серветок. Способи догляду за волоссям.

Пояснює загальні принципи роботи побутової техніки відповідно до її функцій та призначення. Дотримується встановлених вимог до техніки безпеки під час експлуатації технічних пристроїв у побутових умовах	Торговельні мережі. Супермаркети. Термін придатності харчових продуктів. Інформація на упаковці. Небезпечні речовини в продуктах харчування. Типи волосся та способи догляду за ним. Парубоцькі та дівочі сучасні зачіски. Типи обличчя	Добір зачісок відповідно до типу волосся та обличчя

Прикінцева частина

Модельна програма предмету «Технології» складена таким чином, що вчителі, які мають різні умови (майстерні) для навчання легко зможуть розробити календарно-тематичне планування. Для цього потрібно врахувати методично-технічне наповнення майстерні, бажання учнів, потреби школи тощо.

Система оцінювання результатів навчання має ґрунтуватися на позитивному ставленні до кожного учня; оцінюється не рівень його недоліків і прорахунків, а особисті поступу учня/учениці.

Оцінювання навчальних досягнень учнів доцільно здійснювати під час освітнього процесу на основі принципів формувального оцінювання. А саме:

- перевіряти, як триває процес навчання;
- діагностувати сфери, де необхідне покращення;
- ідентифікувати недоліки і покращувати якість навчання;
- допомагати учням вчитися один у одного.

Важливим фактором в оцінюванні залишається не тільки якість, а й ступінь готовності спроектованого виробу. Не менш важливі функціональність, естетичність, значущість виробу для учня/учениці.

До основних видів оцінювання належать:

- поточне (виконує діагностичну, стимулюючу, коригуючу функції). Поточне оцінювання може здійснюватися в результаті виконання учнями різних видів діяльності – створення проєктної документації в робочих зошитах, папках (організаційно-підготовчий етап проєктування), виконання робіт з виготовлення спроектованого виробу (конструктивний та технологічний етапи), презентація (завершальний етап), усна відповідь, тестування;
- тематичне і підсумкове (семестрове і річне). Кожен проєкт має закінчуватись виставленням тематичної оцінки, яка вираховується як середня арифметична від поточних оцінок.

Не менш важливий індивідуальний та диференційований підходи для оцінювання. Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є самооцінювання й взаємооцінювання.

Список використаних джерел:

1. Закон України про освіту [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України про середню освіту [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>
4. Державний стандарт базової середньої освіти [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
5. Нова українська школа [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
6. Навчальна програма з трудового навчання для 5-9 класів [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/2-trudove-navchannya-5-9.doc>
7. Матеріали сайту: <https://tedcenter.fi/expertise-areas/finnish-education/>

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)»
для закладів загальної середньої освіти**

(автори: Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Лаврентьєва І.В., Хомич О.Л.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Зміст

Пояснювальна записка	3
1. Нормативні підстави модельної програми	3
2. Базові ідеї навчального курсу	3
3. Мета і завдання курсу	3
4. Наступність з початковою освітою	4
5. Шляхи реалізації модельної програми	4
6. Зміст і базові знання за курсом	4
7. Цінності, на сприйняття яких спрямований курс	7
8. Компетентності, на набуття яких спрямований курс	8
9. Узагальнені результати навчання за інтегрованим курсом	9
10. Принципи і методи навчання	10
11. Оцінювання	11
12. Навчально-методичне забезпечення	11
13. Формат основної частини модельної програми	12
14. Використані джерела	12
Модельна програма для 5 класу	13
Вступ. Базові поняття	13
Розділ 1. Безпека на дорогах	14
Розділ 2. Уміння вчитися	15
Розділ 3. Фізичне здоров'я	16
Розділ 4. Психічне і духовне здоров'я	17
Розділ 5. Соціальне здоров'я	18
Розділ 6. Безпека у побуті і довкіллі	19
Розділ 7. Раціональне використання ресурсів	21
Модельна програма для 6 класу	22
Вступ. Базові поняття	22
Розділ 1. Фізичне здоров'я	23
Розділ 2. Психічне і духовне здоров'я	25
Розділ 3. Соціальне здоров'я	27
Розділ 4. Безпека у побуті і навколишньому середовищі	29
Розділ 5. Добробут	31
Прикінцева частина	32
Принципи і ознаки адекватного оцінювання	32
Як обирати інструменти оцінювання	32
Ресурси для фахової підготовки і підвищення кваліфікації вчителів	34

ВСТУПНА ЧАСТИНА (ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

1. Нормативні підстави модельної програми

Підставою для створення модельної навчальної програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» (далі ЗБД) для 5-6 класів є наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

Програму створено відповідно до типової освітньої програми, типового освітнього плану і переліку модельних програм для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти¹ (позиція 62).

Модельна програма інтегрованого курсу ЗБД спрямована на досягнення учнями 5-6 класів обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом базової загальної освіти² за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна».

2. Базові ідеї навчального курсу

В основу інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» покладено³:

- холістичну модель здоров'я;
- сучасну концепцію проблем безпеки;
- розуміння добробуту як якості життя.

Холістична модель визначає здоров'я людини як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а також здатність швидко адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх умов існування.

Безпека людини залежить не лише від її поведінки, а й від кількості та сили загроз, що існують у суспільстві (національної безпеки) та від безпеки всього людства і біосфери загалом (глобальна безпека). Ці чинники визначають сучасну концепцію проблем безпеки.

Добробут людини — це якість її життя. Для забезпечення добробуту потрібно, зокрема, вміти здобувати засоби для існування. Це потребує від людини підприємливості, фінансової грамотності, уміння вчитися, дотримання культури споживання, дотримання принципів доброчесності тощо.

3. Мета і завдання курсу

Метою інтегрованого курсу є набуття учнівством знань, ставлень і умінь, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та само-реалізації особистості. Відповідно до Державного стандарту, курс спрямовано на формування компетентностей, що сприяють соціальній і міжособистісній взаємодії, розвитку й збереженню здоров'я і безпеки через самоусвідомлення,

¹ Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» <https://is.gd/UIKEPE>

² Державний стандарт базової середньої освіти. <https://is.gd/3g6PJl>

³ Онлайн-курс «Основи здоров'язбережувальної компетентності» <http://multycourse.com.ua/ua>

уміння вчитися, підприємливість, професійну соціалізацію особистого життя для власного й суспільного добробуту.

Завданням курсу є сприйняття учнівством цінності життя і здоров'я та набуття ними ключових і наскрізних компетентностей, зазначених у пункті 8 цієї пояснювальної записки. Ці компетентності забезпечують, зокрема, досягнення узагальнених результатів, визначених державним стандартом, відповідно до яких учень/ учениця:

- турбується про особисте здоров'я і безпеку, реагує на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного і навколишніх;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я й добробуту;
- робить аргументований вибір здорового способу життя, аналізує і оцінює наслідки і ризики;
- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту.

4. Наступність із початковою освітою

Модельна програма курсу ЗБД забезпечує наступність із інтегрованим курсом для початкової школи «Я досліджую світ» в частині реалізації завдань освітньої галуззі «Соціальна і здоров'язбережувальна».

5. Шляхи реалізації модельної програми

Запропонована модельна програма забезпечує досягнення всіх обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом для 5-6 класів за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна».

За потреби заклад освіти може організувати за модельною програмою ЗБД здобуття освіти учнями за індивідуальною освітньою траєкторією.

За рішенням закладу освіти навчання за інтегрованим курсом ЗБД може здійснюватися у пакеті з модельною програмою «Вчимося жити разом» (ВЖР)⁴. Програма ВЖР спрямована на набуття учнями психосоціальних компетентностей, сприятливих для етичної поведінки в контексті загальнолюдських цінностей, базових прав людини і принципів сталого розвитку.

6. Зміст і базові знання за курсом

1. Структура змісту.

Зміст інтегрованого курсу для 5-6 класів структуровано за змістовими лініями і відповідною тематикою (табл. 1).

У модельній програмі зміст курсу упорядковано за розділами, які задають орієнтовну послідовність вивчення конкретних тем. За бажанням, заклад освіти або автори підручників можуть змінити цей порядок.

⁴ Модельна програма навчального курсу «Вчимося жити разом» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти (автори Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич)

Таблиця 1. Змістовні лінії і тематика курсу ЗБД

Змістові лінії		Тематика
Базові поняття		Здоров'я і здоровий спосіб життя
		Безпека і безпека життєдіяльності
		Добробут (підприємливість, уміння вчитися, фінансова грамотність, культура споживання, доброчинність)
		Розвиток дитини (фізичний, психічний, соціальний)
Здоров'я	Фізичне	Особиста гігієна
		Рухова активність
		Раціональне харчування
		Режим праці і відпочинку
		Профілактика інфекційних захворювань
	Психологічне (ментальне)	Емоційне (самоповага, самоконтроль, керування стресами, мотивація успіху і гартування волі)
		Когнітивне (аналіз проблем, ухвалення зважених рішень, критичне і творче мислення)
	Духовне	Орієнтація на загальнолюдські цінності, пізнавальні, естетичні, етичні потреби розвитку
	Соціальне	Позитивні стосунки
		Ефективне спілкування
		Соціальна взаємодія (культура взаємин, робота в команді, співчуття, мирне розв'язання конфліктів)
		Протидія соціальному тиску і дискримінації
Безпека		Безпека у школі
		Безпека у побуті
		Дорожня безпека
		Пожежна безпека
		Соціальна безпека
		Безпека на природі
		Екологічна безпека
		Безпека в екстремальних і надзвичайних ситуаціях
		Надання домедичної допомоги
Добробут		Підприємливість
		Фінансова грамотність
		Уміння вчитися
		Культура споживання
		Доброчинність

2. Базові знання за курсом.

Державним стандартом визначено перелік базових знань, які учні мають набути після завершення 9 класу. Модельна програма для 5-6 класів спрямована на набуття частини цих знань відповідно до вікових можливостей дітей. Базові знання, які набуваються за модельною програмою у 5-6 класу, позначені у табл. 3 таким маркуванням.

Таблиця 3.

Базові знання, які набуваються за модельною програмою ЗБД у 5-6 класах
Безпека. Цінність життя. Безпека особистості. Національна безпека. Глобальна безпека. <i>Безпека і небезпека.</i> Загрози для безпеки. Види небезпек (природна, техногенна, соціальна). Ризики. Рівні ризику. Причини й наслідки небезпечних ситуацій. <i>Безпека життєдіяльності.</i> Безпечна поведінка в школі, в побуті, на дорозі, у доквіллі. Безпечний простір (екологічний, фізичний, психологічний та інформаційний). Безпека в цифровому середовищі. Безпечне дозвілля. Безпечне спілкування. Алгоритми дій у небезпечних ситуаціях різного походження. Допомога в разі небезпеки. Здоров'я. Індивідуальне, групове і громадське здоров'я. Чинники впливу на стан здоров'я. Хвороба. Інфекційні і неінфекційні хвороби. Допомога в разі погіршення стану здоров'я. Домедична допомога. Захист здоров'я (профілактика, вакцинація тощо). Складники здоров'я. <i>Фізичне здоров'я</i> і фізичний розвиток. Вікові зміни власного організму як ознака дорослішання. Репродуктивне і сексуальне здоров'я. ІПСШ. Культура і сексуальність. <i>Психічне та емоційне здоров'я.</i> Розвиток особистості, її психічних процесів. Емоційний інтелект. Особливості поведінки та її наслідки. Ефективне спілкування. Самоконтроль. Булінг і протидія його проявам. Критичне ставлення до інформації. <i>Соціальне здоров'я.</i> Соціальні детермінанти здоров'я. Сім'я. Батьківство. Наслідки соціальних впливів на здоров'я, безпеку й добробут (реклама, інформація, гендерні проблеми тощо). Соціально небезпечні хвороби (алкоголізм, наркоманія, туберкульоз, ВІЛ). <i>Духовне здоров'я.</i> Духовність. Складники духовності. Моральні й етичні цінності. Життєва самоідентифікація. Сенс життя. Ідеали і світогляд. Взаємозв'язок складників здоров'я. Цілісність здоров'я. Культура здоров'я. Добробут. Суспільний і особистий добробут. Складники добробуту. Якість життя і спосіб життя. Рівень і умови життя. <i>Уміння вчитися.</i> Навчальний поступ. Способи засвоєння навчальної інформації. Допоміжні засоби для навчання. Раціональна організація навчання й відпочинку. <i>Підприємливість.</i> Можливості й ідеї. Ресурси. Діяльність зі створення цінності для інших. Ініціативність. Ефективна співпраця. Власна діяльність для успішного майбутнього. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я,

безпеки й добробуту.

Фінансова грамотність. Соціальні й економічні можливості й виклики сучасного суспільства. Економіка. Потреби та ресурси. Доходи й витрати. Раціональне використання ресурсів. Фінансове здоров'я і грамотність.

Культура споживання. Поведінка відповідального споживача. Потреби людини та обмеженість ресурсів. Повторна переробка. Повторне використання. Бережне ставлення до власного майна й недоторканість чужого.

Доброчинність. Ознаки доброчинності. Гуманність. Чуйність. Допомога іншим. Підтримка людей з особливими потребами. Етичне ставлення до гендерних, расових, національних, статевих, вікових і фізичних відмінностей між людьми. Толерантне ставлення до поглядів і переконань, інтересів та потреб інших. Повага до ідей інших. Повага до живих істот. Протидія жорстокому поводженню з тваринами. Спонсорство. Меценатство. Волонтерство в Україні.

7. Цінності, на сприйняття яких спрямований курс

Загальнолюдські цінності. Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» спрямовано на сприйняття учнями загальнолюдських цінностей, які найбільше впливають на психічне (ментальне) і соціальне здоров'я людини та якість її життя. Це самоповага, миролюбність, толерантність, дружба, любов, життєвий оптимізм, чуйність, довіра, самоконтроль, спілкування, гідність тощо⁵.

Досвід багатьох поколінь і сучасні наукові дослідження переконливо доводять, що коли люди сповідують загальнолюдські цінності, вони мають вищу якість життя за багатьма показниками. І навпаки, ігнорування вищих цінностей пов'язане з проблемами, стресами, ризиком вживання психоактивних речовин, симптомами різних захворювань, руйнуванням стосунків, відчуттям безпорадності й страху перед майбутнім.

Ціннісні орієнтири, визначені Державним стандартом.

Інтегрований курс спрямовано на інтеріозацію учнівством таких орієнтирів:

- унікальність й талановитість кожної дитини, ні дискримінації;
- формування цілісного світогляду;
- становлення вільної особистості
- гармонійний фізичний та психоемоційний розвиток;
- добробут та безпека;
- утвердження людської гідності та доброчесності;
- визнання своєї ідентичності;
- активне громадянство.

8. Компетентності, на набуття яких спрямований курс

Інтегрований курс ЗБД спрямований на розвиток у учнівства ключових, предметних і наскрізних компетентностей, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та само-реалізації особистості.

⁵ LIFESKILLS 101: Higher Core Values Winners Live By (Inglés) Tapa blanda – 22 Noviembre 1997 de Darrell Franken (Author, Illustrator) <https://www.amazon.com/-/es/Darrell-Franken/dp/0934957215>

1. *Врахування ключових компетентностей за переліком Європейського Союзу.*
 Модельна програма курсу ЗБД спрямована на розвиток ключових компетентностей визначених Європейським Союзом⁶ із наголосом на зазначених у табл. 4.

Таблиця 4.

Ключові компетентності за переліком ЄС	Складові, на розвиток яких спрямована модельна програма курсу ЗБД для 5-6 класів
Особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence)	Здатність справлятися з невизначеністю та складністю, учитися вчитися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя, співпереживати і конструктивно вирішувати конфлікти.
Підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence)	Вміння планувати, навички творчості, критичного мислення, вирішенні проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати.

2. *Врахування ключових компетентностей за Державним стандартом (компетентнісний потенціал освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережна»).*
 Модельна програма спрямована на розвиток ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти у додатку 15⁷, із наголосом на зазначених у табл. 5.

Таблиця 5.

Ключові компетентності за Державним стандартом	Складові, на розвиток яких спрямована модельна програма курсу ЗБД для 5-6 класів
Громадянські та соціальні компетентності	Цінності, пов'язані з ідеями демократії, моралі, справедливості, рівності, свободи, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей.
Навчання впродовж життя,	Здатність пошуку можливостей для навчання й розвитку; спроможність вчитися й працювати як у колективі, так і самостійно, організовувати своє навчання, оцінювати його й ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна.
Інноваційність	Здатність особи реагувати на зміни та долати труднощі, відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, заклад освіти, громада тощо), спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати

⁶ ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Electronic resource]. — Available at: <https://is.gd/CANrvz>

Онлайн-курс «Я досліджую світ» <http://jds.multycourse.com.ua/ua/page/21/111>

⁷ Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898 <https://is.gd/3g6PJl>

	в собі стійкість і впевненість, щоб займатися навчанням упродовж усього життя та досягати успіхів у ньому.
Екологічна компетентність	Дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської людської діяльності і важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства.
Підприємливість і фінансова грамотність	Передбачає ініціативність, здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою, уміння розв'язувати проблеми, готовність брати відповідальність за власні рішення, здатність працювати в команді

3. Предметні компетентності.

Інтегрований курс ЗБД спрямовано на набуття учнівством предметних компетентностей за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна». Склад цих компетентностей визначається обов'язковими і конкретними результатами навчання для 5-6 класі. У Державному стандарті вони містяться у стовпцях «Загальні результати», «Конкретні результати», «Орієнтири для оцінювання».

4. Наскрізні уміння (компетентності).

Модельна програма інтегрованого курсу ЗБД сприяє розвитку психосоціальних компетентностей, визначених Державним стандартом як наскрізні уміння: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, логічне обґрунтовування позиції, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалення рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

Інтегрований курс також сприяє розвитку додаткових психосоціальних компетентностей: позитивна самооцінка, мотивація успіху і гартування волі, вміння вчитись, ефективне спілкування, співчуття, розв'язування конфліктів, протистояння негативним соціальним впливам тощо.

9. Узагальнені результати навчання за інтегрованими курсом

Модельна програма курсу ЗБД спрямована досягнення учнівством загальних результатів, визначених Державним стандартом для 5-6 класів для освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» (табл.7).

Таблиця 7

Групи результатів навчання учнів за Державним стандартом	Конкретні результати, на досягнення яких у 5-6 класах спрямована модельна програма
1. Турбота про особисте здоров'я і безпеку, реагування на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного і навколишніх	- Діє відповідально [СЗО 1.1] - Обстоює власні й чужі інтереси [СЗО 1.2] - Надає допомогу [СЗО 1.3]
2. Визначення альтернатив, прогнозування наслідків, ухвалення рішень з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я й добробуту	- Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1] - Прогнозує наслідки [СЗО 2.2] - Ухвалює рішення [СЗО 2.3] - Поводиться безпечно [СЗО 2.4]
3. Аргументований вибір здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків	- Обмірковує альтернативи власних дій і рішень [СЗО 3.1] - Аналізує вплив поведінки на здоров'я [СЗО 3.3] - Здійснює вибір, що приносить користь і задоволення (радість) [СЗО 3.4]
4. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту	- Вчиться вчитися [СЗО 4.1] - Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2] - Поводиться етично [СЗО 4.8] - Спілкується конструктивно [СЗО 4.4] - Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7] - Діє ефективно й самостійно [СЗО 4.3] - Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5] - Підтримує доброчинність [СЗО 4.10]

Конкретні очікувані результати навчання за інтегрованим курсом ЗБД для 5-6 класу, що деталізують зазначені у тал. 7 обов'язкові результати, наведено в основній частині модельної програми.

10. Принципи і методи навчання

Головною ознакою навчання за модельною навчальною програмою є зосередження на розвитку особистого потенціалу учнівства, позитиві та формуванні відповідального ставлення до здоров'я. Це забезпечується дотриманням таких принципів:

- партнерство між учнями і вчителем, який є фасилітатором навчального процесу;
- інклюзивність - всі учні класу залучені до навчальної діяльності;

- активне навчання, що враховує індивідуальні стилі сприйняття і стратегії навчання учнів: робота в групах, мозковий штурм, проекти, тематичні дослідження, рольові ігри тощо;
- навчання на ситуаціях, наближених до реального життя (важливих для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації учнів)

Пріоритетними методами навчання за курсом є дослідницькі, творчі, проблемно-пошукові. Формами організації діяльності дітей є колективна, групова, індивідуальна. Особливу увагу приділено організації групової роботи учнів.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Детально методи викладання за модельною програмою наведено в онлайн-курсах для підвищення кваліфікації вчителів «Основи здоров'язбережувальної компетентності»⁸

11. Оцінювання

Оцінювання навчальних досягнень учнів включає формувальне поточне, підсумкове тематичне і підсумкове завершальне.

Поточне формувальне оцінювання за модельною програмою має відбуватися на кожному уроці шляхом педагогічного спостереження учителя за навчальними видами діяльності учнів, виконання ними групових і індивідуальних завдань, самооцінювання, аналізу учнівських робіт, застосуванням прийомів отримання зворотного зв'язку тощо. Інструменти для адекватного оцінювання зазначені у Прикінцевій частині

Підсумкове тематичне оцінювання за кожним розділом модельної програми проводиться після завершення вивчення відповідного розділу..

Підсумкове завершальне оцінювання проводиться учителем самостійно.

Завершальне оцінювання здійснюється кожного року по завершенні навчання шляхом онлайн-анкетування вчителя і учнів за спеціально розробленою анкетой, яка є складовою навчально-методичного забезпечення курсу.

12. Навчально-методичне забезпечення

Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класу матиме комплектне навчально-методичне забезпечення у складі:

1. Модельна програма (цей документ)
2. Орієнтовна навчальна програма до модельної програми
3. Підручники для учнів
4. Методичні посібники для вчителя з розробками всіх уроків
5. Зошити-практикуми
6. Сайт дистанційної освіти для учнів

⁸ Онлайн-курс «Основи здоров'язбережувальної компетентності» <http://multycourse.com.ua/ua>

7. Онлайн-анкети для завершального оцінювання
8. Онлайн-курси для фахової підготовки вчителів за галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна»⁹
9. Онлайн-система адміністрування підвищення кваліфікації¹⁰
10. Онлайн-супровід у соціальних мережах з питань викладання курсу.

13. Формат основної частини модельної програми

Наведена в основній частині модельна програма для 5-6 класів має структуру, визначену додатком 1 до листа МОН від 24.03.2021 №4.5/637-21 «Методичні рекомендації для розроблення модельних навчальних програм».

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
<i>Назва змістової лінії, розділу, теми/тематики тощо</i>		

14. Використані джерела

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» <https://is.gd/UIKEPE>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898 <https://is.gd/3g6PJl>
3. Онлайн-курс «Основи здоров'язбережувальної компетентності» <http://multycourse.com.ua/ua>
4. Онлайн-курс «Вчимося жити разом» <http://lt.multycourse.com.ua/ua/>
5. Модельна навчальна програма «Вчимося жити разом. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьева, О. Л. Хомич)
6. LIFESKILLS 101: Higher Core Values Winners Live By (Inglés) Tapa blanda – 22 Noviembre 1997 de Darrell Franken (Author, Illustrator) <https://www.amazon.com/-/es/Darrell-Franken/dp/0934957215>
7. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Electronic resource]. — Available at: <https://is.gd/CANrvz>
8. Онлайн-курс «Я досліджую світ» <http://jds.multycourse.com.ua/ua/page/21/111>

⁹ Онлайн-курс «Основи здоров'язбережувальної компетентності» <http://multycourse.com.ua/ua>

Онлайн-курс «Вчимося жити разом» <http://lt.multycourse.com.ua/ua/>

¹⁰ Онлайн система «Підвищення кваліфікації: адміністратор послуг» <http://appk.com.ua/>

ОСНОВНА ЧАСТИНА МОДЕЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5 КЛАСУ

(автори Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич)

ВСТУП. БАЗОВІ ПОНЯТТЯ		
- Пояснює наслідки недотримання здорового способу життя - Знаходить інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах і перевіряє її достовірність. - Оцінює надійність різних джерел інформації (засоби масової інформації, реклама, соціальні мережі тощо). - Діє за алгоритмом відповідно до інструкцій у небезпечних ситуаціях - Здатний викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію - Аналізує негативний вплив недотримання правил/інструкцій безпечної поведінки на збереження життя і здоров'я. - Визначає свої потреби, бажання, інтереси й цілі. - Самостійно створює та реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті. - Доводить, що здоров'я, безпека й добробут є підґрунтям успішного майбутнього	Здоров'я і здоровий спосіб життя. Сучасне уявлення про здоров'я. Вплив способу життя на здоров'я. Ознаки погіршеного самопочуття. Алгоритм дій у разі погіршення самопочуття. Джерела інформації про здоров'я. Принципи безпечної життєдіяльності. Безпека і небезпека. Небезпечні ситуації. Порядок дій при потраплянні у небезпечну ситуацію. Взаємодія з аварійними та рятувальними службами. Добробут Поняття і складники добробуту: вміння вчитися, підприємливість, фінансова грамотність, доброчинність, співпраця. Успішне майбутнє. Потреби, бажання, інтереси, цілі. Довгострокові й короткострокові цілі. Життєві навички для здоров'я, безпеки і добробуту.	Дослідження складових здорового способу життя. Моделювання поведінки в разі погіршення самопочуття, вимірювання температури тіла. Дослідження різних джерел інформації про здоров'я та оцінювання їх надійності. Дослідження прикладів небезпечних ситуацій. Відпрацювання алгоритму дій під час потрапляння у небезпечну ситуацію. Дослідження складових добробуту. Вправа на групову взаємодію. Мозковий штурм: «Наші правила» Створення мапи мрій і цілей, плану досягнення мети.

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
РОЗДІЛ 1. БЕЗПЕКА НА ДОРОГАХ		
- Демонструє модель безпечної поведінки згідно інструкцій і правил у соціальному і природному довкіллі. - Діє за алгоритмом відповідно до інструкцій у небезпечних ситуаціях. - Обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та в громадських місцях - Протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції й неповаги щодо себе та інших осіб - Визначає потенційні небезпеки навколишнього середовища для здоров'я й безпеки людини (дорожній рух, забруднення, хімічні речовини, ультрафіолетове випромінювання тощо) - Моделює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження - Звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами. - Аналізує негативний вплив недотримання правил/інструкцій безпечної поведінки на збереження життя і здоров'я.	Правила для пішохода. Безпека пішохода. Види пішохідних переходів. Дорожня розмітка. Перехід багатосмугової дороги. Засоби безпеки пішохода. Зважені рішення щодо переходу дороги. Безпека на зупинках громадського транспорту. Дорожні знаки, якими позначають зупинки громадського транспорту. Небезпеки переходу дороги на зупинці. Правила безпечної поведінки на зупинках. Посадка і висадка пасажирів. Перехід дороги з трамвайними коліями. Безпека у громадському транспорті. Салон громадського транспорту. Правила поведінки пасажирів у автобусі, тролейбусі, трамваї. Поїздки у переповненому транспорті. Безпека у метрополітені.	Відпрацювання умінь аналізувати дорожні ситуації, у тому числі в умовах обмеженої видимості та оглядовості. Виготовлення світловідбивних елементів (флікерів). Тренінг прийняття зважених рішень щодо переходу дороги. Аналіз небезпек переходу дороги на зупинці. Моделювання алгоритму безпечної поведінки на зупинці громадського транспорту. Дослідження переваг і недоліків різних видів громадського транспорту. Складання пам'ятки безпечної та етичної поведінки у громадському транспорті (за потреби, у шкільному автобусі). Моделювання безпечної та етичної поведінки на ескалаторі, на платформі і у вагоні метро.

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
	Засоби безпеки у транспорті. Засоби безпеки в автомобілі та громадському транспорті; Поведінка пасажирів при ДТП. Безпечні положення при аварії в громадському транспорті. Дії при пожежі в салоні транспорту.	Знайомство з засобами безпеки у транспорті. Моделювання поведінки пасажирів при аварії в транспорті Моделювання алгоритму дій під час пожежі у салоні.
РОЗДІЛ 2. УМІННЯ ВЧИТИСЯ		
- Визначає, ідентифікує та обговорює фізичні, психічні (в т.ч. емоційні) й соціальні зміни, які відбуваються під час переходу в основну школу. - Організовує власний освітній простір, раціонально розподіляє час. - Використовує допоміжні засоби для навчання, зокрема цифрові пристрої, без шкоди для здоров'я. - Використовує допоміжні засоби для навчання, зокрема цифрові пристрої, без шкоди для здоров'я. - Визначає ефективні способи засвоєння навчальної інформації. - Аналізує власний навчальний поступ, вказуючи на причини успіхів та невдач - Виявляє зацікавлення до тривалої систематичної діяльності (хобі, спорт,	Мотивація до навчання. Адаптація до основної школи. Значення навчання для успішного майбутнього. Вроджені здібності і схильності. Користь шкільних предметів. Як створити й підтримувати інтерес до навчання. Керування часом. Час – обмежений ресурс. Як запобігти марнуванню часу. Розпорядок дня школяра. Розставляємо пріоритети. Засоби для щоденного і тижневого планування. Умови успішного навчання. Освітній простір школяра. Чинники,	Дослідження змін, які відбулися при переході до основної школи. З'ясування очікувань від навчання. Самооцінювання здібностей і схильностей. Розпізнавання «крадіїв часу». Створення розпорядку робочого і вихідного дня. Огляд засобів для щоденного і тижневого планування (у тому числі й електронних). Облаштування свого освітнього простору. Моделювання вправ і прийомів для відпочинку під час занять.

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
мистецтво, навчання тощо) й наполегливість у досягненні мети . - Розуміє перспективність своєї діяльності для успішного майбутнього . - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Самостійно створює та реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті.	які допомагають і заважають навчанню. Способи перепочинку під час занять. Допоміжні засоби для навчання, включно з цифровими пристроями. Вчимося вчитися. Типи сприйняття інформації. Активне слухання. Прийоми для кращого запам'ятовування. Підготовка до контрольної. Навчальний поступ.	Дослідження можливостей для самонавчання. Дослідження домінантних каналів сприйняття інформації. Відпрацювання прийомів ефективного запам'ятовування. Самооцінювання навчального поступу.
РОЗДІЛ 3. ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я		
- Визначає форми поведінки, які приносять задоволення без нанесення шкоди власному здоров'ю й здоров'ю інших осіб. - Аналізує вибір свій та інших осіб з позиції користі й задоволення (радість) для здорового, безпечного життя. - Виявляє зацікавлення до тривалої систематичної діяльності (хобі, спорт, мистецтво, навчання тощо) й наполегливість у досягненні мети. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби . - Моделює ситуацію надання першої долікарської допомоги в разі травматизму	Рухова активність. Види рухової активності. Переваги активного способу життя. Яку спортивну секцію обрати. Попередження спортивних травм. Допінги та здоров'я. Порухення принципів чесного змагання внаслідок вживання допінгів. Корисний відпочинок. Стрес і здоров'я. Активний і пасивний відпочинок. Ознаки перевтоми. Умови здорового сну. Наслідки недосипання для здоров'я і навчання. Вплив медіа на здоров'я.	Порівняння різних видів спорту. Моделювання ситуацій надання допомоги і самопомоги при спортивних травмах. Обговорення принципів чесного змагання та наслідків їх порушення. Робота в групах: «Активний і пасивний відпочинок». Обговорення наслідків недосипання та умов здорового сну. Дослідження впливу медіа на здоров'я.

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
чи поганого самопочуття. - Досліджує та обговорює чинники, котрі впливають на стан здоров'я і розвиток організму, зокрема профілактичні заходи щодо інфекційних і неінфекційних захворювань.	Профілактика «шкільних» хвороб. Постава і здоров'я. Вправи для профілактики порушень постави, збереження гостроти зору. Як обирати рюкзак. Безпечна маса рюкзака. Профілактика інфекційних захворювань. Симптоми інфекційних захворювань. Шляхи зараження і способи захисту від респіраторних інфекцій (ОРВІ, грип, ковід-19, туберкульоз). Інфекції, що передаються через кров. ВІЛ-інфекція і СНІД. Як ВІЛ НЕ передається.	Виконання вправ для формування правильної постави, гімнастики для очей, руханок для зняття м'язової та емоційної напруги. Розрахунок максимально допустимої маси рюкзака. Створення пам'ятки «Карантин». Моделювання алгоритмів миття рук, носіння захисної маски, дотримання соціальної дистанції під час поширення респіраторних інфекцій. Створення пам'ятки: «ВІЛ НЕ передається через спілкування».
РОЗДІЛ 4. ПСИХІЧНЕ І ДУХОВНЕ ЗДОРОВ'Я		
- Протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції й неповаги щодо себе та інших осіб. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби - Визначає відмінності між людьми як ціннісну ознаку індивідуальності . - Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Виявляє розуміння індивідуальних відмінностей (гендерних, расових,	Ми – особливі. Повага до себе. Унікальність людини. Розвиток самоповаги. Повага до інших людей. Гідність і толерантність. Попередження дискримінації людей за станом здоров'я та іншими ознаками. Культура почуттів. Емоційний інтелект. Почуття та емоції. Розпізнавання емоцій. Як висловити емоції. Культура висловлення емоцій у віртуальному спілкуванні.	Дослідження унікальності кожної людини. Вправи для розвитку самоповаги і толерантного ставлення до відмінностей між людьми. Моделювання протидії дискримінації у своєму середовищі. Моделювання невербального висловлювання і розпізнавання емоцій. Тренінг висловлювання емоцій за допомогою

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
національних, фізичних тощо. - Вирізняє ознаки доброчинності виявляє чуйність до осіб, які потребують допомоги. - Пояснює значення волонтерства. - Виявляє ризики неналежного поводження із тваринами (домашні, бездомні, дикі). - Поводиться безпечно під час спілкування, зокрема з тваринами.	Бути людиною. Людяність і співчуття. Доброчинність і волонтерство. Як надавати допомогу тим, хто цього потребує. Турбота про живих істот. Протидія жорстокому поводженню з тваринами. Джерела допомоги для тварин.	«Я-повідомлення», емотиконів, тощо Моделювання умінь надавати допомогу іншим людям, тваринам, протидії жорстокого поводження з тваринами. Створення пам'ятки безпечної поведінки з тваринами.
РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я		
- Демонструє модель безпечної поведінки згідно з інструкціями і правилами в соціальному і природному середовищі - Бережливо ставиться до власного майна та майна інших осіб, обґрунтовує недоторканність чужого майна - Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. - Пояснює вплив спілкування на складники здоров'я, безпеки і добробуту - Застосовує вербальні і невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації - Протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції й неповаги щодо себе та інших осіб. - Розрізняє складники особистого простору	Суспільні норми Для чого потрібні правила. Закони і моральні норми. Конвенція ООН про права дитини. Обов'язки дитини у суспільстві. Умови ефективного спілкування. Чинники, що впливають на порозуміння між людьми. Вербальні та невербальні способи спілкування Уміння слухати і говорити. Як уникати непорозумінь. Як відстояти себе. Стилі спілкування. Ознаки і наслідки пасивної і агресивної поведінки у спілкуванні. Переваги упевненої поведінки.	Аналіз шкільних правил. Мозковий штурм: «Права дитини» Створення пам'ятки про права і обов'язки дитини. Відпрацювання навичок вербального і невербального спілкування, уміння слухати і говорити. Моделювання ситуацій щодо уникання непорозумінь. Робота в групах: «Дослідження ознак і наслідків пасивної, агресивної та упевненої поведінки». Відпрацювання навичок упевненої поведінки.

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
(інтимний, соціальний, публічний), поважає свій і чужий особистий простір під час спілкування - Виокремлює інформацію та обговорює ситуації булінгу, зокрема кібербулінгу	Спілкування з дорослими. Особистий простір. Кола спілкування. Взаємодопомога у родині. Дорослі, яким я довіряю. Джерела допомоги для дітей і молоді. Спілкування з однолітками. Дружба в житті людини. Дружний клас. Конфлікти між однолітками. Ознаки булінгу і кібербулінгу. Протидія виявам агресії і насилля в учнівському середовищі.	Складання інтелект-карти: «Кола підтримки». Моделювання ситуацій звернення до батьків, учителів, психолога за телефонами довіри. Мозковий штурм: «Справжній друг». Моделювання ситуацій протидії булінгу/кібербулінгу.
РОЗДІЛ 6. БЕЗПЕКА В ПОБУТІ І ДОВКІЛЛІ		
- Діє за алгоритмом відповідно до інструкцій у небезпечних ситуаціях. - Обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та в громадських місцях. - Розпізнає ймовірні небезпеки природного, техногенного, соціального характеру й побутового походження - Прогнозує наслідки своїх дій в непередбачуваних і надзвичайних ситуаціях. - Моделює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження.	Профілактика пожеж . Умови горіння. Джерело запалювання. Горючі речовини. Кисень. Пожежна безпека оселі. Дії під час пожежі. Причини виникнення побутових пожеж. Способи гасіння невеликих пожеж. Особливості гасіння електроприладів. Захист органів дихання під час пожежі. Безпечна евакуація з оселі і приміщення школи.	Проведення досліду зі свічкою. Створення інтелект-карти «Трикутник вогню». Обстеження пожежної безпеки своєї оселі (разом з дорослими). Аналіз причин виникнення пожеж у побуті. Моделювання захисту органів дихання від отруйних газів. Відпрацювання навичок евакуації з оселі і приміщення школи.

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
- Аналізує негативний вплив недотримання правил/інструкцій безпечної поведінки на збереження життя і здоров'я . - Обирає продукти харчування, способи проведення дозвілля, відповідний одяг тощо, які приносять задоволення й користь для здоров'я, безпеки й добробуту. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби.	Безпека вдома. Ризики побутового травмування. Правила поведінки у ліфті. Захист оселі від зловмисників. Ризики телефонного, телевізійного та інтернет шахрайства. Безпека надворі. Перебування надворі без дорослих. Правила безпечної поведінки із незнайомцями. До кого звертатися на допомогу. Місця підвищеної небезпеки (надворі, населеному пункті, мікрорайоні). Стихійні лиха. Стихійні лиха. Правила поведінки під час сильного вітру, грози та в разі потрапляння у зону підтоплення. Засоби порятунку. Відпочинок на природі. Правила купання у водоймах. Ознаки безпечного пляжу. Коли варто утримуватися від купання. Дії у небезпечних ситуаціях на воді. Перша допомога потерпілим на воді, у разі теплового або сонячного удару.	Обстеження безпеки своєї оселі разом із дорослими членами родини. Створення пам'ятки на випадок небезпечної ситуації з контактними телефонами батьків (опікунів), родичів, сусідів. Обговорення правил спілкування із незнайомцями. Дослідження місць підвищеної небезпеки у своєму населеному пункті (мікрорайоні). Відпрацювання навичок відмови від ігор у небезпечних місцях. Моделювання навичок безпечної поведінки під час сильного вітру, грози і підтоплення. Відпрацювання умінь надання допомоги постраждалому у разі теплового або сонячного удару. Створення пам'ятки «Безпечна поведінка на воді».

5 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності

РОЗДІЛ 7. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ		
- Обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та в громадських місцях. - Розпізнає ймовірні небезпеки природного, техногенного, соціального характеру й побутового походження. - Аналізує взаємозв'язок між потребами людини та обмеженістю ресурсів - Обстоює потребу ощадливого використання ресурсів і повторної переробки вторинної сировини. - Обґрунтовує обмеженість ресурсів (зокрема часу, здоров'я, фінансів). - Відбирає ресурси для повторної переробки.	Земля – наш спільний дім. Земля як екологічна система. Довкілля і технічний прогрес. Наслідки забруднення довкілля для життя і здоров'я людини. Способи збереження природного середовища. Культура споживання. Потреби людини та обмеженість ресурсів. Поведінка відповідального споживача. Повторне використання. Сортування та утилізація відходів.	Аналіз інфографіки про вплив технічного прогресу на забруднення довкілля. Дослідження термінів розкладання сміття та шляхів зменшення забруднення довкілля. Дослідження способів повторного використання речей. Складання пам'ятки, як сортувати сміття для утилізації і переробки.

ОСНОВНА ЧАСТИНА МОДЕЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ 6 КЛАСУ

(автори Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич)

ВСТУП. БАЗОВІ ПОНЯТТЯ		
- Діє за алгоритмом відповідно до інструкцій у небезпечних ситуаціях. - Бережливо ставиться до власного й чужого майна, обґрунтовує недоторканість чужого майна. - Здатний викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію. - Визначає потенційні небезпеки навколишнього середовища для здоров'я й безпеки людини. - Розпізнає ймовірні небезпеки природного, техногенного, соціального характеру у побутового походження. - Прогнозує наслідки своїх дій в непередбачуваних і надзвичайних ситуаціях. - Передбачає вплив на здоров'я, безпеку й добробут неналежного використання цифрових пристроїв. - Досліджує та обговорює чинники, котрі впливають на стан здоров'я і розвиток організму, зокрема профілактичні заходи щодо інфекційних і неінфекційних захворювань.	Життя і здоров'я людини. Цінність життя і здоров'я. Безпечна життєдіяльність. Цілісність здоров'я. Складники здоров'я. Рівні здоров'я. Навички XXI століття. Безпека і ризики. Ознаки безпеки і небезпеки. Ризики. Види і рівні ризику. Щоденні ризики. Причини й наслідки небезпечних ситуацій. Виправдані і невинуватені ризики. Оцінка ризиків у щоденному житті. Екстремальні і надзвичайні ситуації. Алгоритм дій в екстремальних ситуаціях. Навколишнє середовище. Види довкілля. Складові соціального довкілля. Соціальне середовище і здоров'я. Захист від кримінальних небезпек. Захист особистого майна.	Вправа «Один щасливий день» З'ясування очікувань від свого життя. Самооцінювання рівня здоров'я. Оцінка рівня ризику у щоденних ситуаціях. Розпізнавання виправданих і невинуватених ризиків. Моделювання способів самоконтролю емоцій та алгоритму дій в екстремальних ситуаціях. Дослідження впливу соціального середовища на життя і здоров'я. Складання пам'яток запобігання кримінальних небезпек, безпечної поведінки у школі, вдома, надворі, захисту особистого майна (квартири, велосипеда, мобільного телефону).

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
- Визначає форми поведінки, які приносять задоволення без нанесення шкоди власному здоров'ю й здоров'ю інших осіб. - Обирає продукти харчування, способи проведення дозвілля, відповідний одяг тощо, які приносять задоволення й користь для здоров'я, безпеки й добробуту - Обстоює потребу екологічного використання ресурсів і повторної переробки вторинної сировини. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби	Природа і здоров'я. Вплив природних чинників на здоров'я людини. Небезпеки природного середовища. Акліматизація. Погодні умови і одяг. Технічний прогрес і здоров'я. Розвиток технологій. Вплив техногенного середовища на здоров'я людей. Екологічні проблеми довкілля. Як подбати про добробут наступних поколінь.	Дослідження інформації з різних джерел про небезпеки природного походження. Створення колекції одягу та взуття для несприятливих погодних умов. Створення стрічки часу про технічний прогрес. Дослідження переваг і недоліків технічного прогресу. Груповий проєкт: «Світ через 50 років»
РОЗДІЛ 1. ФІЗИЧНЕ ЗДОРОВ'Я		
- Моделює ситуацію надання елементарної долікарської допомоги в разі травматизму чи поганого самопочуття. - Здатний викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію. - Пояснює наслідки недотримання здорового способу життя. - Звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами. - Досліджує та обговорює чинники, котрі	Харчування і здоров'я. Вплив харчування на здоров'я. Вода і поживні речовини. Поживність і калорійність продуктів харчування. Особливості харчування підлітків. Збалансоване харчування. Як формуються харчові звички. Ознаки збалансованого харчування. Харчова піраміда. Калорійність харчування та енерговитрати залежно від фізичних навантажень.	Створення інфографіки про поживні речовини та джерела їх надходження. Дослідження особливостей харчування у підлітковому віці. Створення денного меню за допомогою харчової піраміди. Визначення калорійності за допомогою онлайн-калькуляторів. Зміни харчового раціону залежно від фізичних навантажень.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
впливають на стан здоров'я і розвиток організму, зокрема профілактичні заходи щодо інфекційних і неінфекційних захворювань. - Обирає продукти харчування, способи проведення дозвілля, відповідний одяг тощо, які приносять задоволення й користь для здоров'я, безпеки й добробуту. - Аналізує вибір свій та інших осіб з позиції користі й задоволення (радість) для здорового, безпечного життя - Знаходить інформацію щодо здоров'я, безпеки й добробуту в різних джерелах і перевіряє її достовірність. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості потреби. - Вміє обирати продукти й товари за показниками якості, термінів придатності, складу. - Правильно інтерпретує інформацію, наведену на маркувальних знаках, пакувальних матеріалах для безпечного й раціонального використання харчових і промислових продуктів.	Наслідки неправильного харчування. Причини й профілактика цукрового діабету, йододефіциту, харчових отруєнь. Правила купівлі, обробки і зберігання харчових продуктів. Перша допомога при харчових отруєннях. Харчові добавки і допінги, їх вплив на здоров'я. Особиста гігієна. Складові особистої гігієни. Засоби гігієни. Догляд за шкірою. Особиста гігієна під час занять спортом. Гігієна ротової порожнини. Профілактика інфекційних захворювань Епідемії інфекційних захворювань в історії людства. Епідемії нашого часу: ВІЛ-інфекція, туберкульоз, ковід-19. Шляхи інфікування та методи захисту. Профілактичні щеплення.	Складання пам'ятки «Профілактика йододефіциту». Відпрацювання алгоритму надання допомоги при харчових отруєннях. Аналіз маркування харчових продуктів. Вибір за показниками якості та безпечності. Вибір засобів особистої гігієни за показниками ціни та якості. Відпрацювання навичок миття рук у громадському місці. Створення інфографіки (плаката, пам'ятки) про догляд за шкірою, гігієну ротової порожнини. Створення стрічки часу про епідемії інфекційних захворювань. Критичний аналіз джерел інформації про інфекційні захворювання, вакцини тощо.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
РОЗДІЛ 2. ПСИХІЧНЕ І ДУХОВНЕ ЗДОРОВ'Я		
- Приймає індивідуальні темпи вікових змін в організмі як вияв норми. - Визначає причини вікових змін в організмі, зокрема в період статевого дозрівання. - Виявляє ризики невідповідності власних потреб і можливостей. - Моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб - Визначає форми поведінки, які приносять задоволення без нанесення шкоди власному здоров'ю й здоров'ю інших осіб. - Визначає наслідки соціальних впливів на прийняття рішення щодо здоров'я, безпеки й добробуту (реклама, вплив інших осіб, медійна інформація). - Оцінює надійність різних джерел інформації (ЗМІ, реклама, соцмережі тощо) - Використовує перевірену інформацію для ухвалення рішення щодо вибору повсякденної поведінки на користь здоров'я, безпеки й добробуту. - Пояснює вибір власних альтернатив і рішень з огляду на вплив зовнішніх чинників. - Аналізує причини вибору нездорової поведінки.	Розвиток підлітка. Фізичний і психічний розвиток підлітка. Ознаки гармонійного розвитку. Потреби людини, розвиток потреб. Самооцінка і здоров'я. Поняття самооцінки. Види самооцінки. Вплив самооцінки на поведінку і здоров'я людини. Формування адекватної самооцінки. Ухвалення рішень. Види рішень. Алгоритм ухвалення зважених рішень. Рішення, важливі для здоров'я. Протидія соціальному тиску. Позитивні й негативні впливи засобів інформації. Вплив реклами на рішення людини. Рекламні хитрощі і маніпуляції. Соціальна і комерційна реклами. Рекламні стратегії тютюнових і алкогольних компаній.	Обговорення етапів і ознак фізичного психічного і соціального розвитку підлітків. Дослідження піраміди людських потреб. Визначення переваг адекватної самооцінки. Дослідження впливу самооцінки на поведінку і здоров'я людини. Проєкт самовдосконалення (вибір, планування і досягнення мети). Аналіз алгоритму ухвалення зважених рішень. Моделювання ситуації прийняття зважених рішень. Аналіз джерел інформації, які впливають на наші рішення. Дослідження соціальної і комерційної реклами. Аналіз рекламних стратегій тютюнових і алкогольних компаній.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
- Визначає свої потреби, бажання, інтереси й цілі. - Визначає форми поведінки, які приносять задоволення без нанесення шкоди власному здоров'ю й здоров'ю інших осіб. - Аналізує вибір свій та інших осіб з позиції користі й задоволення (радість) для здорового, безпечного життя. - Самостійно створює й реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті тощо. - Виявляє наполегливість у досягненні мети.	Звички і здоров'я. Як формуються звички. Вплив звичок на здоров'я. Корисні і шкідливі звички. Як змінити звичку. Тютюн і здоров'я. Міфи і факти про тютюн. Негайні наслідки куріння. Середньострокові і віддалені наслідки куріння. Нікотинова залежність. Вартість шкідливої звички. Небезпека алкоголю і наркотиків. Психоактивні речовини і здоров'я. Міфи і факти про алкоголь і наркотики. Вплив алкоголю на організм. Наслідки зловживання алкоголем. Чому люди обирають тверезе життя.	Критичний аналіз чинників, які впливають на формування звичок. Створення плану формування корисної звички (чи відмови від поганої або шкідливої звички). Аналіз міфів і фактів про тютюн. Дослідження наслідків куріння для здоров'я. Обчислення грошових витрат, пов'язаних з курінням. Аналіз міфів і фактів про алкоголь і наркотики. Дослідження впливу алкоголю на організм, наслідків зловживання алкоголем. Обговорення причин не вживати алкоголь.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я		
- Пояснює вплив спілкування на складники здоров'я, безпеки й добробуту. - Застосовує вербальні й невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації. - Розрізняє ситуації, коли силу переконання використали з позитивними чи негативними намірами. - Розрізняє складники особистого простору (інтимний, соціальний, публічний), поважає свій і чужий особистий простір під час спілкування. - Досліджує та обговорює ситуації булінгу, зокрема кібербулінгу. - Прогнозує ризики комунікації у віртуальному середовищі. - Розробляє стратегію подолання булінгу, визначає джерела допомоги жертвам булінгу, звертається по допомогу. - Протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції й неповаги щодо себе та інших осіб. - Визначає наслідки соціальних впливів на прийняття рішення щодо здоров'я, безпеки й добробуту (реклама, вплив інших осіб, медійна інформація). - Пояснює вибір власних альтернатив і рішень з огляду на вплив зовнішніх чинників.	Спілкування і здоров'я. Засоби комунікації. Ефективне спілкування. Вербальне і невербальне спілкування. Стилі спілкування: пасивний, агресивний, упевнений. Переваги і недоліки різних стилів спілкування. Ознаки і наслідки різних стилів спілкування. Переваги упевненої поведінки. Спілкування та особистий простір. Навички ефективного спілкування. Активне слухання. Способи уникнення непорозумінь. Як спілкуватися у незнайомій компанії. Як робити компліменти. Уміння, необхідні для ефективного спілкування. Безпечне спілкування в інтернеті. Стосунки і здоров'я. Види стосунків. Ознаки здорових стосунків. Як стати командою. Способи покращення стосунків.	Дослідження ознак вербального і невербального спілкування. Аналіз переваг і недоліків різних стилів спілкування. Відпрацювання навичок упевненої поведінки у життєвих ситуаціях. Визначення меж спілкування з різними людьми. Відпрацювання навичок активного слухання, початку розмови, уникання непорозумінь. Моделювання спілкування у незнайомій компанії. Відпрацювання умінь робити і сприймати компліменти. Самооцінка стосунків. Читання і обговорення притчі: «Уроки гусей» Складання плану покращення стосунків.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
- Толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту. - Ідентифікує причини й наслідки виникнення конфліктів у різних ситуаціях. - Моделює ситуацію з конструктивним залагодженням конфліктів. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності. - Встановлює нові контакти й ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку.	Стосунки з однолітками. Позитивні й негативні впливи однолітків. Способи маніпуляцій. Як долати тиск однолітків. Підліткові компанії. Попередження булінгу та кібербулінгу. Протидія булінгу. Допомога жертвам булінгу. Види і наслідки конфліктів. Поняття конфлікту. Види і способи розв'язання конфліктів. Запобігання ескалації конфліктів. Конліктогени. Самоконтроль у конфліктних ситуаціях. Алгоритм конструктивного розв'язання конфліктів.	Мозковий штурм: «Вплив друзів» Тренінг навичок відмови від небезпечних пропозицій. Прогноз ризиків комунікації у віртуальному середовищі. Розробка стратегії подолання булінгу. Тренінг розпізнавання конфліктних ситуацій. Аналіз способів розв'язання конфліктів. Тренінг навичок самоконтролю у конфліктних ситуаціях. Моделювання ситуації із конструктивним розв'язанням конфліктів.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
РОЗДІЛ 5. БЕЗПЕКА У ПОБУТІ І ДОВКІЛЛІ		
- Діє за алгоритмом відповідно до інструкцій у небезпечних ситуаціях. - Обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та в громадських місцях. - Бережливо ставиться до власного й чужого майна, обґрунтовує недоторканість чужого майна. - Моделює ситуацію надання елементарної долікарської допомоги в разі травматизму чи поганого самопочуття. - Здатний викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію. - Визначає потенційні небезпеки навколишнього середовища для здоров'я й безпеки людини (дорожній рух, забруднення, хімічні речовини, ультрафіолетове випромінювання тощо). - Вирізняє речовини, які становлять загрозу в разі неналежного використання. - Прогнозує наслідки своїх дій в не передбачуваних і надзвичайних ситуаціях. - Ухвалює рішення щодо надання самопомоги й допомоги іншим, звернення до інших осіб чи відповідних служб - Моделює послідовність дій у небезпечних	Безпека оселі. Правила користування газовими приладами, електроприладами, водогоном, тепловими мережами. Безпека при користуванні засобами побутової хімії. Пожежна безпека оселі. Умови і причини виникнення пожеж. Пожежна охорона. Профілактика пожеж. План евакуації з будинку. Поведінка під час пожежі. Стадії розвитку пожежі. Гасіння пожежі на початковій стадії. Засоби пожежогасіння. Захист органів дихання в зоні пожежі. Дії в разі загоряння одягу. Аварії на підприємствах. Види небезпечних промислових об'єктів. Дії учнівства під час виникнення аварійної ситуації на підприємстві. Підручні засоби захисту.	Складання пам'ятки безпечного зберігання ліків і препаратів побутової хімії. Обстеження безпеки своєї оселі (разом з дорослими). Створення плану евакуації із приміщення. Відпрацювання навичок організованої евакуації. Моделювання захисту органів дихання на пожежі. Відпрацювання алгоритму правильних дій у разі загоряння одягу. Моделювання застосовування засобів пожежогасіння при різних типах пожеж. Моделювання алгоритму дій під час аварії на промисловому підприємстві.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження. - Звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби.	Безпека велосипедиста. Історія велосипеда. Елементи конструкції велосипеда, що впливають на безпеку руху. Одяг для велосипедиста. Засоби безпеки велосипедиста. Дорожня безпека велосипедиста. Безпечні місця для прогулянок велосипедом. Правила дорожнього руху для велосипедистів. Правила перевезення вантажів і виконання маневрів на велосипеді. Джерела допомоги. Правила взаємодії з рятувальниками. Допомога потерпілим. Перша допомога при ураженні електричним струмом, попаданні хімічних речовин на шкіру, отруєнні, ДТП. Вміст домашньої аптечки.	Дослідження конструкції велосипеда, що впливають на безпеку руху, засобів безпеки велосипедиста. Визначення безпечних місць для велосипедних прогулянок у своєму населеному пункті. Моделювання безпечного виконання маневрів на велосипеді. Моделювання взаємодії з рятувальниками. Відпрацювання навичок надання допомоги при ураженні електричним струмом, попаданні на тіло речовин побутової хімії та при отруєнні ними.

6 клас. Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види початкової діяльності
РОЗДІЛ 6. ДОБРОБУТ		
- Доводить, що здоров'я, безпека й добробут є підґрунтям успішного майбутнього. - Розуміє перспективність своєї діяльності для успішного майбутнього. - Бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби. - Виконує різні ролі в груповій роботі. - Оперує основними економічними поняттями (гроші, зайнятість, підприємництво тощо). - Розрізняє й указує законні джерела доходів для свого віку. - Вміє раціонально розпоряджатися власними грошима. - Розуміє вагу докладених зусиль дорослих для отримання доходів.	Фінансова грамотність. Економічна діяльність. Потреби та ресурси. Гроші. Ринок товарів і послуг. Доходи й витрати. Законні джерела доходів. Сплата податків. Підприємливість і волонтерство. Ознаки добробуту. Складники підприємливості. Творчість і власна діяльність для успішного майбутнього. Ефективна співпраця. Життєві навички для розвитку підприємливості. Етика підприємницької діяльності. Доброчинність і волонтерство.	Створення опорної схеми базових понять. Аналіз видів економічної діяльності та ресурсів для здійснення соціального проєкту. Дискусія про необхідність сплачувати податки. Створення хмари слів, пов'язаних із ключовими поняттями теми. Мозковий штурм «Розвиваємо креативність». Моделювання етичної поведінки у підприємницькій діяльності. Виконання волонтерського проєкту.

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Принципи і ознаки адекватного оцінювання

Як зазначалося в основній частині, оцінювання результатів навчання учнів за курсом ЗБД включає формувальне (поточне) і підсумкове.

В основу оцінювання навчальних досягнень учнів за модельною програмою покладено такі принципи:

- Мотивація – наголос на позитиві і підтримці впевненості у своїх здібностях і можливостях
- Індивідуалізація – порівняння результатів з власними попередніми досягненням
- Суб'єктність – самооцінка і участь у визначенні індивідуальних цілей навчання
- Тріангуляція – здійснювання оцінювання щонайменше трьома суб'єктами: учителем/учителькою, самим учнем, однокласниками

Адекватне і мотивуюче оцінювання навчальних досягнень учнів має такі ознаки:

- містить у своїй основі чіткі і зрозумілі вимоги до навчальних результатів;
- дозволяє легко досягти і перевищити ці результати;
- дає змогу показати свої досягнення різними способами;
- заохочує учнів апробувати моделі поведінки без ризику отримати за це негативну оцінку;
- розвивати позитивне ставлення до самого себе, впевненість у своїх здібностях і можливостях;
- використовує самооцінку і взаємну оцінку, як важливий елемент навчання;
- надає зворотний зв'язок учням/ученицям і вчителю/вчительці.

На початку вивчення курсу ЗБД доцільно проводити діагностичне оцінювання рівня розвитку психосоціальних навичок, а по завершенню кожного року навчання - підсумкове. Це надасть можливість оцінювати прогрес учнів у розвитку визначених Державним стандартом наскрізних умінь (с.8). Для цього рекомендується використовувати онлайн-анкети «До» і «Після», які розроблено спеціально для діагностичного і підсумкового оцінювання.

Як обирати інструменти оцінювання

Існує величезна кількість інструментів, які можна використовувати для оцінки компетентності учнівства на рівні детермінант поведінки (знань, ставлень, умінь і

поведінки). Застосовуючи ці інструменти для оцінки рівня і змін у цих складових поведінки, потрібно враховувати наступне:

1. Використання тільки одного з інструментів не дає змоги зробити висновок про вплив навчання на всі складники поведінкової компетентності учнів. Тому варто застосовувати не менше чотирьох інструментів, кожен з яких є найбільш адекватним для оцінки відповідного об'єкта знань, ставлень, умінь, намірів і поведінки.
2. Одні види інструментів краще підходять для оцінки знань, другі — для оцінки ставлень, треті — вмінь або поведінки
3. Щоб зробити адекватні висновки, дуже важливо отримувати інформацію від різних груп (суб'єктів оцінювання): вчителів, самих учнів, їхніх ровесників та інших осіб. Кожна така група може мати дещо різні погляди на те, що є ефективними поведінковими навичками, що впливає на зміну поведінки або як саме інтерпретувати різні уявлення. Облік інформації з різних джерел є класичною вимогою сучасного оцінювання (так званий триангуляційний метод підвищення надійності). Сучасна концепція оцінювання передбачає, що тільки 20 % оцінки здійснює вчитель/вчителька, 50% — учень/учениця, а 30 % відбувається через взаємооцінювання однолітками.

Наведена нижче таблиця ілюструє найчастіше використовувані інструменти оцінювання та їх релевантність для оцінки знань, умінь, ставлень і поведінки. Великий знак «X» означає, що інструмент є найбільш корисним для оцінки відповідної складової поведінкової компетентності, а знак «x» — що він просто корисний.

Вид інструменту оцінки	Важливість для оцінки			
	Знання	Уміння	Ставлення	Поведінка
Закриті запитання	X	x	x	X
Відкриті запитання	X	x	x	
Шкали		x	X	
Поведінкові наміри				X
Інтерв'ю	X	x	X	
Рольові ігри і моделювання	x	X	x	
Спостереження	x	X	x	X
Дебати	x	X	x	X
Презентації, проєкти	x	X	x	X
Творчі методи, або такі що стимулюють активність	x	X	X	

Ресурси для фахової підготовки і підвищення кваліфікації вчителів

Міністерство освіти і науки України, своїми листами¹ рекомендувало для практичного використання такі курси фахової підготовки педагогічних працівників з питань соціальної і здоров'язбережувальної компетентності.

- онлайн-курс «Основи здоров'язбережувальної компетентності» (дистанційна форма навчання, обсяг 60 год., <http://multvcourse.com.ua/ua>);
- онлайн-курс «Вчимося жити разом» (дистанційна форма навчання, обсяг 30 год., <http://lit.imiltvcourse.com.ua/ua>);

В результаті успішного проходження курсів, педагогічний працівник отримує відповідний електронний документ. Навчання за зазначеними онлайн-курсами безкоштовне.

Для врахування навчання за онлайн-курсами у підвищення кваліфікації, бажаючі можуть отримати сертифікат, оформлений у повній відповідності до вимог Порядку, затвердженого Постановою КМУ² (включаючи роз'яснення МОН України³). Для цього треба зареєструватися в онлайн-системі адміністрування підвищення кваліфікації <http://appk.com.ua/> і завантажити у свій особистий електронний документ про проходження онлайн-курсу.

¹ Лист МОН України від 23.05.2019 №1/11-4833 щодо використання освітніх ресурсів для компетентнісного навчання учнів і післядипломної підготовки педагогічних працівників
Лист МОН України від 14.08.2020 №1/9-436 щодо створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)

² Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.
Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800

³ Лист МОН України від 04.03.2020 №1/9-141 щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«Мистецтво. 5-6 класи»
(інтегрований курс)
для закладів загальної середньої освіти**

(автор Кондратова Л. Г)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Освітня галузь «Мистецтво» (Образотворче мистецтво)

Вимоги щодо обов'язкових результатів навчання, які забезпечує вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво».

I. Метою мистецької освітньої галузі є цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.

II. Компетентнісний потенціал мистецької освітньої галузі

1. Вільне володіння державною мовою.

Уміння: грамотно висловлювати українською мовою в усній чи письмовій формі свої враження від мистецтва; чітко формулювати судження, міркування; дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел; ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб; шукати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання й пізнання нового та отримання задоволення.

Ставлення: усвідомлення національної ідентичності через українське і світове мистецтво; цінування української мови як основи національного мистецтва (літератури, театру, кіно тощо); готовність активно користуватися українською мовою під час спілкування на теми мистецтва.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами.

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) мовою.

Уміння: грамотно висловлювати в усній і письмовій формі свої враження від мистецтва; чітко формулювати судження, міркування із застосуванням відповідної лексики; дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво,

отриманої з різних джерел; ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб; добирати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання й пізнання нового та отримання задоволення.

Ставлення: усвідомлення своєї етнічної самобутності та української національної ідентичності; сприйняття культурного різноманіття світу через мистецтво.

Здатність спілкуватися іноземними мовами.

Уміння: використовувати іншомовні джерела інформації про мистецтво та іншомовну мистецьку термінологію.

Ставлення: шанування культурного різноманіття, усвідомлення широких можливостей у творчій діяльності зі знанням іноземних мов; усвідомлення необхідності популяризації іноземними мовами культурних надбань України.

3. Математична компетентність.

Уміння: застосовувати математичні поняття і категорії як інструменти під час створення художніх робіт; використовувати математичні знання для пояснення художньої виразності творів, логіки, структури художньої форми; аналізувати твори мистецтва та створювати власні художні твори за правилами художньої композиції; здійснювати у разі потреби розрахунки для встановлення пропорцій, відношень між величинами, створення об'ємно-просторових композицій, запису ритму, створення сценічних композицій тощо; створювати сценічні композиції, різноманітні художні продукти із використанням медіаресурсів; актуалізувати за допомогою мистецтва математичні поняття і категорії; вибудовувати логіку презентації власних проєктів.

Ставлення: усвідомлення взаємозв'язків математики і мистецтва як універсальних мов на прикладах творів різних видів мистецтва; усвідомлення взаємозумовленості художньо-образного та математичного мислення у становленні особистості; розуміння впливу художнього пізнання на розвиток математичних здібностей і вмінь.

4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій.

Уміння: спостерігати і відтворювати довкілля в художніх образах засобами різних видів мистецтва; аналізувати роль

людини в соціокультурному просторі та її відображення в мистецтві; використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей з урахуванням постійного розвитку інформаційно- комунікаційних технологій; застосовувати знання з природничих наук та використовувати природні ресурси для творчості; застосовувати мистецькі знання і вміння для естетизації навколишнього середовища, розширювати діапазон емоційних переживань через сприйняття довкілля.

Ставлення: сприйняття довкілля і знання з природничих наук як об'єктів для художньо-образної інтерпретації; розуміння естетичних якостей технічних винаходів, усвідомлення взаємовпливу знань природничих наук, техніки, технологій і мистецтва (на прикладі дизайну, ландшафтної архітектури, звукозаписів, сценічних ефектів тощо), художнє осмислення людського досвіду.

5.Інноваційність.

Уміння: виявляти креативність у різних сферах життєтворчості, критично оцінювати та інтерпретувати явища культури з урахуванням взаємодії традицій та інновацій; пропонувати неординарні способи виконання творчих завдань, розвивати критичне мислення щодо власної художньо-творчої діяльності; генерувати і впроваджувати нові мистецькі ідеї у різних сферах життєдіяльності.

Ставлення: відкритість до інновацій і передбачення їхнього позитивного результату, ініціативність щодо участі в мистецьких заходах, творенні нових культурних продуктів; прагнення творчої самореалізації, вираження креативності; відповідальність за особистий і спільний результат у мистецьких проєктах; виявлення прагнення до сталості результату, мультиплікаційності результату; демонстрування впевненості в собі, визначення перспективи діяльності.

6.Екологічна компетентність.

Уміння: використовувати взаємодію “людина — природа” для вираження мистецькими засобами власних емоцій, почуттів, переживань; запобігати негативним впливам інформації на власний емоційний стан; поширювати засобами мистецтва ідеї свідомого споживання.

Ставлення: усвідомлення необхідності гармонійної взаємодії людини і довкілля; сприйняття довкілля як об'єкта для

художньо-образної інтерпретації, виявлення емоційно-ціннісного ставлення до життєвого простору, сприйняття природи як естетичного об'єкта.

7. Інформаційно-комунікаційна компетентність.

Уміння: застосовувати цифрові технології для створення, презентації і популяризації художніх образів, мистецьких ідей; визначати художню цінність цифрового контенту; добирати та опрацьовувати художню інформацію у пошуково-дослідницькій і соціокультурній діяльності для пізнання і творення мистецтва; переводити художню інформацію з цифрового формату в нецифровий і навпаки; використовувати інформаційні технології для здобуття мистецької інформації та формування власного мистецького простору; вирізняти маніпулятивну квазімистецьку інформацію, запобігати негативним інформаційно-технологічним впливам на власний культурний розвиток; оцінювати художню якість створеного цифрового продукту.

Ставлення: усвідомлення естетичного потенціалу цифрових технологій для художньо-творчого самовираження, обробки, поширення мистецьких творів і здійснення віртуальних мистецьких подорожей; розуміння ролі мистецьких засобів у впливі медіатекстів на свідомість людини.

8. Навчання впродовж життя.

Уміння: визначати власні художні інтереси та потреби, виявляти мобільність у пізнанні мистецьких явищ і процесів; сприяти розвитку інтересу до мистецтва протягом життя; розвивати емоційний інтелект; вибудовувати перспективу художнього самовдосконалення, планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва, самовираження через мистецтво; критично оцінювати та аналізувати результати власної творчої діяльності, раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб; здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію.

Ставлення: усвідомлення власних потреб і досягнень у художньому самовираженні; побудова позитивних векторів власної життєвої стратегії; поглиблення власної мотивації творити, інтелектуально розвиватися, зокрема у процесі художнього пізнання; розуміння місії мистецтва у власному житті та впливу мистецької діяльності на успішну

самореалізацію, психологічну стабільність; виявлення готовності до пошуку нових способів художнього пізнання; отримання задоволення від спілкування за допомогою мистецтва в різних культурних середовищах.

9. Громадянські та соціальні компетентності.

Громадянські компетентності.

Уміння: виробляти активну позицію у творенні естетичного середовища; ефективно взаємодіяти для реалізації громадських мистецьких проєктів; критично аналізувати та оцінювати мистецькі явища як засіб впливу на формування громадянського суспільства; брати участь у культурному житті України, бути причетним до соціокультурних, суспільних та історичних процесів.

Ставлення: шанування національної ідентичності через пізнання українського мистецтва у світовому контексті; усвідомлення причетності до соціокультурних, суспільних та історичних процесів; розуміння значення загальнолюдських цінностей; дбайливе ставлення до народних мистецьких традицій рідного краю та виявлення поваги до надбань інших культур; виявлення активної громадянської позиції у збереженні культурного різноманіття, в утвердженні рівності як основи демократії та визнання особливостей різних культур; шанування досягнень українців у мистецькій і науково-дослідницькій діяльності.

Соціальні компетентності.

Уміння: визначати роль мистецтва в соціокультурному просторі; оцінювати соціально-економічні результати культурної діяльності; виявляти партнерські якості, солідарність, зацікавлення в спільному розв'язанні соціальних проблем засобами мистецтва; підтримувати громадські проєкти в культурній сфері.

Ставлення: розуміння важливості мистецтва для соціального розвитку, виявлення поваги до прав і свобод людини як загальнолюдських цінностей, зокрема до свободи слова і думки, втілених у мистецтві; готовність брати участь у волонтерському русі, зокрема в мистецько-просвітницькій діяльності.

10. Культурна компетентність.

Уміння: орієнтуватися в культурному різноманітті, визначати вияви взаємодії між різними культурами та усвідомлювати їхній внесок у сталий розвиток суспільства; аналізувати способи вираження і передачі ідей у різних культурах за допомогою мистецтва; розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприйняття мистецтва і художньо-творчої діяльності; інтерпретувати, давати естетичну оцінку явищам і об'єктам навколишнього середовища; створювати художні образи засобами різних видів мистецтва; продукувати ідеї та реалізувати їх; відповідально ставитися до інтелектуальної і культурної власності; визначати різні способи художньої комунікації між суб'єктами мистецького діалогу; розуміти значення комунікації в креативних індустріях.

Ставлення: усвідомлення загальнолюдських, естетичних і художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу; виявлення пошани до мистецького надбання українського народу і гордості за нього, поваги і толерантного ставлення до культурного різноманіття регіонів світу; усвідомлення власної ідентичності у світовій культурній спадщині; потреба пропагування національної культури через власну мистецьку діяльність; розуміння необхідності збереження художнього надбання людства; розуміння важливості естетичних чинників у повсякденному житті.

11. Підприємливість та фінансова грамотність.

Уміння: визначати цілі, планувати і досягати їх; виявляти творчу ініціативу і сприяти її реалізації, зокрема через утілення в практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); використовувати в пошуковій діяльності різні джерела інформації; працювати в команді для виконання художньо-творчих завдань з урахуванням основ культурного менеджменту; знаходити мистецькі форми самовираження в креативних індустріях (економічній діяльності); пояснювати на прикладах реалізації мистецьких проєктів, фестивалів, виставок значення інвестицій у культуру; оцінювати практичне втілення мистецьких проєктів; реалізовувати мистецькі проєкти; презентувати власні надбання.

Ставлення: виявлення активності в процесі пізнання мистецтва; усвідомлення важливості творчої діяльності для самореалізації особистості; прагнення участі в мистецьких заходах і подіях; засудження плагіату; виявлення здатності мислити творчо; сприйняття мистецького твору як форми самовираження людини; демонстрування готовності до

партнерства у творчому процесі, самостійності та мобільності у творенні ідей та прийнятті рішень; генерування нових ідей та ініціатив, втілення їх у життя для забезпечення власного добробуту і розвитку суспільства.

III. Базові знання

Мистецька грамотність: художня творчість; твір мистецтва; художній образ як категорія мистецтва; види мистецтва; засоби виразності різних видів мистецтва; загальномистецький словник (тема/сюжет, ритм, гармонія, композиція, контраст, форма тощо); жанри мистецтва; художні стилі й напрями; зміст і смисл у творі мистецтва; читання мистецького тексту; народне і професійне мистецтво; автентичність; стилізація; взаємодія/синтез мистецтв; дизайн; новітні технології в мистецтві; медіамистецтво; взаємовплив мистецтва і науки; культурне різноманіття.

Мистецька діяльність: художня ідея та її втілення; креативність; способи творення художніх образів у різних видах мистецтва; виконавство (хор, соло, ансамбль, гра на музичних інструментах, танець; акторська майстерність тощо); творення візуальних/аудіовізуальних образів (малювання, ліплення, просторове проєктування, декоративні техніки/художні ремесла, екранні образи тощо); мистецький проєкт; мистецькі професії; мистецтво і технології (штучний інтелект, робототехніка тощо).

Мистецька комунікація: вплив мистецтва на особистість; діалог у мистецтві; емоційне та раціональне в мистецтві; форми зберігання мистецтва (усна традиція, запис художнього тексту (нотного, хореографічного, літературного тощо), екранізація, аудіо-, фото-, відеофіксація, музейний простір, колекціонування тощо); медіатекст; сучасні способи і засоби художньої комунікації; нові виміри існування мистецьких творів (інтерактивність, мультимедійність, масмедійність, гіпертекст тощо); сучасні комунікаційні та комунікативні технології; джерела інформації про мистецтво.

Освітня мета вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво. 5-6 класи»

Метою програми є цілісний різнобічний розвиток успішної особистості учня у процесі формування мистецької грамотності опанування мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній

комунікації в міжкультурному комунікаційному просторі; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в сфері мистецької діяльності та комунікації; розкриття творчого потенціалу, залучення до культурних мистецьких подій та процесів в Україні.

Досягнення поставленої мети досягається за умови дотримання таких **завдань загальної мистецької освіти:**

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток мистецьких художніх інтересів, естетичних потреб;
- формування системи мистецької грамотності, яка відображає видову, жанрову, стильову специфіку і взаємодію мистецтв;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження в мистецькій діяльності, до здійснення мистецької комунікації;
- розвиток художніх мистецьких здібностей, креативного мислення, творчого потенціалу;
- формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі в соціокультурному житті.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі, які передбачають, що учень:

- опановує різні види, жанри та стилі мистецтва, інтерпретує художні образи, набуває досвіду емоційних переживань, розвиває ціннісне ставлення до мистецтва;
- розвиває художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва;

- пізнає себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами, розвиває емоційний інтелект;
- використовує інформаційне й цифрове середовище у власній творчості та художній мистецькій комунікації.

Для досягнення очікуваних результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі програмою пропонуються такі **види мистецької діяльності:**

Образотворча складова інтегрованого курсу

Сприймання творів мистецтва

Сприймання та інтерпретація різних видів і жанрів творів образотворчого мистецтва (графіки, живопису, скульптури, архітектури, фотомистецтва, дизайну). Сприймання та інтерпретація народних творів художніх промислів та ремесел, творів декоративно-ужиткового мистецтва. Аналіз засобів виразності художніх образів, втілення художньої ідеї у творах, способів творення художніх образів, художньої мови у творах образотворчого мистецтва різних видів та жанрів.

Мистецька художньо-творча діяльність: художньо-творче самовираження в різних видах образотворчої мистецької діяльності: тренувальні вправи, творчі завдання.

Виконання тренувальних, навчальних вправ

Виконання короткочасних тренувальних вправ, оволодіння різними образотворчими техніками, створення ескізів, схем; відпрацювання основних елементів для подальшої творчої мистецької діяльності, підготовка до виконання творчих завдань: вправи в повітрі, вправи олівцем, вправи фарбами, вправи на

засвоєння прийомів ліплення, виконання ескізів, виконання композиційних схем, аналіз пропорцій, будови тіла, аналіз натурної постановки, пояснення послідовності дій.

Практична мистецька діяльність, виконання творчих мистецьких завдань

Втілення художньої ідеї в процесі мистецької діяльності. Виявлення креативності та набуття досвіду в способах творення художніх образів у різних видах, жанрах образотворчого мистецтва (графіки, живопису, скульптури, архітектури, фотографії, дизайну, декоративно-ужиткового мистецтва тощо). Набуття практичних навичок і досвіду створення візуальних образів (малювання, ліплення, розпис, декорування, просторове проєктування тощо), дотримання основних законів композиції, зображень об'єктів навколишнього світу різними засобами, оволодіння різними образотворчими техніками, створення схем, ескізів, аналіз пропорцій, виконання завдання різними засобами і способами (експериментування, поєднання, візуалізація різними художніми засобами для реалізації мистецьких ідей).

Ігрова та проєктна діяльність

Участь у мистецьких проєктах, пізнання мистецьких професій, залучення до творчих ігрових видів діяльності.

Тематична структура програми інтегрованого курсу «Мистецтво» (Образотворче мистецтво) (5–6 класи)

Адаптаційний цикл базової середньої освіти

5-6 класи

35 годин на рік (1 година на тиждень)

5 КЛАС

У СВІТІ МИСТЕЦТВА

Очікувані результати навчання

Пропонований
зміст навчального
предмета/
інтегрованого
курсу

Види навчальної
діяльності

Тема І. Мистецька азбука

Мистецька азбука/ Образотворча складова

Мистецька грамотність

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва

Пізнає засоби художньої виразності різних видів образотворчого мистецтва; розпізнає базові засоби художньої виразності різних видів і жанрів мистецтва, наводить приклади творів.

Розпізнає характерні риси різних видів образотворчого мистецтва; розрізняє засоби художньої виразності і наводить приклади творів образотворчого мистецтва; характеризує особливості технік виконання творів образотворчого мистецтва.

Мистецька азбука. Народне і професійне мистецтво. Види образотворчого мистецтва.

Графіка, живопис, скульптура, архітектура як види образотворчого мистецтва.

Засоби художньої виразності різних видів образотворчого мистецтва (графіки, живопису, скульптури, архітектури).

Художній образ в образотворчому мистецтві.

Оглядове знайомство з жанрами різних видів образотворчого

Пізнання явищ мистецтва; засвоєння відповідної мистецької термінології.

Оволодіння мистецькою термінологією образотворчого мистецтва, знаннями про засоби виразності різних видів образотворчого мистецтва. Участь у бесідах, обговореннях, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок, здійснення досліджень під керівництвом учителя.

2. Художньо-образне, асоціативне мислення під частворчої діяльності в різних видах мистецтва

Аналізує, інтерпретує і критично оцінює засоби художньої виразності в творах різних видів і жанрів образотворчого мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально (різними художніми засобами); застосовує у процесі вербальної інтерпретації знайому термінологію.

Пояснює цінності, закладені в творах образотворчого мистецтва, та коментує своє ставлення до них; встановлює зв'язки між видами мистецтва, мистецтвом і життям. Творить різними засобами, в різних художніх техніках і матеріалах; виконує зображення, зокрема замальовки з натури і за уявою, розробляє ескізи тощо; застосовує різні прийоми, художні техніки, матеріали, формати, засоби дизайну, обирає способи/засоби творення художніх образів у різних видах образотворчого мистецтва.

Виявляє ініціативність у втіленні творчого задуму, імпровізує (експериментує, поєднує, візуалізує тощо) художніми засобами для реалізації власної мистецької ідеї, реалізує їх самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб, бере участь у проєктній діяльності.

мистецтва.

Твори образотворчого мистецтва для дітей. Палітра художніх образів у творах образотворчого мистецтва для дітей. Роль образотворчого мистецтва в дитячих кінофільмах та мультфільмах. Взаємозв'язок образотворчого мистецтва та театру.

Оглядове знайомство з фотомистецтвом та різними видами дизайну.

Зміст і смисл, теми/сюжети творів образотворчого мистецтва. Знайомство з творчістю митців у різних видах образотворчого мистецтва. Особливості мистецьких професій, пов'язаних з різними видами образотворчого мистецтва.

Сприймання, інтерпретація творів образотворчого мистецтва, здійснення аналізу, інтерпретації і критичного оцінювання художньої мови та художніх образів у творах мистецтва.

Виконання тренувальних, навчальних вправ.

Практична мистецька творча діяльність і з втілення художньої ідеї, набуття досвіду в способах творення художніх образів у різних видах образотворчого мистецтва.

Створення візуальних образів (малювання, ліплення, просторове проєктування тощо).

Експериментування, поєднання, візуалізація різними художніми засобами для реалізації мистецьких ідей, дотримання основних законів композиції, зображень об'єктів навколишнього світу різними засобами. Участь у мистецьких проєктах, пізнання мистецьких професій.

Мистецька комунікація

3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту

Оцінює власні мистецькі здобутки; оцінює власні успіхи і досягнення, зауважує помилки та частково самостійно виправляє їх.

Демонструє, презентує результати власної творчості публічно; взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь в обговоренні творів мистецтва, мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів. Висловлює свою думку в обговореннях творів мистецтва; регулює власний емоційний стан засобами образотворчого мистецтва, добирає та оцінює джерела інформації про мистецтво: визначає з допомогою вчителя чи інших осіб джерела інформації про мистецтво.

Здійснення мистецької комунікації через пізнання себе у взаємодії з різноманітними мистецькими об'єктами на основі оцінювання власних мистецьких здобутків; розвиток емоційного інтелекту, використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

Тема II. У колі народних та професійних митців

У колі народних та професійних митців/ Образотворча складова

Мистецька грамотність

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва

Пізнає особливості засобів художньої виразності різних видів народних художніх промислів та художніх ремесел, засобів виразності видів й жанрів різних видів образотворчого мистецтва. Наводить приклади творів; пояснює засоби виразності художнього образу у творах народних художніх промислів та художніх ремесел; наводить приклади творів різновидів образотворчого мистецтва (графіка, живопис, скульптура, фотографія, дизайн, декоративно-ужиткове мистецтво тощо).

Розпізнає характерні риси різних видів українських народних художніх промислів та художніх ремесел; розрізняє види і засоби виразності, наводить приклади українських народних художніх промислів та художніх ремесел, характеризує особливості технік виконання творів та різновидів творів образотворчого мистецтва (графіка, живопис, скульптура, фотографія, дизайн, декоративно-ужиткове мистецтво тощо).

Народне і професійне мистецтво. Характерні ознаки народного та професійного мистецтва.

У колі народних митців. Види українських народних художніх промислів та художніх ремесел: гончарство, кераміка, декоративний розпис, ткацтво, писанкарство, художня обробка каменю, дерева, шкіри, вишивка, бісероплетіння тощо.

Засоби виразності в різновидах народних художніх промислів та художніх ремесел. Художні образи в творах народних художніх промислів та художніх ремесел.

Зміст і смисл, теми/сюжети творів у різних видах українських народних художніх промислів та художніх ремесел.

У колі професійних митців образотворчого мистецтва. Різновиди образотворчого мистецтва (графіка, живопис, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво тощо). Засоби художньої виразності в образотворчому мистецтві.

Пізнання явищ мистецтва; засвоєння відповідної мистецької термінології. Пізнання засобів художньої виразності народних художніх промислів та художніх ремесел, знання про їхню класифікацію. Оволодіння термінологією (за необхідністю для мистецької діяльності). Участь у бесідах, обговореннях, читання мистецького тексту, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень під керівництвом учителя.

Мистецька діяльність

2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва

Аналізує, інтерпретує і критично оцінює художні образи в творах різних видів народних художніх промислів та художніх ремесел та творах професійного мистецтва; цілісно охоплює увагою твір під час сприймання, керує увагою; передає враження від творів вербально/невербально (різними художніми засобами); застосовує у процесі вербальної інтерпретації знайому термінологію, пояснює цінності, закладені в творах, та коментує своє ставлення до них.

Творить різними засобами і способами; виконує зображення, розробляє ескізи розпису, орнаменту; застосовує різні прийоми, художні техніки з урахуванням національних традицій, сучасних тенденцій; виявляє ініціативність у втіленні творчого задуму; використовує елементи українського народного мистецтва в художній творчості; імпровізує, створює зображення під час експерименту з кольорами, лініями, формами, естетично перетворює навколишнє середовище і презентує власні спостереження, використовує знання й уміння з інших освітніх галузей, бере участь у проєктній діяльності.

Мистецька комунікація

3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту

Оцінює власні мистецькі здобутки; оцінює власні успіхи і досягнення, зауважує помилки та частково самостійно виправляє їх. Демонструє, презентує результати власної творчості публічно; взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь в обговоренні творів мистецтва, мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів. Висловлює свою думку в обговореннях творів мистецтва; регулює власний емоційний стан засобами образотворчого мистецтва, добирає та оцінює джерела інформації про мистецтво: визначає з допомогою вчителя чи інших осіб джерела інформації про мистецтво.

Графіка. Види графіки, техніки, засоби художньої виразності графіки. Калейдоскоп жанрів графічних творів. Художні образи та композиція в графіці.

Живопис. Види живопису; властивості кольору, засоби художньої виразності живопису. Калейдоскоп жанрів живопису. Художні образи та композиція в живописі.

Скульптура, види скульптури, матеріали техніки, засоби художньої виразності скульптури.

Декоративно-ужиткове мистецтво та його види. Засоби художньої виразності, матеріали, техніки, види орнаментів.

Оглядове знайомство з видами і жанрами фотомистецтва і дизайну.

Основні види композиції у творах образотворчого мистецтва.

Професійні твори у народній стилістиці.

Творчість і здобутки авторів творів образотворчого мистецтва. Мистецькі професії, пов'язані з видами образотворчого мистецтва.

Сприймання, інтерпретація творів народних художніх промислів і художніх ремесел та професійних творів образотворчого мистецтва. Виконання тренувальних, навчальних вправ, оволодіння різними образотворчими техніками, створення ескізів, схем; відпрацювання основних елементів орнаменту, ліплення, підготовка до виконання творчих завдань.

Виконання творчих завдань різними засобами і способами із застосуванням різних прийомів, художніх технік, матеріалів, форматів, імпровізація з кольорами, лініями, формами з урахуванням національних традицій, сучасних тенденцій. Набуття практичних навичок щодо застосування різних технік, прийомів та матеріалів для реалізації творчого задуму в декоративних композиціях, створення розписів, орнаментів. Участь у мистецьких проєктах, пізнання мистецьких професій.

Презентація результатів власної творчості публічно, пояснення задуму.

Обговорення особливостей використання засобів виразності в своїх роботах. Презентація робіт у колективних виставках творчих робіт, оцінювання та обговорення результатів колективної творчості.

6 КЛАС

МАНДРІВКА КРАЇНОЮ МИСТЕЦТВ

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета/ інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Тема І. Шляхами українського мистецтва		
Шляхами українського мистецтва / Образотворча складова		
<i>Мистецька грамотність</i> 1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва Пізнає види та жанри різних видів українського образотворчого мистецтва; розпізнає засоби художньої виразності образотворчого мистецтва; описує, пояснює особливості засобів виразності художнього образу в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва. Розпізнає характерні риси різних видів та жанрів образотворчого мистецтва; виокремлює характерні ознаки творів різних видів мистецтва, розрізняє види і жанри, наводить приклади творів образотворчого мистецтва; характеризує особливості технік виконання творів образотворчого мистецтва.	Подорож шляхами українського мистецтва. Знайомство із шедеврами українського образотворчого мистецтва різних видів і жанрів. Калейдоскоп видів і жанрів українського образотворчого мистецтва на прикладах шедеврів (живопис, графіка, архітектура, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво). Подорож Україною. Школи і шедеври українського живопису й графіки. Образний зміст, теми і сюжети шедеврів українського образотворчого мистецтва різних видів та жанрів. Художні образи людей, тварин природи у живописі та графіці. Характерні риси та особливості жанрів живопису й графіки на	Пізнання творчості українських майстрів образотворчого мистецтва; засвоєння відповідної мистецької термінології. Оволодіння мовою, мистецькою термінологією образотворчого мистецтва, знаннями про творчість видатних митців образотворчого мистецтва України. Участь у бесідах, обговореннях, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень під керівництвом вчителя. Робота з медіатекстом та електронними джерелами.

Мистецька діяльність

2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва

Аналізує, інтерпретує і критично оцінює характерні ознаки різних видів та жанрів образотворчого мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально (різними художніми засобами); застосовує у процесі вербальної інтерпретації знайому термінологію.

Пояснює цінності, закладені в різних видах та жанрах образотворчого мистецтва, та коментує своє ставлення до них; встановлює зв'язки між жанрами образотворчого мистецтва на основі синтезу мистецтва та життя.

Творить різними засобами, в різних художніх техніках і матеріалах; виконує зображення, зокрема замальовки з натури і за уявою, розробляє ескізи тощо; застосовує різні прийоми, художні техніки, матеріали, формати, засоби дизайну, обирає способи/засоби творення художніх образів в різних видах образотворчого мистецтва. Створює ескізи виробів/твори з етнічними мотивами із застосуванням знайомих художніх технік. Створює зображення під час експерименту з кольорами, лініями, формами тощо (графічні, живописні, пластичні, анімаційні тощо).

Виявляє ініціативність у втіленні творчого задуму, імпровізує (експериментує, поєднує, візуалізує тощо) художніми засобами для реалізації власної мистецької ідеї, реалізує їх самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб, бере участь у проєктній діяльності. Спостерігає за навколишнім середовищем, фіксує (фото, відео, замальовки тощо) і презентує власні спостереження.

Використовує цифрові технології для втілення задуму, зокрема створює фото різних жанрів (фотопортрет), komponує прості відеоролики.

прикладів шедеврів українського мистецтва. Техніки та композиційні прийоми для створення сюжетно-тематичної композиції в різних жанрах живопису, графіки.

Подорож Україною. Творчість архітекторів та скульпторів України: палітра образів, видів, жанрів. Шедеври архітектурних і скульптурних творів в українському мистецтві.

Подорож Україною. Майстри українського декоративно-ужиткового мистецтва. Таємниці майстрів, техніки та композиційні прийоми для створення сюжетно-тематичної композиції в різних видах декоративно-ужиткового мистецтва.

Оглядове знайомство з творчістю українських майстрів фотомистецтва та дизайну.

Сприймання, інтерпретація творів образотворчого мистецтва, здійснення аналізу, інтерпретації і критичного оцінювання художньої мови та художніх образів у творах мистецтва.

Виконання тренувальних, навчальних вправ.

Практична мистецька творча діяльність із втілення художньої ідеї, набуття досвіду в способах творення художніх образів у різних видах образотворчого мистецтва. Створення візуальних образів (малювання, ліплення, просторове проєктування тощо). Експериментування, поєднання, візуалізація різними художніми засобами для реалізації мистецьких ідей, дотримання основних законів композиції, зображень об'єктів навколишнього світу різними засобами. Створює роботи в різних жанрах із використанням цифрових технологій. Участь у мистецьких проєктах, пізнання мистецьких професій.

Мистецька комунікація

3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту

Оцінює власні мистецькі здобутки; оцінює власні успіхи та досягнення, зауважує помилки та частково самостійно виправляє їх.

Демонструє, презентує результати власної творчості публічно; взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь в обговоренні творів мистецтва, мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів.

Обирає відомі способи творення, зокрема медіаформати (додавання ілюстрацій, створення нескладних графічних зображень, аудіо-/відеороликів, фото тощо) для художнього самовираження. Висловлює свою думку в обговореннях творів мистецтва; регулює власний емоційний стан засобами образотворчого мистецтва, добирає та оцінює джерела інформації про мистецтво: визначає з допомогою вчителя чинних осіб джерела інформації про мистецтво.

Здійснення мистецької комунікації через пізнання себе у взаємодії з різноманітними мистецькими об'єктами на основі оцінювання власних мистецьких здобутків; розвиток емоційного інтелекту, використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

Тема II. Сторінками мистецтва зарубіжжя

Сторінками мистецтва зарубіжжя / Образотворча складова

Мистецька грамотність

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва

Пізнає особливості засобів художньої виразності різних творів живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну, фотомистецтва, декоративного мистецтва. Наводить приклади творів; пояснює засоби виразності художнього образу у творах образотворчого мистецтва. Характеризує засоби виразності художнього образу в різних видах та жанрах живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну, фотомистецтва, декоративного мистецтва, наводить приклади творів.

Мистецька подорож країнами зарубіжжя. Знайомство з палітрою образів творів живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну, фотомистецтва, декоративного мистецтва різних народів.

Мистецька подорож країнами зарубіжжя. Шедеври творів живопису і графіки зарубіжжя. Знайомство з творчістю зарубіжних живописців. Жанрове розмаїття та художні образи шедеврів живопису і графіки.

Подорож країнами зарубіжжя. Видатні скульптори та архітектори зарубіжжя. Палітра художніх образів.

Пізнання явищ мистецтва; засвоєння відповідної мистецької термінології. Пізнання засобів художньої виразності в жанрах живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну, декоративного мистецтва. Оволодіння термінологією (за необхідністю для мистецької діяльності). Участь у бесідах, обговореннях, читання мистецького тексту, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень під керівництвом вчителя.

Розпізнає характерні риси пейзажів, анімалістичного жанру та натюрморту в образотворчому мистецтві; характерні жанрові ознаки в живописі, графіці, скульптурі, архітектурі, дизайні, фотомистецтві та декоративному мистецтві, розрізняє жанри й засоби виразності, наводить приклади різних жанрів образотворчого мистецтва, характеризує особливості технік та етапів виконання творів.	Декоративне мистецтво народів світу. Оглядове знайомство із творчістю видатних фотохудожників та дизайнерів. Взаємозв'язок видів та жанрів мистецтва на прикладах шедеврів мистецтвазарубіжжя. Знайомство із шедеврами зарубіжного мистецтва різних видів та жанрів.	
<i>Мистецька діяльність</i> 2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва Аналізує, інтерпретує і критично оцінює художні образи в різних видах мистецтва; цілісно охоплює увагою твір під час сприймання, керує увагою; передає враження від творів вербально/невербально (різними художніми засобами); застосовує у процесі вербальної інтерпретації знайому термінологію, пояснює цінності, закладені в жанрах мистецтва, та коментує своє ставлення до них. Творить різними засобами і способами; виконує зображення, розробляє ескізи різних видів та жанрів мистецтва; застосовує різні прийоми, художні техніки з урахуванням сучасних тенденцій у різних жанрах мистецтва; виявляє ініціативність у втіленні творчого задуму; використовує створення зображень у різних художніх техніках і матеріалах(колаж, інсталяція тощо), створює ескізи виробів/твори із застосуванням знайомих художніх технік у різних жанрах; імпровізує, створює зображення під час експерименту з кольорами, лініями, формами, естетично перетворює навколишнє середовище і презентує власні спостереження, використовує знання й уміння з інших освітніх галузей, бере участь у проєктній діяльності. Використовує цифрові технології для втілення задуму, зокрема створює фото різних жанрів (фотопортрет, фотопейзаж), komponує прості відеоролики.	Техніки, способи, послідовність створення творів мистецтва різних жанрів..	Сприймання, інтерпретація художніх творів із дотриманням характерних жанрових ознак у різних видах мистецтва. Виконання тренувальних, навчальних вправ оволодіння різними образотворчими техніками, створення ескізів, схем; відпрацювання основних елементів композиції, розпису, ліплення, підготовка до виконання творчих завдань. Виконання творчих завдань різними засобами і способами із застосуванням різних прийомів, художніх технік, матеріалів, форматів, імпровізація з кольорами, лініями, формами. Набуття практичних навичок щодо застосування різних технік, прийомів та матеріалів для реалізації творчого задуму в роботах з дотриманням жанрових ознак. Створення композицій із зображеннями в статиці та динаміці. Набуття досвіду та оволодіння способами зображення і передачі простору засобами лінійної та повітряної перспективи з дотриманням законів композиції.

		Створення розписів, орнаментів тощо в різних жанрах образотворчого мистецтва. Участь у мистецьких проєктах, пізнання мистецьких професій.
<i>Мистецька комунікація</i> 3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту Оцінює власні мистецькі здобутки; оцінює власні успіхи та досягнення, зауважує помилки та частково самостійно виправляє їх. Демонструє, презентує результати власної творчості публічно; взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь в обговоренні творів мистецтва, мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів. Висловлює свою думку в обговореннях творів мистецтва; регулює власний емоційний стан засобами образотворчого мистецтва, добирає та оцінює джерела інформації про мистецтво: визначає з допомогою вчителя чи інших осіб джерела інформації про мистецтво. Обирає відомі способи творення, зокрема медіаформати (додавання ілюстрацій, створення нескладних графічних зображень, аудіо-/відеороликів, фото тощо) для художнього самовираження; шукає і добирає з допомогою вчителя чи інших осіб аудіо-, відео-, ілюстративні й текстові матеріали з різних джерел, планує свою діяльність для реалізації поставленого завдання.		Презентація результатів власної творчості публічно, пояснення задуму. Обговорення особливостей використання засобів виразності у своїх роботах. Презентація робіт у колективних виставках творчих робіт, оцінювання та обговорення результатів колективної творчості.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

Необхідною умовою реалізації модельної програми є дотримання інтегративного підходу в навчанні, який може розглядатися у декількох значеннях:

- (у вузькому) через узгодження програмового змісту в межах галузі між різними навчальними предметами (за умови автономного викладання;
- (у широкому) через узгодження предметів мистецької освітньої галузі зі змістом інших освітніх галузей, за умови дидактичної доцільності та коректності використання того чи іншого матеріалу.

Побудова модельної програми інтегрованого курсу «Мистецтво» передбачає навчання за навчальним предметом двічі на тиждень (2 години на тиждень), причому одна з них присвячується вивченню музичного мистецтва в інтеграції з іншими видами мистецтва, а друга — образотворчого мистецтва в інтеграції з іншими видами мистецтва.

Освітній процес спрямовано на набуття комплексу ключових й предметних компетентностей у сфері музичного та образотворчого мистецтва.

Результатом мистецької освіти школярів повинен стати комплекс сформованих ключових і предметних компетентностей, які проявляються через мистецьку грамотність, у мистецькій діяльності здобувачів освіти та здійсненні мистецької комунікації.

Застосовуючи інтеграцію через узгодження програмового змісту в межах галузі при автономному викладанні між різними навчальними предметами

«Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво», в процесі викладання інтегрованого курсу слід урахувати єдність таких видів мистецтва: музичного мистецтва та образотворчого мистецтва. Обидва види мистецтва мають спільні та відмінні риси, на уроках учитель їх репрезентує у своїй неповторності (виокремлюючи розбіжності між ними й характерними рисами, які притаманні тільки цьому виду мистецтва) та в єдності (через знаходження спільних рис та

характеристик).

Концептуальні засади інтегративного навчання мистецтва базуються на єдності всіх складових: цілей, організації навчання, що базується на єдності мистецької грамотності, мистецької діяльності та мистецької комунікації.

Перший адаптаційний цикл базової середньої освіти навчання мистецтва в 5-6 класах базується на інтегрованому, діяльнісному, особистісно орієнтованому, компетентнісному, диференційованому, індивідуальному підходах, які дозволяють у єдності та протиставленні набути мистецького досвіду й опанувати основні види мистецтва: музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранні, при домінантному вивченні музичного та візуального мистецтва. Інтегрований підхід у вивченні мистецтва ґрунтується на єдності різних видів мистецтва. Провідними видами діяльності відповідно до змістових ліній програми є мистецька грамотність, мистецька діяльність та мистецька комунікація, у процесі яких відбувається формування і розвиток *предметних мистецьких компетентностей* — музичних, образотворчих тощо.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво. 5-6 класи»

Структура навчального року (за чвертями, півріччями, семестрами), тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу встановлюються закладом загальної середньої освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою.

Основною формою навчання мистецтва є *урок* як основна форма організації навчання мистецтва в школі, якісна своєрідність його залежить від цілей, характеру спілкування і взаємодії педагога з учнями, методів навчання та виховання. Уроки можуть проводитись у різних формах: бесіда, діалог, дискусія, проєкт тощо.

Тривалість уроків у закладах освіти у п'ятих-шостих класах становить 45 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу.

На основі модельної освітньої програми предмета/інтегрованого курсу вчитель/вчителька складає календарно-

тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу.

Календарне планування здійснюється вчителями на підставі модельної програми в довільній формі, з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою педагога. Автономія вчителя/вчительки має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

При розробленні календарно-тематичного, системи поурочного планування вчителю/вчительці необхідно самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в обраному ними підручнику. Педагог може самостійно переносити теми уроків, відповідно до засвоєння учнями навчального матеріалу, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю/вчительці з метою поліпшення освітнього процесу, а не контролювати його.

Тематичне планування — визначення послідовності уроків, основних видів роботи на уроці. Педагог може його здійснювати на основі обраного підручника. Тематичне планування розпочинається з ретельного вивчення педагогом навчальної програми з предмета, освітніх стандартів, визначення основних виховних і розвивальних завдань у межах навчального предмета в цілому і з певної теми зокрема.

Модельна програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, добору освітнього мистецького матеріалу: кожен педагог має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями,

орієнтуючись на критерій їхньої високої художньої якості, тематику, цікавість для учнів і відповідність їхньому віку. Вищезначене відображається у календарно-тематичному плані педагога на навчальний рік, відповідно до якого він (вона) здійснює навчання здобувачів освіти.

Орієнтовним плануванням передбачено планування двох уроків мистецтва на тиждень або складання планів на окремі предмети за видами мистецтва: образотворче мистецтво і музичне мистецтво за спільною тематикою.

Зважаючи на визначені основні пріоритетні напрями мистецької діяльності, вчитель мистецтва планує проведення уроків мистецтва, розрахованих на 2 години на тиждень, одна з яких присвячена вивченню музичного мистецтва, а інша — вивченню образотворчого мистецтва. Всього на вивчення мистецтва в 5-6 класах відводиться 70 годин; відповідно на I семестр — 32 години, а на II семестр — 34 години та 2 години резервного часу, що передбачає організацію екскурсій, відвідування музеїв тощо.

Поурочний план складають на основі тематичного плану, змісту програми, знання вчителем учнів, а також рівня їхньої підготовки. В плануванні уроку передбачено два етапи: осмислення мети уроку, осмислення і розробка кожного етапу уроку; запис плану уроку.

Мета уроку визначається на основі змісту модельної програми. Вчитель розробляє сценарій уроку, розглядає та планує свої дії та дії учнів.

Наступний етап планування — підбір освітнього мистецького матеріалу та підготовка аудіовізуального супроводу уроку. Педагог планує необхідний і достатній матеріал, з яким повинні ознайомитися школярі, добирає твори для сприймання (виконання), накреслює послідовність етапів уроку та обирає види практичної мистецької діяльності. Підготовка учителя до уроків охоплює не тільки опис структури і послідовності етапів уроків, а й прогнозує можливі запитання, відповіді, судження самих учнів.

Запис плану уроку. Після ретельного аналізу та обдумування композицій уроку педагог пише план-конспект уроку. План уроку — це творчий пошук педагога і прояв його педагогічної майстерності, в якому є місце педагогічній

імпровізації.

Структура уроку може бути, наприклад, такою: *тема уроку*, клас, *мета уроку з конкретизацією його дидактичних завдань*, опис змісту й форм організації мистецької освітньої діяльності школярів, добір і запис *методів, засобів навчання, система завдань, контроль і корекція* навчальної діяльності учнів. У плані уроку уточнюється його структура, визначається орієнтовна міра часу на різні види роботи, передбачаються заходи перевірки успішності навчання школярів, конкретизуються їхні прізвища, кого планується опитати, перевірити тощо. Успіх уроку залежить не тільки від старанної підготовки до нього вчителя, а й від підготовки самих учнів до роботи на уроці, від того психологічного настрою, з яким вони приходять на урок.

Орієнтовна схема плану-конспекту уроку залежить від типу уроку та його місця у вивченні теми.

Орієнтовна схема плану-конспекту уроку

- 1.Тема програми, тема уроку.
- 2.Мета уроку. Завдання: а) освітні; б) виховні; в) розвиваючі. Компетентності.
- 3.Тип уроку. Вид уроку. Методи навчання; методи викладання.
- 4.Обладнання. Засоби навчання. Дидактичний, методичний, наочний матеріал. Твори, що вивчаються.
- 5.*Хід уроку по етапах*: Актуалізація опорних знань і мотиваційних станів. Форми і види ознайомлення із новим матеріалом. Опис ходу проведення практичних і творчих завдань. Опис ігрової діяльності. Рефлексія, оцінювання навчальних досягнень. Підсумок уроку.

Сучасний урок мистецтва становить основу педагогічної системи формування в учнів свідомого художньо-естетичного, ціннісного ставлення до мистецтва. Педагог має бути комунікативно виразним, аби учні не тільки розуміли, а й позитивно сприймали як мовлення учителя, так і паралінгвістичний контекст мови (доречність жестів, міміки, зовнішній вигляд тощо) та елементарно володіли цим мистецтвом самі.

Загальні вимоги до організації уроку:

- проведення уроку на основі сучасних наукових досягнень, передового педагогічного досвіду та закономірностей навчального процесу;
- проведення уроку на основі методик гуманних дидактичних і мистецьких концепцій;
- особистісна спрямованість на уроці, яка дозволяє забезпечити умови для самореалізації кожного учня та розвитку ефективної навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням інтересів, потреб, нахилів, здібностей, життєвих цінностей учнів;
- оптимальне поєднання і системна реалізація на уроці дидактичних принципів;
- встановлення на уроці інтеграційних, міжпредметних зв'язків;
- зв'язок із раніше засвоєними знаннями, навичками, уміннями, опора на досягнутий рівень розвитку учнів;
- актуалізація, стимулювання й активізація розвитку всіх сфер особистості учня: мотиваційної, пізнавальної, емоційно-вольової, фізичної, моральної тощо;
- логічність, вмотивованість та емоційність усіх етапів навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- ефективне застосування сучасних дидактичних засобів, педагогічних інноваційних технологій, комп'ютерних технологій, мас-медіа;
- тісний зв'язок навчання із життям, перш за все — з особистісним досвідом учня;

- формування практично необхідних знань, навичок, умінь, ефективної методики навчально-пізнавальної діяльності;
- формування мотивації навчально-пізнавальних дій, професійного становлення, потреби постійної самоосвіти;
- діагностика, прогнозування, проектування і планування кожного уроку.

Кожний урок мистецтва має сприяти ефективній реалізації основних функцій дидактичного процесу — освітньої, розвиткової, виховної та самовдосконалення. На перший план уроку виходить виховна функція дидактичного процесу, що вимагає від вчителя зміни парадигми уроку, з метою формування духовного світу учня, розвитку таких особистісних якостей, як самоактуалізація та самореалізація, визнання права бути суб'єктом навчального процесу і формування суб'єкт-суб'єктних взаємин на кожному уроці, розвиток гуманної та особистісно спрямованої парадигми.

До традиційних типів ми зараховуємо уроки:

- введення в тему;
- заглиблення в тему;
- узагальнення та систематизації знань;
- контролю та оцінювання навчальних досягнень.

Кожен тип уроку мистецтва має свою структуру, яка є інваріантною.

Варіюватися в межах комбінованого уроку може побудова уроку. Це залежить від навчально-виховної мети, якої вчитель планує досягнути в процесі уроку.

Урок введення в тему

Ці уроки є першими в темі, на яких учитель мистецтва знайомить із темою та розповідає про основні завдання під час вивчення теми. Уроки введення в тему слугують підґрунтям для поглиблення і систематизації знань, практичних умінь і навичок, які набувають учні в процесі опанування різних видів мистецької діяльності. На зосередження уваги школярів

щодо розв'язання проблемних питань уроку. Головне завдання вчителя на таких уроках — підвести школярів до самостійних висновків та узагальнень наприкінці уроку. На основі створення пошукової ситуації учні роблять висновки про важливість та основні положення з вивчення теми.

Урок заглиблення в тему

Такі уроки є продовженням першого уроку в темі, на кожному уроці заглиблення в тему (вони являють собою всі уроки, крім першого, передостаннього і останнього уроків) школярі під керівництвом учителя пізнають і практично опрацьовують усі аспекти теми, що вивчається. Головне завдання педагога, поступово розкриваючи нові грані теми, встановлювати зв'язки теми уроку із набутим практичним мистецьким досвідом школярів. Форми і методи, які вчитель обирає для організації структурних елементів уроку, повинні підпорядковуватися підтемі, яка органічно складає послідовність засвоєних практичних умінь школярів.

Урок узагальнення та систематизації знань (на уроках мистецтва це передостанній урок в кінці семестру)

Структура уроку така: повідомлення теми, мети та завдань уроку; актуалізація мотивації учіння учнів; відтворення й узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань; узагальнення та систематизація основних теоретичних положень і відповідних наукових ідей; самостійна творча робота, виконання тестових завдань, підсумки уроку.

Урок контролю та оцінювання навчальних досягнень. Підсумковий урок

Цей урок є останнім уроком навчальної чверті (семестру), на якому учитель узагальнює вивчений матеріал, підбиває підсумки вивченого, зосереджує увагу на творчих здобутках школярів, практичних досягненнях у сфері художньо-творчої діяльності учнів, підбиває підсумок щодо ступеня засвоєння мистецької інформації, повторює основні поняття з теми, пригадує разом із учнями мистецькі твори, порівнює, узагальнює інформацію. Особливої уваги вчитель приділяє формі проведення уроку, демонструє творчі здобутки у вигляді готових практичних робіт, влаштовує виставки, проводить тестування, обговорення, визначає рівень сформованості ключових компетентностей та проводить оцінювання навчальних досягнень школярів. Основною метою цих уроків є стимулювання учнів до подальшого опанування мистецтва, заохочує

школярів та сприяє розвитку творчого потенціалу кожного школяра.

Вимоги до інтегрованих уроків:

Інтегрований урок — це міждисциплінарне об'єднання уроків, спрямоване на комплексне пізнання теми, законів, ідей з метою отримання школярами більш поглибленого розуміння тієї чи іншої ситуації.

Інтеграція в процесі вивчення мистецтва розуміється як процес пристосування чи об'єднання окремих елементів або частин різних видів навчальної діяльності в єдине ціле, за умови цілісної функціональної їхньої однотипності.

Метою інтегрованих уроків стає формування в учнів цілісного світогляду про мистецтво, активізація пізнавальної мистецької діяльності, підвищення якості засвоєного матеріалу, розвиток творчого і критичного мислення, створення творчої атмосфери, формування навичок самостійної роботи, ефективна реалізація розвивально-виховної функції.

Інтегровані уроки в освітній галузі «Мистецтво» розраховано на 2 години на тиждень (всього 70 годин), причому на одну із них відбувається акцентуація на образотворче мистецтво, на іншу — на музичне мистецтво.

Варто звернути увагу на те, що на двох уроках визначається одна тема, але плануються різні мета й завдання.

Слід звернути особливу увагу на набуття мистецької грамотності, на єдність і розбіжність між мистецькими поняттями, на поєднання видів мистецької діяльності, зазначених у програмі, а також доцільність та оптимальність практичних і творчих форм мистецької діяльності, методів, прийомів у пізнанні мистецтва та набутті практичного досвіду художньо-творчої мистецької діяльності та здійснення мистецької комунікації.

Орієнтовна структура інтегрованого уроку (образотворча складова)

1. Організаційний момент.
2. Актуалізація опорних знань. Мотивація до навчання.

3. Мистецька грамотність. Мистецька діяльність. Новий матеріал: сприймання творів образотворчого мистецтва, аналіз та інтерпретація мистецьких творів, знайомлення з образотворчими, мистецькими поняттями, творчістю митців.
4. Мистецька діяльність. Практична художньо-творча мистецька діяльність: виконання підготовчих творчих вправ із роз'ясненнями; самостійна художньо-творча діяльність (з демонстрацією послідовності виконання завдань, інструктажем — словесний, візуальний, відео).
5. Мистецька комунікація. Ігрове спілкування: мистецькі дидактичні, мистецько-сюжетні ігри. Оцінювання мистецької діяльності, обговорення успіхів та досягнень.
6. Узагальнення мистецької діяльності: закріплення вивченого матеріалу, демонстрація результатів практичної роботи, оцінювання художньо-творчої мистецької діяльності школярів. Рефлексія.
7. Підсумок уроку.

Урок узагальнення знань проходить у вигляді цікавої мистецької подорожі, екскурсії тощо.

Нетрадиційний (нестандартний урок) — це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру. На уроках мистецтва цей тип уроку можна використовувати майже на кожному уроці, окрім першого та останнього уроків у темі. Назви уроків дають деяке уявлення про мету, завдання і методику проведення таких занять. Найпоширеніші серед них — уроки-пресконференції, уроки-аукціони, уроки-ділові ігри, уроки-занурення, уроки-змагання, уроки типу КВК, уроки-консультації, комп'ютерні уроки, уроки-консиліуми, уроки-твори, уроки-винаходи, уроки-заліки, театралізовані уроки, уроки взаємного навчання учнів, уроки творчості, уроки-сумніви, уроки-конкурси, уроки-фантазії, уроки-концерти, уроки-екскурсії, інтегральні уроки тощо.

Кожен тип уроку мистецтва має свою структуру, яка є інваріантною. Варіюватися в межах комбінованого уроку може побудова уроку. Це залежить від навчально-виховної мети, якої вчитель планує досягнути в процесі уроку. Учитель подає можливі варіанти і способи виконання діяльності, учні обирають спосіб фіксації нового матеріалу та способи виконання

завдань на уроці.

До нетрадиційних (нестандартних) уроків мистецтва належать:

- уроки-ігри (ділові, рольові, мистецькі);
- уроки-сценарії (за прикладом TV-програм);
- уроки-пошуки (з організацією самостійної роботи учнів).

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)»
для закладів загальної середньої освіти**

(авт. Коршевніук Т.В.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Цикл: адаптаційний, 5-6 класи

Галузь: природнича, частково соціальна і здоров'язбережувальна (питання соціальної й міжособистісної взаємодії, розвитку й збереження здоров'я і безпеки, пов'язані із природничими науками)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти розроблена відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. В ній окреслено ціннісні орієнтири, ключові компетентності та наскрізні уміння учнів, на формування яких спрямовується освітній процес. Програмою передбачено вивчення навколишнього світу в його єдності й цілісності. Програма орієнтована на формування природничо-наукової картини світу на засадах інтегрованого підходу. Основою інтеграції змісту виступає логіка відкриття й опанування учнями наукового методу отримання відповідей на запитання про навколишній світ, а також знання та вміння, необхідні підростаючому поколінню для ефективної взаємодії з соціоприродним середовищем.

Курс забезпечує підтримання й розвиток допитливості і пізнавальної ініціативи учнів, навичок співпраці з іншими та екологічно доцільної взаємодії з природою, формування пізнавальної самостійності. Вивчення курсу допомагає учням формувати активну життєву позицію, уявлення про закономірності у природі, співвіднести їх з особистими і суспільними цінностями, приймати рішення і відповідально діяти щодо збереження здоров'я і довкілля, формувати навички продуктивної взаємодії, що сприятиме самореалізації та успішній соціалізації. До програми включено матеріал розвивального характеру для розвитку ерудиції та самостійності у продукуванні й втіленні конструкторських ідей. Перевагою програми є орієнтованість на способи діяльності й ресурси, які допоможуть учням зрозуміти своє оточення, успішно з ним взаємодіяти.

В основі опанування курсом – активна пізнавальна діяльність учнів індивідуально та в групі, співпраця з учителем та іншими особами, у процесі чого учні набувають досвіду (пізнавати, співпрацювати з іншими, здійснювати само- та самооцінювання). За таких умов природничо-наукові знання формуються як результат власного пошуку.

Метою вивчення курсу «Пізнаємо природу» є формування на засадах інтегрованого підходу особистості з науковим світоглядом, виховання відповідальності за збереження природи, розвиток особистісного потенціалу учнів, природничо-наукової компетентності і компетентностей, необхідних для самореалізації, соціалізації та громадянської активності.

Завдання вивчення інтегрованого курсу:

- формування в учнів знань про природу засобами наукового пізнання;

- виховання любові до природи, шанобливого ставлення до науки, почуття гордості за досягнення українських природодослідників;
- оволодіння учнями способами діяльності і моделями поведінки, що сприяють збереженню природи і здоров'я, забезпечують конструктивну взаємодію з іншими;
- розвиток допитливості, наукового мислення, творчих здібностей особистості, умінь самостійно набувати й застосовувати знання про природу, навичок самореалізації та самооцінювання;
- усвідомлення ролі природничих наук і техніки в житті людини;
- розширення техніко-технологічного кругозору і збагачення досвіду розв'язування проблем природничого змісту.

Відповідно до «ядра» знань природничої освітньої галузі, зазначеного у Державному стандарті базової середньої освіти¹, до програми включено знання про методи наукового пізнання, об'єкти, явища і процеси (у природному і рукотворному світі), будову і функції (властивості), стабільність і зміни систем, взаємодію і взаємозв'язки в природі, взаємодію людини з природою, новітні технології, процеси, пристрої й матеріали. Значну частку займає методологічний складник – фундаментальні поняття, методи і принципи сучасного природознавства, глибина розкриття яких узгоджується з віковими особливостями учнів 5 – 6 класів і підкріплюється доступними для сприйняття прикладами, виконанням посильних практичних завдань і навчальних проєктів.

Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, які структуровано в таблиці за рубриками «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст інтегрованого курсу», «Види навчальної діяльності».

Очікувані результати навчання включають визначені Держстандартом ціннісні орієнтири, ключові компетентності, наскрізні уміння та обов'язкові результати природничої освітньої галузі, що забезпечує реалізацію її компетентнісного потенціалу. Формулювання очікуваних результатів відображає динаміку їх досягнення у процесі навчальної діяльності учнів. Для вчителя перелік очікуваних результатів навчання виступає орієнтиром послідовного досягнення мети вивчення курсу за кожною темою програми, разом з видами навчальної діяльності полегшить планування цілей і завдань уроків, дасть змогу виробити адекватні методичні підходи до проведення навчальних занять, оцінювання результатів навчання.

Пропонований зміст інтегрованого курсу структурований за темами. У назвах тем ключовим є дієслово, що характеризує діяльнісний характер змісту. Назви підтем сформульовано у запитальній формі з метою спонукати учнів ставити запитання і шукати на них відповіді. Це відповідає таким віковим психофізіологічним особливостям п'яти- і шестикласників, як допитливість, відкритість новому, інтерес до дослідження різноманітних сторін навколишнього світу. Навчальні теми курсу «Пізнаємо природу» мають однакові назви у 5 і 6 класі.

¹ Державний стандарт базової середньої освіти / Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> .

Їх зміст розроблений таким чином, що вивчене у п'ятому класі доповнюється і розвивається у шостому. Це відображено в таблиці.

Теми	Підтеми	
	5 клас	6 клас
1. Вчимося досліджувати природу	- Для чого та як досліджують природу - Що повинен знати і вміти природодослідник	- Як розвиваються наукові знання про природу - Як проводити дослідження об'єктів та явищ природи
<i>Узагальнення.</i> Пізнання природи – захоплююча, важлива і відповідальна справа		
2. Досліджуємо тіла, речовини, явища	- Які властивості мають тіла і речовини та як це пов'язано з їхньою будовою - Які зміни відбуваються з тілами й речовинами	- З чого складаються та як використовуються речовини - Які зміни відбуваються з тілами й речовинами
<i>Узагальнення.</i> Для дослідження тіл, речовин, явищ використовують спостереження, вимірювання, моделювання, експеримент, класифікування.		
3. Дізнаємося про Землю і Всесвіт	- Яку будову має планета Земля - Як рухається наша планета та відомості про Сонце й Місяць	- Які зв'язки між оболонками Землі й людиною - З чого складається Всесвіт та як його досліджують
<i>Узагальнення.</i> Земля – планета, що змінюється. Значення науки, техніки і технологій для пізнання природи Землі й проведення досліджень у Всесвіті.		
4. Вивчаємо живу природу Землі	- Хто належить до організмів та як їх вивчають - Що необхідно організмам для життя, як вони це отримують і використовують - Як організми взаємодіють з середовищем існування	- Хто такі мікроорганізми та як їх вивчають - Як розмножуються, розвиваються і ростуть організми - Що допомагає людині зорієнтуватись в різноманітті організмів - Як організми взаємодіють між собою та середовищем життя
	<i>Узагальнення.</i> Організм – цілісна система, яка взаємодіє з середовищем існування. Умови існування на Землі і пристосування до них організмів як причина	<i>Узагальнення.</i> Розмноження організмів забезпечує безперервність життя на Землі. Класифікація як спосіб впорядкування знань про різноманітність організмів.

	різноманіття живих істот.	Екосистеми – цілісні системи
5. Пізнаємо організм людини в його середовищі існування	- З чого складається організм людини та від чого залежить його життєдіяльність - Що таке здоров'я, як його зберігати і зміцнювати	- Що важливо знати про нервову систему, ріст та розвиток організму людини - Як знання, природа і техніка допомагають людині піклуватися про здоров'я
<i>Узагальнення.</i> Організм людини - цілісна система, на яку впливає навколишнє середовище. Людина змінює середовище свого існування		
6. Вчимося у природи і дбаємо про її збереження	- Що людина створила за природними зразками - Як діяти задля збереження довкілля	- Як людина використовує ідеї природи - Що робить людство для збереження природи
<i>Узагальнення.</i> Природні об'єкти як моделі для техніки і технологій. Взаємодія з природою задля її збереження.		

Кожною темою передбачено: інтеграцію і розвиток природничо-наукових знань (фізичних, хімічних, біологічних, географічних, астрономічних, екологічних); вивчення об'єктів і явищ природи в таких актуальних контекстах: збереження здоров'я, турбота про довкілля, взаємозв'язок природничих наук з технікою і технологіями; розкриття загальнокультурних, ціннісних і прикладних аспектів пізнання природи; проведення досліджень, виконання проєктів; розв'язання однієї чи кількох комплексних проблем, пов'язаних з життєвими ситуаціями, за загальним планом: для чого досліджувати навколишній світ та як це робити, щоб не зашкодити природі, своєму здоров'ю й здоров'ю інших.

Зміст інтегрованого курсу побудовано за спірально-концентричним принципом, тобто неперервне розширення і поглиблення знань з певної проблеми поєднано з повторним зверненням до вивчених тем задля розгляду об'єктів і явищ у нових зв'язках. У такий спосіб забезпечується системна послідовність вивчення курсу, відбувається планомірний розвиток знань і збагачення різних видів досвіду учнів; до вивчених у 5 класі об'єктів та явищ додаються нові або ті об'єкти та явища, що вивчалися у 5 класі, розглядаються з інших позицій, у нових зв'язках. Незмінним залишається дослідницький підхід до навчання. Експериментальна частина курсу розвиває в учнів природничо-наукові знання і дослідницькі вміння, набуті у початковій школі.

З метою оволодіння учнями методами наукового пізнання, отримання нових знань про об'єкти та явища природи, формування дослідницьких умінь до кожної теми включено орієнтовну тематику **практичних завдань**. Учитель, зважаючи на програмні навчально-виховні завдання, місцеві умови та організаційно-педагогічні можливості, добирає об'єкти для досліджень, обладнання і матеріали, які вважає найбільш оптимальними для виконання практичного завдання.

Задля стимулювання пізнавальної самостійності учнів, реалізації компетентнісного потенціалу природничої освітньої галузі, уможливлення втілення ідей STEM і STEAM освіти у програмі наведено орієнтовні теми **навчальних проєктів**. Проєкти розробляються учнями індивідуально або в групах, на уроці або у позаурочний час. Для захисту проєкту може бути виділено окремий урок або частину відповідного за змістом уроку.

Посиленню практичної спрямованості природничих знань і стимулюванню інтересу учнів до пізнання природи сприятиме проведення тематичних навчальних **екскурсій**. Зазначені у програмі об'єкти екскурсій є орієнтовними, учитель може визначати їх на свій розсуд, враховуючи місцеві умови, можливості й обставини.

Структура курсу забезпечує особистісний освітній поступ учня через зовнішні і внутрішні продукти навчальної діяльності. Зовнішні продукти – це освітні матеріалізовані результати дослідницької і проєктної діяльності (моделі, складені каталоги чи колекції, презентації тощо), внутрішні – особисті відчуття, враження, знання, інтелектуальні вміння, цінності.

Колонка програми «Види навчальної діяльності» – це модель діяльності, яка допомагає досягти очікуваних результатів навчання курсу відповідно до чотирьох груп обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: 1) пізнання світу природи засобами наукового дослідження; 2) опрацювання, систематизація й представлення інформації природничого змісту; 3) усвідомлення закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку; 4) розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

У формулюваннях видів навчальної діяльності закладено алгоритм навчання, що інтегрує дослідницький, особистісно орієнтований, компетентнісний підходи. Цей алгоритм уможливорює систематичний розвиток в учнів умінь цілепокладання і цілевиконання, водночас не обмежує свободу у виборі мети діяльності, способів і засобів її досягнення, аналізу результатів. Ускладнення видів навчальної діяльності від п'ятого до шостого класу, передбачене програмою, показує вчителю і допомагає учням здійснювати планомірний навчальний поступ.

Дослідження і робота з різними джерелами інформації позиціонуються у програмі як практична діяльність, спрямована на розширення уявлень учнів про навколишній світ, отримання нових знань і досвіду, організацію навчальної взаємодії, розвиток особистісних якостей. Тому в програмі особливу увагу приділено видам навчальної діяльності «Набуття досвіду і знань у процесі досліджень» (їх тематику окреслюють практичні завдання у кожній темі) і «Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією».

Програмою передбачено розвиток рефлексивних умінь як одного з результатів навчання. Тому до видів діяльності включено оцінювання результатів індивідуальної/групової роботи, підведення її підсумків. Це необхідна умова для того, щоб учень розумів, як була організована його діяльність, конструював її

відповідно до своїх цілей, досвіду і цінностей, усвідомлював способи її проведення, міг оцінити свій поступ у навчанні.

У програмі наведено рекомендовані види навчальної діяльності як методичні орієнтири, що не обмежує свободу вчителя у трансформації запропонованих видів навчальної діяльності або виборі інших видів на власний розсуд. Це разом з орієнтовною тематикою практичних завдань і навчальних проєктів дозволить закладам загальної середньої освіти урахувати свої можливості при розробленні освітньої програми.

Загальна кількість годин, відведених модельною навчальною програмою на вивчення інтегрованого курсу, відповідає рекомендованому навчальному часу, визначеному Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 19.02.2021 р. № 235). Заклад освіти може змінювати кількість навчальних годин на вивчення інтегрованого курсу в межах заданого Типовим навчальним планом діапазону навчального навантаження, забезпечуючи при цьому умови досягнення результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено цією модельною навчальною програмою. У програмі не зазначено розподіл годин за темами. Учитель самостійно визначає час, необхідний для вивчення тем, зважаючи на умови функціонування навчального закладу і навчальні можливості учнів. Учитель також може обґрунтовано змінювати порядок вивчення окремих питань у межах одного класу. Це зроблено для того, щоб підтримати творчу ініціативу вчителів у відборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб, психолого-фізіологічного розвитку й досвіду учнів 5-6 класів, сприяти розвитку педагогічної майстерності.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Тема 1. ВЧИМОСЯ ДОСЛІДЖУВАТИ ПРИРОДУ		
<i>Називає</i> складники природи; джерела інформації про природу та обладнання для вивчення природи, <i>вказує</i> його призначення; <i>розповідає про</i> видатних дослідників природи, значення відкриттів і винаходів у житті людини, використовуючи наукову термінологію; <i>пояснює</i> цінність природи і знань про неї; риси характеру та якості людини, які допомагають у пізнанні природи; роль досліджень природи для отримання нових знань; використання інструментів для досліджень і фіксування результатів; <i>характеризує</i> методи дослідження природи (спостереження, експеримент, вимірювання, моделювання); <i>вибирає</i> з допомогою вчителя об'єкти і явища природи, формулює щодо них запитання, для відповіді на які необхідно провести дослідження; <i>визначає</i> з допомогою вчителя мету та етапи дослідження відповідно до обраної проблеми; <i>виконує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб спостереження та експерименти за наданим планом, використовуючи запропоновані інструменти, <i>фіксує і презентує</i> результати у запропонований спосіб;	Для чого та як досліджують природу Цінність природи і знань про неї. Природа: складники і методи дослідження. Шлях наукового пізнання природи. Дослідники природи: видатні постаті, відкриття, винаходи. Що повинен знати і вміти природодослідник Правила безпеки життєдіяльності під час досліджень природи. Джерела знань про природу. Інструменти природодослідника. Вибір методу дослідження природи, визначення його етапів. Узагальнення. Пізнання природи – захоплююча, важлива і відповідальна справа. Практичні завдання. Ознайомлення з приладами та обладнанням для дослідження природи. Ознайомлення з джерелами інформації природничого змісту.	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем.</i> Ознайомлення з правилами безпеки життєдіяльності під час дослідження природи, з послідовністю виконання спостереження та експерименту, з правилами вимірювання. Спостереження демонстраційних матеріалів і дослідів. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> проведення індивідуального /групового дослідження, додержуючись наданої інструкції й дотримуючись правил безпеки життєдіяльності; обговорення відповідності результатів дослідження його меті, доцільності використаних інструментів і дій; формулювання висновків; аналіз утруднень, які виникли; складання каталогів/ колекцій

<i>дотримується правил безпеки життєдіяльності під час досліджень;</i> <i>ділиться враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження;</i> <i>виявляє етичне ставлення до досліджуваних об'єктів природи;</i> <i>демонструє якості, знання та вміння, які сприяють досягненню мети дослідження;</i> <i>оцінює важливість набутих дослідницьких умінь, власну діяльність в роботі групи</i>	Планування і проведення спостереження об'єкта природи (за вибором вчителя). Планування і проведення експерименту (за вибором вчителя). Складання каталогу/колекції природних об'єктів під час екскурсії. Екскурсії (реальні/віртуальні) до хімічної чи біологічної лабораторії, музею науки, природничого музею; Екскурсія в природу (на пришкольну ділянку, в парк тощо)	природних об'єктів (з натуральних зразків чи фотозображень). <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> опрацювання отриманої інформації про дослідників природи, визначення головного, формулювання висновків. <i>Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, проведеного дослідження.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної/ групової роботи, підведення її підсумків</i>
Тема 2. ДОСЛІДЖУЄМО ТІЛА, РЕЧОВИНИ, ЯВИЩА		
<i>Називає</i> фізичні характеристики тіла; методи дослідження властивостей тіл і речовин; <i>наводить приклади</i> чистих речовин і сумішей та їх використання; явищ (механічних, теплових, світлових, звукових); властивостей тіл, речовин, прояву сили тертя і сили тяжіння; джерел світла і звуку; <i>розрізняє</i> тіла природні й рукотворні, живої і неживої природи; <i>розповідає про:</i> сприйняття людиною і тваринами світла й звуку, їхню роль у природі; використання простих механізмів в побуті українців в минулому і сьогоденні; <i>пояснює</i> зв'язок між швидкістю руху частинок	<i>Які властивості мають тіла і речовини та як це пов'язано з їхньою будовою</i> Тіла природні й рукотворні, живої і неживої природи. Фізичні характеристики тіла, їх вимірювання. Дослідження фізичних властивостей речовин. Уявлення про будову речовини. Твердий, рідкий і газуватий стан речовин. Дифузія у природі, побуті, техніці. Чисті речовини і суміші. Розділення й використання сумішей. Безпечне поводження з речовинами.	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем.</i> Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності дослідження явищ, фізичних властивостей речовин, складання плану дослідження. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - спостереження тіл і речовин у різних агрегатних станах, розрізнення їх, створення/використання моделей

речовини і температурою; явище дифузії; поширення світла і звуку; вивчені теплові явища; причини зміни агрегатних станів речовин; виникнення тіні; роль дифузії, світла і звуку у природі й житті людини; <i>висловлює</i> припущення про властивості тіл, виготовлених з різних речовин, пропонує способи перевірки свого припущення; <i>пропонує</i> ідеї щодо зменшення тертя, збільшення швидкості дифузії і механічного руху, способів тепло- і звукоізоляції, зменшення/збільшення гучності звуку, використання простих механізмів для переміщення тіл (клину, коловороту та інших) і <i>втілює</i> їх у моделях; <i>описує</i>, використовуючи наукову термінологію, за схемою /графічним зображенням: явища за планом; поширення речовин у природі; зв'язки між тілами, речовинами, явищами; <i>класифікує</i> тіла та явища за вивченими ознаками; <i>визначає</i> сфери застосування тіл і речовин відповідно до їхніх властивостей; <i>виконує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб за наданим планом вимірювання характеристик тіла, відстані, часу, швидкості руху тіла; розділення неоднорідних сумішей; <i>досліджує</i> індивідуально / в групі, з допомогою вчителя/інших осіб за складеним планом, використовуючи запропоновані інструменти/моделі, зокрема цифрові: агрегатні стани речовини; фізичні характеристики тіла (лінійні	Поширення речовин у природі та використання їх людиною. Які зміни відбуваються з тілами й речовинами Різноманітність явищ: механічні, теплові, світлові, звукові. Механічні явища. Рух. Види руху у природі й техніці. Шлях, час, швидкість руху. Залежність руху від різних чинників. Поняття сили та енергії. Сила тертя і рух тіл. Ознайомлення з простими механізмами. Теплові явища. Звукові явища. Звук, голос, слух. Світлові явища. Світло і зір. Способи орієнтування на місцевості за Сонцем. Вивчені явища у природі і житті людини. Узагальнення. Для дослідження тіл, речовин, явищ використовують спостереження, вимірювання, моделювання, експеримент, класифікування. Практичні завдання. Моделювання агрегатних станів речовини. Дослідження умов зміни агрегатних станів. Вимірювання маси, об'єму і розмірів	для дослідження агрегатних станів речовини; дослідження змін, що відбуваються з тілами й речовинами під час руху, нагрівання, охолодження; - планування і проведення індивідуально/у групі вимірювання фізичних характеристик тіла, способів розділення сумішей, дослідження явищ і різноманітності фізичних властивостей речовин, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності) й дотримуючись правил безпеки життєдіяльності; фіксування результатів у запропонований спосіб; - обговорення відповідності результатів дослідження його меті, доцільності використаного обладнання й обраних методів дослідження; формулювання висновків; аналіз утруднень, які виникли, і визначення способів запобігання подібних ризиків у подальшому; - опис, порівняння і класифікування речовин на основі виявлених у дослідженні

розміри, масу, об'єм); фізичні властивості повітря, речовин; зміни, що відбуваються з тілами й речовинами під час руху, нагрівання, охолодження; вплив різних чинників на швидкість руху; способи зменшення тертя; зміни агрегатного стану речовини; поширення світла; виникнення і поширення звуку; використання простих механізмів; <i>пояснює</i> з допомогою вчителя чи інших осіб вплив умов виконання дослідження на його результати; вплив на рух різних чинників (форми тіла, особливостей його поверхні та ін.); <i>фіксує і представляє</i> результати дослідження у запропонований спосіб; <i>зіставляє</i> одержані результати дослідження явищ і властивостей речовин з відомими даними; <i>порівнює</i> тіла й речовини на основі досліджених властивостей; <i>дотримується правил</i> безпеки життєдіяльності під час дослідження явищ і фізичних характеристик тіл; <i>складає</i> з допомогою вчителя чи інших осіб план дослідження фізичних характеристик тіла; <i>виявляє</i> зв'язки між будовою і властивостями речовин, між властивостями і застосуванням речовин, між тілами та явищами; <i>знаходить</i> та <i>узагальнює</i> з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію про явища, властивості й застосування чистих речовин і сумішей; <i>представляє</i> текстову інформацію у формі	тіл. Вимірювання відстані, часу, швидкості руху тіла. Дослідження фізичних властивостей речовин. Дослідження впливу сили на форму тіла. Методи розділення сумішей: просіювання, відстоювання, фільтрування. Розділення сумішей випарюванням. Особливості руху тіл у воді і повітрі (на прикладі предметів різної форми, виготовлених з різних матеріалів). Спостереження різних видів рухів у природі і найближчому оточенні. Дослідження звукових явищ. Моделювання способів зменшення/збільшення гучності звуку. Дослідження теплових явищ. Спостереження дифузії у рідинах і газах. Спостереження руху тіл, дії сил. Способи зменшення і збільшення тертя. Дослідження властивостей світла і звуку. Створення конструкцій на основі простих механізмів.	ознак/властивостей. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> опрацювання наданої/самостійно відібраної інформації про виучувані в темі явища у природі й побуті, про використання тіл, речовин і сумішей, представлення її текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв. <i>Застосування набутого досвіду і знань про властивості тіл і речовин, вивчені явища у навчальних і життєвих ситуаціях.</i> <i>Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків</i>

графічної, табличної інформації або інфографіки; демонструє якості, знання та вміння, які сприяють досягненню мети дослідження; ділиться враженнями від побаченого під час екскурсій, виконаного дослідження/ проєкту; оцінює ризики ситуацій повсякденного життя, пов'язані з фізичними явищами, використанням тіл і речовин; важливість набутих дослідницьких умінь; власну діяльність у групі	Навчальний проєкт (орієнтована тематика) Як зберегти тепло/холод? Один день без світла. Саморобні музичні інструменти. Наші можливості у забезпеченні шумоізоляції	
Тема 3. ДІЗНАЄМОСЯ ПРО ЗЕМЛЮ І ВСЕСВІТ		
<i>Наводить приклади гірських порід, називає і показує на карті й глобусі материки, водні об'єкти; розрізняє форми поверхні суходолу, розповідає про стихійні лиха, що трапляються в різних куточках планети, на території України, висловлює міркування щодо їхніх наслідків; розповідає про: методи вивчення Землі, роль навколосвітніх подорожей у пізнанні нашої планети; створення календаря на основі спостережень за природою; зміну уявлень людини про Землю, Сонце, Місяць із розвитком наук і техніки; спостерігає явища, що підтверджують кулястість Землі (затемнення, рух за горизонт); рух Сонця, зміну фаз Місяця; описує, використовуючи наукову термінологію, будову Землі, зміни в її оболонках Землі (зміни вмісту кисню в атмосфері, зміни температури повітря упродовж доби і пір року, зміни температури води у водоймах, утворення опадів і</i>	Яку будову має планета Земля Будова земної кулі і методи її вивчення. Уявлення про силу тяжіння. Зовнішні оболонки Землі: гідросфера, літосфера, атмосфера. Гідросфера, її склад і зміни. Стани і розподіл води на Землі. Про водні об'єкти нашої планети, України і своєї місцевості. Атмосфера, її склад і зміни. Властивості повітря. Горіння – хімічне явище. Погода і спостереження за нею. Літосфера. Земна поверхня: склад, будова, зміни. Гірські породи, їх вік і різноманітність. Форми і чинники формування рельєфу. Способи зображення земної поверхні. Орієнтування на місцевості.	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем</i> Обговорення (з учителем/у групі) необхідності дослідження будови Землі; складання плану дій в умовах небезпечних природних явищ. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - спостереження індивідуально/у групі за погодою; зображень земної поверхні на глобусі, картах, аерофотознімках, космічних знімках; денного руху Сонця по небосхилу, змін фаз Місяця; фіксування й обговорення результатів спостережень, складання їх опису, використовуючи наукову

штормів); періодичність явищ, пов'язаних із рухами Землі; <i>пояснює</i> вплив води, Сонця, вітру, організмів, діяльності людини на зміну рельєфу; зміни погоди в різні пори року в Україні; вплив Сонця на здоров'я людини; значення для людини вміння орієнтуватися на місцевості; правила безпечної поведінки в ситуаціях виникнення пожежі, природних загроз (під час сильного вітру, повені, грози); <i>знаходить</i> інформацію про речовини у складі оболонок Землі, причини і наслідки зміни рельєфу, <i>узагальнює</i> інформацію й <i>пояснює</i> її значення для розв'язання навчальних і життєвих проблем; <i>досліджує</i> природні об'єкти/умови своєї місцевості (погоду, водойми, форми рельєфу); <i>складає/використовує</i> схеми для пояснення колообігу води в природі, описує фізичні явища, що при цьому відбуваються; <i>створює</i> моделі для дослідження рухів повітря і земної поверхні; явищ, що призводять до зміни рельєфу; рухів Землі, Сонці, Місяця; тривалості дня і ночі для спостерігача, який перебуває в різних куточках планети; <i>формулює</i> словесні описи складу гідросфери, атмосфери і літосфери, погоди, форм рельєфу на основі нетекстової інформації (схем, зображень тощо); <i>порівнює</i> інформацію про Землю, Сонце, Місяць,	Материки на глобусі і карті. Безпечні і небезпечні природні явища в гідросфері, атмосфері, літосфері. Небезпечні природні явища на території України. Поведінка людини в умовах природних загроз. Як рухається наша планета та відомості про Сонце й Місяць Розвиток уявлень людини про Землю, Сонце, Місяць. Місце Землі у Сонячній системі. Рухи Землі та їхні наслідки. Народний календар. Сонце і Місяць: характеристики, дослідження, вплив на Землю. Сонце і здоров'я людини. Проведення спостережень за Сонцем і Місяцем. Узагальнення. Земля – планета, що змінюється. Значення науки, техніки і технологій для пізнання природи Землі й проведення досліджень у Всесвіті. Практичні завдання. Ознайомлення з гірськими породами, корисних копалин за колекціями (реальними/електронними). Моделювання рухів повітря. Дослідження зміни температури повітря упродовж доби. Прогнозування погоди за народними прикметами та порівняння з	термінологію; формулювання висновків; - орієнтування на місцевості з використанням різних способів і засобів; - дослідження змін, що відбуваються на Землі, використовуючи моделювання рухів повітря і води, явищ, які призводять до зміни рельєфу, дня і ночі, пір року; формулювання висновків; - складання прогнозу погоди; - дослідження природи своєї місцевості (водних об'єктів, форм рельєфу та ін.); - моделювання поведінки в ситуаціях природних загроз та ін. Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією: опрацювання наданої/самостійно відібраної інформації, читання з розумінням тексту, географічних карт, схем, зображень форм земної поверхні, таблиць і діаграм, що містять характеристики погоди, колекцій гірських порід і корисних копалин, фото- та відеоматеріалів про будову

гірські породи, здобуту з різних джерел; <i>встановлює</i> причиново-наслідкові зв'язки між елементами погоди (температурою повітря та опадами, хмарністю й опадами та ін.); <i>фіксує</i> результати спостережень за погодою у таблицях, схемах, діаграмах; складає щоденник погоди з урахуванням вивчених характеристик; <i>користується</i> термометром при вимірюванні температури повітря й води; <i>робить висновок</i>: вода – найпоширеніша речовина на Землі і цінний природний ресурс; <i>орієнтується</i> на місцевості (з допомогою карт, Сонця, місцевих ознак тощо); <i>демонструє</i> в змодельованих ситуаціях уміння користуватись приладами для дослідження оболонок Землі, безпечно поводитися під час сильного вітру, повені, грози; <i>дотримується</i> правил безпеки життєдіяльності під час досліджень, використання процесів горіння; <i>демонструє</i> якості, знання та вміння, які сприяють досягненню мети дослідження; <i>ділиться враженнями</i> від побаченого під час екскурсій, виконаного дослідження/ проекту; <i>оцінює</i> важливість набутих дослідницьких умінь, власну діяльність у групі	прогнозом в інтернет-джерелах, повідомленнях ЗМІ. Орієнтування на місцевості (з допомогою карт, Сонця, місцевих ознак тощо). Знаходження на карті і глобусі екватора, полюсів, півкуль, материків, океанів. Дослідження природи своєї місцевості: водойми, погода. Спостереження за небом озброєним оком і з допомогою приладів. Моделювання рухів Землі, Сонця, Місяця. Моделювання поведінки в ситуаціях виникнення пожежі, природних загроз (під час сильного вітру, повені, грози). Спостереження за рухом Сонця, зміною фаз Місяця. Навчальний проєкт (орієнтовна тематика) Прогноз погоди за народними прикметами Якщо зникне Сонце, то... Екскурсії (реальні/віртуальні) до обсерваторії, планетарію; ознайомлення з природою своєї місцевості	Землі, Сонця, Місяця; - робота з географічною картою, глобусом; - порівняння інформації про Землю, Сонце, Місяць, гірські породи, здобуту з різних джерел; - формулювання висновків; - створення презентацій, колекцій, медійних продуктів; підготовка повідомлень. <i>Застосування набутого досвіду і знань про безпечні й небезпечні явища у навчальних і життєвих ситуаціях.</i> <i>Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/ проєкту.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної/групової роботи, підведення її підсумків</i>

Тема 4. ВИВЧАЄМО ЖИВУ ПРИРОДУ ЗЕМЛІ

<i>Називає</i> властивості організмів; основні компоненти клітини; основні середовища життя; ознаки рослин, тварин, грибів та умови, необхідні для їх життя; по 3-4 рослини, тварин, грибів своєї місцевості; <i>наводить приклади</i> органів тварин, які забезпечують живлення і дихання; взаємозв'язку будови і функцій органів рослин і тварин; мешканців водойми/суходолу/грунту і пояснює їх пристосування до умов середовища/сезонних змін; <i>виявляє</i> невідомі для себе знання про зв'язки організмів із середовищем існування, <i>розмірковує</i> і <i>визначає</i> спосіб розв'язання цієї проблеми; <i>складає</i> план власної діяльності у малій навчальній групі; <i>добирає і представляє</i> текстову/аудіо інформацію про пристосування організмів до умов існування у формі графічної, табличної інформації або інфографіки); <i>розповідає</i> про методи дослідження організмів; особливості грибів; <i>описує</i>, використовуючи наукову термінологію, властивості організмів; живлення, дихання, опору і рух тварин/рослин, використовуючи знання про речовини, механічні, теплові, світлові, звукові явища; <i>висловлює припущення</i> щодо середовища життя тварини за її зовнішнім виглядом і <i>підтверджує</i> самостійно дібраними прикладами;	<i>Хто належить до організмів та як їх вивчають</i> Тіла живої природи, їхні властивості. Поняття клітини. Багатоклітинні організми: тварини, рослини, гриби. Як людина здобуває знання про організми. <i>Що необхідно організмам для життя, як вони це отримують і використовують</i> Поживні речовини, вода, повітря, світло, тепло в житті організмів. Процеси життєдіяльності тварин і рослин: живлення, дихання, виділення. Речовини, явища та органи, в яких відбуваються ці процеси. Опора і рух у тварин і рослин. Зв'язки між органами в організмі тварини, рослини. Життя грибів. Їстівні й отруйні гриби. <i>Як організми взаємодіють із середовищем існування</i> Середовище існування організмів – джерело життєво необхідних ресурсів. Чинники середовища: нерівномірність поширення на планеті і вплив на організми.	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем.</i> Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності вивчення організмів, дослідження їхніх зв'язків із середовищем існування. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - виявлення пристосувань рослин і тварин до умов середовища на основі спостереження за організмами неозброєним оком і з використанням приладів (натуральні об'єкти, фото- та відеоматеріали, віртуальні колекції представників різних груп організмів тощо); - створення моделей для дослідження зв'язків між органами і організми рослини/тварини; - планування і проведення індивідуально/у групі дослідження будови рослини/тварини, способу переміщення тварин, пристосувань рослин і тварин до середовища життя,

<i>вирізняє</i> ознаки, спільні для мешканців одного середовища; <i>класифікує</i> тварин/рослини за середовищем життя; за пристосувальною ознакою; <i>визначає</i> ознаки, притаманні організмам одного середовища життя; <i>розповідає</i> про особливості живлення рослин, умови і значення фотосинтезу; <i>розпізнає і називає</i> найпоширеніші рослини і тварин своєї місцевості; отруйні гриби, рослини, небезпечних тварин своєї місцевості; <i>моделює</i> зв'язки організмів із середовищем існування, ; <i>демонструє</i> в змодельованих ситуаціях правила поведінки й уміння надавати першу допомогу при контакті з отруйними рослинами, отруйними тваринами; <i>досліджує</i> у групі пристосування тварин і рослин до певних умов середовища, <i>виконуючи</i> обов'язки відповідно до своєї ролі в групі й <i>дотримуючись</i> правил взаємодії з іншими учасниками групи; <i>пояснює</i> роль органів у житті організмів; вплив чинників середовища на організми; залежність будови й життєдіяльності рослин /тварин від умов середовища існування; <i>порівнює</i> вивчені процеси життєдіяльності у тварин і рослин; <i>пропонує</i> способи покращення умов існування організмів (з найближчого оточення), застосовуючи знання про чинники середовища; <i>добирає і презентує</i> інформацію про методи	Основні середовища життя: наземно-повітряне, водне, ґрунтове. Пристосування організмів до умов існування в різних куточках планети. Рослини, тварини і гриби рідного краю. Українські народні традиції шанобливого ставлення до живої природи. Узагальнення. Організм – цілісна система, яка взаємодіє з середовищем існування. Умови існування на Землі і пристосування до них організмів як причина різноманіття живих істот. Практичні завдання. Дослідження будови і способу переміщення тварини (за вибором вчителя/учнів). Дослідження будови рослини (за вибором вчителя/учнів). Визначення назв найбільш поширених у своїй місцевості рослин/тварин (за допомогою визначників, атласів тощо). Ознайомлення з небезпечними тваринами, отруйними рослинами і грибами своєї місцевості. Правила поведінки і перша допомога при контакті з отруйними рослинами, укусах отруйних тварин. Виявлення рис пристосованості	рухів рослин і тварин, спостереження рухів рослин, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності); фіксування результатів у запропонований спосіб; формулювання висновків; презентація результатів дослідження; - опис, порівняння і класифікування організмів на основі виявлених у дослідженні ознак/властивостей; - моделювання поведінки при контакті з отруйними рослинами, отруйними тваринами. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> - опрацювання наданої /самостійно відібраної інформації про речовини та явища у життєдіяльності рослин і тварин; про життя організмів у різних куточках планети, узагальнення і систематизація інформації, представлення її текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв.

вивчення організмів, життєдіяльність і пристосування до умов середовища рослин / тварин; <i>виявляє та описує</i> пристосування організмів до середовищ життя; <i>робить висновки</i> про значення навколишнього середовища для організмів, різноманітність зв'язків між організмами і середовищем; <i>ділиться враженнями</i> від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту; <i>виявляє етичне ставлення</i> до організмів в навчальних і життєвих ситуаціях; <i>демонструє</i> якості, знання та вміння, які сприяють досягненню мети дослідження; <i>оцінює</i> важливість набутих дослідницьких умінь, власну діяльність в роботі групи; <i>висловлює судження</i> про традиції українців у ставленні до живої природи	рослин/тварин до умов існування. Спостереження рухів рослин. Екскурсії (реальні/віртуальні) до краєзнавчих і природничих музеїв. Навчальний проєкт Форми, барви і звуки в живій природі Живий світ в околицях моєї школи Природа і мистецтво	<i>Застосування набутого досвіду і знань про організми і середовища життя у навчальних і життєвих ситуаціях.</i> <i>Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків</i>
Тема 5. ПІЗНАЄМО ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ У ЙОГО СЕРЕДОВИЩІ ІСНУВАННЯ		
<i>Називає</i> життєво важливі для людини ресурси (їжа, повітря, вода, тепло); основні органічні поживні речовини – білки, жири, вуглеводи; шкідливі звички; <i>наводить приклади</i> захворювань органів травлення, дихання, скелету і м'язів, <i>пояснює</i>, як їм запобігти ; <i>розповідає про:</i> травлення, дихання, роботу серця, функції шкіри, опору і рух, використовуючи засвоєні в темі терміни і знання речовин та явища; захист організму від хвороб; значення особистості	<i>З чого складається організм людини та від чого залежить його життєдіяльність</i> Організм людини як тіло живої природи. Клітина – найменша частинка організму людини. Частини тіла, органи та їхні функції. Їжа і харчування. Повітря і дихання. Захист органів дихання від небезпечних впливів довкілля. Турбота про чисте повітря.	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем.</i> Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності вивчення організму людини, життєво необхідних ресурсів і середовища існування, яке є джерелом цих ресурсів, необхідності збереження здоров'я; дослідження власних

і побутової гігієни; про речовини, матеріали, вироби, технології у життєвому середовищі людини; <i>оцінює</i> їхній вплив на здоров'я і довкілля; <i>пояснює</i> потреби організму людини в поживних речовинах, чистому повітрі, воді, <i>характеризує</i> діяльність людини для забезпечення себе ними; роль правильної постави і фізичних вправ для здоров'я; <i>усвідомлює</i> необхідність збереження і зміцнення свого здоров'я; <i>моделює</i> зв'язки між органами, взаємозв'язки між організмом людини і середовищем існування; <i>виявляє</i> невідомі для себе знання про їжу як джерело поживних речовин, <i>складає</i> план власної діяльності для розв'язання завдання відповідно до своєї ролі в групі; <i>представляє</i> текстову/аудіо інформацію про раціон здорового харчування, свій режим дня, результати дослідження матеріалів у життєвому середовищі людини у формі графічної, табличної інформації або інфографіки); <i>формулює</i> на цій основі словесний опис матеріалів; <i>досліджує</i> склад виробів щоденного користування, власні звички щодо вироблення здорового способу життя, <i>презентує</i> результати досліджень у запропонований спосіб; <i>пропонує</i> самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб способи практичного використання результатів цих досліджень; <i>пропонує</i> власну модель фільтру для очищення	Серце і кровообіг. Тренування серця. Опірність організму хворобам. Функції шкіри. Гігієна шкіри та одягу. Опора тіла і рух. Скелет, м'язи, постава. Розвиток і зміцнення опорно-рухової системи. Навколишнє середовище – джерело життєво важливих для людини ресурсів. Пристосування людини до навколишнього середовища (речовини, матеріали, вироби, технології для комфортного життя людини). Що таке здоров'я, як його зберігати і зміцнювати Здоров'я. Здоровий спосіб життя. Вода як чинник здоров'я. Питна вода. Безпечна поведінка на водоймах. Особиста і побутова гігієна. Корисні і шкідливі звички. Наслідки забруднення довкілля для здоров'я. Узагальнення. Організм людини - цілісна система, на яку впливає навколишнє середовище. Людина змінює середовище свого існування. Практичні завдання. Ознайомлення з внутрішньою будовою організму людини (за плакатами, предметними моделями, віртуальними колекціями).	звичок щодо здорового способу життя. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - спостереження та ідентифікація виучуваних органів організму людини, - створення моделей для дослідження зв'язків між органами травлення/дихання; між здоров'ям і чинниками середовища існування; - планування і проведення індивідуально/у групі дослідження складу матеріалів, з яких виготовлений одяг/взуття/меблі/посуд, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності); фіксування результатів у запропонований спосіб; - формулювання висновків, обговорення пропозицій щодо збереження і зміцнення здоров'я, використання об'єктів зі свого найближчого оточення. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> опрацювання наданої/самостійно відібраної інформації про склад

води; <i>визначає і виконує</i> прийнятні для себе дії щодо збереження і зміцнення власного здоров'я; <i>застосовує знання</i> про властивості речовин, рух і тертя для обґрунтування правил безпечної поведінки на водоймах (у різні пори року); <i>бере участь в ухваленні спільних рішень</i> щодо ознайомлення інших осіб із перевагами здорового способу життя і залучення до справи збереження і зміцнення власного здоров'я; <i>виявляє турботу</i> про здоров'я інших (надає допомогу при виборі продуктів та ін.); <i>усвідомлює</i> вплив поведінки, способу життя і середовища на стан здоров'я; <i>ділиться враженнями</i> від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту; <i>оцінює</i> власну діяльність у роботі групи	Моделювання зв'язків між органами травлення/дихання. Аналіз свого звичного раціону. Складання власного меню на день. Вибір матеріалу для виготовлення засобів захисту органів дихання. Самоспостереження: знаходження великих кісток скелету і м'язів. Дослідження за етикетками речовин і матеріалів у складі виробів щоденного користування (наприклад, одягу, посуду). Екскурсія (реальна, віртуальна) до анатомічного музею Навчальний проєкт (орієнтовна тематика) Здоровим бути просто. Яку воду ми п'ємо. Наскільки потрібним є все, що ми купуємо. Здорові діти – здорова родина	їжі, виучувані процеси життєдіяльності людини, про речовини, матеріали, виробы, технології у життєвому середовищі людини, представлення її у текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв; - побудова таблиць, схем, графіків, що містять дані спостережень, та експериментів для формулювання правил збереження здоров'я. <i>Застосування набутого досвіду і знань про організм людини і середовище його існування, про способи зміцнення здоров'я у навчальних і життєвих ситуаціях.</i> <i>Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків</i>

Тема 6. ВЧИМОСЯ У ПРИРОДИ І ДБАЄМО ПРО ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ

<i>Наводить приклади</i> взаємозв'язків людини з природою; об'єктів, створених людиною за природними зразками, <i>називає</i> призначення цих об'єктів і знання, використані при їх створенні; <i>продукує</i> власні ідеї щодо сфер застосування природних форм і конструкцій; <i>розповідає про:</i> ставлення до природи у різних народів світу; роль природи і природничих знань у різних видах мистецтва; формування еко-звичок; <i>пояснює</i> роль природничих наук, техніки і технологій у збереженні природи, розв'язанні екологічних проблем; <i>виявляє</i> у найближчому оточенні природні і штучні матеріали, <i>пояснює</i>, якими властивостями зумовлене їх використання; <i>виявляє</i> зміни у природі, що виникли внаслідок діяльності людини, <i>визначає</i> причини змін, <i>оцінює</i> їхні наслідки; <i>встановлює</i> взаємозв'язки між способом життєдіяльності людини і станом довкілля й здоров'я; <i>досліджує</i> властивості матеріалів, які використовує людина, власні звички щодо вживаних речей, сортування сміття, користування водою, електроенергією, поводження з рослинами і тваринами у найближчому оточенні, поведінки у природі; <i>пропонує</i> самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб способи практичного використання результатів цих досліджень;	Що людина створила за природними зразками Ставлення людини до природи. Природні й рукотворні об'єкти – компоненти життєвого середовища людини. Використання природничо-наукових знань у повсякденному житті, мистецтві, створенні нових матеріалів, техніки, технологій. Винаходи і вироби, що підказала природа. Як діяти задля збереження довкілля Людина – частинка природи. Вплив діяльності людини на довкілля. Поняття екології, екологічних проблем. Еко-звички. Узагальнення. Природні об'єкти як моделі для техніки і технологій. Взаємодія з природою задля її збереження. Практичні завдання. Дослідження властивостей матеріалів, які використовує людина, визначення їх безпеки/небезпеки для довкілля. Ознайомлення з об'єктами, які людина створила за природними зразками. Розроблення пам'ятки «Відповідальний споживач».	Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем. Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності вивчення взаємозв'язків між людиною і природою, необхідність її збереження, дослідження власної поведінки щодо екологічно безпечної взаємодії з природою. Набуття досвіду і знань у процесі досліджень: - ознайомлення із рукотворними об'єктами, створеними за природними зразками; обговорення сфер застосування природних форм і конструкцій; - планування і проведення індивідуально/у групі дослідження безпечності /небезпечності матеріалів, техніки, власних звичок щодо збереження довкілля, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності); фіксування результатів у запропонований спосіб; формулювання

<i>визначає і виконує</i> прийнятні для себе дії щодо ощадливого споживання води, електроенергії, тепла; <i>бере участь у</i> проєкті щодо реалізації ідеї ощадливого використання матеріалів/ виробів/ електроенергії/води; <i>презентує</i> власні ідеї щодо збереження довкілля, підкріплюючи їх посутніми аргументами; <i>оцінює</i> власний внесок у збереження природи; наслідки відповідального і безвідповідального ставлення до природи; значення природничих наук для добробуту людини, створення техніки і технологій; <i>висловлює</i> власну позицію щодо заощадження ресурсів планети, забруднення довкілля і своєї участі у справі збереження навколишнього середовища; <i>виявляє</i> турботу про інших (доглядає за рослинами і тваринами, покращує умови їхнього існування); <i>робить висновок:</i> збереження природи неможливе без природничих знань і дбайливого ставлення до природи; <i>ділиться враженнями</i> від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту; <i>оцінює</i> власну діяльність у роботі групи	Складання каталогу місцевих видів, які знаходяться під загрозою зникнення Навчальний проєкт (орієнтована тематика) Життя у стилі еко. На що хворіють «легені планети». Природа і людина – друзі чи вороги? Наші сусіди в біосфері: правила співіснування. Друге життя відпрацьованих речей	висновків; презентація результатів дослідження; - моделювання життєвих ситуацій щодо ощадливого використання й захисту від забруднень води, збереження енергії, повторного використання вживаних речей, поводження з тваринами і рослинами. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> - опрацювання наданої /самостійно відібраної інформації про об'єкти, створені людиною за природними зразками; узагальнення і систематизація інформації, представлення її текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв. - поширення (в колі своїх знайомих, у місцевій громаді, мережею Інтернет тощо) інформації про способи захисту довкілля кожною людиною, природоохоронні заходи. <i>Застосування набутого досвіду і знань про організми, екосистеми</i>

		у навчальних і життєвих ситуаціях. Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту. Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків

6 клас

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Тема 1. ВЧИМОСЯ ДОСЛІДЖУВАТИ ПРИРОДУ		
<i>Наводить приклади, що ілюструють взаємозв'язок між розвитком природничих знань, техніки і технологій;</i> <i>пояснює цінність природи і знань про неї для життя людини, роль досліджень природи для отримання нових знань, роль природничих наук і техніки упізнанні природи;</i> <i>розповідає про внесок видатних природодослідників і винахідників у створення нових технологій і вдосконалення техніки;</i> <i>вибирає самостійно об'єкти та явища навколишнього світу, формулює щодо них запитання, для відповіді на які необхідно використати різні джерела інформації/провести дослідження;</i>	Як розвиваються наукові знання про природу Природничі науки. Розвиток знань про природу, використання їх людиною. Видатні природодослідники України і світу. Як проводити дослідження об'єктів та явищ природи Правила безпеки життєдіяльності під час досліджень природи. Вибір джерела знань про природу. Організація власних спостережень за природою. Моделювання у вивченні природи. Використання експерименту для отримання знань про природу.	Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем. Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності дослідження явищ, процесів, ознак чи властивостей об'єктів, спираючись на власні знання й досвід, складання плану дослідження. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - проведення спостережень, вимірювань, індивідуального /групового дослідження

<i>пояснює вибір і використовує джерела інформації про природу відповідно до поставленої проблеми, про видатних дослідників природи;</i> <i>планує і проводить дослідження індивідуально / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб за складеним планом, використовуючи запропоновані інструменти/створені моделі, пояснює їхнє призначення; представляє результати вимірювання / експерименту /спостереження у запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових пристроїв;</i> <i>аргументує можливість проведення одного дослідження з використанням кількох методів; пропонує та використовує різні способи вимірювання характеристик тіла природи і свого зросту, фіксує результати вимірювання;</i> <i>дотримується правил безпеки життєдіяльності під час досліджень;</i> <i>демонструє якості, знання, уміння, які сприяють досягненню мети дослідження;</i> <i>виявляє етичне ставлення до досліджуваних об'єктів природи;</i> <i>висловлює судження, використовуючи відповідну наукову термінологію, про ставлення інших людей до природи, про застосування природничих знань та їхній розвиток;</i> <i>ділиться враженнями від побаченого під час екскурсій, виконаного дослідження/проєкту;</i> <i>оцінює власний внесок у дослідження, важливість набутих дослідницьких умінь</i>	Відповідальність природодослідника. Узагальнення. Пізнання природи – захоплююча, важлива і відповідальна справа. Практичні завдання. Спостереження тіл та явищ природи (за вибором учнів). Вимірювання фізичних характеристик тіла різними способами. Добір інформації про об'єкт/явище природи у різних джерел (за вибором учнів). Планування і проведення спостереження об'єктів природи (за вибором учнів). Планування і проведення експерименту (за вибором учнів). Екскурсії (реальні, віртуальні) до хімічної чи біологічної лабораторії, музею науки, природничого музею	(додержуючи самостійно складеного плану), розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності) й дотримуючись правил безпеки життєдіяльності; фіксування результатів у запропонований спосіб; обговорення відповідності результатів дослідження його меті, доцільності використаного обладнання й обраних методів дослідження; формулювання висновків; аналіз утруднень і визначення способів запобігання їхньої появи у подальшому <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією: пошук джерел інформації про видатних природодослідників України і світу, опрацювання, систематизація та представлення відібраних відомостей.</i> <i>Обмін думками і враженнями від виконаного дослідження/проєкту, побаченого під час екскурсії.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків</i>

Тема 2. ДОСЛІДЖУЄМО ТІЛА, РЕЧОВИНИ, ЯВИЩА

<i>Наводить приклади</i> речовин, металів і неметалів, розчинів, матеріалів; фізичних і хімічних явищ, пояснює відмінності між ними; <i>називає</i> джерела електричної енергії, частинки речовини – атоми, молекули; компоненти розчину; <i>розпізнає</i> <i>пояснює</i> значення органічних речовин для організмів; плавання тіл; роль електричних і магнітних явищ у природі, побуті, техніці; використання речовин і матеріалів на основі знань про їхні властивості; <i>розповідає</i> про фотосинтез, горіння, іржавіння, визначає основну ознаку, за якими ці явища об'єднано в групу хімічних явищ; <i>спостерігає</i> фізичні й хімічні явища, складає опис у текстовій формі; <i>висловлює припущення</i> про властивості речовин, <i>пропонує</i> способи перевірки свого припущення; <i>досліджує</i> індивідуально / в групі, з допомогою вчителя/інших осіб за складеним планом, використовуючи запропоновані інструменти: властивості речовин, магнітів; вплив температури на розчинність речовин у воді; умови плавання тіл; електричні й хімічні явища, фіксує результати дослідження у запропонований спосіб; <i>пояснює</i> вплив умов дослідження на його результати; <i>пропонує</i> самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб способи практичного використання результатів цих досліджень;	З чого складаються та як використовуються речовини Молекули, атоми. Різноманітність речовин. Метали і неметали, їх властивості та історія використання людиною. Речовини природного походження і створені людиною, їх застосування. Розчини: склад і виготовлення. Розчини у природі і побуті. Використання речовин і знань про їхні властивості. Які зміни відбуваються з тілами й речовинами Різноманітність явищ: механічні, електричні, магнітні, хімічні. Механічні явища. Реактивний рух у природі і техніці. Сила пружності. Виштовхувальна сила (тіло в рідині). Плавання тіл. Переміщення тіл у воді й повітрі. Електричні явища. Електризація тіл. Статична електрика: причини виникнення, небезпека для здоров'я і способи захисту. Електричний струм. Електропровідність. Електричний ланцюг. Безпечне користування побутовими електроприладами.	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем.</i> Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності дослідження різноманітності речовин, електричних, магнітних механічних і хімічних явищ, складання плану дослідження. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - створення моделей для пояснення причини різноманітності речовин; - планування і проведення індивідуального/групового виготовлення розчинів, дослідження різноманітності речовин, досліджених у темі явищ, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності) й дотримуючись правил безпеки життєдіяльності; фіксування результатів у запропонований спосіб; - обговорення відповідності результатів дослідження його меті, доцільності використаних інструментів і дій;

знаходить інформацію про властивості й застосування речовин, фізичні й хімічні явища, узагальнює інформацію й пояснює її значення для розв'язання життєвої проблеми; <i>представляє</i> текстову інформацію про розчини, будову і групи речовин, електричні явища у формі графічної, табличної інформації або інфографіки; <i>класифікує</i> речовини, явища за вказаною ознакою; <i>визначає</i> основну ознаку (ознаки), за якими речовини та явища об'єднано в окремі групи; <i>дотримується правил</i> безпеки життєдіяльності під час досліджень, виготовлення розчинів, поводження з речовинами, електроприладами; <i>виготовляє</i> індивідуально / в групі за наданим планом водний розчин з різним вмістом розчиненої речовини; іграшку, яка рухається під дією реактивної сили; <i>пояснює</i> вплив умов виконання дослідження на його результати; <i>зіставляє</i> одержані результати дослідження явищ і властивостей тіл та речовин з відомими даними; <i>застосовує</i> знання для виготовлення розчинів; захисту від статичної електрики; безпечного використання речовин і розчинів, процесів горіння; <i>визначає</i> сфери застосування тіл і речовин відповідно до їхніх властивостей, використовуючи відповідну термінологію; <i>демонструє</i> розуміння будови електричного ланцюга на моделях (наданих або створених	Виробництво і постачання електроенергії. Магнітні явища. Властивості й використання магнітів. Хімічні явища. Ознаки хімічних реакцій. Вивчені явища у природі, побуті, техніці, технологіях. Узагальнення. Для дослідження тіл, речовин, явищ використовують спостереження, вимірювання, моделювання, експеримент, класифікування. Практичні завдання. Моделювання молекул речовин. Дослідження розчинності речовин у воді. Виготовлення водного розчину з різним вмістом розчиненої речовини. Дослідження умов плавання тіл. Дослідження властивостей магнітів. Спостереження ознак хімічних явищ. Моделювання іграшок, які рухаються під дією реактивної сили. Спостереження статичної електрики, практикування способів захисту від цього явища. Складання простих електричних схем. Спостереження перетворення	формулювання висновків; аналіз утруднень, які виникли, і визначення способів запобігання подібних ризиків у подальшому; - опис, порівняння і класифікування речовин на основі виявлених у дослідженні ознак/властивостей. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> опрацювання наданої/самостійно відібраної інформації про явища/ сили в природі й побуті, про використання речовин, представлення її текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> пошук інформації про досліджені явища у природі й побуті, про застосування речовин і розчинів у наданих/самостійно обраних джерелах інформації, опрацювання, узагальнення і представлення відібраних відомостей у запропонований спосіб, зокрема з використанням

самостійно); робить висновки про пізнаваність природи, і значення природничо-наукових знань; вода – найпоширеніший розчинник у природі; ділиться враженнями від виконаного дослідження/проєкту; оцінює ризики ситуацій повсякденного життя, пов'язані з фізичними явищами, використанням тіл і речовин; план експерименту і його результати; важливість набутих дослідницьких умінь, власну діяльність у роботі групи	електричної енергії у світлову, теплову, механічну, звукову Навчальний проєкт (орієнтовна тематика) Світ без електрики: переваги і недоліки. Хімічна мова. Складання картотеки речовин і хімічних явищ із найближчого оточення	цифрових технологій і пристроїв. Застосування набутого досвіду і знань про речовини та явища у навчальних і життєвих ситуаціях. Обмін думками і враженнями від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту. Оцінювання результатів індивідуальної/групової роботи, підведення її підсумків
Тема 3. ДІЗНАЄМОСЯ ПРО ЗЕМЛЮ І ВСЕСВІТ		
Наводить приклади корисних копалин і галузей їх застосування; речовин у складі Всесвіту, малих небесних тіл, приладів для вивчення Всесвіту, досягнень українських і зарубіжних учених у вивченні Всесвіту; називає планети Сонячної системи, умови життя на Землі (вода, світло, тепло, повітря, ґрунт); пояснює значення природних умов для життя і діяльності людини, відмінності між планетою і зорею; використання штучних супутників Землі для розв'язування господарських завдань; вплив космічних чинників на Землю; значення дослідження Всесвіту; досліджує знаряддя праці і предмети побуту, особливості господарювання українців з метою з'ясувати їхнє ставлення до природи в різні	Які зв'язки між оболонками Землі й людиною Зміни у гідросфері, атмосфері, літосфері, пов'язані з діяльністю людини. Природні ресурси. Енергія вітру, Сонця, води. Корисні копалини, їх різноманітність, поширення, використання. Охорона природних ресурсів. Ґрунти – цінний природний ресурс нашої країни. Склад і властивості ґрунту, роль у природі і використання людиною. Природні умови і господарська діяльність людини. Роль науки, техніки і технологій у	Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем: Обговорення (з учителем/у групі) можливості /необхідності дослідження будови Землі; складання плану діяльності з вивчення небесних тіл. Набуття досвіду і знань у процесі досліджень: - спостереження індивідуально/у групі добового руху Сонця по небосхилу, зміни дня і ночі на Землі, господарської діяльності людини за різних природних умов; фіксування й обговорення

історичні періоди; склад і властивості ґрунту, <i>пропонує</i> способи практичного використання результатів дослідження для догляду за ґрунтом; <i>аналізує</i> зміни в оболонках Землі, по'язані з діяльністю людини; <i>виявляє зв'язки</i> між господарською діяльністю людини і розміщенням корисних копалин, способами і наслідками природокористування; <i>дотримується правил</i> безпеки життєдіяльності під час досліджень; <i>моделює</i> будову Всесвіту, Сонячної системи, процеси руйнування і утворення ґрунту, <i>складає</i> розповідь про ці процеси; <i>складає</i> характеристики планет за планом; <i>порівнює</i> характеристики планет на основі даних, поданих у формі графічної, табличної інформації; <i>ідентифікує і називає</i> елементи Сонячної системи, Всесвіту; <i>знаходить</i> у доступних джерелах графічні ілюстрації, фото- та відеоматеріали про небесні об'єкти, інформацію про природні ресурси Землі, використання енергії, космічні тіла та явища (народження і руйнування галактик, комети, зорепад та ін.), зорі і сузір'я, <i>узагальнює і презентує</i> відібрану інформацію в запропонований спосіб, з використанням цифрових технологій і пристроїв; <i>спостерігає та пояснює</i>, використовуючи наукову термінологію, добовий рух Сонця по небосхилу, зміну дня і ночі на Землі; господарську діяльність	природокористуванні. Природні умови і ресурси рідного краю, їхній зв'язок з господарською діяльністю людини. Традиції шанобливого ставлення українського народу до води, ґрунту, повітря. <i>З чого складається Всесвіт та як його досліджують</i> Речовини Всесвіту. Сонячна система. Земля та інші планети Сонячної системи. Характеристики і рухи планет. Земля – жива планета. Малі небесні тіла. Зорі, сузір'я, галактики. Карта зоряного неба. Вплив космічних чинників на Землю. Дослідження Всесвіту. Розвиток уявлень про Всесвіт. Особливості відстаней і часу в космосі. Космонавтика в Україні. Здобутки і проблеми людства в освоєнні космічного простору й дослідженні Всесвіту. <i>Узагальнення.</i> Земля – планета, що змінюється. Значення науки, техніки і технологій для пізнання природи Землі й проведення досліджень у Всесвіті.	результатів спостережень; складання опису спостережуваних об'єктів та явищ з дотриманням наукової термінології, формулювання висновків; - дослідження змін, що відбуваються на Землі за допомогою моделювання рухів повітря, води, явищ, що призводять до зміни рельєфу, дня і ночі, пір року; формулювання висновків; - дослідження природи своєї місцевості. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> опрацювання наданої/самостійно відібраної інформації, читання з розумінням тексту, географічних карт, схем, зображень форм земної поверхні, таблиць і діаграм, що містять характеристики погоди, колекцій гірських порід і корисних копалин, фото- та відеоматеріалів про будову Землі, Сонця, Місяця, узагальнення інформації, презентування її в обраний

людини за різних природних умов; <i>розрізняє</i> в інформаційних джерелах наукові і ненаукові факти про космічні об'єкти, використовує це для розпізнавання маніпулятивних впливів; <i>прогнозує</i> наслідки впливу господарської діяльності на гідросферу, атмосферу і літосферу; <i>робить висновок</i> про пізнаваність природи; <i>оцінює</i> значення знань про об'єкти на Землі та за її межами; власну діяльність у групі; <i>ділиться враженнями</i> від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проєкту; <i>оцінює</i> власну діяльність у роботі групи	Практичні завдання. Ознайомлення з джерелами знань про небесні тіла (зоряними мапами й каталогами, комп'ютерними програмами, віртуальними планетаріями та обсерваторіями тощо). Спостереження за небом неозброєним оком і з допомогою приладів. Моделювання відносного розміру, розташування і руху планет, Місяця й Сонця в Сонячній системі. Спостереження за рухом Сонця, зміною фаз Місяця, зоряним небом Екскурсія (реальна/віртуальна) до краєзнавчого музею, мінералогічного музею, синоптичної лабораторії, підприємства (промислове, аграрне тощо), обсерваторії, планетарію Навчальні проєкти (орієнтовна тематика) Подорожуємо Місяцем. У пошуках життя на інших планетах	спосіб; формулювання висновків; - створення презентацій, колекцій, медійних продуктів; підготовка повідомлень. <i>Застосування набутих знань у навчальних і життєвих ситуаціях.</i> <i>Обмін думками і враженнями від виконаного дослідження/проєкту, побаченого під час екскурсії,</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної/групової діяльності, підведення її підсумків</i>
Тема 4. ВИВЧАЄМО ЖИВУ ПРИРОДУ ЗЕМЛІ		
<i>Називає</i> : склад екосистеми; 2-3 види організмів, які мешкають у певній екосистемі (наприклад, ліс, степ, сад, річка, море) і пояснює їх пристосованість до умов середовища; <i>наводить приклади</i> взаємозв'язку між будовою	Хто такі мікроорганізми та як їх вивчають Мікросвіт і мікроскоп. Одна клітина – цілий організм. Різноманітність одноклітинних організмів, їх роль у	<i>Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем.</i> Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності

насінин/плодів і способами їх поширення, між компонентами екосистеми та їхніми функціями; впливу температури на ріст і розвиток організмів; групування організмів; природних і штучних екосистем; <i>пояснює</i> зв'язки в екосистемах і біосфері, використовуючи моделі; значення і способи класифікації організмів; значення вивчення скам'янілих решток організмів; особливості методів дослідження одноклітинних організмів; <i>розповідає про:</i> бактерій, особливості їх будови, різноманітність і значення у природі й житті людини; способи розмноження тварин і рослин; види і значення турботи про потомство у тваринному світі; подібності й відмінності між батьками й нащадками; світ давніх організмів, докази їх існування; внесок В.І. Вернадського у знання людства про природу Землі; <i>ідентифікує</i> представників тварин/рослин, використовуючи знання про організми різних груп; <i>описує</i> групи тварин/рослин, визначаючи подібність і відмінність; зв'язки між батьками й нащадками у тваринному й рослинному світі; пристосування рослин до поширення насінин; організмів-мешканців екосистем до умов середовища; <i>визначає</i> належність організму до певної групи за наявністю в нього ознаки/ознак цієї групи; <i>спостерігає</i> та <i>описує</i> різноманітність організмів у	природі й житті людини. Поняття інфекційних хвороб: причини розвитку і заходи профілактики. <i>Як розмножуються, розвиваються і ростуть організми</i> Розмноження і розвиток тварин. Способи розмноження рослин. Схожість нащадків з батьками і відмінності між ними. Вплив середовища на ріст і розвиток організмів. <i>Що допомагає людині зорієнтуватись в різноманітті організмів</i> Способи групування організмів. Наукова класифікація організмів. Поняття виду організмів. Історія життя на Землі. <i>Як організми взаємодіють між собою та середовищем життя</i> Екосистеми: компоненти й зв'язки між ними. Харчові ланцюги. Зміни в екосистемах: причини і наслідки. Біосфера – жива оболонка Землі. В.І. Вернадський – видатний український природодослідник. Компоненти біосфери і зв'язки між ними. Космічна роль зелених рослин. Різноманітність екосистем біосфери. Штучні екосистеми.	вивчення організмів, розмноження і розвитку рослин і тварин, з'ясування способів класифікації організмів, дослідження умов росту рослин і зв'язків організмів із середовищем існування. <i>Набуття досвіду і знань у процесі досліджень:</i> - спостереження за організмами неозброєним оком і з використанням приладів, виявлення різниці між ними; - розгляд представників різних груп організмів (натуральні об'єкти, фото- і відеоматеріали, віртуальні колекції), визначення основних властивостей, виявлення пристосувань до умов середовища, групування організмів на основі виявлених ознак; - створення моделей для дослідження зв'язків у біосфері; між органами і організмами рослини/тварини; між компонентами екосистеми; - планування і проведення індивідуально/у групі дослідження умов, речовин,

біосфері, пояснює необхідність їх збереження; <i>моделює харчові ланцюги, пояснює взаємозв'язки між організмами в них; характеризує класифікування як метод пізнання; пропонує способи покращення умов існування організмів (у природних і штучних екосистемах), і практикує їх, застосовуючи знання про чинники середовища; розрізняє та описує тварин, які належать до різних груп (комахи, риби, амфібії, птахи, ссавці), рослини різних груп (покритонасінних, голонасінних, водоростей); класифікує тварин/рослин, використовуючи знання характерних ознак; виявляє невідомі для себе знання про умови росту і розвитку рослин, визначає спосіб розв'язання цієї проблеми; розмірковує над способом розв'язання проблеми збереження біосфери; складає план власної діяльності для з'ясування відповіді відповідно до своєї ролі у групі; добирає інформацію про штучні екосистеми, обирає спосіб її презентації, використовує знання для класифікування тварин на різні групи (хребетні і безхребетні, комахи риби, амфібії, птахи, ссавці); для пояснення значення штучних екосистем і необхідність догляду за ними; формулює опис різноманітності організмів у біосфері на основі нетекстової інформації, пояснює пристосування організмів однієї</i>	Природні екосистеми України. Узагальнення. Розмноження організмів забезпечує безперервність життя на Землі. Класифікація як спосіб впорядкування знань про різноманітність організмів. Екосистеми – цілісні системи. Практичні завдання. Дослідження умов росту і розвитку рослин. Спостереження різноманітності насінин і плодів. Ознайомлення з викопними організмами, властивими певному періоду. Моделювання екосистеми. Дослідження екосистем своєї місцевості (виявлення компонентів і зв'язків між ними). Вирощування рослини з насінини й висаджування її. Виявлення і класифікація організмів на основі спостережень і використання простих дихотомічних ключів Екскурсії (реальні/віртуальні) до ботанічного саду, оранжереї, дендропарку, зоопарку, Будинку природи, природничого музею, на ферму тощо	явищ, необхідних для росту і розвитку рослини, та екосистем своєї місцевості, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності); фіксування результатів у запропонований спосіб; формулювання висновків; презентація результатів дослідження; - виявлення та ідентифікація рослин і тварин з допомогою визначників; - опис, порівняння і класифікування організмів на основі виявлених у дослідженні ознак/властивостей. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> - опрацювання наданої/самостійно відібраної інформації про світ давніх організмів, розмноження і розвиток організмів; кількість і різноманітність видів у біосфері; роль організмів на Землі; узагальнення і систематизація інформації, представлення її у текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових

екосистеми до співіснування; <i>висловлює</i> припущення щодо умов, необхідних для росту рослин, <i>здійснює</i> його перевірку в процесі дослідження, <i>пояснює</i> вплив умов виконання дослідження на його результати; <i>застосовує</i> знання для класифікації організмів, профілактики інфекційних захворювань, <i>демонструє</i> розуміння ролі вакцинування; якості, знання та вміння, які сприяють досягненню мети дослідження; <i>виявляє етичне ставлення</i> до організмів в навчальних і життєвих ситуаціях; <i>ділиться враженнями</i> від побаченого під час екскурсії, виконаного дослідження/проекту; <i>оцінює</i> моральні аспекти дослідження організмів; важливість набутих дослідницьких умінь, власну діяльність у роботі групи	Навчальний проєкт (орієнтовна тематика) Невидимі друзі і вороги. Як спілкуються тварини. Існування і причини зникнення динозаврів. Живий світ в околицях моєї школи. Створення штучної екосистеми та підтримання її функціонування	технологій і пристроїв. <i>Застосування</i> набутого досвіду і знань про організми, екосистеми у навчальних і життєвих ситуаціях. <i>Обмін думками і враженнями</i> від виконаного дослідження/проекту, побаченого під час екскурсії. <i>Оцінювання результатів</i> індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків
Тема 5. ПІЗНАЄМО ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ У ЙОГО СЕРЕДОВИЩІ ІСНУВАННЯ		
<i>Називає</i> ознаки підліткового віку; корисні і шкідливі для здоров'я звички; <i>наводить приклади</i> впливу на здоров'я природних і рукотворних об'єктів; <i>розповідає про:</i> значення органів чуття і нервової системи у забезпеченні зв'язку організму з навколишнім середовищем; значення сну в підлітковому віці; екосистему житла; забезпечення людини світлом, теплом, електрикою у побуті; використання природничо-наукових знань і технічних пристроїв для здорового життя та активного дозвілля;	Що важливо знати про нервову систему, ріст і розвиток організму людини Нервова система та органи чуття. Гігієна зору, слуху, нервової системи. Режим праці і відпочинку. Сон. Ріст і розвиток організму людини. Вплив навколишнього середовища на ріст і розвиток людини. Як знання, природа і техніка допомагають людині піклуватися про здоров'я	<i>Формулювання мети і планування діяльності</i> спільно з учителем. Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності вивчення організму людини, дослідження природних і рукотворних об'єктів у середовищі існування людини, власних звичок щодо здорового способу життя. <i>Набуття досвіду і знань у</i>

<i>визначає, що потрібно для росту і розвитку організму людини;</i> <i>пояснює значення дотримання режиму праці і відпочинку, усвідомлює негативний вплив куріння, уживання наркотиків, алкогольних напоїв, відсутності режиму чи його постійного порушення на організм, який росте; залежність використання речовин і матеріалів від їх властивостей;</i> <i>розмірковує над ризиками для здоров'я, що можуть виникнути під час використання виробів і матеріалів неналежної якості, побутової техніки, засобів зв'язку, уміє діяти для уникнення цих ризиків;</i> <i>виявляє невідомі для себе знання про те, як зберегти здоров'я, працюючи за комп'ютером/використовуючи смартфон чи інші гаджети;</i> <i>використовує додаткові джерела інформації, складає та оформлює повідомлення про вікові зміни у власному організмі;</i> <i>представляє табличну інформацію або інфографіку про режим сну, праці і відпочинку у формі текстової та графічної інформації;</i> <i>досліджує речовини, матеріали, вироби, технології у життєвому середовищі людини, оцінює їхній вплив на здоров'я людини та її середовище життя;</i> <i>моделює у групі екосистему житлового приміщення: складає план власної діяльності під час виконання групового завдання відповідно до</i>	Залежність здоров'я від природних і технологічних чинників. Матеріали, техніка і технології для комфортного існування людини. Житло людини як штучна екосистема. Використання технічних пристроїв і знань про власний організм задля підтримання і зміцнення здоров'я. Узагальнення. Організм людини - цілісна система, на яку впливає навколишнє середовище. Людина змінює середовище свого існування. Практичні завдання. Ознайомлення з сучасними засобами дослідження організму людини. Самоспостереження: вимірювання свого зросту. Складання пам'ятки з безпечного для організму використання комп'ютера, смартфона та інших гаджетів. Дослідження тіл, матеріалів і речовин у найближчому оточенні людини. Моделювання екосистеми житлового приміщення. Навчальний проєкт (орієнтовна тематика). Гаджети і здоров'я. Як створити здорове середовище життя людини. Ідеальне житло для сучасної людини	<i>процесі досліджень:</i> - створення моделей для дослідження зв'язків між здоров'ям і чинниками середовища існування; - планування і проведення індивідуально/у групі вимірювання зросту, дослідження речовин, матеріалів і виробів у найближчому оточенні учнів, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності); фіксування результатів у запропонований спосіб; формулювання висновків; презентація результатів дослідження; - складання каталогу матеріалів, технічних засобів, які використовує людина для свого комфортного існування; - обговорення режиму навчання і відпочинку, безпечного для здоров'я використання природних і рукотворних об'єктів у своєму помешканні, збереження і зміцнення здоров'я. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією: опрацювання наданої/самостійно</i>

своїї ролі в групі, <i>добирає</i> необхідні ресурси, <i>розподіляє</i> завдання між членами групи, виконує завдання, <i>презентує</i> результати у визначений спосіб; <i>пропонує</i> і <i>втілює</i> у моделях/проектах власні ідеї щодо облаштування безпечного для здоров'я і комфортного помешкання; <i>застосовує</i> знання про способи розділення сумішей для очищення води різними способами; <i>добирає</i> рослини, матеріали для оздоблення помешкання, режим освітлення, застосовуючи знання про вирощування рослин, фізичні і хімічні явища, властивості і безпечність матеріалів; <i>визначає</i> і <i>виконує</i> прийнятні для себе дії щодо збереження і зміцнення власного здоров'я; <i>виявляє</i> турботу про рослини, тварин та інших організмів-сусідів по помешканню; про здоров'я інших (інформує про правила роботи за комп'ютером, використання смартфона, значення дотримання режиму дня тощо); <i>ділиться</i> враженнями від виконаного дослідження/проєкту; <i>усвідомлює</i> значущість особистої гігієни, режиму дня, способу життя для здоров'я; <i>робить висновок</i> про залежність здоров'я від чинників середовища, власної обізнаності і поведінки; <i>цінує</i> власне здоров'я і дбає про його збереження		здобутої інформації про склад їжі, процеси життєдіяльності людини, речовини, матеріали, вироби, технології у життєвому середовищі людини, вплив різних чинників середовища на ріст і розвиток підлітків, представлення її у текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв; <i>Застосування</i> набутого досвіду і знань про організм людини і середовище його існування, про способи зміцнення здоров'я у навчальних і життєвих ситуаціях. <i>Обмін думками і враженнями від виконаного дослідження/проєкту, побаченого під час екскурсії.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків</i>
Тема 6. ВЧИМОСЯ У ПРИРОДИ І ДБАЄМО ПРО ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ		

<i>Наводить приклади</i> використання природних форм і конструкцій у рукотворних об'єктах (техніці, творах мистецтв та ін.), <i>називає</i> призначення цих об'єктів і знання, використані при їх створенні; <i>обирає</i> самостійно або з допомогою вчителя спосіб і <i>моделює</i> об'єкт за природним зразком; <i>демонструє</i> здатність продукувати конструкторські ідеї; <i>розповідає про:</i> зміни взаємин людини і природи у різні часи; роль науки і технологій у втіленні мистецьких ідей; звичаї, свята, обряди українців щодо збереження природи, власні еко-звички; <i>ідентифікує</i> у найближчому оточенні природні і штучні матеріали та вироби з них, <i>пояснює</i> їх використання на основі властивостей, <i>пропонує</i> власні способи застосування штучних матеріалів, враховуючи переваги і ризики використання; <i>пояснює</i> взаємозв'язки людини з природою; значення природничих наук для створення технологій і сучасної техніки, захисту довкілля; важливість збереження різноманітності організмів і середовища їхнього існування; значення заощадження природних ресурсів; <i>обґрунтовує</i> доцільність відмови людства від використання виробів із шкідливих для довкілля і здоров'я матеріалів, відповідального й ощадливого використання природних ресурсів; <i>встановлює</i> взаємозв'язки між способом життєдіяльності людини і станом навколишнього	Як людина використовує ідеї природи Взаємодія природи і людини: від первісної до сучасної людини. Природа, творчість, техніка. Зміни середовища існування людини. Залежність життя й діяльності людини від природи. Що робить людство для збереження природи Традиції українського народу щодо збереження природи. Екологічні проблеми сучасності: причини і способи подолання. Енерго- і ресурсозбережувальні технології в житті людини, країни, планети. Еко-звички. Співпраця України з іншими країнами у справі охорони природи. Роль природничих наук і технологій у збереженні природи. Узагальнення. Природні об'єкти як моделі для техніки і технологій. Взаємодія з природою задля її збереження. Практичні завдання Моделювання рукотворного об'єкту (конструкції, виробу тощо) за природним зразком. Виявлення змін в екосистемах своєї	Формулювання мети і планування діяльності спільно з учителем. Обговорення (з учителем/у групі) можливості/необхідності вивчення взаємозв'язків між людиною і природою в минулому й тепер, необхідності її збереження, дослідження власних звичок щодо екологічно безпечної взаємодії з природою. Набуття досвіду і знань у процесі досліджень: - моделювання життєвих ситуацій щодо ощадливого використання й захисту від забруднень води, збереження енергії, повторного використання вживаних речей, поводження з тваринами і рослинами; - створення об'єкта за природним зразком; - планування і проведення індивідуально/у групі дослідження змін в екосистемах внаслідок діяльності людини, власних звичок щодо збереження довкілля, розподіляючи обов'язки між членами групи (у разі необхідності); фіксування

середовища й здоров'я; між природничими науками, технологіями, природою; <i>досліджує</i> власні звички щодо користування водою, електроенергією, вживаних речей і сміття, поводження з рослинами і тваринами у найближчому оточенні, поведінки у природі; <i>визначає і виконує</i> прийнятні для себе дії щодо ощадливого споживання води, електроенергії, тепла; <i>бере участь</i> у проєкті щодо реалізації ідей природозбереження; <i>презентує</i> власні ідеї щодо збереження довкілля, підкріплюючи їх посутніми аргументами; <i>оцінює</i> досягнення вчених, що вплинули на природу й людину, розвиток науки, техніки і технологій; власний внесок у збереження природи; достовірність та етичну прийнятність інформації природничого змісту; <i>висловлює</i> власні міркування щодо способів розв'язування екологічних проблем; <i>виявляє</i> турботу про інших (доглядає за рослинами і тваринами, покращує умови їхнього існування); <i>робить висновок</i>: збереження природи неможливе без природничих знань і дбайливого ставлення до природи; <i>ділиться враженнями</i> від виконаного дослідження/проєкту; <i>оцінює</i> власну діяльність у роботі групи	місцевості внаслідок діяльності людини. Складання екологічного паспорту пришкольного/прибудинкового подвір'я. Підбір рослин для озеленення певної ділянки (навчального кабінету, пришкольної чи прибудинкової території). Розроблення пам'ятки «Відповідальний споживач». Спостереження природоохоронної діяльності людини в своїй місцевості. Навчальний проєкт (орієнтовна тематика) Заощадливо, безпечно, зручно. Наука і мистецтво. Як змінювалось ставлення людини до природи у різні часи. Збережемо природу у місці нашого проживання - збережемо чистоту на планеті Земля	результатів у запропонований спосіб; формулювання висновків; презентація результатів дослідження. <i>Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією:</i> - опрацювання наданої /самостійно відібраної інформації про використання природних форм і конструкцій у рукотворних об'єктах, пояснює призначення цих об'єктів і знання, використані при їх створенні; про альтернативні джерела енергії; узагальнення і систематизація інформації, представлення її текстовій, графічній, табличній та інших формах, в тому числі з використанням цифрових технологій і пристроїв. - поширення (в колі своїх знайомих, у місцевій громаді, мережею Інтернет тощо) інформації про способи захисту довкілля кожною людиною, природоохоронні заходи. <i>Застосування набутого досвіду і знань про взаємозв'язки людини з природою у навчальних і</i>

		<i>життєвих ситуаціях.</i> <i>Обмін думками і враженнями від виконаного дослідження/ проєкту, побаченого під час екскурсії.</i> <i>Оцінювання результатів індивідуальної /групової роботи, підведення її підсумків</i>

Міністерство освіти і науки України

**Модельна навчальна програма з української мови
спеціалізованої школи № 94 «Еллада»**

На основі модельної програми
«Українська мова. 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В.,
Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.)

Укладачі: Сидоренко І. О., Кулевська В. О., Долбина Н. В.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальний предмет «Українська мова» забезпечує реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання мовно-літературної галузі.

Метою навчання української мови в школі є формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості.

Завдання навчального предмета: навчити вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови; виховати свідоме прагнення до вивчення української мови; сформувати духовний світ учнів, цілісні світоглядні уявлення, загальнолюдські ціннісні орієнтири; розвинути мислення, пам'ять, творчі здібності, естетичні почуття, самоповагу та впевненість у собі. Знання мають стати інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування свого життя.

Цю модельну навчальну програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, вона відповідає меті й ідейним засадам цього документа та реалізує результати, окреслені в ньому. Крім того, ураховано положення Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235.

Ця модельна навчальна програма:

ґрунтується на засадах цінностей українського народу, особистісно зорієнтованого, компетентісного, аксіологічного, діяльнісного, інтегративного підходів;

передбачає реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання в мовно-літературній освітній галузі;

ураховує наступність між циклами навчання;

орієнтується на компетентісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі.

У програмі визначено: очікувані **результати** навчання учнів; **зміст** навчального предмета; **види** навчальної **діяльності** учнів

Очікувані **результати** навчання учнів – це результати, яких потрібно досягти на певному етапі освітнього процесу. Вони співвідносяться з обов'язковими результатами навчання, визначеними Державним стандартом.

Орієнтовна послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів забезпечується структуруванням змісту навчального предмета з використанням розділів, тем / тематик.

Пропонований **зміст** окреслює рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за певний період навчання в процесі досягнення очікуваних результатів.

Серед наведених у програмі **видів** навчальної **діяльності** учитель може обирати ті, які вважає найбільш актуальними й корисними, до того ж він може змінювати теми висловлень. Для зручності виокремлено види діяльності, які мають здійснюватися на традиційних уроках розвитку мовлення.

Сформульовані в кожному розділі та підрозділі **ціннісні орієнтири**, не обмежуючи академічної свободи вчителя, мають на меті допомогти йому вибрати тематику творчих робіт і дидактичного матеріалу, урізноманітнити й структурувати навчальну діяльність, сформувати в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві. Наведені переліки можна доповнювати та скорочувати.

На формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільством, зорієнтована Концепція Нової української школи, де в розділі «Виховання на цінностях» зазначено, що «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей».

Категорія «ціннісні орієнтири особистості» містить у собі три компоненти: пізнавальний – усвідомлення сутності явища, його якостей, властивостей; емоційний – переживання цінності явища; мотиваційний – готовність діяти відповідно до усвідомленої цінності в ситуації вибору.

Українська мова включає багатовекторні впливи на свідомість і підсвідомість

особистості, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення і творчі здібності. Знання української мови стимулює особистість до естетичного самовираження, активної участі в різних формах життя суспільства. Мова дає особистості можливість досягнути мікро- й макросвіт, самоствердитись, вона є однією з ознак національної приналежності, громадянства.

Нова школа плекає українську ідентичність. На уроках української мови потрібно формувати риси громадянина України, виховувати любов до Батьківщини, природи, пам'яток старовини, плекати загальнолюдські моральні якості, утверджувати гуманістичну мораль як базову основу громадянського суспільства.

Мова стає зрозумілішою і швидше засвоюється дітьми, коли в основу її вивчення покласти принцип народності. Цей принцип допомагає прищепити любов до мови, слова через використання всіх видів і жанрів народної творчості, засвоєння учнями народного мовленнєвого етикету.

Важливу роль відіграють прислів'я та приказки, які є окрасою народної дидактики, допомагають зробити урок емоційно насиченим, а учням – розвивати свою думку, уявлення, формувати усне мовлення.

Серед культурологічних тем особливої ваги набувають ті, що вчать пізнавати світ, його духовні й моральні цінності, усвідомлювати роль рідної мови в розвитку й самовдосконаленні кожного учня.

Визначені ціннісні орієнтири сприяють входженню особистості в соціум, пізнанню мовної картини світу, засвоєнню соціокультурних відомостей. Урок української мови на сучасному етапі повинен мати такі основні **особливості**:

- виховання мовної особистості, національно-свідомого громадянина України;
- реалізація комунікативно-діяльнісного, українознавчого, функціонально-стилістичного та інших аспектів навчання;
- розвиток пізнавальних і творчих здібностей особистості;
- мовленнєва спрямованість уроку, удосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності;
- здійснення морального, етичного та естетичного виховання, що передбачає особистісний підхід до навчання;
- посилення практичної спрямованості навчання;
- використання активних інноваційних форм, методів, прийомів навчання;
- інтегральність (реалізація внутрішньо- і міжпредметних зв'язків);
- оптимальність змісту уроку.

Для досягнення мети вивчення української мови важливо чергувати різні **методи та прийоми** психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів:

- заохочення;
- створення яскравих навчально-образних уявлень;
- навчально-пізнавальна гра;
- створення ситуації успіху;
- створення проблемної ситуації;
- поштовх до пошуку альтернативних рішень;
- виконання творчих завдань;
- кооперація учнів.

Ефективність освіти пов'язують із реалізацією **компетентнісного підходу**. Такий підхід передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у конкретних умовах. Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань: уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості; аналізувати і пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ; створювати тексти, проєкти; висловлювати ставлення до подій, вчинків; брати участь у колективних справах, у розв'язанні навчальних завдань та ін.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

5-й клас

(140 годин на рік; 4 години на тиждень)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Вид навчальної діяльності
ВСТУП Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова — державна мова України Ціннісні орієнтири • Необхідність вільного володіння державною мовою. Усвідомлення мовних обов'язків громадянина держави. • Повага до історії та культурного надбання українського народу, розуміння ментальності народу. • Усвідомлення потреби в спілкуванні, знанні правил спілкування та вмінні дотримуватися їх. • Прагнення етично взаємодіяти у віртуальному просторі. • Розпізнавання маніпулятивного спілкування та оцінювання його як небезпечного й небажаного. Необхідність протистояння маніпулятивним впливам.		
<i>Учень / учениця:</i> розуміє та відтворює зміст почутого повідомлення, толерантно реагує, використовуючи формули мовного етикету, етично висловлює власне ставлення до почутого доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації використовує потрібні вербальні та невербальні засоби для збагачення міжособистісної комунікації позитивними емоціями, створення комфортної атмосфери спілкування, спонукання співрозмовників до певних дій читає тексти різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів у різний спосіб (оглядово, вибірково)	МОВНА ЛІНІЯ • Мова як основний засіб спілкування. Інші функції мови: формування думки, пізнавальна, об'єднувальна. • Мовні й немовні засоби спілкування, які люди використовують у повсякденному житті. • Значення української мови як державної в житті Української держави та її громадян. • Зміст статті 10 Конституції України. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 1. Чому українською мовою варто пишатися? 2. Чи можна без мови побудувати собор, подолати стихійне лихо чи провести Олімпійські ігри? 3. Як за допомогою мови людина пізнає світ? 4. Чому суспільству було б важко без мови? 5. Чому потрібно берегти українську мову? 6. Чи обов'язково знати мову того народу, серед якого живе? МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Загальне уявлення про мовлення як діяльність. • Види мовленнєвої	МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Міркування та відповіді на запитання за змістом висловлень відомих людей про значення мови в житті людини й суспільства (усно). • Записування речень, висловлень. • Колективне складання ланцюжка-продовження твердження «Мова необхідна людям, щоб...» (наприклад, спілкуватися, формувати думки, пізнавати світ, передавати досвід, об'єднуватися в спільноту). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Пояснення функцій мови та змісту статті 10 Конституції України. • Порівняння мовних і немовних (звукові і світлові сигнали, символіка, дорожні знаки тощо) засобів спілкування, які люди використовують у повсякденному житті. • Формулювання правил спілкування на основі прочитаних крилатих висловів. • Колективне складання

тощо) відповідно до мети читання характеризує порушені в тексті проблеми знаходить у тексті відому і нову інформацію формулює тему та основну думку тексту виокремлює в тексті мікротеми формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту проектує власну поведінку в ситуаціях, подібних до тих, що зображено в тексті висловлює власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті людей, подій, ситуацій, явищ тощо обґрунтовує значення інформації, здобутої в прочитаному тексті складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними мовними нормами взаємодії з іншими особами в цифровому середовищі, дбаючи про безпеку дотримується норм етикету під час онлайн-спілкування	діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), їхні особливості. • Різновиди мовленнєвого спілкування: усне й писемне, монологічне й діалогічне. • Мета спілкування та адресат мовлення. • Основні правила спілкування: ввічливість, привітність, доброзичливість, уважність до співрозмовника, стриманість, тактовність (<i>практично</i>).	словника найпоширеніших етикетних формул (привітання, прощання, вибачення, висловлення вдячності та ін.). • Складання висловлення з урахуванням ситуації спілкування за ілюстрацією (або коміксом). • Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних з неврахуванням умов спілкування. • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Виконання проекту (участь у теле- чи радіопередачі, інтерв'ю про значення української мови в житті нашого народу). Уроки розвитку мовлення 1. Складання та розігрування діалогів, зокрема: - в онлайн-середовищі відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної із життєвим досвідом учнів із використанням етикетних формул; - телефонних розмов, що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам; - за ілюстрацією (або коміксом). 2. Читання мовчки тексту, аналіз прочитаного, відповіді на запитання за змістом прочитаного та виконання тестових завдань.

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Текст. Речення. Слово

Ціннісні орієнтири

- Почуття любові до свого рідного краю. Гордість за свій народ.
- Здатність протистояти виявам несправедливості, жорстокості. Неприйняття агресії.
- Готовність робити добрі справи, діяти правильно в ситуації вибору.
- Повага до людей, доброзичливість.
- Усвідомлення цінності власного життя і збереження здоров'я, прагнення бути фізично здоровою людиною.
- Усвідомлення краси природи як унікального явища та її значення в житті людини.
- Успішна діяльність у технологічному швидкозмінному середовищі.

Учень / учениця:
вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) вибірково переказує зміст почутого повідомлення складає простий план почутого передає з використання окремих способів і засобів візуалізації враження від почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) визначає ключові слова в почутому повідомленні визначає головну і другорядну інформацію у прочитаному тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті) формулює тему та основну думку тексту виокремлює в тексті мікротеми розрізняє тексти різних стилів і типів переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними

МОВНА ЛІНІЯ

- Текст. Заголовок тексту.
- Поділ тексту на речення.
- Інтонація речень, різних за метою висловлювання.
- Слово як компонент речення.
- Лексичне значення слова.
- Слово як частина мови. Роль слів різних частин мови. Граматичні форми слів різних частин мови (*практично*).

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

- Текст. Змістова й композиційна єдність, зв'язність тексту.
- Тема, основна думка тексту, мікротема, тематичне речення.
- Простий план тексту.
- Будова тексту (зачин, основна частина, кінцівка).
- Ключові слова в тексті.
- Усна й письмова форми тексту (висловлення).
- Типи мовлення: розповідь, опис, роздум.
- Особливості будови опису предмета.

МОВНА ЛІНІЯ

- Тлумачення лексичного значення слова.
- Добирання синонімів і антонімів.
- Доповнення речень словами в правильних граматичних формах.
- Обґрунтування ролі слів різних частин мови.
- Визначення в слові орфограм, записування правильно слів з вивченими орфограмами.
- Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних із неправильним уживанням слів.
- Робота зі словниками та довідковими джерелами. Обмін враженнями щодо здобутої в них інформації.
- Ігри зі словами (вікторини, кросворди, ребуси).

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

- Аналіз та оцінювання прочитаного чи прослуханого тексту.
- Добирання заголовка тексту.
- Формулювання теми й основної думки тексту
- Визначення мікротем і тематичних речень.
- Колективне складання простого плану прослуханого або прочитаного тексту.
- Визначення ключових слів у тексті.
- Аналіз будови тексту,

лексичними, граматичними, орфографічними нормами виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (текст, речення, слово, форми слова) порівнює та зіставляє мовні одиниці різних рівнів за визначеними ознаками вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами		виділення зачину, основної частини та кінцівки. • Редагування речень, у яких допущено помилки у слововживанні. • Складання висловлення за поданими чи дібраними самостійно опорними словами. • Складання висловлення за коміксом (малюнком). • Усний опис малюнка, за допомогою якого можна проілюструвати прочитаний текст. • Мовленнєвий експеримент (наприклад, заміна іменників займенниками для уникнення небажаного повтору слів). • Складання висловлення з особовими займенниками з урахуванням змісту. • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Зіставлення прочитаного із зображенням на малюнку (зокрема передавання емоцій людини в тексті та на малюнку). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. Урок розвитку мовлення Усний вибірковий переказ художнього тексту, що містить опис предмета, за колективно складеним простим планом. Редагування переказу.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Групи слів за значенням

Ціннісні орієнтири

- Готовність удосконалювати власне мовлення, зокрема збагачувати словниковий запас.
- Повага до національних символів.
- Готовність до налагодження контактів з іншими особами з використанням різноманітних мовних засобів та з дотриманням норм мовленнєвого етикету.
- Здатність перетворювальної діяльності з внесенням елементів краси в усі сфери життя людини.
- Усвідомлення себе як невід'ємної частини природи, взаємозалежності людини та природи.
- Прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного розвитку.

Учень / учениця: самостійно складає простий план почутого вказує на окремі особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації в конкретній ситуації спілкування дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів читає тексти різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів у різний спосіб (оглядово, вибірково тощо) відповідно до мети читання формулює тему та основну думку тексту розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них висловлює власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті людей, подій, ситуацій, явищ тощо використовує для розв'язання завдань актуальні та достовірні	МОВНА ЛІНІЯ • Лексичне значення слова. • Однозначні й багатозначні слова (<i>повторення</i>). • Використання багатозначних слів у прямому й переносном у значеннях (<i>повторення</i>). Роль слів у переносном у значенні в художньому у стилі мовлення. • Синоніми (<i>повторення і поглиблення</i>). Синонімічний ряд. Роль синонімів у мовленні. Використання синонімів як засобу зв'язку речень у тексті та для уникнення невинуватитих повторів слів.	МОВНА ЛІНІЯ • Тлумачення лексичного значення слова. Зіставлення лексичного та граматичного значення слова. • Лінгвістичне мінідослідження. • Тлумачення лексичних значень багатозначних слів, омонімів і паронімів з урахуванням контексту. • Добирання синонімів, антонімів. •

текстові/медіатекстові джерела інформації переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними лексичними нормами добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (слова, речення, тексти) вирізняє лексичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть порівнює тексти щодо наявності в них багатозначних слів, синонімії, антонімії творчо використовує лексичні засоби, обираючи доречні нестандартні рішення урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами	• Антоніми (повторення і поглиблення). Роль антонімів у мовленні. Антоніми в прислів'ях і приказках. • Омоніми (повторення і поглиблення). Розрізнення омонімів і багатозначних слів. • Пароніми. • Лексична помилка (практично). • Тлумачний словник, словники антонімів, синонімів, омонімів, паронімів (практично). ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 1. Чи може слово збагатитися новим лексичним значенням? Якщо так, то коли це відбувається? 2. З якою метою укладають словники? 3. Як	Доповнення речень слова ми з урахуванням контексту. • Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних із неправильним уживанням слів. • Робота зі словниками та іншими джерелами інформації. Обмін враженнями щодо здобутої в них інформації. • Ігри зі словами (вікторини; наприклад, відгадування за лексичним значенням, добирання синонімів, антонімів тощо). МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ •

	виникають переносні значення слів? 4. Чим омоніми відрізняються від багатозначних слів? 5. Чи може слово вилікувати людину? А поранити? 6. У чому сила слова? МОВЛЕН НСВА ЛІНІЯ • Особливості будови опису тварини.	Аудіювання і читання тексту, у якому використано слова, ужиті в переносном у значенні. • Аналіз, оцінювання, інтерпретація текст у. • Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Порівнювання текстів щодо наявності в них багатозначних слів, синонімії, антонімії. • Редагування речень і текстів в (зокрема оголошень), у яких допущено лексичні помилки, з коментуванням.

		• Складання речень з опорними словами та певного змісту. • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Висловлення міркувань щодо проблемних питань, пов'язаних з мовними явищами. • Складання і розігрування діалого-розпитування про корисність різних видів спорту (правила користування смартфоном та ін.) з використанням синонімів, антонімів. • Складання і розігрування

		я діалогу етикетного характеру з використанням синонімічних етикетних формул вітання, прохання, вдячності (у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі та ін.) з урахуванням віку та статусу співрозмовника. • Складання діалогу про погоду з використанням запропонованих або дібраних самостійно антонімів. • Робота з деформованим текстом (заміна повторюваних слів синонімами, використання синонімів як засобу зв'язку речень у тексті). • Складання опису

		природи з використанням слів у переносному значенні, а також епітетів і порівняння. • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами • Підготовка аудіо- чи відеорекомендацій (постер, слайди, відеоролик) для соціальних мереж про поширені лексичні помилки. • Виконання проєкту (наприклад, складання рекламного тексту з метою спонукати правильно добирати слова, урізноманітнювати своє мовлення тощо). Уроки

		розвитку мовлення 1. Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису тварини, що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним простим планом). 2. Докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (або тварини), що містить синонім и та антонім и (за самоті йно складеним простим планом). Редагування переказу. 3. Аналіз письмового переказу.

БУДОВА СЛОВА. ОРФОГРАФІЯ

Ціннісні орієнтири

- Повага до історико-культурного надбання і традицій українського народу.
- Усвідомлення важливості активного, здорового способу життя.
- Потреба в спілкуванні з мистецтвом.
- Відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї, спонукати до цього інших людей.

Учень / учениця:
дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів
знаходить у тексті відому і нову інформацію
розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них
обґрунтовує значення інформації, здобутої в прочитаному тексті
створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід
складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними словотвірними, орфографічними, стилістичними нормами
створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах
знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень
пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил
виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів

МОВНА ЛІНІЯ

- Основа слова й закінчення.
Незмінні й змінні слова (*повторення і поглиблення*).
- Корінь слова.
Спільнокореневі слова та форми слова (*повторення і поглиблення*).
Спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті.
- Префікс і суфікс (*повторення і поглиблення*).
Суфікси та префікси, які надають словам емоційного забарвлення та виразності.
- Правопис значущих частин слова (*повторення*).
- Написання префіксів *пре-*, *при-*, *прі-*.

ПРОБЛЕ МНІ ПИТАННЯ

1. Для чого словам закінчення?
Чи всі слова його мають?

МОВНА ЛІНІЯ

- Добирання спільнокореневих слів, слів з певними префіксами та суфіксами, слів за схемами.
- Виділення у слові значущих частин.
- Лінгвістичне мінідослідження (наприклад: «Фемініти ви – це прекрасно», «Найуживаніші суфікси для творення фемінітивів»).
- Визначення в реченнях (текстах) і добирання слів, що містять антонімічні префікси.
- Визначення в слові орфограм,

(частини слова, слова, форми слова) порівнює та зіставляє мовні одиниці різних рівнів за визначеними ознаками вирізняє окремі мовні явища (спільнокореневі слова тощо) у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть порівнює тексти щодо наявності в них спільнокореневих слів урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами	2. Для чого словам різні форми? 3. Чи може існувати слово без кореня? 4. Чим спільнокореневі слова відрізняються від форм слова? 5. Що спільного й відмінного між суфіксом і префіксом? Яка роль цих значущих частин слова? МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Особливості твору-опису тварини (предмета).	обґрунтування написання значущих частин слова, записування правильно слів з вивченими орфограмами . • Складання «хмари слів» до теми «Правопис префіксів». • Робота зі словником. • Ігри зі словами (наприклад, добирання слів, відгадування тощо). МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Аудіювання і читання текстів, що містять слова із суфіксами, які надають слову значень зменшувальності й пестливості. • Аналізування, оцінювання, інтерпретація тексту. • Порівнювання текстів

		щодо наявності в них спільнокорених слів. • Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Редагування речень і текстів, що містять спільнокореніві слова й форми одного слова (з коментуванням). • Створення казки, текст якої містить слова, що надають слову значення збільшеності та згрубілості. • Складання мікротексту зі словами, що мають суфікси та префікси, які надають їм емоційного забарвлення і

		виразності. • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Висловлення міркувань щодо проблемних питань, пов'язаних з мовними явищами. • Створення розповіді про відвідування зоопарку з використанням незмінних слів (назв тварин). • Складання речень-компліментів з використанням слів із префіксом <i>пре-</i> (наприклад, для привітання з днем народження) • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними

		ми орієнтира ми. • Усне повідо млення на лінгвіс тичну тему (напр иклад, «Преф ікси- антоні ми»). • Підготовка відеопам'ят ки (постер, слайди, відеоролик) про написання префіксів. Уроки розвитку мовлення 1. Написан ня твору- опису тварини (або предмета) з використ анням слів із суфіксам и та префікса ми, що надають тексту емоційно го забарвлен ня й виразност і (у художньо му стилі). Редагува ння твору опису.

		2. Аналіз письмового твору опису.
ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ. ОРФОГРАФІЯ Звуки мови й звуки мовлення. Позначення звуків мовлення на письмі. Склад. Наголос <u>Ціннісні орієнтири</u> • Повага до культурних цінностей українського народу. • Усвідомлення себе як невід’ємної частини природи, взаємозалежності людини та природи. • Співпереживання, взаємоповага і взаємодопомога. • Відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї. • Здатність до конструктивної взаємодії дітей між собою та з дорослими.		
<i>Учень / учениця:</i> вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення виявляє і відтворює прихований зміст повідомлення, розрізняючи невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, логічні наголоси, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для передачі прихованого змісту визначає основну мету почутого аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів розрізняє тексти різних стилів і типів висловлює власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті людей, подій, ситуацій, явищ тощо записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід знаходить і	МОВНА ЛІНІЯ • Звуки мови і звуки мовлення. Відмінність їх від інших звуків, які створює людина (кашляння, свист), звуків природи, фізичних явищ тощо. • Голосні і приголосні звуки. • Приголосні тверді і м’які, дзвінкі і глухі, шиплячі (повторення). Напівпом’якшені (пом’якшені) приголосні. • Вимова звуків, які позначаємо	МОВНА ЛІНІЯ • Записування слова фонетичною транскрипцією. • Визначення належності звуків до певної групи: голосних і приголосних, твердих і м’яких, дзвінких і глухих, шиплячих. • Фонетичний розбір слова. • Лінгвістичне мінідослідження. • Мовленнєвий експеримент (наприклад, зсув наголосу в слові). • Орфоепічний тренінг (удосконалення вимови звуків відповідно до правил орфоепії). • Визначення складів у слові. Перенесення слів із рядка в рядок. • Визначення наголосу в слові. • Використання логічного наголосу для виділення слів зі смисловим навантаженням. • Упорядкування за алфавітом прізвищ письменників (співаків, імен героїв улюблених мультфільмів та ін.). • виправлення орфоепічних

виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (звуки, склади слова, слова) порівнює та зіставляє мовні одиниці різних рівнів за визначеними ознаками вирізняє фонетичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами	буквами <i>г</i> і <i>з</i>. - Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i> (повторення). - Склад. - Основні правила переносу. - Наголос. Логічний наголос для виділення слів зі смисловим навантаженням . . - Орфоепічний словник і словник наголосів. . - Орфоепічна помилка (практично). ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ - Чим звук відрізняється від букви? - Чому в українській мові звуків більше, ніж букв? - Навіщо потрібно знати алфавіт? - Чи є в алфавіті букви, без яких можна обійтися?	помилки. - Складання електронної мапи (малюнка) звуків української мови. - Робота з орфоепічним словником і словником наголосів. - Ігри зі словами (вікторини). МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Виразне читання текстів з дотриманням правил орфоепії. - Аналізування, оцінювання тексту. - Відповіді на запитання за змістом прочитаного та почутого. - Виявлення та аналіз орфоепічних помилок (зокрема в наголошуванні слів, вимові шиплячих) у своєму мовленні та мовленні інших людей. - Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. - Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. - Висловлення міркувань щодо проблемних питань, пов'язаних з мовними явищами. - Складання та розігрування діалогів з використанням слів, у вимові яких часто трапляються помилки (<i>черговий, новий, випадок, вимова, запитання, завдання, разом</i> та ін.). - Запис аудіопривітання з дотриманням правил орфоепії. - Складання речень і мікротекстів, що містять слова, у вимові яких трапляються помилки. - Підготовка аудіоповідомлення для соцмереж про поширені помилки в наголошуванні слів. - Складання тексту, у якому

	МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ Особливість і будови розповіді.	всі слова починаються однаковою буквою. Уроки розвитку мовлення - Написання твору розповіді на основі власного досвіду в художньому стилі (за планом). Редагування твору. - Аналіз твору-розповіді.

ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ. ОРФОГРАФІЯ
Вимова голосних і приголосних звуків. Чергування звуків.
Правопис префіксів з- (зі-, с-), роз- (рози-), без

Ціннісні орієнтири

- Краса, естетична довершеність української мови, зокрема її милозвучність і мелодійність.
- Патріотизм, національна самосвідомість та ідентифікація.
- Любов до культури свого народу, його традицій, звичаїв, обрядів.
- Збереження та примноження родинних цінностей, забезпечення єдності поколінь.
- Усвідомлення необхідності дотримуватися правил безпечної життєдіяльності.

<i>Учень / учениця:</i> визначає спільне і різне в повідомленнях інших осіб розпізнає наявні в почутому повідомленні факти, судження та аргументи дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів знаходить у тексті відому і нову інформацію розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них записує власні міркування або інформацію джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та	МОВНА ЛІНІЯ - Вимова голосних звуків. Ненаголошені голосні [є], [и], [о] в коренях слів. Позначення на письмі ненаголошених голосних [є], [и] в коренях слів (повторення і поглиблення). - Орфографічний словник. - Орфограма	МОВНА ЛІНІЯ - Записування слова фонетичною транскрипцією. - Розпізнавання в словах явищ уподібнення звуків, спрощення, чергування звуків. - Лінгвістичне мінідослідження. - Добирання слів з уподібненням звуків, спрощенням, чергуванням звуків. - Орфоепічний тренінг (удосконалення вимови звуків відповідно до правил орфоепії). - Читання слів уголос із дотриманням норм орфоепії. - Визначення в слові орфограм, обґрунтування

оформлює власне висловлення згідно з усталеними з інших орфографічними нормами добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил вирізняє фонетичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть порівнює тексти щодо наявності в них чергувань звуків, засобів милозвучності урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами	(практично). - Орфографічна помилка (практично). - Вимова приголосних звуків. - Уподібнення приголосних звуків. - Написання слів із сумнівними приголосними. - Вимова та правопис префіксів з- (зі-, с-), роз- (рози-), без-. - Спрощення в групах приголосних. - Найпоширеніші випадки чергування голосних звуків (практично): [о] – [а], [е] – [і], [е] – [и]; [о], [е] з [і]; [и] – [і] після [ж], [ч], [ш], [шч] та [г], [к], [х] у коренях слів. - Найпоширеніші випадки чергування приголосних звуків (практично): [г], [к], [х] – [ж], [ч], [ш] – [з'],	написання слів, записування правильно слів з вивченими орфограмами. - Вибір прийменника, сполучника з дотриманням правил милозвучності. - Виявлення і виправлення орфоепічних помилок (з коментуванням і без). - Розв'язання ситуатійних завдань, пов'язаних з уживанням слів. - Робота з орфографічним словником. - Ігри зі словами (вікторини). МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Виразне читання текстів уголос із дотриманням правил орфоепії. - Аналізування, оцінювання, інтерпретація тексту. - Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. - Виявлення та аналіз орфоепічних помилок (зокрема у вимові дзвінких) у своєму мовленні та мовленні інших людей. - Складання речень з опорними словами та певного змісту. - Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. - Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. - Висловлення міркувань щодо проблемних питань, пов'язаних з мовними явищами. - Складання висловлення про дружбу чи людські чесноти з використанням слів, у яких відбувається спрощення (наприклад, <i>щасливий, чесний, совісний, безкорисливий, заздрісний, улесливий</i>). - Складання усного повідомлення про рослини

	[ц'], [с']; [д] – [дж]; [зд] – [ждж]. - Основні випадки чергування [у] – [в], [і] – [й]; уживання прийменника з і його варіантів <i>із, зі (зо) (правила милозвучності)</i>). ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ - У чому полягає милозвучність української мови? - Як і коли орфографічний словник стає в пригоді? - Які українські слова «порушують» правила милозвучності? МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Особливості складання есе.	символи українського народу з дотриманням правил уживання <i>у – в, і – й</i> (з обґрунтуванням свого вибору). - Укладання пам'ятки щодо дотримання найпоширеніших чергувань приголосних звуків. - Записування аудіоповідомлення для соцмереж зі зразками правильної вимови. - Виконання проєкту (наприклад, підготовка й проведення мовознавчої вікторини на тему «Фонетика. Орфоепія» чи «Наголос у повсякденному житті»). Урок розвитку мовлення Написання есе про красу й милозвучність української мови (про транспорт майбутнього, воду в природі тощо). Редагування есе.

ФОНЕТИКА. ГРАФІКА. ОРФОЕПІЯ. ОРФОГРАФІЯ
Уживання м'якого знака. Апостроф. Сполучення букв *йо, во*. Подвоєння букв

Ціннісні орієнтири

- Усвідомлення важливості української мови як основи духовної культури.
- Активна життєва позиція щодо природоохоронної діяльності, оздоровлення довкілля.
- Товариськість, дружба, співпереживання, толерантність, взаєморозуміння.
- Усвідомлення важливості збереження здоров'я, зокрема правильного харчування.

Учень / учениця:

вказує на конструктивні думки, критично і толерантно ставлячись до різних поглядів наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи типові мовленнєві конструкції, доречні цитати з тексту для увиразнення власних поглядів, ідей, переконань розрізняє тексти різних стилів і типів переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними нормами створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил вирізняє фонетичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами

МОВНА ЛІНІЯ

- Позначення м'якості приголосних на письмі. Уживання м'якого знака (*повторення і поглиблення*).
- Сполучення букв *йо,ьо*.
- Апостроф (*повторення і поглиблення*).
- Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних.
- Подвоєння букв на позначення подовження їх приголосних.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

1. Для чого в українській мові використовують м'який знак і апостроф?
2. Чи тільки м'яким знаком позначають м'якість приголосних на письмі?
3. Чим збіг приголосних відрізняється від подовження приголосних?

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

МОВНА ЛІНІЯ

- Записування слова фонетичною транскрипцією.
 - Визначення належності звуків до групи твердих чи м'яких.
 - Орфоепічний тренінг (удосконалення вимови звуків відповідно до правил орфоепії).
 - Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання слів, записування правильно слів з вивченими орфограмами.
 - Складання і проведення словникових диктантів.
 - Лінгвістичне мінідослідження.
 - Складання «хмари слів» на вивчену орфограму.
 - Підготовка відеопам'ятки (постер, слайди, відеоролик, схема) для соцмереж про вживання апострофа чи м'якого знака.
 - Робота з орфографічним словником.
- #### МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ
- Аналіз, оцінювання, тексту.
 - Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого.
 - Проговорювання скоромовок.
 - Висловлення міркувань щодо проблемних питань, пов'язаних з мовними явищами.
 - Складання висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією.
 - Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами.
 - Виконання проєкту (наприклад, складання коміксу, казки, плакату, розроблення макету вебсторінки, презентації тощо на тему, пов'язану з фонетикою, орфоепією, орфографією).

	• Особливість і будови елементарного роздуму.	Уроки розвитку мовлення 1. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму (за планом). 2. Написання твору-роздуму на тему, пов'язану із життєвим досвідом учнів, у художньому стилі за колективно складеним планом. Редагування твору-роздуму. 3. Аналіз письмового твору-роздуму.

ВІДОМОСТІ ІЗ СИНТАКСИСУ ТА ПУНКТУАЦІЇ

Словосполучення і речення.

Головні та другорядні члени речення

Ціннісні орієнтири

- Почуття поваги до рідного краю, народу. Плекання українських національних цінностей.
- Уміння налагоджувати контакти з іншими особами. Готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних проблем.
- Потреба в спілкуванні з мистецтвом.
- Любов до батьків.
- Гідність, чесність, справедливість.
- Усвідомлення себе як невід'ємної частини природи.

<i>Учень / учениця:</i> визначає ключові слова в почутому повідомленні доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації добирає стиль мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів формулює тему та основну думку тексту розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них визначає актуальність і несуперечливість тексту (наприклад, чи наведена інформація є правдивою, актуальною, не містить суперечностей) на основі власного досвіду та досвіду інших осіб записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними пунктуаційними нормами добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення	МОВНА ЛІНІЯ • Словосполучення. Відмінність словосполучення від слова й речення. Головне й залежне слово в словосполученні. • Речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (<i>загальне ознайомлення</i>). • Види речень за метою висловлювання; за емоційним забарвленням: окличні і неокличні (<i>повторення</i>). • Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (<i>практично</i>). • Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 1. Чи будь-які два слова утворюють словосполучення? 2. Навіщо потрібні розділові знаки в кінці речення? 3. Чому підмет і присудок названо головними членами речення, а інші – другорядними? 4. Який із членів речення, на вашу думку, є найголовнішим? Чи можемо ми обійтися хоча б без одного з них? 5. Чому підмет і присудок не можуть бути словосполученням?	МОВНА ЛІНІЯ • Визначення головного й залежного слова в словосполученні. • Складання словосполучень за схемами. • Конструювання словосполучень з поданих слів з використанням і без використання прийменників. • Виправлення типових (найбільш поширених) граматичних помилок у словосполученнях. • Групування словосполучень залежно від способу вираження головного слова. • Замінювання словосполучень синонімічними. • Розбір словосполучення як синтаксичної одиниці. • Визначення в реченні чи тексті вказаних синтаксичних одиниць. • Підкреслення членів речення. • Синтаксичний розбір речення. • Визначення пунктограм, обґрунтування вживання розділових знаків, записування правильно речень із вивченими пунктограмами. • Лінгвістичне мінідослідження. • Відновлення прислів'їв, приказок з певної групи слів. • Виписування з довідникових джерел прислів'їв, приказок у формі спонукальних речень. • Визначення частин мови, якими виражено вказані члени речення. • Поширення речень додатками, означеннями, обставинами. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Аналіз, оцінювання тексту, який містить вивчені синтаксичні одиниці. • Виразне читання речень

висловлюється в захищеному цифровому середовищі щодо проблем, пов'язаних із власним життєвим досвідом, зокрема навчанням, читацькою практикою знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (слова, словосполучення, речення, тексти) порівнює та зіставляє мовні одиниці різних рівнів за визначеними ознаками вирізняє окремі синтаксичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть порівнює тексти щодо наявності в них певних синтаксичних явищ		відповідно до мети висловлення та інтонації. • Заміна словосполучень синонімічними з метою посилення виразності й образності тексту. • Складання речень указанного виду та з визначеними синтаксичними одиницями (зокрема за схемами). • Перебудова речень (наприклад, розповідних на спонукальні або питальні). • Складання висловлення з використанням опорних словосполучень (наприклад: <i>улюблені книжки, відповіді на запитання, пам'ятаю назавжди</i>). • Добирання ключових слів (словосполучень) для опису пам'ятки архітектури. • Складання у формі спонукальних речень порад, яких мають дотримуватися п'ятикласники, і розміщення цих порад у соцмережах. • Моделювання життєвих ситуацій із використанням прислів'їв. • Створення тексту інформації для шкільного вебсайту або шкільної електронної газети про кумедну поведінку ваших домашніх улюбленців з використанням різних за метою висловлення речень. • Складання розповіді з використанням різних видів речень за метою висловлювання (орієнтовні теми: «Я – українець (українка)», «Ми відповідальні за майбутнє країни», «Ми – патріоти»). • Складання тексту вітальної листівки з використанням означень. • Переказування тексту за виписаними словосполученнями. • Складання тексту (опису, роздуму) про природні явища з

		використанням епітетів. • Складання діалогу розпитування «Як проїхати до центральної частини міста» (з використанням реплік-речень, які містять обставини). • Складання висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією, з вибором синтаксичних одиниць (зокрема з метою уникнення конфліктних ситуацій). • Усне висловлення-роздум з використанням визначених синтаксичних одиниць (наприклад, «Чому потрібно говорити правду?»). Уроки розвитку мовлення 1. Написання твору-роздуму за колективно складеним планом у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому потрібно берегти природу», «Що може зробити мене щасливим», «Чому необхідно знати історію свого народу»). Редагування твору-роздуму. 2. Аналіз письмового твору роздуму.

ВІДОМОСТІ ІЗ СИНТАКСИСУ ТА ПУНКТУАЦІЇ

Речення з однорідними членами. Звертання.

Вставні слова та сполучення слів. Складне речення. Пряма мова. Діалог

Ціннісні орієнтири

- Культурне та історичне надбання України.
- Право кожного мати й вільно висловлювати власну думку.
- Делікатність, тактовність, уміння уникати конфліктів та домовлятися.
- Здатність до конструктивної взаємодії учнів між собою.
- Увага та повага до співрозмовника (адресата листа).

Учень (учениця):

стисло переказує зміст почутого повідомлення, підпорядковуючи намір висловлення темі та основній думці перефразовує репліки в діалозі визначає ключові слова в почутому повідомленні добирає стиль мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів пояснює функції основних складників друкованого чи цифрового текстового джерела інформації (заголовка, змісту, анотації тощо), розрізняє складники структури тексту відповідно до його жанрово-родової належності та стильових особливостей використовує заголовки, зміст та анотацію для оптимізації роботи з текстом формулює тему та основну думку тексту розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них проєктує власну поведінку в ситуаціях, подібних до тих, що зображено в тексті обґрунтовує значення інформації, здобутої в

прочитаному тексті

визначає актуальність і несуперечливість тексту (наприклад, чи наведена інформація є правдивою, актуальною, не містить суперечностей) на основі власного досвіду та досвіду інших осіб переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання

МОВНА ЛІНІЯ

- Речення з однорідним і членами (без сполучників і з найбільш уживаними сполучниками). Кома між однорідним і членами речення.
- Узагальнювальне слово в реченні з однорідним і членами. Двокрапка перед однорідним і членами речення після узагальнювального слова. Тире перед узагальнювальним словом.
- Звертання. Непоширені і поширені звертання. Розділові знаки для виділення звертань (повторення).
- Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами ми та

МОВНА ЛІНІЯ

- Визначення в реченні чи тексті вказаних синтаксичних одиниць.
- Визначення пунктограм, обґрунтування вживання розділових знаків, записування правильно речень із вивченими пунктограмами.
- Підкреслення членів речення.
- Синтаксичний розбір речення.
- Лінгвістичне мінідослідження.
- Замінювання вставних слів синонімічними.
- Добирання сполучників для зв'язку частин складного речення.
- Складання схеми речення з прямою мовою.

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

- Читання та аудіювання діалогів, а також текстів, які містять визначені синтаксичні одиниці.
- Відповіді на запитання за змістом прочитаного.
- Складання речень з указаними синтаксичними одиницями, зокрема за схемами.
- Складання речень за картиною з використанням визначених синтаксичних одиниць.
- Перебудовування речень (наприклад, складних на речення з прямою мовою).
- Редагування речень, у яких допущено помилки у вживанні однорідних членів речення (з коментуванням).
- Доповнення речень однорідними членами, звертаннями чи вставним словом.
- Складання текстів з указаними синтаксичними одиницями.
- Складання тексту вітальної листівки з нагоди Дня матері, Дня Землі тощо з використанням звертань.
- Складання тексту-відповіді

створює текст за визначеними характеристиками на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо) записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними пунктуаційними нормами добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (слова, словосполучення, речення, тексти) вирізняє окремі синтаксичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть порівнює тексти щодо наявності в них певних синтаксичних явищ творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір	сполучення ми слів (практично). Виділення вставних слів на письмі комами. - Складні речення з безсполучниковим і сполучниковим зв'язком. Кома між частинами складного речення. - Прям а мова. Діалог. Розділові знаки для оформлення прямої мови (зокрема діалогу). ПРОБЛЕМИ ПИТАННЯ 1. Чи може один розділовий знак змінити зміст речення? 2. Чи завжди перед сполучником і ставим о кому? А перед	відповідно до запропонованої ситуації з використанням вставних слів. - Складання діалогів відповідно до запропонованої ситуації чи за фото з використанням визначених синтаксичних одиниць. - Складання розповіді (легенди) про історію рідного міста (села) з використанням складних речень. - Складання розповіді «Мудрі батькові поради» («Улюблені пісні моєї мами», «Чого навчив мене мій тренер») з використанням речень, що містять пряму мову. - Інсценування байки, текст якої містить діалог. - Написання оповідання (казки) за поданим початком з використанням діалогу. - Стислий переказ змісту почутого повідомлення з підпорядкуванням наміру висловлення темі та основній думці. - Складання висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією, з вибором синтаксичних одиниць. - Створення тексту за визначеними характеристиками на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо). - Виконання проєкту (наприклад, складання плейлиста чи добірки пісень, у текстах яких є звертання або вставні слова; проведення гри «Найрозумніший»). Уроки розвитку мовлення 1. Письмовий докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму, що містить однорідні члени речення Редагування тексту. 2. Аналіз письмового переказу.

	сполучником <i>але?</i> 3. Чому слова <i>письменник</i> і <i>поет</i> не можуть бути однорідними ? 4. Чому зверта ння не є членом реченн я? 5. Чи варто уникати вживання вставних слів і звертань?	3. Лист до рідної людини з використанням звертань і вставних слів. Редагування тексту..

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 5 КЛАСІ

Ціннісні орієнтири

- Повага до історії та культурного надбання українського народу, розуміння ментальності.
- Взаємодопомога, повага до людей.
- Позитивне світосприйняття.

Учень / учениця: визначає основну і другорядну інформацію, мікротеми, важливі деталі в почутому повідомленні обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого повідомлення формулює тему та основну думку тексту записує власні міркування або	МОВНА ЛІНІЯ • Лексикологія. • Будова слова й орфографія. • Фонетика й графіка. - Орфоепія та орфографія. • Синтаксис і пунктуація.	МОВНА ЛІНІЯ • Тлумачення лексичного значення ужитих у реченнях (текстах) слів. • Добирання синонімів, антонімів. • Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання слів, записування правильно слів з вивченими орфограмами. • Доповнення речень словами з урахуванням контексту. • Виділення у слові значущих частин. Розбір слова за будовою. • Записування слова фонетичною транскрипцією. Фонетичний

інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах порівнює та зіставляє мовні одиниці різних рівнів (текст, речення, словосполучення, слово, звук) за визначеними ознаками вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть		розбір слова • Розпізнавання в словах явищ уподібнення звуків, спрощення, чергування звуків. • Визначення членів речення. • Синтаксичний розбір речення. • Визначення пунктограм, обґрунтування вживання розділових знаків, записування правильно речень з вивченими пунктограмами. • Розпізнавання в текстах слів з указаними орфограмами, фонетичними явищами, різних за будовою, а також синтаксичних одиниць. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Читання вголос речень (текстів) з дотриманням правил вимови слів та інтонуювання речень. • Аналіз та оцінювання прочитаного чи прослуханого тексту. • Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Зіставлення прочитаного із зображенням на малюнку. • Складання речень вказаного виду чи з використанням визначених слів. • Редагування речень, словосполучень, у яких допущено лексичні чи граматичні помилки (з коментуванням). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Створення дописів-рекомендацій з культури мовлення для розміщення в соціальних мережах. • Складання текстів указаної тематики та з використанням визначених слів чи видів речень.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Вид навчальної діяльності
ВСТУП Краса та багатство української мови Ціннісні орієнтири • Усвідомлення естетичної цінності української мови, її багатства. • Необхідність вільного володіння державною мовою. • Повага до історії та культурного надбання українського народу, розуміння ментальності народу. • Усвідомлення цінності соціального спілкування. Прагнення етично взаємодіяти у віртуальному просторі. • Розпізнавання маніпулятивного спілкування та оцінювання його як небезпечного й небажаного. Необхідність протистояння маніпулятивним впливам. • Усвідомлення себе як невід’ємної частини природи. Потреба пізнавати світ.		
<i>Учень / учениця:</i> уважно слухає монологічні / діалогічні висловлювання, зважаючи на мету та умови спілкування, особливості текстів розуміє та відтворює зміст почутого повідомлення, толерантно реагує, використовуючи формули мовного етикету, етично висловлює власне ставлення до почутого у разі потреби грамотно перепитує співрозмовника для уточнення деталей характеризує почуте повідомлення з погляду основних правил спілкування, дотримується їх добирає стиль мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними мовними нормами створює невеликі	МОВНА ЛІНІЯ • Українська мова – милозвучна, мелодійна, співуча, дзвінка, барвиста. • Багатство української мови: словниковий склад, фразеологізми, крилаті вислови, синоніми, різноманітні суфікси й префікси, граматичні форми, синтаксичні синоніми (<i>стислий огляд</i>). ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 1. Чому українську мову називають багатою скарбницею? 2. Чому треба знати й берегти рідну мову? 3. Які слова можна назвати мелодійними, ніжними, сердечними? Чи багато таких слів в українській мові? МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Мовлення та спілкування (<i>повторення і поглиблення вивченого; практично</i>): - види мовленнєвої діяльності; - загальне уявлення про ситуацію спілкування та її складники (адресат мовлення, адресант мовлення, тема й основна думка висловлення, мета й місце спілкування).	МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Міркування та відповіді на запитання за змістом висловлень відомих людей про значення мови в житті людини й суспільства. • Розповідь за запропонованою опорною схемою чи таблицею про багатство української мови. • Колективне «наповнення» запропонованого малюнка поетичними, мелодійними словами. • Виконання проєкту (публічний виступ про красу й багатство української мови з використанням самостійно підготовлених постерів, малюнків, слайдів тощо). • Аналізування ситуації спілкування, визначення її складників. • Читання, аудіювання текстів, що належать до різних типів мовлення. • Аналізування прочитаного, відповіді на запитання за змістом прочитаного. • Сприймання під час читання авторської оцінки інформації, прямо

типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах розрізняє тексти різних стилів і типів дотримується норм етикету під час онлайн-спілкування взаємодіє з іншими особами у цифровому середовищі, дбаючи про безпеку	• Типи мовлення (повторення вивченого).	вираженої в тексті. • Складання висловлення за коміксом (малюнком) з урахуванням ситуації спілкування. Урок розвитку мовлення Складання та розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, зокрема: - етикетного характеру (вітання, знайомство, пропозиція допомоги) з використанням формул мовленнєвого етикету; - щодо безпеки спілкування телефоном та в соціальних мережах; - телефонних розмов, що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам; - за коміксом чи малюнком.

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Синтаксис і пунктуація. Орфографія

Ціннісні орієнтири

- Повага до прав і свобод людини. Розуміння особистістю своїх прав, свобод, обов'язків.
- Потреба дотримуватися високого рівня культури міжособистісних стосунків.
- Здатність перетворювальної діяльності з внесенням елементів краси в усі сфери життя людини.
- Усвідомлення краси природи як унікального явища та її значення в житті людини.
- Усвідомлення негативного впливу шкідливих звичок, залежності від соціальних мереж, комп'ютерних ігор тощо.

Учень / учениця: вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення формулює тему та основну думку тексту розрізняє тексти різних стилів і типів визначає актуальність і несуперечливість тексту (наприклад, чи наведена інформація є правдивою, актуальною, не містить суперечностей) на основі власного досвіду та досвіду інших осіб створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними, граматичними, пунктуаційними нормами виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (тексти, речення, словосполучення, слова) вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть	МОВНА ЛІНІЯ - Словосполучення і речення. Види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням. - Головні і другорядні члени речення. - Звертання, вставні слова (сполучення слів), однорідні члени речення. - Складне речення. - Пряма мова. Діалог. - Основні орфограми та пунктограми (за вибором учителя). МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Стилі мовлення (повторення вивченого). Поняття про офіційно-діловий стиль; ділові папери.	МОВНА ЛІНІЯ - Визначення головного і залежного слова у словосполученні, членів речення, однорідних членів речення, звертань, вставних слів (сполучень слів), простого і складного речення. - Виписування словосполучень. - Добирання синонімічних словосполучень. - Визначення пунктограм, обґрунтування вживання розділових знаків, записування правильно речень із вивченими пунктограмами. - Визначення в словах орфограм, обґрунтування написання слів, записування правильно слів з орфограмами. - Виправлення орфографічних і забарвлень помилок. - Розв'язання ситуатійних завдань, пов'язаних з пунктуаційним уживанням речень, різних за метою висловлювання та емоційним забарвленням МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Складання речень зі звертаннями, вставними словами (сполученнями слів), однорідними членами речення, складних речень, речень із прямою мовою. - Складання простих речень указаної тематики з використанням поданих словосполучень - Поширення простих речень однорідними членами. - Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією (з використанням указаних синтаксичних засобів та обґрунтуванням свого вибору).

		• Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Добирання заголовка до тексту. • Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Складання листа (наприклад, до осені, музики, міста) з використанням риторичних звертань та однорідних членів речення (<i>письмово</i>). • Складання тексту листівки (електронного листа), що містить привітання з Днем учителя (днем народження, сімейним святом) із використанням звертань, вставних слів (сполучень слів) та однорідних членів речення. • Складання письмово діалогу-розпитування про заплановану подію (наприклад, канікули). • Виразне читання вголос та обговорення текстів (уривків) різних стилів. Урок розвитку мовлення Складання оголошення для розміщення на вебсайті (на шкільній дошці оголошень) про очікувану подію (екскурсію, поїздку до музею, відвідання театру та ін.).

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

Групи слів за походженням та вживанням.

Написання слів іншомовного походження. Фразеологізми

Ціннісні орієнтири

- Збереження та примноження матеріального багатства українського народу.
- Почуття любові до свого рідного краю. Гордість за свій народ.
- Інтерес до професійної діяльності рідних, знайомих. Прагнення мати професію, успішно діяти.
- Відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї.
- Повага до людей, доброзичливість, вихованість.
- Цінність здорового способу життя.
- Здатність протистояти виявам несправедливості, жорстокості. Неприйняття агресії.

Учень / учениця:

вказує на окремі особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації в конкретній ситуації спілкування наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи типові мовленнєві конструкції, доречні цитати з тексту для увиразнення власних поглядів, ідей, переконань читає тексти різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів у різний спосіб (оглядово, вибірково тощо) відповідно до мети читання виокремлює в тексті мікротеми розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них розрізняє тексти різних стилів і типів використовує для розв'язання завдань актуальні та достовірні текстові/медіатекстові джерела інформації переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює

МОВНА ЛІНІЯ

Лексикологія

- Групи слів за походженням: власне українські слова та слова іншомовного походження (запозичені).
- Словник іншомовних слів.
- Лексична помилка (тавтологія, калькування, росіянізми, вживання слів у невласливих значеннях тощо) (*практично*).
- Написання слів іншомовного походження: букви *и, і*; правопис м'якого знака й апострофа; подвоєння букв.
- Активна і пасивна лексика української мови: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми.
- Групи слів за вживанням: загальновживані та стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова.
- Пароніми (*практично*).

Фразеологія

- Поняття про фразеологізм, його лексичне значення.
- Фразеологізми в ролі членів речення.
- Фразеологічний словник.
- Джерела українських фразеологізмів.
- Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

1. Чому лексика перебуває в стані безперервних змін?
2. Чому мови збагачуються словами іншомовного походження?
3. Чи можна обійтися без слів іншомовного походження?
4. Як з'являються нові слова?
5. Чому слова виходять з

МОВНА ЛІНІЯ

- Тлумачення лексичного значення слова.
- Добирання українських відповідників до слів іншомовного походження.
 - Добирання відповідників до діалектних слів.
- Розпізнавання в тексті чи реченні (виписування з них) власне українських слів, архаїзмів та історизмів, діалектних слів, професійних слів і термінів.
- Обґрунтування вживання в певних стилях застарілих і діалектних слів, стилістично забарвлених слів.
- Розподіляння слів на лексичні групи та за орфограмами.
- Визначення в словах орфограм, обґрунтування написання слів, записування правильно слів з вивченими орфограмами.
- Читання вголос слів іншомовного походження (із вивченими в цьому розділі орфограмами) з дотриманням орфоепічних норм.
- Укладання словника (назв старовинних речей, діалектних слів, популярних у шкільному житті неологізмів та ін.).
- Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних з уживанням слів.
- Лінгвістичне мінідослідження (уживання слів у різних стилях, особливості діалектних слів тощо).
- Пояснення значення фразеологізмів (прислів'їв, приказок, крилатих висловів).
- Укладання словника фразеологізмів на позначення певних якостей, ознак чи явищ (або фразеологізмів, що містять певні слова).
- Лінгвістичний

власне висловлення згідно з усталеними лексичними, стилістичними нормами добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові і мовному оформленні власних висловлень коригує текст на основі проведеного аналізу аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (текст, речення, слово) вирізняє лексичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть порівнює тексти щодо наявності в них певних мовних засобів (застарілих, професійних слів, фразеологізмів тощо) творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір урізноманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами	активного вжитку? 6. Що спільного й відмінного між словом і фразеологізмом? 7. Як народжуються фразеологізми? 8. Навіщо потрібно знати й використовувати фразеологізми? МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Текст, його основні ознаки, особливості будови тексту, використання мовних засобів зв'язку речень у тексті (<i>повторення вивченого</i>). • Складний план прослуханого або прочитаного тексту. • Будова елементарного роздуму.	експеримент (заміна фразеологізмів словами). • Добирання фразеологізмів (прислів'їв, приказок) певної тематики. • Добирання фразеологічних синонімів й антонімів. • Зіставлення фразеологізмів з ілюстраціями. • З'ясування походження фразеологізмів. • Визначення синтаксичної ролі фразеологізмів. • Увідповіднення слів і фразеологізмів; частин прислів'їв. • Робота зі словниками та іншими джерелами інформації. Обмін враженнями щодо здобутої в них інформації. • Лінгвістичні ігри, вікторини. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Аудіювання та читання текстів різних стилів, які містять застарілі, діалектні, професійні, стилістично забарвлені слова чи фразеологізми. • Порівнювання текстів щодо наявності в них слів іншомовного походження, застарілих, професійних слів, термінів, стилістично забарвлених слів, фразеологізмів. • Складання речень і висловлень зі словами певної лексичної групи та фразеологізмами (з обґрунтуванням свого вибору) . • Редагування речень і текстів, у яких допущено лексичні помилки (з коментуванням). • Складання діалогу в офіційно-діловому стилі з використанням стилістично забарвленої лексики. • Створення висловлення з використанням професійних слів, неологізмів (наприклад, про професію

		батьків чи інших рідних; про свою майбутню професію (мрія); про тих, хто будує кораблі чи вирощує пшеницю). • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією, з використанням слів певної лексичної групи (наприклад, театральної лексики іншомовного походження). • Складання розповіді про походження певного фразеологізму. • Зіставлення наведеної в тексті інформації (наприклад, риси вдачі людини) з прислів'ями та приказками. • Описування ситуації, у якій може бути доречним певний крилатий вислів. • Складання мінірозповіді з використанням прислів'я чи приказки. • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Створення відеопам'яток щодо написання слів іншомовного походження. • Укладання добірки віршів, пісень чи фрагментів із мультфільмів (фільмів, відеокліпів, реклами), які містять діалектні слова (неологізми, архаїзми тощо). • Проведення флешмобу «Фразеологізми в повсякденному житті» (фото чи відео). • Виконання проєкту (наприклад, створення реклами фразеологізмів; відеоролику про нові слова). Уроки розвитку мовлення 1. Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму. Редагування переказу. 2. Написання твору-роздуму

		про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі з використанням фразеологізмів (орієнтовні теми: «Чому треба берегти природу», «Який вчинок можна вважати героїчним»). Редагування твору-роздуму. 3. Аналіз письмового твору роздуму.

СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ

Ціннісні орієнтири

- Повага до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій.
- Оцінювання позитивно вчинків і поведінки людей, які захищають свою країну, морально й матеріально підтримують інших, допомагають їм у біді.
- Усвідомлення важливості різних професій та праці в житті суспільства.
- Бережливе ставлення до природи. Усвідомлення взаємозв'язку власного здоров'я зі станом екології.
- Готовність робити добрі справи, діяти правильно в ситуації вибору.

Учень / учениця:

передає з використання окремих способів і засобів візуалізації враження від почутого повідомлення вказує на конструктивні думки, критично і толерантно ставлячись до різних поглядів доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації читає тексти різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів у різний спосіб (оглядово, вибірково тощо) відповідно до мети читання співвідносить зміст сприйнятого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) з історичним і культурним контекстом характеризує порушені в тексті проблеми знаходить у тексті відому і нову інформацію поєднує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у

МОВНА ЛІНІЯ

- Змінювання і творення слів. Похідні і непохідні слова. Твірне слово.
- Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів), складання основ (або слів), аббревіація (аббревіатури), перехід слів з однієї частини мови в іншу.
- Словотвірний ланцюжок.
- Словотвірний розбір слова.
- Зміни приголосних під час утворення слів:
 - прикметників та іменників за допомогою суфіксів *-ськ-, -ств-*;
 - іменників за допомогою суфікса *-ин-* від прикметників на *-ський, -цький*.
- Складні слова. Сполучні голосні [о], [е] в складних словах. Складноскорочені слова як різновид складних.
- Правопис складних слів разом і з дефісом.
- Написання слів з *пів*.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

1. Як словотвір пов'язаний із розвитком суспільства?
2. Чим словозміна відрізняється від словотворення?
3. Як морфеми допомагають утворювати нові слова?
4. Коли слова переходять з однієї частини мови в іншу?

МОВНА ЛІНІЯ

- Розбір слова за будовою.
- Визначення способу творення слова.
- Складання словотвірних ланцюжків.
- Словотвірний розбір слова.
- Розпізнавання, виписування, групування похідних і непохідних слів, форм слів, слів за способами творення, особливостями написання (разом чи з дефісом).
- Лінгвістичне мінідослідження (особливості похідних слів, різноманітність способів словотворення, зміни приголосних під час творення слів тощо).
- Утворення слів вивченими способами, зокрема складних слів за допомогою сполучного голосного й без нього.
- Утворення суфіксальним способом назв осіб за професією чи видом діяльності.
- Утворення прикметників від назв населених пунктів, річок, озер за допомогою суфікса *-ськ-* (*дрогобицький, паризький* та ін.).
- Утворення назв галузей господарства чи ремесел за допомогою суфікса *-ств-* (*бджільництво, садівництво* та ін.).
- Пояснення утворення і написання назв пам'яток архітектури чи природи (наприклад: *Збаразький*

межах одного або кількох текстів розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них регулює власні емоції під час презентації повідомлення записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними нормами виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (слова, форми слова, частини слова) вирізняє словотворчі та фонетичні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть	5. Для чого нам аббревіатури?	замок, Урицькі скелі). • Заміна в реченнях назв (сполучень слів) аббревіатурами. • Визначення в словах змін приголосних. • Визначення в словах орфограм, обґрунтування написання слів, записування правильно слів з вивченими орфограмами. • Складання словникових диктантів для взаємоперевірки. • Розгадування і складання ребусів, основою яких є малюнок – корінь слова. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Читання текстів зі складними словами та словами, у яких відбулася зміна звуків під час словотворення. • Складання речень з однозвучними словами різних частин мови (наприклад: <i>черговий</i> (ім.) і <i>черговий</i> (прикм.)). • Виписування складних слів з тексту та переказування тексту за цими словами. • Створення допису до шкільного вебсайту про українських меценатів з використанням складних слів (наприклад: <i>добродій, милосердя, життєпис, благодійність</i>). • Створення розповіді про віртуальну мандрівку Україною з використанням іменників, утворених від прикметників. • Створення мультимедійної презентації (мінісценарію мультфільму) про пригоди сучасних школярів у Запорізькій Січі (середньовічному Києві, казковій країні та ін.) з використанням прикметників із суфіксами - <i>ськ-</i>, -<i>цьк-</i>, -<i>зьк-</i> (наприклад: <i>козацький, запорізький,</i>

		<i>молодецький</i> та ін.). • Створення слайдів, (відеоролику) про мандрівку Україною з використанням підписів – іменників, утворених за допомогою суфікса <i>-ин-</i>(<i>Полтавицина, Вінниччина</i> та ін.), або власних назв зі зміною звуків (<i>Збаразький замок</i> та ін.). • Написання мінітвору за початковим реченням «Люди різних професій не можуть обійтися одне без одного». • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією, з використанням складних слів. • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Виконання проєкту (наприклад, укладання словотвірного словника назв осіб чоловічої та жіночої статі за професією, посадою, званням, видом діяльності).

МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

Частини мови (*оглядово*).

Іменник як частина мови. Рід, число, відмінки та відміни іменників

Ціннісні орієнтири

- Усвідомлення потреби в збереженні та примноженні духовного багатства українського народу. Повага до культурних цінностей.
- Патріотизм, національна самосвідомість й ідентифікація.
- Значущість інтеграції національних та загальнолюдських цінностей.
- Прагнення миру та єдності народу.
- Усвідомлення цінності власного життя і збереження здоров'я, прагнення бути фізично здоровою людиною.

Учень / учениця: вибірково переказує зміст почутого повідомлення визначає основну мету почутого розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них розрізняє тексти різних стилів і типів переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними, граматичними нормами знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах висловлюється у захищеному цифровому середовищі щодо проблем, пов'язаних із власним життєвим досвідом, зокрема навчанням, читацькою	МОВНА ЛІНІЯ - Самостійні та службові частини мови, вигук (оглядово). - Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. - Іменники конкретні й абстрактні, загальні і власні, назви істот і неістот (повторення і поглиблення). - Збірні іменники. - Велика буква та лапки у власних назвах. - Рід іменників (повторення). Іменники спільного роду. - Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. - Число іменників (повторення). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини. - Відмінки іменників (повторення). - Поділ іменників на відміни та групи. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ - Чому частини мови поділено на самостійні та службові? - Чому вивчення частин мови починаємо з іменника? - Чому іменник належить до самостійних частин мови? - Чи можемо ми обійтися без власних назв? - Як уникнути непорозумінь з іменниками спільного роду? МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Будова опису приміщення.	МОВНА ЛІНІЯ - Розпізнавання, виписування та групування іменників за певними ознаками (конкретних, абстрактних, збірних тощо). - Визначення роду, числа, відмінка, відміни, групи іменників. - Визначення в реченні синтаксичної ролі іменника. - Розбір іменника як частини мови. - Лінгвістичне мінідослідження (наприклад, «Іменник означає не тільки предмет»). - Створення «хмари слів» до певної групи іменників чи підтеми. - Доповнення речень іменниками в правильній граматичній формі. - Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних з уживанням іменників. - Робота зі словником. - Ігри зі словами (вікторини, конкурси). МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ - Аналізування, оцінювання, інтерпретація тексту. - Читання тексту з власними назвами. - Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. - Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки. - Складання речень з опорними словами та певного змісту. - Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією (з використанням певних морфологічних засобів та обґрунтуванням свого вибору). - Складання тексту з використанням топонімів. - Проведення флешмобу «Я хочу побувати в...»

практикою демонструє здатність до конструктивної взаємодії у процесі редагування виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (словосполучення, слова, форми слів) творчо використовує морфологічні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір		(публікація в соцмережах фото місцевості та підпису до нього з власною назвою). • Складання і розігрування діалогів з незмінюваними іменниками: «Виклик таксі» (<i>таксі, метро, ательє, траса</i>), «У зоопарку» (<i>поні, какаду, гризли</i>); «У магазині» (<i>броколі, ескімо, авокадо</i>). • Складання допису до вебсайту про подію із життя класу з використанням географічних назв чи прізвищ. Аналіз цього допису. • Складання плейлиста чи добірки пісень, у текстах яких є власні назви (незмінювані іменники, іменники у кличному відмінку тощо). • Складання алгоритму (наприклад, визначення відміни іменників чи роду незмінюваних іменників). • Створення та розв'язування кроссенсів (за вивченим матеріалом). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. Урок розвитку мовлення Письмовий вибірковий переказ художнього тексту, що містить опис приміщення. Редагування тексту переказу.
МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ Відмінювання та правопис іменників <u>Ціннісні орієнтири</u> • Повага до особистості. Почуття честі, гідності. • Розуміння явищ природи, знання народних прикмет. • Здатність до конструктивної взаємодії дітей між собою та з дорослими. • Готовність працювати над собою і своїми моральними якостями. • Усвідомлення себе членом колективу. • Усвідомлення своєї відповідальності за домашніх улюбленців.		

Учень / учениця:

добирає стиль мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування виокремлює в тексті мікротеми поєднує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у межах одного або кількох текстів розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них висловлює власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті людей, подій, ситуацій, явищ тощо складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними, граматичними нормами пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення визначає способи виправлення помилок у власному мовленні вирізняє морфологічні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть творчо використовує морфологічні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір

МОВНА ЛІНІЯ

- Відмінювання іменників I відміни.
- Відмінювання іменників II відміни.
- Букви *-а (-я), -у (-ю)* в закінченнях родового відмінка однини іменників чоловічого роду II відміни.
- Відмінювання іменників III відміни.
- Відмінювання іменників IV відміни.
- Особливості написання іменників у кличному відмінку (*узагальнення; практично*).
- Відмінювання іменників, що мають форму тільки множини.
- Написання та відмінювання імен по батькові, прізвищ.
- Букви *е, и, і* в суфіксах: *-ив(о), -ев(о); -ечок, -ечк-, -ичок, -ичк-; -інн(я), -енн(я), -инн(я), -ен(я)*.
- Написання *не* з іменниками.
- Правопис складних іменників (*повторення і поглиблення*).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

1. Що може розказати про іменник його закінчення?
2. У чому особливість і краса кличного відмінка?
3. Від чого залежить написання *не* з іменниками?
4. Від чого залежить написання складних іменників?

МОВНА ЛІНІЯ

- Розпізнавання, виписування та групування іменників за певними ознаками.
- Визначення відмінка, відміни, групи іменників.
- Розбір іменника як частини мови.
- Розбір іменників за будовою.
- Утворення граматичних форм іменників.
- Утворення складних іменників.
- Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання слова, записування правильно слів з вивченими орфограмами.
- Добирання прикладів іменників з тією самою орфограмою.
- Складання словникових диктантів для взаємоперевірки.
- Лінгвістичне мінідослідження.
- Створення «хмари слів» до певної групи іменників чи підтеми.
- Доповнення речень іменниками в правильній граматичній формі.
- Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних з уживанням іменників.
- Робота зі словником.

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

- Аналізування, оцінювання тексту.
- Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого.
- Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки.
- Складання речень з опорними словами та певного змісту.
- Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією (з використанням певних морфологічних засобів)

урізнманітнює власне мовлення завдяки роботі із словниками та довідковими джерелами		та обґрунтуванням свого вибору). • Складання висловлень з іменниками певної групи (наприклад, іменниками IV відміни <i>лисень, лелечень, левень</i>; назвами міст у формі множини). • Складання висловлення на основі інформації, поданої в різні способи (словесної, графічної тощо). • Створення та розв'язування кроссенсів (за вивченим матеріалом). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Виконання проєкту (наприклад, мініжурнал «Іменник»). Колективне вдосконалення написаного, виправлення помилок. Урок розвитку мовлення Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень або за картиною в художньому стилі.

МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

Прикметник

Ціннісні орієнтири

- Почуття поваги до рідного краю, народу. Плекання українських національних цінностей.
- Збереження та примноження родинних цінностей, забезпечення єдності поколінь.
- Сформованість естетичних почуттів, уявлень і знань про прекрасне в житті та мистецтві.
- Почуття відповідальності, вимогливості до себе, дисциплінованості, старанності, наполегливості.
- Співпереживання, взаємоповага і взаємодопомога.
- Усвідомлення необхідності фінансової грамотності, важливості раціонального використання коштів.

Учень / учениця:

унаочнює та візуалізує почуте повідомлення, використовуючи різні засоби (малюнки, схеми, таблиці, комікси тощо) для відтворення змісту, структурування інформації аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом розпізнає основні виражальні засоби, використовує окремі з них розрізняє тексти різних стилів і типів проєктує власну поведінку в ситуаціях, подібних до тих, що зображено в тексті переказує зміст тексту в різний спосіб відповідно до завдання створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними, граматичними нормами добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень

МОВНА ЛІНІЯ

- Прикметник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.
- Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу.
- Ступені порівняння якісних прикметників (загальне значення, творення).
- Повні й короткі форми прикметників.
- Відмінювання прикметників. Прикметники твердої і м'якої груп.
- Творення прикметників; перехід прикметників в іменники (*практично*).
- Особливості творення присвійних прикметників.
- Букви *е, о, и, і* в прикметникових суфіксах -*ев-* (-*єв-*), -*ов-*, -*ичн-*, -*ічн-* (-*їчн-*).
- Написання прикметників із суфіксами: -*еньк-*, -*есеньк-*, -*ісіньк-*, -*юсіньк-*, -*ськ-*, -*зьк-*, -*цьк-*.
- Написання *не* з прикметниками.
- Написання *н* і *ни* у прикметниках.
- Написання складних прикметників разом і з дефісом.
- Написання прізвищ прикметникової форми.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

1. Яка роль прикметників у мовленні?
2. Що спільного між іменниками й прикметниками?
3. Коли вживаємо прикметники з пестливими суфіксами?
4. Що потрібно зробити, щоб прикметник з означення перетворився на присудок і навпаки?
5. За допомогою якого

МОВНА ЛІНІЯ

- Розпізнавання, виписування та групування прикметників за певними ознаками.
- Обґрунтування належності прикметників до груп за значенням.
- Визначення в реченні синтаксичної ролі прикметника.
- Розбір прикметника як частини мови
- Розбір прикметників за будовою.
- Визначення способу творення прикметників.
- Складання словникових диктантів з правопису прикметників.
- Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання, записування правильно слів з вивченими орфограмами.
- Лінгвістичне мінідослідження.
- Створення синонімічних рядів прикметників.
- Творення прикметників різними способами, зокрема творення присвійних і складних прикметників.
 - Творення ступенів порівняння прикметників.
- Створення «хмари слів прикметників» на означення якогось іменника (пори року, куточка природи).
- Створення постерів, слайдів, відеороликів («Прикметникові наголоси», «*н* і *ни* у прикметниках»).
- Розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних з уживанням прикметників.
- Доповнення речень прикметниками в правильній граматичній формі.
- Робота зі словником.
- Ігри зі словами (вікторини, конкурси).

МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ

- Аналізування,

пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу вирізняє морфологічні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір	способу творення з'являється найбільше прикметників? Доведіть. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Особливості будови опису природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису).	інтерпретація тексту. • Аудіювання текстів з прикметниками вищого і найвищого ступенів порівняння. • Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Складання речень із прикметниками за картиною. • Редагування речень, у яких допущено граматичні та лексичні помилки (з коментуванням і без). • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією (з використанням певних морфологічних засобів та обґрунтуванням свого вибору). • Поширення речень прикметниками-епітетами. • Написання творів-описів з використанням прикметників-епітетів (з обґрунтуванням свого вибору). • Складання лінгвістичного есе (наприклад, «Прикметник – творча частина мови», «Як з'явилося моє прізвище?»). • Складання тексту реклами з використанням прикметників різних ступенів порівняння. • Складання і розігрування діалогів з використанням прикметників певної тематичної групи («Кольорова Україна», «Мої улюблені книги»). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Виконання проєкту (наприклад, створення мультимедійної презентації «Як розпоряджатися власними грошима» з використанням прикметників різних ступенів порівняння,

		складних і присвійних прикметників). Уроки розвитку мовлення 1. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи. 2. Докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи. Редагування тексту переказу. 3. Аналіз письмового переказу. 4. Написання твору-опису природи в художньому стилі на основі особистих вражень або за картиною на матеріалі відомих полотен українських пейзажистів. Редагування твору-опису.

МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

Числівник

Ціннісні орієнтири

- Потреба дотримуватися свого слова, керуватися принципом єдності слова і діла.
- Усвідомлення взаємозалежності людини та природи. Потреба в оздоровленні довкілля.
- Усвідомлення необхідності фінансової грамотності, застосування математичних знань у реальному житті, вміння працювати із числовою інформацією.
- Ощадливість, раціональне використання коштів, вміння планувати витрати.
- Прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного розвитку.

Учень / учениця: розпізнає наявні в почутому повідомленні факти й судження формулює тему та основну думку тексту створює текст за визначеними характеристиками на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо) створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними, граматичними нормами створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил дискутує в онлайн середовищі на знайомі теми порівнює позиції учасників дискусії толерантно обстоює власну позицію, звертає увагу на спільні й різні думки учасників дискусії дотримується засад академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії	МОВНА ЛІНІЯ • Числівник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. • Числівники кількісні і порядкові. Числівники прості, складні та складені. • Розряди кількісних числівників: на означення цілих чисел, дробові, збірні. Неозначені числівники. • Відмінювання числівників на означення цілих чисел. • Відмінювання дробових числівників. • Відмінювання збірних числівників. • Відмінювання порядкових числівників • Написання разом порядкових числівників із - <i>сотий, -тисячний, -мільйонний, -мільярдний.</i> • М'який знак на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках. • Узгодження кількісних числівників з іменниками. • Правильне вживання числівників на позначення дат і часу. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 1. Чому людина не може обійтися без числівників? 2. Як розвиток числівників пов'язаний із розвитком суспільства? 3. Чим кількісні числівники відрізняються від порядкових? 4. Чи можемо змінювати числівники за числами? Якщо так, то які саме числівники? 5. Як правильно відповідати на запитання «Котра година?»	МОВНА ЛІНІЯ • Розпізнавання, виписування та групування числівників за певними ознаками. • Обґрунтування належності числівників до груп за значенням та будовою. • Визначення в реченні синтаксичної ролі числівника. • Розбір числівника як частини мови. • Відмінювання числівників (утворення відмінкових форм). • Записування цифр у реченнях і текстах словами (числівниками). • Вибір відмінкової форми числівника в реченні. • Вибір форми іменника у сполученні із числівником. • Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання слова, записування правильно слів з вивченими орфограмами. • Лінгвістичне мінідослідження. • Виправлення помилок у написанні числівників (з коментуванням). • Доповнення речень числівниками та іменниками в правильній граматичній формі. • Добирання прислів'їв, приказок, фразеологізмів із числівниками. • Створення постерів, слайдів, відеороликів («Відмінювання числівників», «Позначення часу», «Числівник + іменник»). • Ігри зі словами, вікторини, конкурси. МОВЛЕНЬВА ЛІНІЯ • Виразне читання вголос науково-популярного тексту та розкладу дзвінків (руху транспорту), у яких вжито числівники; обґрунтування ролі числівників у цих текстах. • Відповіді на запитання за

вирізняє морфологічні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть		змістом прочитаного чи почутого. • Складання речень із числівниками (зокрема речень із використанням фразеологізмів, до складу яких входять числівники). • Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки (з коментуванням і без). • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Проведення в онлайн-середовищі дискусії про фінансові заощадження з дотриманням засад академічної доброчесності. • Створення тексту за визначеними характеристиками на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Створення інформаційного допису типу оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для розміщення в соцмережі. Редагування допису. • Складання і розігрування діалогу з використанням числівників. • Складання списку потрібних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін з додержанням правил узгодження числівників з іменниками. • Розповідь «Мій родовід» із використанням дат народження членів родини. • Пошук інформації та підготовка повідомлення щодо історії числівників. • Виписування з підручника історії речень із датами, а з підручника географії – речень із кількісними

		даними (чисельність населення, розміри території тощо) та заміна цифр словами. Виконання проєкту (наприклад, створення мультимедійної презентації «Школа майбутнього» з елементами опису приміщення та використанням числівників для позначення кількості поверхів, класних кімнат, технічних засобів тощо). Урок розвитку мовлення Аудіювання повідомлення, яке містить багато числівників, у тому числі розпізнавання в ньому фактів і суджень.

МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

Займенник

Ціннісні орієнтири

- Любов до свого народу, усвідомлення потреби в збереженні та примноженні духовного багатства народу.
- Усвідомлення цінності людини, повага людської гідності. Повага до осіб, які гідно реалізують громадянські права та обов'язки. Розуміння своїх прав і обов'язків.
- Потреба поводитися ввічливо, культурно, дотримуватись етикетних норм.
- Усвідомлення необхідності дотримання правил безпечного спілкування, обміну інформацією в соціальних мережах.
- Уміння відмовлятися від пропозицій, які загрожують життю і здоров'ю.
- Розуміння явищ природи, знання народних прикмет.

<i>Учень / учениця:</i> вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення формулює запитання, щоб уточнити розуміння почутого повідомлення знаходить у тексті відому і нову інформацію висловлює власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті людей, подій, ситуацій, явищ тощо представляє текстову	МОВНА ЛІНІЯ - Займенник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. - Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні, питальні, відносні, заперечні, означальні й неозначені. - Особливості визначення розряду займенників <i>його, її, їх (практично)</i>. - Відмінювання займенників усіх розрядів. - Приставний <i>н</i> у формах особових і вказівних займенників. - Типові помилки у вживанні займенників.	МОВНА ЛІНІЯ - Розпізнавання, виписування та групування займенників за певними ознаками. - Визначення в реченні синтаксичної ролі займенника. - Розбір займенника як частини мови. - Відмінювання Займенників - Вибір форми займенника в реченні. - Лінгвістичне мінідослідження (наприклад, «Чому Я – займенник?»). - Перебудова речень (заміна питальних займенників відносними).

інформацію, використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними орфографічними, граматичними нормами знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень пояснює окремі виправлення з урахуванням вивчених правил добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (речення, слово, форми слова) вирізняє морфологічні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть	• Уживання займенника <i>ви</i> у ввічливому значенні для звертання до однієї особи. • Написання разом і з дефісом неозначених займенників. • Правопис заперечних займенників. • Наголошування займенників <i>мій, твій, свій, той, цей, весь</i> у непрямих відмінках (<i>практично</i>). • Використання займенників для зв'язку речень у тексті (<i>практично</i>). ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 1. Чому займенник має таку назву? 2. Чому займенники об'єднано в окрему частину мови, а не віднесено до іменників чи прикметників? 3. Якими ознаками займенник подібний до іменника (прикметника, числівника)? 4. Чим особові займенники відрізняються від усіх інших розрядів займенників?	• Утворення заперечних і неозначених займенників. • Добирання фразеологізмів (прислів'їв, приказок) із займенниками. • Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання слова, записування правильно слів з вивченими орфограмами. • Розв'язання ситуатійних завдань, пов'язаних із неправильним уживанням займенників. • Ігри зі словами, вікторини, конкурси. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Аудіювання і читання мовчки текстів, що містять займенники; з'ясування ролі займенників у цих текстах. • Аналізування, інтерпретація тексту. • Складання запитань та відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Складання речень із визначеними займенниками та певного змісту. • Редагування речень, у яких допущено помилки у вживанні займенників (з коментуванням). • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Складання письмових мінівисловлень (реплік), які містять відмову від пропозиції, що загрожує життю або здоров'ю людини,

		з використанням заперечних займенників. • Складання листівки на паперових або електронних носіях із запрошенням на урочисту подію (день відкриття школи, ювілей першої вчительки) з використанням займенників, що належать до різних розрядів. • Складання висловлення з використанням займенників для зв'язку речень. • Складання діалогів-розпитувань у сімейному колі на побутові теми з використанням питальних і відносних займенників (наприклад: «Як минув день», «Як провести вихідний»). • Складання діалогу з використанням займенника <i>ви</i> у ввічливому значенні та слів мовленнєвого етикету. • Складання усного висловлення, пов'язаного з конкретною життєвою ситуацією. • Передавання тексту графічно (схема, таблиця тощо). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Виконання проєкту. Уроки розвитку мовлення 1. Написання твору розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі з використанням займенників, що належать до різних розрядів. Редагування твору. 2. Аналіз письмового твору. 3. Написання есе світоглядного змісту (орієнтовні теми: «Право на повагу до гідності», «У чому полягає гідність людини», «Чому не можна принижувати людську гідність»). Редагування есе.

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 6 КЛАСІ

Ціннісні орієнтири

- Усвідомлення необхідності діяти відповідно до суспільних вимог і норм як соціальних цінностей.
- Толерантність як ознака високого духовного розвитку.
- Уміння помічати красу навколишнього світу (рідного краю).

<i>Учень / учениця:</i> формулює запитання, щоб уточнити розуміння почутого повідомлення обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого повідомлення використовує потрібні вербальні та невербальні засоби для збагачення міжособистісної комунікації позитивними емоціями, створення комфортної атмосфери спілкування, спонукання співрозмовників до певних дій знаходить у тексті відому і нову інформацію піддає сумніву інформацію з тексту на підставі розрізнення фактів і суджень про факти формулює тему та основну думку тексту записує власні міркування або інформацію з інших джерел створює письмові тексти визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний	МОВНА ЛІНІЯ • Лексикологія. • Фразеологія. • Словотвір та орфографія. • Морфологія та орфографія.	МОВНА ЛІНІЯ • Розпізнавання, виписування слів указаної лексичної групи, частини мови, граматичної форми, утворених певним способом тощо. • Тлумачення лексичного значення вжитих у реченнях (текстах) слів і фразеологізмів. • Пояснення значення фразеологізмів (прислів'їв, приказок, крилатих висловів). • Виділення у слові значущих частин. • Визначення способу творення слова. • Утворення слів вивченими способами. • Визначення в словах змін приголосних. • Відмінювання слів вивчених частин мови. • Утворення граматичних форм слів вивчених частин мови. • Доповнення речень словами в правильній граматичній формі. • Визначення в реченні синтаксичної ролі слів певної частини мови. • Визначення в слові орфограм, обґрунтування написання слів, записування правильно слів з вивченими орфограмами. МОВЛЕННЄВА ЛІНІЯ • Аналіз та оцінювання прочитаного чи прослуханого тексту. • Відповіді на запитання за змістом прочитаного чи почутого. • Зіставлення прочитаного із

життєвий досвід добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення виокремлює та розрізняє мовні одиниці різних рівнів (текст, речення, слово, форми слова) вирізняє мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть		зображеним на ілюстрації. • Складання речень і висловлень зі словами певної лексичної групи та фразеологізмами (з обґрунтуванням свого вибору). • Редагування речень, у яких допущено лексичні чи граматичні помилки (з коментуванням). • Обмін думками на теми, пов'язані із ціннісними орієнтирами. • Складання текстів узasadаної тематики та з використанням визначених слів.

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Види, форми та способи оцінювання результатів навчання

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне).

Поточне та підсумкове оцінювання здійснюють відповідно до цієї модельної навчальної програми із застосуванням таких основних форм і способів:

усної (зокрема шляхом індивідуального, групового та фронтального опитування);
письмової (зокрема шляхом виконання самостійних і контрольних робіт, тестування, організації роботи з текстами тощо);
цифрової (зокрема шляхом тестування в електронному форматі); практичної (зокрема шляхом організації виконання різних видів досліджень, навчальних проєктів тощо).

У рамках академічної свободи педагогічні працівники здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети.

Міністерство освіти і науки України

Навчальна програма з української літератури

спеціалізованої школи № 94 «Еллада»

(укладачі: Сидоренко І. О., Кулевська В. О., Долбина Н. В.)

На основі модельної навчальної програми

«Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

(автори: Яценко Т.О., Качак Т.Б., Кизилова В.В., Пахаренко В.І.,
Дячок С.О., Овдійчук Л.М., Слижук О.А., Макаренко
В.М., Тригуб І.А.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Українська література як навчальний предмет має виняткове значення в системі шкільної освіти. Специфіка літературного курсу зумовлена сутністю художньої літератури як виду мистецтва, що відтворює багатство й різноманітність людського буття в художніх образах. Розуміння образного моделювання життєвих явищ, людських характерів, суспільних стосунків сприяє глибокому осягненню учнями вершинних творів класичної, нової й новітньої української літератури, формуванню їхніх духовно-моральних цінностей, активної життєвої позиції, розвитку естетичних смаків. Синтез мистецтва художнього слова з літературознавчою наукою передбачає засвоєння школярами науково обґрунтованого й чітко визначеного кола теоретико-літературних знань, які вони здобувають у процесі читання та аналізу художніх творів.

На послідовне формування компетентних учнів-читачів, активізацію їхньої читацької діяльності, читацький і особистісний саморозвиток орієнтована модельна навчальна програма «Українська література» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти. Зміст і структура програми розроблені відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) і Державного стандарту базової середньої освіти (2020).

Зміст і структура програми логічно пов'язані зі змістом і компонентами літературної освіти початкової ланки навчання, зорієнтовані на дотримання принципів наступності та перспективності в реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, поступове набуття учнями предметних знань і розвиток читацької і ключових компетентностей.

У контексті сучасних освітніх пріоритетів **мета** вивчення української літератури

- розвиток компетентних учнів-читачів, прилучення їх до високохудожніх надбань класичної та сучасної української літератури;
- розвиток художнього сприйняття навколишнього світу, осмислення конкретно-історичного та загальнолюдського значення зображеного письменником;
- розширення культурно-пізнавальних інтересів;
- збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків;
- сприяння всебічному розвитку і творчій самореалізації в сучасному світі;
- виховання національно свідомих громадян України;
- формування гуманістичного світогляду, національних і загальнолюдських цінностей.

Завдання курсу української літератури в 5–6 класах

- розвивати в учнів стійкий інтерес до читання,

- удосконалювати навички виразного читання,
- ознайомити школярів-підлітків із доступними й цікавими для їхнього віку високохудожніми творами,
- формувати початкове розуміння специфіки мистецтва,
- збагачувати емоційний світ,
- подати початкові відомості про видатних українських письменників,
- формувати елементарні вміння аналізу художніх творів,
- поглиблювати первинне сприймання та усвідомлення художньої сутності образів,
- сприяти засвоєнню основних понять із теорії літератури,
- розвивати усне й писемне мовлення учнів.

Програма побудована з урахуванням дидактичних вимог до змісту шкільної літературної освіти – принципів доступності, науковості навчання, системності, послідовності та наступності в навчанні, принципів емоційності, наочності, зв'язку навчання з життям.

Програма зорієнтована на **компетентнісне** навчання української літератури, що досягається шляхом розкриття можливостей предмета для формування читацької і ключових компетентностей учнів 5–6 класів.

Читацька компетентність як предметна

- інтегрований результат навчальних досягнень учнів-читачів, пов'язаних із читацькою діяльністю;
- здатність до осмисленого здобуття предметних знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою навчальною темою та шкільним курсом літератури загалом;
- система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів;
- здатність учня-читача до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях.

Структурними компонентами читацької компетентності є культурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний, творчо-мовленнєвий.

Дидактико-методичний потенціал модельної навчальної програми забезпечує можливість формування в процесі вивчення творів української літератури ключових компетентностей, визначених Державним стандартом базової середньої освіти (2020).

Програма орієнтована на формування **наскрізних умінь**, якими мають оволодіти учні:

- 1) читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного;
- 2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формах;
- 3) критично і системно мислити;

- 4) логічно обґрунтовувати позицію;
- 5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей;
- 6) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем;
- 7) конструктивно керувати емоціями;
- 8) оцінювати ризики;
- 9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем;
- 10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми;
- 11) співпрацювати з іншими.

Програму побудовано за **тематично-жанровим принципом** із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Навчальний матеріал у 5 класі згруповано в таких тематичних розділах: «Вступ», «Малі жанри фольклору та літератури (прислів'я, приказки, загадки)», «Народні та літературні казки», «Минуле українського народу: легенди, перекази, літописні оповіді», «Україна і я»; «Рідна природа», «Світ дитинства», «У пошуках пригод і чудес», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок», «Узагальнення та систематизація вивченого».

У 6 класі виокремлено такі тематичні розділи: «Вступ», «Міфи прадавньої України», «Народні пісні. Календарно-обрядові пісні», «Мудрість байки», «Ліричні послання Україні», «Різдвяні дива», «Романтика пригод і фантастики», «Поетичне бачення світу», «Дитинство видатних українців», «Гумор і сатира», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок», «Узагальнення та систематизація вивченого».

Структура програми включає результативні, змістові та процесуальні складники. Змістове наповнення рубрики «*Очікувані результати*» розроблено згідно з визначеними та індексованими в Державному стандарті базової середньої освіти щодо мовно-літературної освітньої галузі (додаток № 2) чотирма групами вимог до обов'язкових результатів навчання учнів 5–6 класів. Їх конкретизацію щодо опрацювання навчального матеріалу кожного тематичного розділу модельної навчальної програми розкрито відповідно до встановленої в Державному стандарті послідовності:

- 1) взаємодія з іншими особами в усній формі, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях [індекси 6 МОВ 1.1.1-1–6 МОВ 1.8.1-1];
- 2) сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, зокрема інформаційних та художніх текстах класичної та сучасної художньої літератури (української), медіатекстах та

використання інформації для збагачення власного досвіду й духовного розвитку [індекси 6 МОВ 2.1.1-1–6 МОВ 2.7.2-1];

3) висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови [індекси 6 МОВ 3.1.2-1–6 МОВ 3.2.3-2];

4) дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу [індекс 6 МОВ 4.2.2-1].

Учитель матиме можливість констатувати результати навчальної діяльності учнів, поступово ускладнювати завдання й контролювати їх виконання.

У рубриці *«Пропонований зміст навчального предмета»* презентовано різножанрові твори класичної, нової та новітньої української літератури, що відповідають віковим характеристикам та особливостям художнього сприймання молодших підлітків.

У програмі виділено дві групи художніх творів: для текстуального вивчення (читання й аналіз) і позакласного читання (позначка ПЧ; твори пов'язані з відповідними тематичними розділами програми). Деякі художні тексти, зокрема й напам'ять, можуть вивчатися за вибором учителя та учнів. Твори для позакласного читання подано до кожного розділу модельної навчальної програми, однак учитель, враховуючи читацькі інтереси своїх вихованців, самостійно визначає до яких конкретних тем буде проведено уроки такого типу.

Добір художніх творів для текстуального вивчення та позакласного читання зроблено з урахуванням їх художньої вартісності, дидактичного потенціалу, читацьких інтересів, пізнавальних можливостей та естетичних потреб сучасних учнів.

Рубрика *«Види навчальної діяльності»* має рекомендаційний характер. До кожного тематичного розділу запропоновано види організації навчальної діяльності учнів-підлітків різного рівня складності: репродуктивного, пізнавально-пошукового та творчого характеру.

Біографічні відомості про письменників рекомендовано обмежити короткими довідками про основні факти їхнього життя і творчості або ж окремими епізодами дитинства митців, що можуть зацікавити учнів-підлітків.

У програмі визначено теоретико-літературні поняття (позначка ТЛ), формування та поглиблення яких буде методично доцільним під час вивчення учнями творів конкретного програмового розділу. Програма забезпечує етапну наступність і безперервність цього процесу, актуалізацію здобутих у початковій школі та на уроках зарубіжних літератур окремих теоретико-літературних понять.

Програма подає матеріал для реалізації мистецького контексту (позначка МК) у процесі вивчення творів української літератури. Рубрика «*Мистецький контекст*» має рекомендаційний характер. Запропоновано мистецькі твори (образотворче мистецтво, музичне мистецтво, архітектура, скульптура, кіномистецтво, анімація тощо), розгляд яких сприятиме цілісному осмисленню учнями кожного літературного твору.

У програмі акцентовано на міжпредметних зв'язках (позначка МЗ), що передбачає актуалізацію здобутих знань учнів, зокрема на уроках зарубіжної літератури, історії, української та іноземної мов, музики та образотворчого мистецтва.

Зазначена в програмі кількість навчальних годин відповідає рекомендованому навчальному часу, що визначено Типовою освітньою програмою (наказ МОН від 19.02.2021 р. № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти»).

У 5 – 6 класах передбачено по **70** навчальних годин на рік, тобто по **2** год. на тиждень. Так, на текстуальне вивчення рекомендовано – **54 год.**, розвиток мовлення – **4 год.** (у межах годин на текстуальне вивчення), виразне читання – **4 год.**, позакласне читання – **4 год.**, вивчення літератури рідного краю – **2 год.**, узагальнення вивченого – **2 год.** Окрім того, передбачено **4 резервні години**, які вчитель може використати на власний розсуд, залежно від читацьких і пізнавальних інтересів учнів.

Учитель має право самостійно розподіляти навчальні години та планувати опрацювання програмового матеріалу.

Модельна навчальна програма «Українська література» для 5–6 класів відкриває широкі можливості для виявлення творчої ініціативи вчителя щодо досягнення основних очікуваних результатів навчання, орієнтує його на таку систему вивчення творів української літератури, яка б розвивала в учнів-підлітків інтерес до художньої літератури та інших видів мистецтва, сприяла формуванню світогляду, національної свідомості, духовно-моральних цінностей, естетичних смаків, розвитку читацької і ключових компетентностей школярів.

5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (за вибором учителя)
Вступ		
Уважно слухає інформацію про роль книги, художнього слова в житті людини, значущість читання в сучасному інформаційному світі, важливість вироблення вмінь компетентного читача; розуміє та відтворює зміст почутої інформації; знаходить у почутому повідомленні відповіді на поставлені запитання; аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом; доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації; читає навчальний матеріал підручника про роль книги, художнього слова в житті людини, значущість читання в інформаційному суспільстві, важливість вироблення вмінь компетентного читача; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту; обирає самостійно або за допомогою інших осіб художні тексти для читання, аргументує свій вибір описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів.	Роль книги в житті людини. Література як художнє відтворення життя, побуту, звичаїв, духовно-моральних цінностей людини. Значущість читання в житті особистості. Сучасний читач. Художні твори зі шкільного літературного курсу початкової освіти та самостійно прочитані. Теорія літератури (ТЛ): художня література, літературний твір. Мистецький контекст (МК): <i>образотворче мистецтво</i> – П'єр Огюст Ренуар «Портрет двох дітей», Франс Хальс «Хлопчик, що читає», Ірина Клиба «Дівчинка читає» (2018), «Дівчинка з котом та книгою» (2018); <i>скульптура</i>: Анатолій Консулов «Пам'ятник першодрукареві Іванові Федорову» (Львів), Анна Джонссон «Пам'ятник дівчинці, що читає» (Іспанія, Севілья) та інші пам'ятники книгам і читачам. Позакласне читання (ПЧ). Самостійно прочитані учнями художні твори.	Усний стислий, вибіркового переказ здобутої навчальної інформації. Обговорення прослуханих текстів (медіатекстів), проведення дискусій (зокрема онлайн). Перегляд екранізацій (епізодів) творів української літератури та обговорення їх у класі. Віртуальна екскурсія в музей книги та друкарства України.
Малі жанри фольклору та літератури		

Уважно слухає інформацію про малі жанри у фольклорі та літературі; про життєпис Л. Глібова та акровірші й загадки у творчості письменника; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; стисло переказує зміст повідомлення про втілення в прислів'ях, приказках і загадках узагальнених суспільних поглядів на норми моралі та етики та коротку інформацію про життя та творчість Л. Глібова; передає з використання окремих способів і засобів візуалізації враження від почутого повідомлення; виявляє взаємозв'язок змісту малих жанрів фольклору із власними потребами для особистісного розвитку; читає виразно (зокрема й напам'ять) прислів'я, приказки, народні та авторські загадки; розрізняє жанрові особливості прислів'їв і приказок, різновиди загадок; характеризує порушені в прислів'ях, приказках і загадках проблеми; знаходить у текстах прислів'їв, приказок і загадок теоретиколітературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку прислів'їв, приказок, загадок, зокрема й авторських загадок Л. Глібова, порівнює народні та авторські загадки; розпізнає основні художні виражальні засоби у творах малих жанрів фольклору, використовує окремі з них; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу	1. Прислів'я та приказки – перлини народної мудрості. Художнє відтворення в прислів'ях і приказках життєвого досвіду багатьох поколінь українців, узагальнення суспільних поглядів на духовні цінності, норми моралі та етики. ТЛ: фольклор (народна творчість, прислів'я, приказка). МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до українських народних прислів'їв і приказок (художники-ілюстратори – Олександр Міхнушов, Олександр Кошель). 2. Народні загадки. Первісне та сучасне значення народних загадок. Тематика загадок. ТЛ: <i>загадка</i>. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до українських народних загадок (художниця-ілюстраторка – Валентина Мельниченко). 3. Леонід Глібов. <i>«Бачить – не бачить», «Котилася тарілочка», «Гоп-гоп, діти-молодята!»</i> (одна-дві загадки за вибором учителя). Замальовка життєпису письменника. Акрівірші та авторські загадки у творчості Л. Глібова, їх загальна характеристика. Фольклорні мотиви та жартівливий характер загадок дідуся Кенира. ТЛ: акровірш (повторення). МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до загадок Л. Глібова (художниці-ілюстраторки – Ольга Артющенко, Галина Сокиринська).	Виразне читання (зокрема й напам'ять) прислів'їв, приказок, загадок. Укладання тематичного словничка прислів'їв і приказок (дружба, праця, знання тощо). Складання авторських загадок різних видів. Словесне/графічне малювання відгадок до загадок. Навчальний індивідуальний або груповий проєкт «Записник фольклориста».

творів малих жанрів фольклору про відображення в них народної мудрості; проводить паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в прислів'ях, приказках і загадках, і власним життєвим досвідом висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані вивченими прислів'ями, приказками і загадками, своє ставлення до зображених у творах людей, подій, ситуацій, явищ тощо; обирає для самостійного ознайомлення тексти малих жанрів фольклору і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик, навчальний проект тощо) за мотивами прочитаного; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності малих жанрів фольклору.	МЗ: (міжпредметні зв'язки): <i>зарубіжна література, літератури національних меншин, іноземні мови</i> – малі жанри фольклору в зарубіжному фольклорі. ПЧ. Анатолій Качан Загадки «Квітка Сонця», «Світов@ павутин@».	
Народні та літературні казки		
Уважно слухає народні та літературні казки, інформацію про особливості жанру казки; повідомлення про життя та творчість авторів літературних казок; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення про види народних казок, їх спільні й відмінні риси; стисло переказує зміст народних і літературних казок;	1. Народні казки. Повторення та узагальнення: види народних казок – казки про тварин, героїко-фантастичні (чарівні), соціально-побутові – їх спільні й відмінні риси. 2. Українська народна казка «Яйце-райце». Фантастичне та реальне у творі. Символіка казки, відображення у ній світогляду, звичаїв та	Виразне читання народних та літературних казок (уголос ланцюжком, в особах). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом народних і літературних казок: визначення

унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; розрізняє ознаки народних і літературних казок, особливості їх побудови, елементи реального та фантастичного в них; читає виразно народні та літературні казки, ознайомлюється з інтерпретаціями казок у різних видах мистецтва, зокрема з екранізаціями та мультиплікаційними версіями народних і літературних казок (за бажанням); висловлює свої міркування про здобутий естетичний досвід; характеризує порушені в народних і літературних казках проблеми; знаходить у текстах народних і літературних казок теоретиколітературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку народних і літературних казок, рекомендованих для текстуального вивчення; характеризує емоційний стан персонажів казок, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані вивченими казками, своє ставлення до зображених у творах людей, подій, ситуацій, явищ тощо; обирає для самостійного ознайомлення тексти народних і літературних казок і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола	обрядів, морально-етичних принципів українців. Особливості мови народної казки. ТЛ: народна казка, поняття про фантастичне, творча фантазія, гіпербола. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до української народної казки «Яйце-райце» (художниця-ілюстраторка – Катерина Штанко). МЗ: зарубіжна література, літератури національних меншин, іноземні мови – народні казки в зарубіжному фольклорі. 3. Літературні казки. Іван Франко. <i>«Фарбований Лис».</i> Замальовка життєпису письменника, його казкарська творчість. Особливості літературної казки, її відмінність від народної. Роль діалогів у розкритті характеру головного героя. Моральноетична проблематика твору. ТЛ: літературна казка. МК: <i>анімація</i> – мультфільм «Фарбований лис» (режисер-мультиплікатор Олександр Іванов); <i>образотворче мистецтво</i> – ілюстрації до казки «Фарбований Лис» (художники-ілюстратори – Сергій Артюшенко, Олег Кіналь). МЗ: зарубіжна література – збірка індійських народних казок «Панчатантра». 4. Леся Українка. «Лелія». Короткі біографічні відомості про дитинство письменниці. Чарівні перетворення, їх роль у казці. Соціальні мотиви в казці. ТЛ: дійові особи (персонажі), портрет. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до казки Лесі Українки «Лелія» (художниця-	теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання плану народної й літературної казок. Характеристика героїв. Робота з цитатним матеріалом. Прогнозування подій у народних і літературних казках за заголовком, за ілюстрацією, за уривком. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації щодо народних і літературних казок (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних народних і літературних казок. Інсценізація казок. Складання власних казок. Самостійний добір текстів казок у бібліотеках і на рекомендованих учителем інтернет-сайтах.

читацьких інтересів; передає текст народних і літературних казок графічно та трансформує графічну інформацію в тестову; створює за мотивами прочитаних казок письмові творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку, відеоролик тощо); збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності народних і літературних казок	ілюстраторка – Лариса Іванова); Крейн Уолтер «Лілії Мадонни в саду». МЗ: зарубіжна література, літератури національних меншин, іноземні мови – літературні казки у зарубіжних літературах. 5. Валерій Шевчук. «Чотири сестри». Замальовка життєпису письменника. Тема зміни пір року, її художнє втілення. Значення мотиву сну та змалювання родинних взаємини між сестрами. Осмислення символічного змісту казки-притчі. ТЛ: казка-притча, алегорія. МК: <i>образотворче мистецтво</i> – ілюстрації до збірки В. Шевчука «Панна квітів. Казки моїх дочок» (художниця-ілюстраторка – Ольга Рубіна), Ольга Ковтун «Пробудження»; <i>музичне мистецтво</i> – «Чотири пори року» Антоніо Вівальді; архітектура, скульптура – барельєф скульптора Габріеля Красуцького на будинку «Пори року» (м. Львів). ПЧ. Народні казки (за вибором учнів). Кримськотатарська народна казка «Золоте яблуко» (переклад Данила Кононенка). Василь Королів-Старий «Хуха-Моховинка». Лариса Письменна «Як у Чубасика сміх украли». Юрій Ярмаш «Летюче дерево». Віктор Близнець «Земля Світлячків» (скорочено). Зірка Мензатюк «Арніка». Марина Павленко «Хатка для Нехайка». Юлія Смаль «Казка про Горошку».	

Минуле українського народу: легенди, перекази, літописні оповіді

Уважно слухає легенди і перекази, художні твори про історичне минуле українського народу; інформацію про літописні оповіді, їх героїчний зміст, літописні мотиви в літературних казках, авторів літературних версій літописних оповідей, про спільне та відмінне в народних казках і легендах, їх ознаки та види;

вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого навчального матеріалу;

стисло переказує зміст легенд і переказів, художніх творів, що вивчаються текстуально; розрізняє види народних легенд і переказів та їх ознаки в порівнянні з народними казками; формулює запитання, щоб уточнити розуміння змісту художніх творів про історичне минуле українського народу, почутого повідомлення про них;

розповідає про власний емоційний стан під час сприймання художніх творів, що вивчаються текстуально;

читає виразно народні легенди, перекази, літописну оповідь, драмуказку, історичне оповідання;

співвідносить зміст сприйнятого тексту народних легенд, переказів, літописної оповіді, драми-казки, історичного оповідання із історичним і культурним контекстом; характеризує порушені в легендах, переказах, художніх творах про історичне минуле українського народу проблеми; знаходить у текстах переказів, легенд і художніх творах

1. Легенди українців.

Спільне та відмінне в народних казках і легендах. Ознаки фантастичного в легендах. Види народних легенд. Легенда «Берегиня» (за С. Плачиндою). Протистояння добра і зла. Символічні образи в легенді. Утілення образу Берегині в різних видах народного мистецтва.

ТЛ: легенда (поглиблення поняття).

МК: образотворче мистецтво – Олег Шупляк «Берегиня».

МЗ: зарубіжна література, літератури національних меншин, іноземні мови – легенди народів світу.

2. Народні перекази як вияв історичної пам'яті українців (за збіркою «Савур-могила. Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини», упорядник В. Чабаненко).

«Старі Кодаки й перші запорожці-козари».

Переказ про заснування перших козацьких поселень та козацьку старшину. Мотив національної пам'яті про запорожців – оборонців рідної землі.

ТЛ: народний переказ.

МК: архітектура – історико-культурний комплекс «Запорозька Січ» Національного заповідника «Хортиця» (головний архітектор – В. Г. Стефанчук); образотворче мистецтво – Микола Пимоненко «У похід», Опанас

Виразне читання легенд, переказів, літописних оповідей, художніх творів про історичне минуле українського народу (уголос ланцюжком, в особах).

Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо). Бесіда за запитаннями.

Аналітико-синтетична робота над текстом творів: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету.

Характеристика героїв за планом.

Складання цитатного плану твору. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації (порівняння легенд і переказів із казками), зокрема і з використанням комп'ютерних програм.

Створення візуального медіапродукту до прочитаних творів.

Самостійний добір і презентація легенд рідного краю у бібліотеках, на рекомендованих учителем і під його керівництвом інтернет-сайтах. Проєктні роботи «Легенди рідного краю (міста, села)», «Видатні українці» (за вибором).

про історичне минуле українського народу приклади теоретико-літературних понять, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку народних легенд, переказів і художніх творів про історичне минуле українського народу; виокремлює патріотичні мотиви в народних легендах, переказах, літописних оповідях; виокремлює жанрові ознаки драми-казки за народними мотивами, історичного оповідання, особливості мови творів; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу народних легенд, переказів, літописних оповідей і художніх творів про історичне минуле українського народу щодо художнього переосмислення історичних подій та образів, символічні образи, ознаки реалістичного і фантастичного в легендах і переказах; аргументує власну оцінку прочитаних творів, наводячи доречні цитати; представляє текстову інформацію з прочитаних творів, використовуючи різні способи і засоби візуалізації їх змісту створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик, тощо) і письмові творчі роботи різних жанрів; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності із прочитаних творів.	Сластіон «Проводи на Січ», Сергій Васильківський «Козаки в степу». МЗ: іноземні мови – легенди народу, мова якого вивчається. 3. Літописні оповіді. «Повість минулих літ»: <i>«Три брати – Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь»</i> (у переказі В. Близнеця). <i>«Повість минулих літ»</i> – перший історичний твір на землях Київської Русі, пам’ятка XII ст., основа українського літописання. Змалювання вчинків літописних героїв. Уславлення засновників Київської Русі. Героїчний зміст літопису, його сюжети в різних видах мистецтва. ТЛ: <i>літопис.</i> МК: <i>образотворче мистецтво</i> – ілюстрації до «Повісті минулих літ» (художник-ілюстратор – Георгій Якутович); Артур Орльонов «Хрещення України-Русі»; <i>скульптура</i> – Василь Бородай, пам’ятний знак «Засновникам Києва» (м. Київ); <i>скульптура</i> – Фрідріх Согоян, пам’ятник Нестору-літописцю (м. Київ). МЗ: історія України – доба Київської Русі. 4. Олександр Олесь. «Микита Кожум’яка». Стисла розповідь про долю поета. Жанрові ознаки драми-казки за народними мотивами «Микита Кожум’яка». Уславлення юного героя. Особливості мови твору. ТЛ: <i>драматичний твір, драма-казка, віршована мова.</i>	

	МК: <i>образотворче мистецтво</i> – ілюстрації до драми-казки «Микита Кожум'яка» (художник – Петро Андрусів); <i>анімація</i> – мультфільм «Микита Кожум'яка» (режисермультіплікатор Ніна Василенко), <i>мультфільм</i> «Микита Кожум'яка» (режисер-мультіплікатор Манук Депоян). 5. Сергій Плачинда. <i>«Богатирська застава»</i>. Стисла розповідь про письменника. Історична основа твору «Богатирська застава». Образ Будимира – патріота рідної землі. Особливості мови історичного оповідання. ТЛ: <i>тема художнього твору, історичне оповідання</i> (поглиблення поняття). МК: <i>образотворче мистецтво</i> – ілюстрації до збірки С. Плачинди «Київські фрески» (художник-ілюстратор – О. Мезенцев). ПЧ. Легенди «Калина», «Як виникли Карпати», «Неопалима купина» (за Є. Шморгуном). Легенди Криму «Аю-Даг», «Скелі-близнята в Гурзуфі». Літописна оповідь із «Повісті минулих літ»: «Подвиг юнака» (у переказі В. Близнеця). Олесь Бердник «Сказання про калину», «Вишня – вічна наречена». Народний переказ «Шевченко на Хортиці». Антоніна Гармаш-Литвин «Голос утопленого села» («Мова України», «Як українці отримали собі землю», «Переяслав», «Кобза», «Про запорожців»,	

	«Рідне слово», «Вогняна січ», «Дороги рідних пісень», «Пісня без слів»).	
	Антін Лотоцький «Михайлосемиліток».	
	Зірка Мензатюк «Дочка Троянди».	
Література рідного краю		
Уважно слухає художні твори літератури рідного краю; інформацію про життя та творчість їх авторів; розповідає про власний емоційний стан під час ознайомлення з творами; читає виразно художні твори рідного краю, зокрема лірику напам'ять; характеризує порушені в літературних творах проблеми; формулює тему та основну думку творів; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу літератури рідного краю; обирає для самостійного ознайомлення твори літератури рідного краю і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт і творчі роботи різних жанрів; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності прочитаної художньої літератури письменників-земляків.	Художні твори літератури рідного краю (за вибором учителя) Ознайомлення із доступними для сприйняття й спорідненими тематично із вивченими в І семестрі літературними творами письменників-земляків. МК: інтерпретація художніх творів літератури рідного краю в інших видах мистецтва; літературно-меморіальні музеї.	Виразне читання художніх творів літератури рідного краю. Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів літератури рідного краю: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Характеристика героїв художнього твору. Робота з цитатним матеріалом. Створення власного медіатексту на основі прочитаних художніх творів літератури рідного краю. Самостійний добір художніх творів літератури рідного краю у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Робота в творчих групах «Цього письменника рідного краю я знаю, бо читав/читала його твори».
Найцікавіше з літературних новинок		

Уважно слухає інформацію про нові художні твори сучасної української літератури; використовує елементи конспектування навчального матеріалу; формулює запитання, щоб уточнити розуміння змісту літературних творів, почутої інформації про них; читає тексти творів сучасної української літератури (оглядово, вибірково тощо); обирає для самостійного ознайомлення твори сучасної української літератури і наводить аргументи щодо свого вибору; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.	Із сучасної української літератури (твори для читачів-підлітків за вибором учителя та учнів) МК: музичне мистецтво – музика, що слухають герої-ровесники запропонованих художніх творів.	Виразне читання художніх творів сучасної української літератури. Переказ творів (близько до тексту, стисло, вибірково тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів сучасної української літератури: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Робота з цитатним матеріалом. Створення візуального медіапродукту про художні твори сучасної української літератури. Самостійний добір художніх творів сучасної української літератури у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Міні-проектна робота «Художній твір – мій ровесник».
Узагальнення та систематизація вивченого за I семестр		
Розуміє та відтворює навчальний матеріал, зокрема й зміст художніх творів, вивчених у I семестрі аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом обстоює власну позицію щодо проблем порушених у вивчених художніх творах; пояснює теоретико-літературні поняття, здобуті в процесі опрацювання програмового матеріалу в I семестрі;	Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення та систематизація вивченого в I семестрі навчального матеріалу. ТЛ: повторення вивчених у I семестрі теоретико-літературних понять.	Виразне читання художніх творів, зокрема вивчених напам'ять. Тестові завдання із відкритими та закритими відповідями із використанням вебресурсів. Інтерпретація художніх творів. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації щодо художніх творів (перебіг подій, характеристика персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм.

співвідносить зміст вивчених художніх творів із історичним і культурним контекстом; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу вивчених художніх текстів; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.		Рольова гра «Цю прочитану книгу я візьму із собою на канікули».
II семестр		
Україна і я		
Уважно слухає ліричні твори про Україну, її природу, мову та видатних українців; інформацію про життя та творчість авторів патріотичної лірики; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; формулює запитання, щоб уточнити розуміння змісту ліричних творів патріотичної тематики, почутої інформації про них; наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи доречні цитати з творів для увиразнення власних поглядів, ідей, переконань; розповідає про власний емоційний стан під час сприймання патріотичної лірики; читає виразно патріотичну лірику, зокрема напам'ять;	1. Тарас Шевченко. «Зоре моя вечірняя», «Учітесь, читайте...» (уривок із послання «І мертвим, і живим...»). Розповідь про поета, його перебування на засланні. Поетичне відображення краси української природи у вірші «Зоре моя вечірняя». Роздуми ліричного героя. Уривок «Учітесь, читайте...» як ліричне звертання до нащадків. Думки автора про роль патріотичної освіти в духовному становленні особистості й нації. ТЛ: лірика, ліричний герой, мотив у ліричному творі. МК: образотворче мистецтво – Тарас Шевченко «Автопортрет» (1840), Надія Никифорова «Портрет Т. Шевченка», Володимир Маковський «Український пейзаж з хатами»; музичне мистецтво – «Учітесь, брати мої» (слова – Тарас Шевченко, музика –	Виразне читання ліричних творів, зокрема напам'ять. Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій авторів патріотичної лірики. Створення власного медіатексту на основі прочитаних ліричних творів про Україну. Рольова гра «Рима, римування – це ж так просто». Дослідницька робота (аналіз ліричних творів) «Засоби художньої виразності поезії». Проектна робота «Укладання цитатного словника про Україну, мову, український народ» або «Образ Кобзаря у ліричних творах».

характеризує порушені в ліричних творах проблеми; знаходить у текстах художніх творів приклади теоретико-літературних понять, пояснює їх сутність; формулює провідні мотиви патріотичної лірики; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу поезії про художнє осмислення краси української природи, роль освіти в духовному становленні особистості, призначення поета й поезії, збереження мови для історії, народу, людства; характеризує художні образи (образ України, образ природи, образ поетапатріота, образ ліричного героя); емоційний стан ліричних героїв творів, їхню поведінку та вчинки; аргументує власну оцінку поезії, наводячи доречні цитати; обирає для самостійного ознайомлення твори патріотичної тематики і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює за мотивами прочитаного творчі роботи різних жанрів, зокрема власний медійний продукт (відеоролик тощо); [створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах щодо актуальності та художньої довершеності патріотичної поезії; дотримується засад академічної	Микола Лисенко «Зоре моя вечірняя» (слова – Тарас Шевченка, музика – Яків Степовий). МЗ: музичне мистецтво – пісні на слова Т. Шевченка. 2. Богдан Лепкий. «Шевченкова верба». Роль Тараса Шевченка у становленні особистості Богдана Лепкого, його поетична шевченкіана. Осмислення образу українського генія Шевченка з позицій гуманізму у вірші «Шевченкова верба». Біографічна основа поезії. Мотив туги за рідним краєм. ТЛ: <i>рима, перехресне, суміжне й кільцеве римування.</i> МК: образотворче мистецтво – Тарас Шевченко «Мангшлацький сад» (акварель), «В Корсуні» (рисунок). 3. Галина Кирпа. «Мова моя». Біографічна довідка про письменницю, її громадську діяльність. Значення рідної мови в житті людини. Мотив важливості збереження мови для історії, народу, людства загалом. Роль художніх засобів у розкритті основної думки поезії. ТЛ: <i>епітет, порівняння, метафора</i> (поглиблення понять). 4. Віктор Зубар. «Крила України». Тетяна Майданович. «Найкраща Україна», «О Україно! Божий білий цвіт!», «Країна Українія» (один – два вірші за вибором учителя). Короткі біографічні відомості про авторів поезій. Образ сучасної України в поетичних	

доброчесності під час онлайн-взаємодії; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності вивченої поезії..	творах. Патріотичні почуття ліричного героя, втілені у віршах. ТЛ: патріотична лірика. МК: образотворче мистецтво – Михайло Дмитренко «Мелодія», Олексій Куликов «Єдність», Олег Шупляк «До рідних гнізд»; ілюстрації до книги Т. Майданович «Країна Українія» (художниця-ілюстраторка – Іванна Хомчак). МЗ: музичне мистецтво – пісні про Україну. <i>Для вивчення напам'ять: дві поезії за вибором учителя.</i> ПЧ. Микола Щербак «Волошки». Ліна Костенко «Кобзарю». Володимир Лучук «Клятва». Людмила Савчук «Український віночок».	
Рідна природа		

Уважно слухає поетичні та прозові твори про природу; інформацію про життя та творчість їх авторів; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; стисло переказує зміст прозових творів про природу; унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; розрізняє пейзажні та анімалістичні твори; виявляє взаємозв'язок змісту творів про природу із власними потребами для особистісного розвитку; наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи доречні цитати з тексту вивчених творів для виразнення власних поглядів щодо важливості збереження природи, утвердження гуманістичних цінностей; читає виразно програмові художні твори, зокрема напам'ять пейзажну лірику; характеризує порушені в творах проблеми екологічного характеру: гармонії природи і людини, дбайливого ставлення до навколишнього середовища; знаходить у текстах художніх творів приклади теоретико-літературних понять, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку творів про природу, рекомендованих для текстуального вивчення;	1. Олена Пчілка. «З гринджолятами». Розповідь про письменницю, сімейні традиції родини Косачів. Зображення дитячих зимових розваг у вірші «З гринджолятами». Оспівування краси зимової природи. Відображення в ліричному творі настроїв та почуттів. ТЛ: <i>пейзаж та його види, пейзаж у літературному творі.</i> МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Сергій Васильківський «Ловлять снігура», Сергій Кольба «Зимові розваги»; ілюстрації до збірки «Дивна хатка» (художниця-ілюстраторка – Лариса Іванова). 2. Павло Тичина. «Хор лісових дзвіночків», «Гаї шумлять», «Арфами, арфами» (один – два вірші за вибором учителя). Замальовка життєпису поета, особливості його світосприймання. Поетичне втілення картин природи. у віршах П. Тичини. Музичне (слухове), зорове емоційне наповнення поезій. Авторські неологізми та їх художні функції. Персоніфікований образ дівчини-весни в поезії «Арфами, арфами». ТЛ: <i>пейзажна лірика, персоніфікація.</i> МК: <i>музичне мистецтво</i> – «Ми дзвіночки» (слова – П. Тичина, музика – Василь Верховинець), «Гаї шумлять» (слова – Павло Тичина, музика – Григорій Майборода), «Арфами, арфами» (слова – Павло Тичина, музика – Лесь Тельнюк); <i>образотворче мистецтво</i> – ілюстрації Едуарда Колесова до збірки «Гаї шумлять». МЗ: зарубіжна література – пейзажна лірика зарубіжних поетів.	Виразне читання художніх творів про рідну природу (уголос ланцюжком, у ролях, напам'ять тощо). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх творів. Бесіда за запитаннями. Постановка проблемних запитань, пов'язаних із вирішенням екологічних проблем, життєвих ситуацій як авторів, так і героїв художніх творів. Аналітико-синтетична робота над текстом оповідань: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання цитатного плану твору. Характеристика героїв. Складання порівняльної таблиці/схеми «Особливості оповідання». Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних творів про рідну природу. Віртуальна екскурсія в квартиру-музей П. Тичини. Рольова гра «Малюємо природу художніх творів» або «Малюємо поезію».

виокремлює в художніх текстах мікротеми; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів щодо оспівуванню краси української природи, її збереження, возвеличення людського гуманізму і засудження споживацького ставлення до довкілля,

характеризує емоційний стан персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; проводить паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в творах про природу, і власним життєвим досвідом для формування базових моральноетичних норм; обирає для самостійного ознайомлення твори про природу і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного; відтворює окремі художні засоби із вивчених творів для втілення власних творчих намірів.

3. Оксана Іваненко. «Цвітарінь». Розповідь про письменницю. Художній світ пізнавальної казки. Тема екології у творі. Розвиток подій у творі, моральноетична проблематика.

ТЛ: мова автора і мова дійових осіб, прозова мова.

МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки «Лісові казки» (художник-ілюстратор – Василь Євдокименко); музичне мистецтво – Поль Морія «Жайворонок».

4. Микола Вінграновський. «Гусенятко».

Біографічні відомості про письменника. Тема родинних цінностей у творі. Художні функції часу і простору в оповіданні.

ТЛ: тема та ідея літературного твору.

МК: образотворче мистецтво – Петро Нілус «Поле з гусьми», Кириак Костанді «Гуси»; ілюстрації до збірки «Гусенятко. Козак Петро Мамарига» (художник-ілюстратор – Костянтин Лавро).

5. Марія Морозенко. «Вірність Хатіко».

Коротко про життя і творчість письменниці. Тема дружби людини й тварини. Засоби змалювання їхніх взаємин в оповіданні. Послідовність подій у творі. Ідея гуманістичних цінностей.

ТЛ: оповідання про тварин (аніمالістичне).

МК: *образотворче мистецтво* – ілюстрації до збірки «Найвірніші» (художниця-ілюстраторка – Ольга Воронкова); *кіномистецтво* – «Хатіко: Найвірніший друг» (режисер – Лассе Галльстрем).

МЗ: зарубіжна література – анімалістичні твори зарубіжних письменників.

6. Анатолій Качан. *«Море грає».*

Біографічна довідка про письменника. Мариністична лірика. Образний світ поезії «Море грає».

МК: *образотворче мистецтво* – Архип Куїнджі «Море», Віктор Іванів «На морі. Сонячно», *музичне мистецтво* – пісня Зої Красуляк «Білі кораблі».

Для вивчення напам'ять: *дві поезії за вибором учителя.*

ПЧ. Іван Багряний «До Ворскли, по рибу!».

Анатолій Дрофань «Янехо».

Василь Чухліб «Після хуртовини».

Анатолій Давидов «Таємниці старого дуба».

Дмитро Чередниченко «Мандри жолудя».

Світ дитинства		
Уважно слухає художні твори про дивовижний світ дитинства; коротку інформацію про життя та творчість їх авторів; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; стисло переказує зміст художніх творів, рекомендованих для текстуального вивчення; унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; виявляє взаємозв'язок змісту творів про дітей із власними потребами для особистісного розвитку; читає виразно програмові художні твори; характеризує порушені в творах проблеми: добра і зла, милосердя й прощення, морального вибору людини, формування характеру і світогляду юних героїв, шкільного життя, стосунків з однолітками, старшими людьми та навколишнім світом; знаходить у текстах художніх творів приклади теоретико-літературних понять, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку творів про дітей, рекомендованих для текстуального вивчення; виокремлює в художніх текстах мікротеми; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів	1. Іван Нечуй-Левицький. «Вітрогон». Замальовка життєпису письменника. Композиція оповідання «Вітрогон», майстерність оповіді, мови. Образ Василька. Внутрішній світ хлопчика, спрямованість його інтересів, формування характеру. ТЛ: загальне поняття про композицію і сюжет твору. МК: образотворче мистецтво – Микола Пимоненко «Вечоріє». МЗ: зарубіжна література – світ дитинства у творах зарубіжних письменників. 2. Борис Грінченко. «Украла». Розповідь про письменника, його педагогічну діяльність. «Украла» – оповідання про життя сільської школи в поневоленій Україні. Динамічність оповіді. Психологія вчинку Олександри. Ідея розуміння людської душі, співчуття, прощення. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до оповідання «Украла» (художник-ілюстратор – Василь Євдокименко) 3. Оксана Сайко. «Гаманець». Біографічна довідка про письменницю. Драматизм сюжету оповідання «Гаманець». Розвиток подій у творі. Проблема добра і зла, морального вибору людини. Образи Іванки й Ритки, спільне й відмінне у їхніх характерах і вихованні. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки «Новенька та інші історії»	Виразне читання художніх творів (уголос ланцюжком, в особах тощо). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх творів. Бесіда за запитаннями. Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій як авторів, так і героїв художніх творів. Аналітико-синтетична робота над текстом оповідань: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання плану твору. Діаграма Венна «Персонажі творів». Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних творів про світ дитинства. Рольова гра «Лист героєві твору» або «Я хотів би дружити із героєм твору ... ».

щодо майстерного розкриття духовного світу дітей, їхніх характерів і міжособистісних стосунків; характеризує емоційний стан персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; проводить паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в творах про дитинство, і власним життєвим досвідом для формування базових морально-етичних норм; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; представляє текст прочитаних художніх творів, використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту; створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного; відтворює окремі художні засоби із вивчених творів для втілення власних творчих намірів.	(художники-ілюстратори – Наталка Гайда, Назар Гайдучик). 4. Галина Кирпа. «Мій тато став зіркою». Участь письменниці у подіях, що стали основою оповідання, їх переосмислення в художньому творі. Зворушлива оповідь маленької дівчинки, тато якої загинув на Майдані. Особливості показу світу очима дитини. Мотиви втрати рідної людини, почуття й переживання дитини. Ідея героїзму й самопожертви. МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Олена Самойлик «Герої. Майдан», ілюстрації до оповідання «Мій тато став зіркою» (художниця-ілюстраторка – Оксана Була); <i>музичне мистецтво</i> – українська народна пісня «Пливе кача». МЗ: історія України – Революція гідності. ПЧ. Іван Франко «Малий Мирон». Григор Тютюнник «Дивак». Ярослав Стельмах «Про козу». Михайло Слабошпицький «Війві».	
У пошуках пригод і чудес		

Уважно слухає пригодницькофантастичні твори, коротку інформацію про їх авторів; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; стисло переказує зміст художніх творів, рекомендованих для текстуального вивчення; унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; читає виразно художні твори, рекомендовані для текстуального вивчення; характеризує порушені в пригодницько-фантастичних творах проблеми: подолання бездуховності та прагматизму в реальному світі; значущості вшанування величного історичного минулого українців; знаходить у текстах художніх творів приклади теоретико-літературних понять, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку пригодницько-фантастичних творів, рекомендованих для текстуального вивчення; виокремлює в художніх текстах мікротеми; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів щодо художнього відтворення фантастичного і реального у творі, використання чарівних елементів і казкової символіки;	1. Всеволод Нестайко. «Чарівні окуляри» (скорочено). Замальовка життєпису письменника. Повість-казка про фантастичні пригоди сучасних школярів. Реальні вчинки головних героїв на шляху дорослішання. Фантастичні пригоди, чарівні елементи, казкова символіка повісті. Ідейний зміст повісті: відповідальність за свої вчинки, уміння долати перешкоди на шляху до мети. ТЛ: епічний твір, повість-казка (поглиблення поняття). МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті «Чарівні окуляри» (художники-ілюстратори – Юлія Радіч-Демидьонко, Анатолій Василенко, Радна Сахалтуєва); <i>кіномистецтво</i> – документальний фільм «Всеволод Нестайко. Родом з дитинства» (режисер – Максим Погребняк), короткометражний художній фільм «Тореадори з Васюківки» (режисер – Самарій Зелікін), художній фільм «Одиниця „з обманом“» (режисер – Андрій Праченко). 2. Зірка Мензатюк. «Тамниця козацької шаблі» (скорочено). Коротко про письменницю. Пригодницька повість про мандрівку історичними місцями України. Історичне минуле в житті сучасної людини. Образи козаків та символіка козацької шаблі у творі. Велич старовинних українських замків. Фантастичне і реальне у пригодницькій повісті. Засоби змалювання характерів персонажів. ТЛ: пригодницька повість, детектив.	Виразне читання художніх пригодницьких творів (уголос ланцюжком, в особах). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх пригодницьких творів. Бесіда за запитаннями. Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій як авторів, так і героїв художніх творів. Аналітико-синтетична робота над текстом художнього пригодницького твору: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання графічного плану (схеми) пригодницького твору. Складання схеми/таблиці «Реальне і фантастичне в пригодницькому творі». Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення візуального медіапродукту до прочитаних пригодницьких творів. Віртуальні екскурсії замками України. Проектна робота «Одна цікава детективна чи пригодницька історія»

характеризує емоційний стан персонажів пригодницько-фантастичних творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; [описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних пригодницько-фантастичних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; творчо опрацьовує прочитані художні твори, у разі потреби змінюючи персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів тощо; створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного	МК: <i>архітектура</i> – Тараканівський форт, Дубенський замок, Підгорецький замок, Олеський замок, Кам'янецьПодільська фортеця, Хотинська фортеця; <i>образотворче мистецтво</i> – Юзеф Брандт «Вставайте, козаки», Олег Орлюнов «Битва під Берестечком». МЗ: історія України – доба козацтва, битва під Берестечком; музичне мистецтво – козацькі пісні; зарубіжна література – пригодницькі та фантастичні твори зарубіжних письменників. ПЧ. Олесь Ільченко «Загадкові світи старої обсерваторії». Дара Корній «Петрусь Химородник». Ксенія Ковальська «Канікули прибульців із Саллатти».	
Література рідного краю		
Уважно слухає художні твори літератури рідного краю; інформацію про життя та творчість їх авторів; розповідає про власний емоційний стан під час ознайомлення з творами; читає виразно художні твори рідного краю, зокрема лірику напам'ять; характеризує порушені в літературних творах проблеми; формулює тему та основну думку творів; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі	Художні твори літератури рідного краю (за вибором учителя). Ознайомлення із доступними для сприйняття й спорідненими тематично із вивченими в II семестрі літературними творами письменниківземляків.	Виразне читання художніх творів літератури рідного краю (уголос ланцюжком, в особах, напам'ять тощо). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів літератури рідного краю: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету.

аналізу літератури рідного краю; обирає для самостійного ознайомлення твори літератури рідного краю і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт і творчі роботи різних жанрів; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності прочитаної художньої літератури письменників-земляків.		Складання плану характеристики героїв художніх творів. Робота з цитатним матеріалом. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних художніх творів літератури рідного краю. Самостійний добір художніх творів літератури рідного краю у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих інтернет-сайтах. Рольова гра «Напиши листа (зокрема електронного) письменникуземляку». Проектна робота «Художній твір письменника-земляка в інших видах мистецтва».
Найцікавіше з літературних новинок		
Уважно слухає інформацію про нові художні твори сучасної української літератури; використовує елементи конспектування навчального матеріалу; формулює запитання, щоб уточнити розуміння	Із сучасної української літератури (твори для читачів-підлітків за вибором учителя та учнів) МК: музичне мистецтво – музика, що слухають герої-ровесники запропонованих художніх творів.	Виразне читання художніх творів сучасної української літератури (уголос ланцюжком, в особах, напам'ять, зокрема ліричних). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково тощо). Бесіда за запитаннями.

змісту літературних творів, почутої інформації про них; читає тексти творів сучасної української літератури (оглядово, вибірково тощо); обирає для самостійного ознайомлення твори сучасної української літератури і наводить аргументи щодо свого вибору; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.		Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів сучасної української літератури: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання плану характеристики героїв художніх творів. Робота з цитатним матеріалом. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення візуального медіапродукту до художніх творів сучасної української літератури. Самостійний добір художніх творів сучасної української літератури у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Міні-проектна робота «Художній твір – мій ровесник».
Узагальнення та систематизація вивченого за II семестр		
Розуміє та відтворює навчальний матеріал, зокрема й зміст художніх творів, вивчених у II семестрі аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом обстоює власну позицію щодо проблем порушених у вивчених художніх творах; пояснює теоретико-літературні поняття, здобуті в процесі	Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення за темами, що вивчались упродовж семестру, їх систематизація. ТЛ: повторення вивчених протягом семестру теоретико-літературних понять.	Виразне читання художніх творів, зокрема напам'ять. Тестові завдання із відкритими та закритими відповідями із використанням вебресурсів. Інтерпретація художніх творів. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації щодо художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів,

опрацювання програмового матеріалу в II семестрі; співвідносить зміст вивчених художніх творів із історичним і культурним контекстом; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу вивчених художніх текстів; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.		установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Укладання рекомендаційних списків улюблених прочитаних книг; проведення засідання читацького клубу «Коло книжки», «Книжка, що мене вразила» тощо.

6 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (за вибором)
I семестр		
Вступ		
Уважно слухає інформацію про художню літературу як вид мистецтва, інші види мистецтва, своєрідність мистецького світосприймання, художній образ у літературі та інших видах мистецтва; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; розуміє та відтворює зміст інформації про літературу як вид мистецтва, художній образ на прикладі фольклору, прочитаних художніх творів і творів інших видів мистецтва; аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом; формулює висновки відповідно до поставленого завдання; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані новою навчальною інформацією та прочитаними художніми творами; створює невеликі повідомлення / медіатексти про художню літературу, художній образ у літературі та інших видах мистецтва.	Художня література як вид мистецтва. Своєрідність мистецького світосприймання. Художній образ у літературі та інших видах мистецтва. Текстуально вивчені в 5 класі та самостійно прочитані учнями художні твори. ТЛ: <i>мистецтво, художній образ, література як вид мистецтва</i> (загальне поняття). МК: скульптура – Єгор Зигура «Сходи пізнання» (м. Київ), Роман Захарчук, Михайло Шкраб'юк «Скульптура книги» (м. Коломия Івано-Франківської обл.). ПЧ. Самостійно прочитані учнями художні твори.	Дискусія (зокрема онлайн) на тему: «Для чого мистецтво сучасній людині?» або «Роль мистецтва в сучасному світі». Перегляд екранізацій (епізодів) творів української літератури, вивчених у 5 класі, та обговорення їх у класі. Створення таблиць, схем, ілюстрацій «Художній образ у творах мистецтва». Створення лепбука «Художні образи творів, які читали в 5 класі. Їх віддзеркалення в різних видах мистецтва». Віртуальна екскурсія у Національний музей літератури України.

Міфи прадавньої України		
Уважно слухає інформацію про міф як найдавнішу форму світогляду, тексти міфів прадавньої України, відомості про письменницю Дару Корній та образи прадавньої міфології в її творчості; ознайомлюється з інтерпретаціями міфів у різних видах мистецтва, зокрема з екранізаціями та мультиплікаційними версіями (за бажанням); висловлює свої міркування про здобутий естетичний досвід; вичерпно відповідає на запитання за змістом нового навчального матеріалу; стисло переказує міфологічні сюжети; розрізняє спільне та відмінне між міфами, казками та легендами; читає виразно тексти міфів; формулює запитання, щоб уточнити розуміння почутої інформації про міфи; розпізнає ознаки космогонічних та антропогонічних міфів, визначає особливості їх побудови; співвідносить зміст сприйнятих текстів міфів прадавньої України з історичним і культурним контекстом; характеризує порушені в міфах проблеми; знаходить у текстах переказів міфів теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку текстів міфів, рекомендованих для текстуального вивчення;	1. Міф як найдавніша форма світогляду людини. Міфи про створення світу (космогонічні). «Сокіл-Род», «Прудуб» (за Сергієм Плачиндою, за вибором учителя). Побудова та символіка космогонічних міфів. ТЛ: міф, види міфів. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до книги «Міфи та легенди давньої України» (художникілюстратор – Валерій Войтович); альбом творчості «Світло Пращурів наших» (художник-ілюстратор – Віктор Крижанівський). МЗ: зарубіжна література – міфи народів світу 2. Міфи про створення людини (антропогонічні). «Білобог і Чорнобог», «Дажбог і Жива» (за Сергієм Плачиндою, за вибором учителя). Особливості міфів прадавньої України, пов'язаність їх із давніми заняттями людей, із хліборобством. Протистояння добра і зла у міфах. Їх відмінність від казок і легенд. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до книги «Міфи та легенди давньої України» (художникілюстратор – Валерій Войтович); <i>скульптура</i> – Віктор Комісаров «Боги Давньої Русі». 3. Дара Корній. «Лісовик», «Водяник», «Польовик» (із книги «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи»). Коротко про письменницю та її твори для дітей. Химерний світ чарівних істот	Виразне читання міфів (уголос ланцюжком, в особах). Усний стислий, вибірковий переказ здобутої навчальної інформації. Створення порівняльних таблиць «Міф і казка», «Міф і легенда». Аналітико-синтетична робота над текстом міфів: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Прогнозування подій у міфах за заголовком, за ілюстрацією, за уривком. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації, зокрема і з використанням комп'ютерних програм, щодо дослідження особливостей космогонічних та антропогонічних міфів, символіки міфів прадавньої України. Створення власного медійного продукту (медіатекст, комп'ютерна презентація, мультфільм, відеоролик тощо) на основі прочитаних міфів. Складання власних міфів різних видів. Самостійний добір текстів міфів у бібліотеках і на рекомендованих учителем інтернет-сайтах. Проектна робота «Укладання ілюстрованого словничка чарівних істот праукраїнської міфології».

визначає символіку міфів прадавньої України; характеризує міфічних персонажів, їх поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним, своє ставлення до зображених у тексті міфів персонажів, подій, ситуацій, явищ тощо; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого матеріалу про давні українські міфи як відображення прадавньої міфології, звичаїв та обрядів українців; символіку та особливості міфів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; представляє текстову інформацію із текстів міфів прадавньої України, використовуючи різні способи і засоби візуалізації їх змісту; створює за мотивами прочитаних міфів прадавньої України письмові творчі роботи різних жанрів; власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик, тощо)	праукраїнської міфології. Відображення прадавньої міфології, звичаїв та обрядів українців (<i>один-два твори за вибором учителя</i>).. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до книги «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи» (художниця-ілюстраторка – Ангеліна Канкава). ПЧ. Сергій Плачинда «Міфи і легенди Давньої України». Дара Корній «Зворотний бік світла». Валерій Войтович «Міфи та легенди давньої України».	
Народні пісні. Календарно-обрядові пісні		

Уважно слухає народні обрядові пісні та інформацію про них як найдавніший вид усної народної поетичної творчості; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутої інформації; розповідає про власні емоції, почуття від почутих різних народних обрядових пісень читає виразно українські колядки, щедрівки, весняні й літні обрядові пісні; співвідносить зміст народних обрядових пісень з культурним контекстом; формулює тему та основну думку календарно-обрядових пісень; розпізнає основні теоретиколітературні поняття програмової навчальної теми та використовує окремі з них; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу народних обрядових пісень; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані календарно-обрядовими піснями; розкриває актуальність народних обрядових пісень та їх різновидів у контексті викликів сучасності та власних життєвих потреб; створює за мотивами народних обрядових пісень письмові творчі роботи різних жанрів; власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик, тощо); відтворює окремі художні засоби народних обрядових пісень для втілення власних творчих намірів.	1. Народні календарно-обрядові пісні, їх різновиди. Зимова обрядовість українців. Українські колядки й щедрівки, їх зміст і значення. «Нова радість стала» (давні й нові варіанти), «Щедрик, щедрик, щедрівочка...». ТЛ: <i>Календарно-обрядові пісні та їх види.</i> МК: <i>музичне мистецтво</i> – Микола Леонтович «Щедрик»; <i>образотворче мистецтво</i> – Микола Пимоненко «Колядки», Іван Горобчук «Колядки», «Вертеп», «Різдво», Олег Шупляк «Різдвяний дідух», Ігор Роп'яник «Колядники йдуть», Вікторія Проців «Свята вечеря», «Коляда». МЗ: іноземна мова – календарно обрядові пісні у фольклорі народу, мова якого вивчається. Весняні й літні обрядові пісні. Веснянки. Закликання весни, символічне значення відновлення природи. Народні ігри, що супроводжувались піснями. «Благослови, мати, весну закликати», «Кривий танець». Купальські пісні, їх походження, тематика. «Купайло, Купайло, де ти зимувало?», «А де наше Купайло стояло» (дві пісні за вибором учителя). Художні особливості календарно-обрядових пісень. ТЛ: <i>рефрен, анафора.</i> МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Костянтин Трутовський «Одягають вінок», Сергій Васильківський «Весна в Україні», Микола Реріх «Весна священна», Вітольд Прушковський «Русалки»; <i>музичне</i>	Виразне читання календарно-обрядових пісень, зокрема напам'ять. Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій, згаданих у календарнообрядових піснях. Створення власного медіатексту на основі усної народнопоетичної творчості. Дослідницька робота (аналіз календарнообрядових пісень). Створення власного медійного продукту (медіатекст, комп'ютерна презентація, мультфільм, відеоролик тощо) за мотивами народних обрядових пісень. Проєктна робота «Збірка календарнообрядових пісень мого краю».

	<i>мистецтво</i> – Микола Леонтович «Ой гори, ой світи» (з опери «На Русалчин Великдень»). Для вивчення напам'ять: дві пісні за вибором учителя. ПЧ. Русальні пісні «Сиділа русалка на білій березі». 2. Жниварські пісні «Там у полі криниченька».	
Мудрість байки		
Уважно слухає байки та короткі повідомлення про їх авторів, інформацію про художні особливості жанру байки; ознайомлюється з інтерпретаціями байок у різних видах мистецтва, зокрема з їх анімаційними версіями (за бажанням); висловлює свої міркування про здобутий естетичний досвід; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; розрізняє ознаки жанру байки, особливості її побудови, розуміє її сатиричний характер, алегоричний зміст; читає виразно байки, зокрема напам'ять; характеризує порушені в байках проблеми; знаходить у текстах байок теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку байок, рекомендованих для текстуального вивчення; характеризує персонажів байок, їхню поведінку та	1. Григорій Сковорода. «Бджола і Шершень». Замальовка життєпису письменника. Повчальний характер і художні особливості байки. Ідея спорідненої праці в ній. Алегоричні образи Бджоли і Шершня. ТЛ: <i>байка</i> (повторення), <i>гумор</i> (повторення), <i>сатира</i>. МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Карпо Трохименко «Григорій Сковорода серед народу», Опанас Заливаха «Григорій Сковорода», ілюстрації до байки «Бджола і шершень» (художниця-ілюстраторка – Анна Сезон); <i>скульптура</i> – Іван Кавалерідзе пам'ятники Григорію Сковороді (м. Київ, м. Харків, м. Лохвиця Полтавської обл.). ТЛ: <i>мораль байки</i>. МЗ: зарубіжні літератури, літератури національних меншин – байка в зарубіжних літературах. 2. Леонід Глібов. «Вовк і кіт», «Зозуля і півень» (один твір за вибором учителя).	Виразне читання байок у ролях, зокрема напам'ять. Інсценізація байок. Аналітико-синтетична робота над текстом байок: визначення теми, основної думки, особливості структури. Характеристика героїв. Віртуальна екскурсія до Меморіального музею Г. С. Сковороди (Переяславський колегіум) (м. Переяслав Київської обл.).

вчинки; проводить паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в байках, і власним життєвим досвідом для формування базових морально-етичних норм; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу байок про їх фольклорну основу, викривальний зміст і повчальний характер, художні особливості, композиційні елементи та морально-етичне спрямування змісту творів; створює за мотивами прочитаних казок письмові творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку, відеоролик тощо); збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності байок.	Розповідь про видатного українського байкаря. Викривальна й повчальна спрямованість байок письменника. Композиційні елементи та виховна спрямованість байок Л. Глібова. ТЛ: алегорія. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки вибраних творів Леоніда Глібова «Цяцькований осел» (художник-ілюстратор – Амброз Жуковський). 3. Микита Годованець. «Голуб і Лелека». Коротко про письменника. Тема патріотизму в байці. Діалоги персонажів та їх роль у розкритті алегоричного змісту твору. Для вивчення напам'ять: одна байка за вибором учителя. ПЧ. Євген Гребінка «Лебідь і гуси». Олена Пчілка «Поет», «Дрібненькі грушки». Володимир Сосюра «Магнат». Петро Гришко «Потерпілий кіт». Аркадій Музичук «Рік хвоста». Микола Білокопитов «Кря-ко-ко».	
Ліричні послання Україні		

Уважно слухає громадянську лірику; коротку інформацію про авторів її авторів; навчальний матеріал про жанрово-композиційні та художні особливості творів, що вивчаються текстуально; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; розповідає про власний емоційний стан під час сприймання поезії, що вивчається; читає виразно громадянську лірику, зокрема напам'ять; співвідносить зміст поетичних творів із історичним і культурним контекстом; характеризує порушені в громадянській ліриці проблеми; знаходить у текстах ліричних творів теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює мотиви поезії, що вивчається; розкриває її символічний зміст; характеризує образ ліричного героя поезії, що вивчається, аргументує власну оцінку поезії, наводячи доречні цитати із творів формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу громадянської лірики вираження почуття патріотизму та прагнення народу до свободи, утвердження справедливості, збереження національної пам'яті; створює за мотивами вивченої поезії творчі роботи різних жанрів, власний медійний продукт	1. Павло Чубинський. Національний гімн України «Ще не вмерла Україна...». «Я поклявся перед народом...». Історія створення гімну як символу держави, розповідь про його автора. Вираження у гімні (славні) патріотизму та прагнення народу до свободи, утвердження справедливості. ТЛ: <i>Громадянська лірика. Гімн. (славень).</i> МК: архітектура – Олексій Пергаменщик, пам'ятник Павлу Чубинському (м. Бориспіль Київської обл.). 2. Тарас Шевченко. «<i>І досі сниться: під горою...</i>». Розповідь про останні роки поета на засланні. Візуалізований образ України у вірші. Пейзажні картини українського села. ТЛ: <i>ліричний герой</i> (поглиблення поняття). МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Володимир Орловський «Вечір над річкою», Архип Куїнджі «Вечір на Україні», Йосип Крачковський «Український вечір», Микола Сергіїв «Яблуні в цвіту»; <i>музичне мистецтво</i> – «І досі сниться під горою» (слова – Тарас Шевченко, музика – Лесь Тельнюк). 3. Іван Франко. «<i>Розвивайся ти, високий дубе...</i>». Розповідь про поетичну творчість Івана Франка, її джерела. Мрії автора про свободу й незалежність України. Символічний зміст	Виразне читання ліричних послань Україні (зокрема напам'ять). Запис власних міркувань, оформлення їх у вигляді медійного продукту. Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій авторів патріотичної лірики. Створення власного медіатексту на основі прочитаних ліричних послань Україні. Дослідницька робота (аналіз ліричних творів) «Засоби художньої виразності поезії: епітет, порівняння, метафора». Самостійний добір громадянської лірики і наведення аргументів щодо такого вибору у вигляді усного повідомлення, анімаційних презентацій тощо). Віртуальна екскурсія в музей Івана Франка. Характеристика образу ліричного героя. Створення порівняльної таблиці «Епічне і ліричне в поемі»

(відеоролик тощо); збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності вивченої поезії	вірша, художні особливості, зв'язок із фольклором. МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Олексій Шовкуненко «Дубовий гай»; <i>музичне мистецтво</i> – українська народна пісня «Ой, розвивайся та сухий дубе». 4. Микола Вороний. «Євшан-зілля». Коротко про письменника. Літописна основа поеми. Символ євшану. Краса природи рідного краю. Тема національної пам'яті. Роль слова, пісні, історії в житті людини. Поєднання епічних і ліричних рис у поемі «Євшан-зілля». ТЛ: <i>Ліро-епічний твір. Поема. Ліричний відступ.</i> МК: <i>образотворче мистецтво</i> – Архип Куїнджі «Степ», <i>музика</i> – «Євшан зілля» (слова – Валерій Мельник, <i>музика</i> – Роман Бікєєв). 5. Михайло Ткач. «Моя Україна». Коротко про письменника, його пісенну лірику. Символічне втілення образу Батьківщини у пісні «Моя Україна». Мотив патріотизму через єднання людини з рідною природою. ТЛ: <i>композиція ліричного твору.</i> МК: <i>музичне мистецтво</i> – «Моя Україна» (вірші – Михайло Ткач, композитор – Ігор Поклад). МЗ: композиція в музичних творах і творах образотворчого мистецтва (<i>музичне мистецтво, образотворче мистецтво</i>).	

	6. Дмитро Кремінь. <i>«Літа мої і зими...»</i> (уривок із вірша «Книга Буття чи Батія»). Коротко про письменника. Патріотичні мотиви, спадкоємність поколінь, відображена в рідній мові. МК: ілюстрації до книги Д. Креміня «Скіфське золото» (художник-ілюстратор – Юрій Гуменний). МЗ: історія України – відгомін історичних подій у художніх творах. <i>Для вивчення напам'ять: дві поезії за вибором учителя.</i> ПЧ. Олександр Кониський, Микола Лисенко «Молитва за Україну». Номан Челебіджіхан Національний гімн кримських татар. Степан Чарнецький «Ой, у лузі червона калина похилилася». Спиридон Черкасенко «Дві матері», «Рідний край». Уляна Кравченко «Думка». Олександр Олесь «Половці і Отрок», «Пісня» (зі збірки «Княжа Україна») Василь Симоненко «Я закоханий палко, без міри». Леонід Полтава «Абетка з історії України: бо корінням у рідній землі». Володимир Даник «Починаймося з рідної мови».	
Різдвяні дива		

Уважно слухає різдвяні оповідання (казки, повісті-казки); коротку інформацію про їх авторів; навчальний матеріал про особливості жанру різдвяного оповідання (казки, повісті-казки); ознайомлюється з інтерпретаціями різдвяних оповідань (казок, повістей-казок) у різних видах мистецтва, зокрема з їх анімаційними та кіноверсіями (за бажанням); висловлює свої міркування про здобутий естетичний досвід; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; стисло переказує зміст різдвяних оповідань (казок, повістей-казок), рекомендованих для текстуального вивчення; унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, використовуючи доречні цитати з тексту різдвяних оповідань (казок, повістей-казок) для увиразнення власних поглядів щодо різдвяної урочистості, святковості, утвердження християнських цінностей та гуманістичних ідеалів у творах; читає виразно художні твори; характеризує порушені в творах проблеми: шанобливого ставлення до різдвяних традицій, утвердження християнських цінностей	1. Ігор Калинець. «Вертеп маленького хлопчика». Розповідь про долю письменника. Атмосфера різдвяної урочистості, святковості, протиставлення її сумним спогадам героя про батьків, які змушені зустрічати Різдво далеко від сина. Чарівні перетворення головного героя в основі сюжету казки. ТЛ: <i>оповідання</i> (поглиблення поняття), <i>різдвяне оповідання, художня деталь, персоніфікація</i> (поглиблення поняття). МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки «Казки зі Львова» (художниці-ілюстраторки – Ірина Балдіна, Олена Шаховська). 2. Богдана Матіяш. «Єва і білосніжна квітка лілій». Коротко про письменницю. Характер Єви, її дивовижні здібності. Незвичайні перетворення напередодні Різдва. Тема добра, милосердя та винагороди за них. Ідея різдвяної казки. ТЛ: <i>різдвяна казка, різдвяна повість-казка</i>. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки Богдани Матіяш. «Казки Різдва» (художник-ілюстратор – Володимир Штанко). МЗ: зарубіжна література – різдвяне оповідання (різдвяна повість) у творчості зарубіжних письменників.	Виразне читання творів (уголос ланцюжком, в особах). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо). Бесіда за запитаннями. Перегляд інтерпретацій різдвяних оповідань у різних жанрах мистецтва та створення власного медійного продукту (медіатекст, комп'ютерна презентація, мультфільм, відеоролик тощо) на тему Різдва в літературі. Аналітико-синтетична робота над текстом творів: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання плану твору (цитатного, простого чи складного). Порівняльна характеристика героїв творів. Робота з цитатним матеріалом. Прогнозування подій у різдвяних оповіданнях. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних різдвяних оповідань. Самостійний добір та презентація різдвяних оповідань у бібліотеках, на рекомендованих учителем інтернетсайтах. Проектна робота «Різдво із улюбленою книжкою».

добра, милосердя та гуманізму; знаходить у текстах художніх творів теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку різдвяних оповідань (казок, повістей-казок), рекомендованих для текстуального вивчення; виокремлює в художніх текстах мікротеми; характеризує персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів щодо художнього відображення атмосфери різдвяної урочистості, святковості, поєднання реальних і дивовижних подій, відтворення світу людини й природи, розкриття внутрішнього світу героїв; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів про неповторний світ дитинства; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; творчо опрацьовує прочитані художні твори, у разі потреби змінюючи

3. **Олександр Гаврош. «Різдвяна історія ослика Хвостика»** (скорочено).

Коротко про письменника. Незвичайні пригоди ослика як шлях до мрії. Основні події й дива в різдвяній повісті. Характеристика образів повісті-казки. Яскравість і колоритність персонажів. Художні деталі у творі.

МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті Олександра Гавроша «Різдвяна історія ослика Хвостика» (художниця-ілюстраторка – Світлана Сова).

МЗ: зарубіжна література – Чарльз Діккенс «Різдвяна пісня в прозі»; іноземна мова – різдвяні пісні у фольклорі народу, мова якого вивчається.

МК: (до розділу «Різдвяні дива»): *образотворче мистецтво* – Олег Шупляк «Різдвяний дідух», Юрій Пацан «Ніч на Різдво», «Різдвяний вечір» Різдвяна ніч», Різдво на Україні»; *музичне мистецтво* – Микола Лисенко, опера «Різдвяна ніч»; Микола Римський-Корсаков, опера «Ніч перед Різдвом»; анімація – мультфільм «Різдвяна казка» (режисер – Анатолій Трифонов).

ПЧ: Микола Гоголь «Ніч перед Різдвом» (зі збірки «Вечори на хуторі поблизу Диканьки»).

Олена Пчілка «Сосонка».

Михайло Коцюбинський «Ялинка». Богдан Лепкий «Святий вечір» (із книжки «Казка

персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів тощо; створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів; відтворює окремі художні засоби з різдвяних оповідань (казок, повістей-казок) для втілення власних творчих намірів.	мояго життя»). Надія Гуменюк «Роденія або подорож за веселку». Богдана Матіяш «Казки Різдва». Анастасія Нікуліна «Найбільша снігова пригода».	
Література рідного краю		

Уважно слухає художні твори літератури рідного краю; інформацію про життя та творчість їх авторів; розповідає про власний емоційний стан під час ознайомлення з творами; читає виразно художні твори письменників рідного краю, зокрема лірику напам'ять; характеризує порушені в літературних творах проблеми; формулює тему та основну думку творів; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу літератури рідного краю; обирає для самостійного ознайомлення твори літератури рідного краю і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт і творчі роботи різних жанрів; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності прочитаної художньої літератури письменників-земляків.	Художні твори літератури рідного краю (за вибором учителя). Ознайомлення із доступними для сприйняття й спорідненими тематично з вивченими в I семестрі літературними творами письменників-земляків.	Виразне читання художніх творів літератури рідного краю (уголос ланцюжком, в особах, напам'ять тощо). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів літератури рідного краю: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Робота з цитатним матеріалом. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема й із використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних художніх творів літератури рідного краю. Рольова гра «Напиши листа (зокрема електронного) письменнику-земляку». Самостійний добір художніх творів літератури рідного краю у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Редагування сторінки у Вікіпедії про письменника/письменницю/земляка/землячку.
Найцікавіше з літературних новинок		

Уважно слухає інформацію про нові художні твори сучасної української літератури; використовує елементи конспектування навчального матеріалу; формулює запитання, щоб уточнити розуміння змісту літературних творів, почутої інформації про них; читає тексти творів сучасної української літератури (оглядово, вибірково тощо); обирає для самостійного ознайомлення твори сучасної української літератури і наводить аргументи щодо свого вибору; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів..	Із сучасної української літератури (твори для читачів-підлітків за вибором учителя та учнів) МК: музичне мистецтво – музика, що слухають герої-ровесники запропонованих художніх творів.	Виразне читання художніх творів сучасної української літератури (уголос ланцюжком, в особах, напам'ять (ліричних)). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів сучасної української літератури: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання плану характеристики героїв художніх творів. Робота з цитатним матеріалом. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Створення візуального медіапродукту до художніх творів сучасної української літератури. Самостійний добір художніх творів сучасної української літератури у домашній, шкільній, міські (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Міні-проектна робота «Художній твір – мій ровесник».
Узагальнення та систематизація вивченого за I семестр		

Розуміє та відтворює навчальний матеріал, зокрема й зміст художніх творів, вивчених у I семестрі аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом; обстоює власну позицію щодо проблем порушених у вивчених художніх творах; пояснює теоретико-літературні поняття, здобуті в процесі опрацювання програмового матеріалу в I семестрі; співвідносить зміст вивчених художніх творів із історичним і культурним контекстом; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу вивчених художніх текстів; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.	Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення за темами, що вивчались упродовж I семестру, їх систематизація. ТЛ: повторення вивчених протягом I семестру теоретико-літературних понять.	Виразне читання художніх творів, зокрема напам'ять. Тестові завдання із відкритими та закритими відповідями із використанням вебресурсів. Інтерпретація художніх творів. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації щодо художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема і з використанням комп'ютерних програм. Трактування теоретико-літературних понять, вивчених у I семестрі, наведення прикладів. Рольова гра «Цю прочитану книгу я візьму із собою на зимові канікули».
II семестр		
Романтика пригод і фантастики		
Уважно слухає пригодницькофантастичні твори, коротку інформацію про їх авторів; навчальний матеріал про різновиди пригодницько-фантастичних творів і їх художні особливості; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення;	1. Леся Воронина. «Таємне товариство боягузів, або засіб від переляку № 9» (скорочено). Коротко про письменницю. Будні сучасних школярів у повісті. Основні події та пригоди. Фантастичне у творі. Тонкий гумор у змалюванні неймовірних перетворень. Характери	Виразне читання художніх пригодницьких і фантастичних творів (уголос ланцюжком, в особах). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх пригодницьких і фантастичних творів. Бесіда за запитаннями.

стисло переказує зміст пригодницько-фантастичних творів, рекомендованих для текстуального вивчення; використовує елементи конспектування унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; читає виразно пригодницько-фантастичні твори, рекомендовані для текстуального вивчення; характеризує порушені в пригодницько-фантастичних творах проблеми; знаходить у текстах художніх творів теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку пригодницько-фантастичних творів, рекомендованих для текстуального вивчення; виокремлює в художніх текстах мікротеми; характеризує персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними пригодницько-фантастичними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо;	персонажів та засоби їх творення. Головний герой твору Клим Джура, його дорослішання. Роль сім'ї у формуванні життєвих переконань людини. Стосунки між різними поколіннями в родині. ТЛ: <i>повість як жанр літератури</i> (поглиблення поняття), <i>жанрові форми повісті, пригодницька науково-фантастична повість.</i> МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті «Таємне товариство боягузів, або засіб від переляку № 9» (художники-ілюстратори – Володимир Штанко, Сергій Храпов). МЗ: зарубіжна література – пригодницько-фантастичні твори зарубіжних письменників. 2. Володимир Арєнєв. «Сапієнси» (скорочено). Коротко про письменника-фантаста. Зображення буднів Школи зореплавання. Пригоди друзів Сашка Ненарока й Мишка Неборака. Проблема дружби й обов'язку. Образи дорослих космонавтів зорельота і вчителів. Мудрість і виваженість вчинків наставників, готовність до самопожертви. Науково-фантастичні елементи, яскраві картини майбутнього у повісті. Науковий шлях до розкриття таємниць буття Всесвіту і людини в ньому. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до роману Володимира Арєнєва «Сапієнси» (художниця-ілюстраторка – Ліна Квітка).	Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій як авторів, так і героїв художніх творів, із використанням цитат. Аналітико-синтетична робота над текстом художнього пригодницькофантастичного твору: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Складання схеми/таблиці «Романтика пригод і фантастики у творі». Створення візуального медіапродукту до прочитаних творів у розділі «Романтика пригод і фантастики». Віртуальний тур замками України. Віртуальна екскурсія Національним музеєм космонавтики ім. С. П. Корольова (м. Житомир). Проектна робота «Літературні пригоди – це круто».

формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу творів щодо художнього відтворення фантастичного і реального у творах, стосунків між різними поколіннями, утвердження гуманістичних цінностей, готовності до самопожертви, прагнення до розкриття таємниць буття Всесвіту і людини в ньому; обирає для самостійного ознайомлення пригодницькофантастичні твори і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів. дотримується засад академічної доброчесності під час онлайнвзаємодії.	З. Неда Неждана. «Зоряна мандрівка». Коротко про письменницю. Неймовірні міжпланетні мандри двох клоунів. Чарівні істоти та роль цих образів у композиції казки-шоу. Добро і зло у п'єсі, групування персонажів. Гуманістичні цінності як шлях до гармонії у Всесвіті. ТЛ: драма як рід літератури, фантастична драма-казка. МК: (до розділу): <i>образотворче мистецтво</i> – Павло Кандиба «Астрономи» Картини Роберта Мак Колла на космічну тематику; <i>музичне мистецтво</i> – Дев Хайнс «Звуки космосу». ПЧ. Іван Ющук «Троє на Місяці». Андрій Бачинський «Неймовірні пригоди Остапа і Даринки». Галина і Тарас Микитчаки «Джмеленя і Володарка злиднів». Юрій Ячейкін «Пригоди капітана Небрехи».	
Поетичне бачення світу		

Уважно слухає ліричні твори; коротку інформацію про її авторів; навчальний матеріал про яскраву образність поетичної мови; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого навчального матеріалу; використовує елементи конспектування навчального матеріалу; розповідає про власний емоційний стан під час сприймання ліричних творів; читає виразно поезію, зокрема напам'ять; співвідносить зміст поетичних творів із культурним контекстом; характеризує порушені в ліричних творах проблеми; знаходить у поезії теоретиколітературні поняття, пояснює їх сутність; формулює мотиви поезії, що вивчається текстуально; характеризує образ ліричного героя поетичних творів; аргументує власну оцінку поезії, наводячи доречні цитати; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу ліричних творів про оспівування краси природи, утвердження життєвого оптимізму, художню довершеність поезії; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів; створює за мотивами вивченої поезії творчі роботи різних жанрів; власний медійний продукт (відеоролик тощо); збагачує власне мовлення окремими засобами	1. Леся Українка. «Тиша морська». Розповідь про письменницю та її подорожі до Криму. Художня майстерність зображення мариністичного пейзажу. Настроєва тональність вірша. ТЛ: пейзажна лірика. МК: образотворче мистецтво – Олег Щербаков «Літній день біля моря», Ольга Самчук «Морська тиша»; <i>музика</i> – романс «Тиша морська» (слова – Леся Українки, музика – Валерій Квасневський), Поль Моріа «Симфонія сонця і моря». МК: музичне мистецтво – Фредерік Шопен «Вальс дощу»; образотворче мистецтво – Альфонс Муха «Осінь», Федір Безверхнев «Осінній етюд». 2. Микола Вінграновський. «Даленіє вечір в бабиному літі...», «Димить стерня над синіми ярами», «Вже неминуче буде сніг» (один твір за вибором учителя). Розповідь про поета. Відображення емоційного стану ліричного героя в поезії. Візуальні образи природи та роль словесної палітри кольорів у їх змалюванні. ТЛ: віршовий ритм. МК: образотворче мистецтво – Іван Труш «В обіймах снігу»; Тетяна Яблонська «У садочку». 3. Ліна Костенко. «Осінній день, осінній день, осінній...», «Дощ полив» (один твір за вибором учителя).	Виразне читання ліричних творів (зокрема й напам'ять). Постановка проблемних запитань, пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій авторів лірики. Створення власного медіатексту на основі прочитаних ліричних творів. Дослідницька робота (аналіз ліричних творів) «Засоби художньої виразності поезії». Самостійний добір творів пейзажної лірики і наведення аргументів щодо такого вибору у вигляді усного повідомлення, анімаційних презентацій тощо. Характеристика образу ліричного героя. Віртуальні екскурсії до музею Лесі Українки (м. Київ, Новоград-Волинський Житомирська обл.)

художньої виразності вивчених ліричних творів.	Розповідь про письменницю. Розкриття в поезіях мотиву гармонії людини і природи. Поетичний звукопис у зображенні пейзажів. МК: <i>музичне мистецтво</i> – романс «Осінній день, осінній день, осінній!» (слова – Ліна Костенко, музика – Ольга Богомолець), пісня «Осінній день» (слова – Ліна Костенко, музика – Зоя Слободян); <i>образотворче мистецтво</i> – Олег Щербаков «Осінь». 4. Ірина Жиленко. «Підкова». Розповідь про письменницю, автобіографізм її поезії. Мрії ліричної героїні про здійснення бажань. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до збірки І. Жиленко «Казки буфетного гнома» (художники-ілюстратори – Ніна Коваль, Олександр Коваль) 5. Оксана Радушинська. «Як дивно пахне перший сніг», «Гунають яблука – трави толочать» (один твір за вибором учителя). Біографічна довідка про письменницю. Чуттєві образи картин рідної природи. Художні засоби у поезіях. МК: образотворче мистецтво – Костянтин Степанюк «Перший сніг». Для вивчення напам'ять: <i>дві поезії за вибором учителя.</i> ПЧ. Яків Щоголів «Косарі».	

	Іван Франко «Дрімають села», «Розвивайся лозо, борзо», «Червона калино». Леся Українка «Мрії», «Як дитиною, бувало...». Максим Рильський «Доц» («Благодатний, довгожданий...»), «Осінь-маляр із палітрою пишною...». Ігор Калинець «Стежечка», «Блискавка», «Веселка», «Криничка», «Дим» (зі збірки «Дивосвіт».) Ганна Чубач. «Зустріч з літом», «Трава дитинства». Ірина Жиленко «Жар-птиця». Анатолій Мойсієнко «Весна», «Випурхнули грози», «Вітер», «Хвиля».	
Дитинство видатних українців		

Уважно слухає художні твори про дитинство видатних українців; коротку інформацію про їх авторів; стисло переказує зміст художніх творів, рекомендованих для текстуального вивчення; використовує елементи конспектування; унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; виявляє взаємозв'язок змісту творів про дитинство видатних українців із власними потребами для особистісного розвитку; характеризує порушені в творах проблеми: становлення особистості, прагнення до здійснення мрії, розвитку таланту, морального вибору; знаходить у текстах художніх творів про дитинство видатних українців теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку творів про дитинство видатних українців, рекомендованих для текстуального вивчення; характеризує емоційний стан персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані	Марина Павленко. «Янголи для Павлуся Тичини», «Небезпечні польоти Василька Симоненка» (Із книги «Райдуга в решеті. Про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко») (один–два твори за вибором учителя). Розповідь про письменницю. Світ дитинства талановитої особистості в художньо-біографічних оповіданнях. Становлення головного героя в процесі дорослішання. Характеристика образів персонажів. ТЛ. Художньо-біографічні твори. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до книги «Райдуга в решеті. Про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко» (художник-ілюстратор Марина Павленко). ПЧ. Оксана Іваненко «Тарасові шляхи» (Розділ «Чорний шлях»). Євген Білоусов «Лесина пісня». Олександр Дерманський «Дитинство без олівців» (про Волта Діснея)». Оксана Луцківська «Таємниці натураліста. Дитинство Чарльза Дарвіна». Олександр та Наталя Шевченки «Король Фредді (Про Фредді Мерк'юрі)». Олександр Гаврош «Останній в'язень. (Дитинство Адальберта Ерделі)». Ірина Костюченко Серія «Видатні особистості. Біографічні нариси для дітей».	Виразне читання художніх творів про дитинство видатних українців (уголос ланцюжком, в особах). Бесіда за запитаннями. Постановка проблемних запитань пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій як авторів, так і героїв художніх творів. Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх творів. Аналітико-синтетична робота над текстом художнього твору: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Створення візуального медіапродукту до прочитаних творів. Проектна робота «Один день із дитячих років видатного українця» (комп'ютерна презентація, лепбук, анімаційний мультфільм, відеоролик тощо).

прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; обирає для самостійного ознайомлення твори про дитинство видатних українців і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів.		

Гумор і сатира		
Уважно слухає гумористичні та сатиричні художні твори; коротку інформацію про їх авторів; вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення; читає виразно програмові художні твори; характеризує порушені в гумористичних і сатиричних творах проблеми знаходить у текстах гумористичних і сатиричних художніх творів теоретико-літературні поняття, пояснює їх сутність; формулює тему та основну думку гумористичних і сатиричних творів, рекомендованих для текстуального вивчення; характеризує емоційний стан персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність проводить паралелі між образами і ситуаціями, зображеними в гумористичних і сатиричних творах, і власним життєвим досвідом для формування базових морально-етичних норм; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаними творами, своє ставлення до зображених у них людей, подій, ситуацій, явищ тощо; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних гумористичних і сатиричних творів; представляє текст прочитаних художніх творів,	1. Остап Вишня. «Як ми колись учились», «Перший диктант» (один твір за вибором учителя). Замальовка життєвого шляху письменника. Тонкий ліризм і гумористичне зображення дитинства. Автобіографізм гумористичних творів. Особливості жанру усмішки. ТЛ: гумор (повторення), усмішка. МК: анімація – мультфільм «Парасолька на полюванні» (режисер – Тадеуш Павленко), мультфільм «Зенітка» (режисер – Ірина Гурвич). МЗ: зарубіжна література – гумор та сатира у творах зарубіжних письменників. 2. Олександр Виженко. «Небилиця», «Велике Цабе» (один твір за вибором учителя). Розповідь про письменника. Доброзичлива іронія в гуморесках про сучасне життя. ТЛ: Гумореска. 3. Іван Андрусяк. «28 днів із життя Бурундука» (скорочено). Коротко про письменника. Захопливі шкільні пригоди Івася Бондарука. Тема дорослішання в повісті: досвід самостійного мислення, прийняття власних рішень, відповідальності за їхні наслідки. Морально-етична проблематика: повість про самопізнання та вибір справжніх цінностей. Риси гумору. Засоби змалювання фантастичного. Казкові мотиви у сучасному сюжеті.	Виразне читання гумористичних та сатиричних художніх творів (уголос ланцюжком, в особах). Бесіда за запитаннями. Постановка проблемних запитань, пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій як авторів, так і героїв художніх творів. Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з героїв тощо) художніх творів. Аналітико-синтетична робота над текстом художнього твору: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Створення візуального медіапродукту до прочитаних творів. Проектна робота «Літературний герой, який тебе розвеселить» (кінцевий продукт – комп'ютерна презентація, лепбук, анімаційний мультфільм, відеоролик тощо)

використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту створює власний медійний продукт (мультфільм, відеоролик тощо) та /або письмові творчі роботи різних жанрів за мотивами прочитаного; відтворює окремі художні засоби із вивчених творів для втілення власних творчих намірів	ТЛ: Жанри гумористичних творів: гумористична повість. МК: образотворче мистецтво – ілюстрації до повісті І. Андрусяка «28 днів із життя Бурундука» (художниця-ілюстраторка – Ганна Осадко). ПЧ. Павло Глазовий «Кухлик», «Найважча роль». Борис Комар «Диваки». Олег Черногуз «Веселі поради», «Як вибирати ім'я».	
Література рідного краю		
Уважно слухає художні твори літератури рідного краю; інформацію про життя та творчість їх авторів; унаочнює та візуалізує почуте повідомлення (самостійно або з допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці, тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; розповідає про власний емоційний стан під час ознайомлення з творами; читає виразно художні твори рідного краю, зокрема лірику напам'ять; характеризує порушені в літературних творах проблеми; формулює тему та основну думку творів; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу літератури рідного краю; обирає для самостійного ознайомлення твори літератури	Художні твори літератури рідного краю (за вибором учителя). Ознайомлення із доступними для сприйняття й спорідненими тематично із вивченими в II семестрі літературними творами письменниківземляків.	Виразне читання художніх творів літератури рідного краю (уголос ланцюжком, в особах, напам'ять тощо). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково, від імені одного з персонажів тощо). Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів літератури рідного краю: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Робота з цитатним матеріалом. Створення графічних і візуальних засобів передачі інформації художніх творів (перебіг подій, розрізнення персонажів, установлення зв'язків між ними тощо), зокрема й із використанням комп'ютерних програм. Створення власного медіатексту на основі прочитаних художніх творів літератури рідного краю.

рідного краю і наводить аргументи щодо свого вибору; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів; створює за мотивами прочитаного власний медійний продукт і творчі роботи різних жанрів; створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах щодо художньої вартісності творів літератури рідного краю дотримується засад академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії; збагачує власне мовлення окремими засобами художньої виразності прочитаної художньої літератури письменників-земляків.		Рольова гра «Напиши листа (зокрема електронного) письменнику-земляку». Самостійний добір художніх творів літератури рідного краю у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Робота в творчих групах «Цього письменника рідного краю я знаю, бо читав/читала його твори». Редагування сторінки у Вікіпедії про письменника/письменницю-земляка/землячку.
Найцікавіше з літературних новинок		

Уважно слухає інформацію про нові художні твори сучасної української літератури; використовує елементи конспектування навчального матеріалу; формулює запитання, щоб уточнити розуміння змісту літературних творів, почутої інформації про них; читає тексти творів сучасної української літератури (оглядово, вибірково тощо); обирає для самостійного ознайомлення твори сучасної української літератури і наводить аргументи щодо свого вибору; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.	Із сучасної української літератури (твори для читачів-підлітків за вибором учителя та учнів). МК: музичне мистецтво – музика, що слухають герої-ровесники запропонованих художніх творів.	Виразне читання художніх творів сучасної української літератури (уголос ланцюжком, в особах, напам'ять). Переказ (близько до тексту, стисло, вибірково тощо). Креативне оформлення конспектів навчального матеріалу. Бесіда за запитаннями. Аналітико-синтетична робота над текстом художніх творів сучасної української літератури: визначення теми, основної думки, елементів композиції і сюжету. Самостійний добір художніх творів сучасної української літератури у домашній, шкільній, міській (сільській) бібліотеках і на рекомендованих учителем (та під його керівництвом) інтернет-сайтах. Редагування сторінки у Вікіпедії про вивчені сучасні твори художньої літератури та їх авторів. Проектна робота «Створення та презентація лепбука на тему «Сучасні твори для дітей».
Узагальнення та систематизація вивченого за II семестр		

Розуміє та відтворює навчальний матеріал, зокрема й зміст художніх творів, вивчених у II семестрі; аргументовано зіставляє почуте із життєвим досвідом; обстоює власну позицію щодо проблем порушених у вивчених художніх творах; пояснює теоретико-літературні поняття, здобуті в процесі опрацювання програмового матеріалу в II семестрі; співвідносить зміст вивчених художніх творів із історичним і культурним контекстом; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу вивчених художніх текстів; описує свої літературні вподобання, наводячи приклади із прочитаних творів; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів.	Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення за темами, що вивчались упродовж семестру, їх систематизація. ТЛ: Повторення вивчених протягом II семестру теоретико-літературних понять.	Виразне читання художніх творів, зокрема й напам'ять. Постановка проблемних запитань, пов'язаних із вирішенням життєвих ситуацій як авторів, так і героїв вивчених художніх творів. Тестові завдання із відкритими та закритими відповідями із використанням вебресурсів. Інтерпретація художніх творів у різних видах мистецтва. Трактування теоретико-літературних понять, вивчених у II семестрі, наведення прикладів. Укладання рекомендаційних списків улюблених прочитаних книг; проведення засідання читацького клубу «Коло книжки», «Книжка, що мене вразила» тощо.

Міністерство освіти і науки України

«Музичне мистецтво. 5-6 класи»

для закладів загальної середньої освіти

(автор Кондратова Л. Г)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Освітня галузь «Мистецтво»

Вимоги щодо обов'язкових результатів навчання, які забезпечує вивчення курсу «Музичне мистецтво».

I. Метою мистецької освітньої галузі є цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.

II. Компетентнісний потенціал мистецької освітньої галузі

1. Вільне володіння державною мовою.

Уміння: грамотно висловлювати українською мовою в усній чи письмовій формі свої враження від мистецтва; чітко формулювати судження, міркування; дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел; ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб; шукати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання й пізнання нового та отримання задоволення.

Ставлення: усвідомлення національної ідентичності через українське і світове мистецтво; цінування української мови як основи національного мистецтва (літератури, театру, кіно тощо); готовність активно користуватися українською мовою під час спілкування на теми мистецтва. *2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами.*

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) мовою.

Уміння: грамотно висловлювати в усній і письмовій формі свої враження від мистецтва; чітко формулювати судження, міркування із застосуванням відповідної лексики; дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел; ділитися творчими ідеями, коментувати та оцінювати власні художні результати і творчість інших осіб; добирати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання й пізнання нового та отримання задоволення.

Ставлення: усвідомлення своєї етнічної самобутності та української національної ідентичності; сприйняття культурного різноманіття світу через мистецтво.

Здатність спілкуватися іноземними мовами.

Уміння: використовувати іншомовні джерела інформації про мистецтво та іншомовну мистецьку термінологію.

Ставлення: шанування культурного різноманіття, усвідомлення широких можливостей у творчій діяльності зі знанням іноземних мов; усвідомлення необхідності популяризації іноземними мовами культурних надбань України.

3. Математична компетентність.

Уміння: застосовувати математичні поняття і категорії як інструменти під час створення художніх робіт; використовувати математичні знання для пояснення художньої виразності творів, логіки, структури художньої форми; аналізувати твори мистецтва та створювати власні художні твори за правилами художньої композиції; здійснювати у разі потреби розрахунки для встановлення пропорцій, відношень між величинами, створення об'ємно-просторових композицій, запису ритму, створення сценічних композицій тощо; створювати сценічні композиції, різноманітні художні продукти із використанням медіаресурсів; актуалізувати за допомогою мистецтва математичні поняття і категорії; вибудовувати логіку презентації власних проєктів.

Ставлення: усвідомлення взаємозв'язків математики і мистецтва як універсальних мов на прикладах творів різних видів мистецтва; усвідомлення взаємозумовленості художньо-образного та математичного мислення у становленні особистості; розуміння впливу художнього пізнання на розвиток математичних здібностей і вмінь.

4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій.

Уміння: спостерігати і відтворювати довкілля в художніх образах засобами різних видів мистецтва; аналізувати роль людини в соціокультурному просторі та її відображення в мистецтві; використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей з урахуванням постійного розвитку інформаційно комунікаційних технологій; застосовувати знання з природничих наук та використовувати природні ресурси для творчості; застосовувати мистецькі знання

і вміння для естетизації навколишнього середовища, розширювати діапазон емоційних переживань через сприйняття довкілля.

Ставлення: сприйняття довкілля і знання з природничих наук як об'єктів для художньо-образної інтерпретації; розуміння естетичних якостей технічних винаходів, усвідомлення взаємовпливу знань природничих наук, техніки, технологій і мистецтва (на прикладі дизайну, ландшафтної архітектури, звукозаписів, сценічних ефектів тощо), художнє осмислення людського досвіду.

5. Інноваційність.

Уміння: виявляти креативність у різних сферах життєтворчості, критично оцінювати та інтерпретувати явища культури з урахуванням взаємодії традицій та інновацій; пропонувати неординарні способи виконання творчих завдань, розвивати критичне мислення щодо власної художньо-творчої діяльності; генерувати і впроваджувати нові мистецькі ідеї у різних сферах життєдіяльності.

Ставлення: відкритість до інновацій і передбачення їхнього позитивного результату, ініціативність щодо участі в мистецьких заходах, творенні нових культурних продуктів; прагнення творчої самореалізації, вираження креативності; відповідальність за особистий і спільний результат у мистецьких проєктах; виявлення прагнення до сталості результату, мультиплікаційності результату; демонстрування впевненості в собі, визначення перспективи діяльності.

6. Екологічна компетентність.

Уміння: використовувати взаємодію “людина — природа” для вираження мистецькими засобами власних емоцій, почуттів, переживань; запобігати негативним впливам інформації на власний емоційний стан; поширювати засобами мистецтва ідеї свідомого споживання. *Ставлення:* усвідомлення необхідності гармонійної взаємодії людини і довкілля; сприйняття довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації, виявлення емоційно-ціннісного ставлення до життєвого простору, сприйняття природи як естетичного об'єкта. *7. Інформаційно-комунікаційна компетентність.*

Уміння: застосовувати цифрові технології для створення, презентації і популяризації художніх образів, мистецьких ідей; визначати художню цінність цифрового контенту; добирати та опрацьовувати художню інформацію у пошуково-дослідницькій і соціокультурній діяльності для пізнання і творення мистецтва; переводити художню інформацію з цифрового формату в нецифровий і навпаки; використовувати інформаційні технології для здобуття мистецької інформації та формування власного мистецького простору; вирізняти маніпулятивну квазімистецьку інформацію, запобігати негативним інформаційно-технологічним впливам на власний культурний розвиток; оцінювати художню якість створеного цифрового продукту. *Ставлення:* усвідомлення естетичного потенціалу цифрових технологій для художньо-творчого самовираження, обробки, поширення мистецьких творів і здійснення віртуальних мистецьких подорожей; розуміння ролі мистецьких засобів у впливі медіатекстів на свідомість людини. *8. Навчання впродовж життя.*

Уміння: визначати власні художні інтереси та потреби, виявляти мобільність у пізнанні мистецьких явищ і процесів; сприяти розвитку інтересу до мистецтва протягом життя; розвивати емоційний інтелект; вибудовувати перспективу художнього самовдосконалення, планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва, самовираження через мистецтво; критично оцінювати та аналізувати результати власної творчої діяльності, раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб; здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію.

Ставлення: усвідомлення власних потреб і досягнень у художньому самовираженні; побудова позитивних векторів власної життєвої стратегії; поглиблення власної мотивації творити, інтелектуально розвиватися, зокрема у процесі художнього пізнання; розуміння місії мистецтва у власному житті та впливу мистецької діяльності на успішну самореалізацію, психологічну стабільність; виявлення готовності до пошуку нових способів художнього пізнання; отримання задоволення від спілкування за допомогою мистецтва в різних культурних середовищах.

9. Громадянські та соціальні компетентності.

Громадянські компетентності.

Уміння: виробляти активну позицію у творенні естетичного середовища; ефективно взаємодіяти для реалізації громадських мистецьких проєктів; критично аналізувати та оцінювати мистецькі явища як засіб впливу на формування громадянського суспільства; брати участь у культурному житті України, бути причетним до соціокультурних, суспільних та історичних процесів.

Ставлення: шанування національної ідентичності через пізнання українського мистецтва у світовому контексті; усвідомлення причетності до соціокультурних, суспільних та історичних процесів; розуміння значення загальнолюдських цінностей; дбайливе ставлення до народних мистецьких традицій рідного краю та виявлення поваги до надбань інших культур; виявлення активної громадянської позиції у збереженні культурного різноманіття, в утвердженні рівності як основи демократії та визнання особливостей різних культур; шанування досягнень українців у мистецькій і науково дослідницькій діяльності.

Соціальні компетентності.

Уміння: визначати роль мистецтва в соціокультурному просторі; оцінювати соціально-економічні результати культурної діяльності; виявляти партнерські якості, солідарність, зацікавлення в спільному розв'язанні соціальних проблем засобами мистецтва; підтримувати громадські проекти в культурній сфері.

Ставлення: розуміння важливості мистецтва для соціального розвитку, виявлення поваги до прав і свобод людини як загальнолюдських цінностей, зокрема до свободи слова і думки, втілених у мистецтві; готовність брати участь у волонтерському русі, зокрема в мистецько-просвітницькій діяльності.

10. Культурна компетентність.

Уміння: орієнтуватися в культурному різноманітті, визначати вияви взаємодії між різними культурами та усвідомлювати їхній внесок у сталий розвиток суспільства; аналізувати способи вираження і передачі ідей у різних культурах за допомогою мистецтва; розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприйняття мистецтва і художньо-творчої діяльності; інтерпретувати, давати естетичну оцінку явищам і об'єктам навколишнього середовища; створювати художні образи засобами різних видів мистецтва; продукувати ідеї та реалізувати їх; відповідально ставитися до інтелектуальної і культурної власності; визначати різні способи художньої комунікації між суб'єктами мистецького діалогу; розуміти значення комунікації в креативних індустріях.

Ставлення: усвідомлення загальнолюдських, естетичних і художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу; виявлення пошани до мистецького надбання українського народу і гордості за нього, поваги і толерантного ставлення до культурного різноманіття регіонів світу; усвідомлення власної ідентичності у світовій культурній спадщині; потреба пропагування національної культури через власну мистецьку діяльність; розуміння необхідності збереження художнього надбання людства; розуміння важливості естетичних чинників у повсякденному житті.

11. Підприємливість та фінансова грамотність.

Уміння: визначати цілі, планувати і досягати їх; виявляти творчу ініціативу і сприяти її реалізації, зокрема через утілення в практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); використовувати в пошуковій діяльності різні джерела інформації; працювати в команді для виконання художньо-творчих завдань з урахуванням основ культурного менеджменту; знаходити мистецькі форми самовираження в креативних індустріях (економічній діяльності); пояснювати на прикладах реалізації мистецьких проєктів, фестивалів, виставок значення інвестицій у культуру; оцінювати практичне втілення мистецьких проєктів; реалізовувати мистецькі проєкти; презентувати власні надбання.

Ставлення: виявлення активності в процесі пізнання мистецтва; усвідомлення важливості творчої діяльності для самореалізації особистості; прагнення участі в мистецьких заходах і подіях; засудження плагіату; виявлення здатності мислити творчо; сприйняття мистецького твору як форми самовираження людини; демонстрування готовності до партнерства у творчому процесі, самостійності та мобільності у творенні ідей та прийнятті рішень; генерування нових ідей та ініціатив, втілення їх у життя для забезпечення власного добробуту і розвитку суспільства.

III. Базові знання

Мистецька грамотність: художня творчість; твір мистецтва; художній образ як категорія мистецтва; види мистецтва; засоби виразності різних видів мистецтва; загальномистецький словник (тема/сюжет, ритм, гармонія, композиція, контраст, форма тощо); жанри мистецтва; художні стилі й напрями; зміст і смисл у творі мистецтва; читання мистецького тексту; народне і професійне мистецтво; автентичність; стилізація; взаємодія/синтез мистецтв; дизайн; новітні технології в мистецтві; медіамистецтво; взаємовплив мистецтва і науки; культурне різноманіття.

Мистецька діяльність: художня ідея та її втілення; креативність; способи творення художніх образів у різних видах мистецтва; виконавство (хор, соло, ансамбль, гра на музичних інструментах, танець; акторська майстерність тощо); творення візуальних/аудіовізуальних образів (малювання, ліплення, просторове проєктування, декоративні техніки/художні ремесла, екранні образи тощо); мистецький проєкт; мистецькі професії; мистецтво і технології (штучний інтелект, робототехніка тощо).

Мистецька комунікація: вплив мистецтва на особистість; діалог у мистецтві; емоційне та раціональне в мистецтві; форми зберігання мистецтва (усна традиція, запис художнього тексту (нотного, хореографічного, літературного тощо), екранізація, аудіо-, фото-, відеофіксація, музейний простір, колекціонування тощо); медіатекст; сучасні способи і засоби художньої комунікації; нові виміри існування мистецьких творів (інтерактивність, мультимедійність, масмедійність, гіпертекст тощо); сучасні комунікаційні та комунікативні технології; джерела інформації про мистецтво.

Освітня мета вивчення курсу «Музичне мистецтво. 5-6 класи»

Метою програми є цілісний різнобічний розвиток успішної особистості учня у процесі формування мистецької грамотності опанування мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації в міжкультурному комунікаційному просторі; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в сфері мистецької діяльності та комунікації; розкриття творчого потенціалу, залучення до культурних мистецьких подій та процесів в Україні.

Досягнення поставленої мети досягається за умови дотримання таких **завдань загальної мистецької освіти:**

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток мистецьких художніх інтересів, естетичних потреб;
- формування системи мистецької грамотності, яка відображає видову, жанрову, стильову специфіку і взаємодію мистецтв; ● розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження в мистецькій діяльності, до здійснення мистецької комунікації;
- розвиток художніх мистецьких здібностей, креативного мислення, творчого потенціалу;
- формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі в соціокультурному житті.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі, які передбачають, що учень:

- опановує різні види, жанри та стилі мистецтва, інтерпретує художні образи, набуває досвіду емоційних переживань, розвиває ціннісне ставлення до мистецтва;
- розвиває художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва;
- пізнає себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами, розвиває емоційний інтелект;
- використовує інформаційне й цифрове середовище у власній творчості та художній мистецькій комунікації.

Для досягнення очікуваних результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі програмою пропонуються такі **види мистецької діяльності:**

Сприймання творів мистецтва

Сприймання та інтерпретація різних видів і жанрів творів музичного мистецтва. Аналіз музичної мови, засобів виразності художніх образів, втілення художньої ідеї в творах, способів творення художніх образів у музичних творах, розпізнавання музичних творів, тембрів голосів та тембрів музичних інструментів на слух тощо. Розпізнавання на слух, зорово базових засобів художньої виразності різних видів і жанрів мистецтва, наведення прикладів творів. Сприймання, інтерпретація та аналіз творів театрального, хореографічного мистецтва, кіномистецтва (в т.ч. мультиплікації), циркового мистецтва як прикладів синтезу мистецтв.

Створення художніх образів у процесі виконавської мистецької діяльності

Виконання пісень

Створення художніх образів у процесі виконання пісень (хором, соло, ансамблем, без супроводу — а капела, з акомпанементом, під фонограму), набуття досвіду здійснення вокальної мелодійної та ритмічної імпровізації.

Музикування

Створення художніх образів у процесі музикування-гри на музичних інструментах (традиційних та/або електронних музичних інструментах), набуття досвіду здійснення інструментальної, ритмічної імпровізації.

Рухи під музику

Створення художніх образів у процесі виконання рухів під музику, набуття досвіду здійснення танцювальної творчості (пластичної імпровізації, пластичного інтонування).

Театралізація, інсценізація, ігрова та проєктна діяльність

Створення художніх образів у процесі інсценізації пісень, в театралізованій творчості, набуття досвіду здійснення театралізованої імпровізації, розвиток акторської майстерності, розвиток творчих здібностей в ігровій діяльності, участь у створенні мистецьких проєктів тощо.

Тематична структура програми курсу «Музичне мистецтво» (5–6 класи)

Адаптаційний цикл базової середньої освіти

5-6 класи

35 годин на рік (1 години на тиждень), з них 4 годин — резервний час.

5 КЛАС

У СВІТІ МИСТЕЦТВА		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу	Види навчальної діяльності
Тема I. Мистецька азбука		
<i>Мистецька грамотність</i> 1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва Пізнає та описує особливості мови різних видів мистецтва, засобів художньої виразності різних видів музичного мистецтва; пояснює та розпізнає засоби художньої виразності різних видів і жанрів музичного мистецтва, розуміє взаємозв'язок різних видів мистецтва. Наводить приклади, порівнює твори, засоби художньої виразності різних видів, жанрів музичного мистецтва; розрізняє засоби виразності музичного мистецтва. Виявляє обізнаність у засобах художньої виразності музичного мистецтва; орієнтується в особливостях різних видів мистецтва рідного краю.	Музична азбука. Музика як вид мистецтва. Музичне мистецтво в колі мистецтв. Різновиди музичного мистецтва. Народне і професійне музичне мистецтво. Засоби художньої виразності музичного мистецтва: звуки (шумові, музичні), мелодія, гармонія, лад, ритм, темп, тембр, діапазон, регістр, динаміка, інтонація тощо. Музичний художній образ. Музична форма. Калейдоскоп художніх образів та музичних форм в інструментальній та вокальній музиці. У світі музичних інструментів. Роль музичних інструментів у створенні художнього образу. Знайомство з видами та жанрами	Оволодіння основами музичної грамотності. Знайомство із засобами художньої виразності музичного мистецтва, видами формами та жанрами музичного мистецтва. Знайомство з музичними інструментами, творчістю композиторів. Знайомство з музикою для дітей, музикою до дитячих кінофільмів, мультфільмів. Оволодіння музичною грамотою (за необхідністю для мистецької діяльності). Участь у бесідах, обговореннях, читання мистецького тексту, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень під керівництвом учителя.

<i>Мистецька діяльність</i> 2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва Сприймає твори мистецтва, інтерпретує твори вербально, залучає невербальні засоби. Виокремлює виразні засоби у творах різних видів мистецтва для пояснення власного враження та висловлює власне ставлення до творів мистецтва. Застосовує у процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію. Пояснює цінності, закладені в художньому творі, та коментує своє ставлення до них. Наводить приклади зв'язків між видами мистецтва, мистецтва з життям. Бере участь у виконавській творчості: співає, зокреманародні пісні та їхні обробки (в хорі/ансамблі/солю), грає на елементарних музичних інструментах. Відтворює характерні особливості сценічного персонажа в мовленні, міміці, пластиці тіла. Імпровізує художніми засобами для реалізації власної мистецької ідеї (вокальна, інструментальна, ритмічна, пластична, театральна імпровізація). Поеднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду. Спостерігає, досліджує довкілля, використовує результати спостережень у мистецькій діяльності: музикування, пластичні рухи, використовує художню літературу для створення власних творів мистецтва, бере участь у проєктній діяльності.	музичного мистецтва на прикладах шедеврів інструментальної та вокальної музики. Музика для дітей. Палітра художніх образів в музичних творах для дітей. Музика в дитячих кінофільмах та мультфільмах. Музика в театрі. Оглядове знайомство з жанрами музичних творів у театрі, кіно, мультіплікації. Зміст і смисл, теми/сюжети творів музичного мистецтва. Знайомство з творчістю композиторів авторів музичних творів. Особливості мистецьких професій, пов'язаних з різноманітними видами музичного мистецтва.
<i>Мистецька комунікація</i> 3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту Оцінює власні мистецькі здобутки та власну творчість; демонструє власні досягнення, презентує результати власної творчості публічно. Взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь у мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів; регулює власний емоційний стан засобами мистецтва; пояснює свої вподобання. Створює мистецький медіатекст у процесі художньої комунікації, поширює простий мистецький медіатекст під керівництвом учителя або інших осіб.	Сприймання, інтерпретація творів мистецтва, здійснення аналізу, інтерпретацій та критичного оцінювання творів мистецтва. Виконання пісень (в тому числі й народних та їхніх обробок) хором, солю, ансамблем, формування навичок і набуття досвіду та здійснення вокальної (мелодійної), інструментальної ритмічної імпровізації. Музикування, створення музичного супроводу, інструментальної ритмічної імпровізації. Виконання пластичних рухів під музику, пластична імпровізація. Театралізована творчість, ігрова діяльність, участь у створенні мистецьких проєктів.

Здійснення мистецької комунікації через пізнання себе у взаємодії з різноманітними мистецькими об'єктами на основі оцінювання власних мистецьких здобутків; розвиток емоційного інтелекту, використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

Тема II. У колі народних та професійних митців

Мистецька грамотність

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва

Пізнає та описує, пояснює та розпізнає засоби художньої виразності народного та професійного музичного мистецтва. Розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального, ігрового тощо); виявляє обізнаність у календарно-обрядових дійствах як прообрази видів мистецтва, особливостях народних пісень і танців, народних музичних інструментів, розпізнає і наводить приклади професійних музичних творів.

Орієнтується в особливостях народного мистецтва рідного краю; орієнтується в особливостях мистецьких професій народного і професійного музичного мистецтва (композитори, виконавці, майстри музичних інструментів тощо).

Народне і професійне мистецтво. Характерні ознаки народного та професійного мистецтва. У колі народних митців. Музичне народне мистецтво як різновид музичного мистецтва. Засоби художньої виразності музичного народного мистецтва, їхня роль у створенні художніх образів.

Види українського фольклору. Українські народні музичні інструменти та їхні майстри. Інструментальна та вокальна народна музика: народна пісня, народний танець, народні інструментальні твори тощо. Народні традиції й обряди. Народний український театр-вертеп. Історія народу в мистецтві. Дитячий музичний фольклор. Зміст і смисл, теми/сюжети творів

Пізнання народного та професійного музичного мистецтва:

Оволодіння засобами художньої виразності, характерними ознаками різних видів і жанрів народного й професійного музичного мистецтва.

Оволодіння музичною грамотою (за необхідністю для мистецької діяльності). Участь у бесідах, обговореннях, читання мистецького тексту, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень під керівництвом учителя.

Мистецька діяльність

2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва

Сприймає, аналізує, інтерпретує та критично оцінює образи в творах музичного народного та професійного мистецтва; інтерпретує вербально і залучає невербальні засоби. Творить різними засобами і способами; обирає способи/засоби творення художніх музичних народних образів; бере участь у виконавській творчості за власним вибором і вподобанням: співає в хорі/ ансамблі/ солістом традиційних та/або електронних музичних інструментів імпровізує, поєднує засоби музики, пластичного інтонаційного ряду.

Естетично перетворює навколишнє середовище: використовує результати спостережень у мистецькій діяльності: музикування, пластичні рухи; пропонує власні ідеї, реалізує їх самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб, зокрема з урахуванням національних традицій, сучасних тенденцій, використанням знань і умінь з інших освітніх галузей, бере участь у проєктній діяльності.

Музичного народного мистецтва. Калейдоскоп жанрів народної вокальної та інструментальної музики. Особливості мистецьких професій народного музичного мистецтва (виконавці, майстри музичних інструментів), форми запису художнього музичного тексту творів музичного народного мистецтва. У ролю професійних митців музичного мистецтва. Характерні риси різних видів музичного мистецтва (вокальної, інструментальної музики). Калейдоскоп жанрів професійної музики (вокальної та інструментальної) на прикладах шедеврів музичного мистецтва. Характерні ознаки та художні образи вокальної та інструментальної музики. Сольний і хоровий спів. Типи голосів. Різновиди вокальних ансамблів та хорових колективів. Різновиди інструментальних ансамблів та оркестрів. Тембри інструментів симфонічного оркестру. Зв'язок народної та професійної музики. Зміст і смисл, теми/сюжети творів професійних митців музичного мистецтва. Творчість композиторів — авторів музичних творів, які вивчаються.

Мистецька комунікація

3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту

Оцінює власні мистецькі здобутки та власну творчість; демонструє власні досягнення, презентує результати власної творчості публічно.

Взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь у мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів; регулює власний емоційний стан засобами мистецтва; пояснює свої вподобання.

Створює мистецький медіатекст у процесі художньої комунікації, поширює простий мистецький медіатекст під керівництвом учителя або інших осіб.

Сприймання, інтерпретація музичних творів народного та професійного мистецтва, аналіз, інтерпретації і критичне оцінювання змісту, тем/сюжетів, особливостей засобів виразності в творах народного та професійного мистецтва.

Сприймання особливостей художніх образів творів, характерних ознак інструментальних, вокальних, фольклорних творів музичного мистецтва.

Виконання народних пісень та їхніх обробок (хором, соло, ансамблем), набуття досвіду здійснення вокальної (мелодійної) та ритмічної імпровізації.

Музикування, створення музичного супроводу, інструментальної ритмічної імпровізації. Виконання пластичних рухів під музику, пластична імпровізація. Театралізована творчість, ігрова діяльність, участь у створенні мистецьких проєктів.

Здійснення мистецької комунікації через пізнання себе у взаємодії з різноманітними мистецькими об'єктами на основі оцінювання власних мистецьких здобутків; розвиток емоційного інтелекту, використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

6 КЛАС

МАНДРІВКА КРАЇНОЮ МИСТЕЦТВ

Очікувані результати навчання

**Пропонований зміст навчального
предмета/ інтегрованого курсу**

Види навчальної діяльності

Тема І. Шляхами українського мистецтва

Мистецька грамотність

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва

Пізнає та описує характерні ознаки різних видів та жанрів українського мистецтва; пояснює та розпізнає засоби художньої виразності різних видів та жанрів українського музичного мистецтва.

Наводить приклади, порівнює твори різних видів та жанрів українського музичного мистецтва; пояснює цінності, закладені в художньому творі, та коментує своє ставлення до них. Виявляє обізнаність у видах і жанрах музичного мистецтва; орієнтується в особливостях різних видів мистецтва та мистецтва рідного краю.

Подорож шляхами українського мистецтва. Знайомство із шедеврами українського музичного мистецтва різних видів і жанрів.

Характерні ознаки українського народного музичного мистецтва.

Народна пісня: калейдоскоп видів, тем, композицій. Історія й побут народу в піснях. Обробки українських народних пісень. Народні пісенні традиції України. Народна пісня в сучасній обробці.

Шляхами хорової музики України. Хоровий спів у народних календарних та побутових обрядах. Хоровий спів у фольклорних колективах.

Шляхами народної української інструментальної музики.

Творчість українських композиторів: традиції, новаторства, композиторські школи.

Шедеври української професійної інструментальної музики в різновидах образів і жанрів (фортепіанна, камерно-інструментальна, симфонічна).

Шедеври української професійної вокальної музики: автори, виконавці. Академічна хорова музика України: традиції та сучасність. Сучасна українська естрадна пісня: палітра образів і жанрів.

Теми/сюжети, особливості ритму, динаміки, темпу, гармонії, композиції, форми в інструментальних та вокальних жанрах. Сучасні

Оволодіння характерними ознаками видів та жанрів українського музичного мистецтва.

Оволодіння музичною грамотою (за необхідністю для мистецької діяльності). Участь у бесідах, обговореннях, читання мистецького тексту, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень самостійно та підкерівництвом учителя.

Мистецька діяльність

2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва

Сприймає твори різних видів та жанрів музичного мистецтва, інтерпретує твори вербально і залучає невербальні засоби. Виокремлює виразні засоби у творах та характеризує характерні ознаки видів та жанрів музичного мистецтва для пояснення власного враження та висловлює власне ставлення до творів мистецтва. Застосовує у процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію.

Пояснює цінності, закладені в художньому творі, та коментує своє ставлення до них. Наводить приклади зв'язків між видами мистецтва, синтезу мистецтв, мистецтва з життям.

Бере участь у виконавській творчості: виконує професійні та народні пісні, а також їхні обробки (в хорі/ансамблі/соло), грає на елементарних музичних інструментах.

Імпровізує художніми засобами для реалізації власної мистецької ідеї (вокальна, інструментальна, ритмічна, пластична, театральна імпровізація). Поєднує засоби музики, пластичного інтонування.

Порівнює художні образи в різних видах мистецтва з явищами навколишнього середовища; наводить приклади зв'язків між музичним мистецтвом з різними видами мистецтва, синтезу мистецтв; пояснює зв'язки між мистецтвом і життям.

Спостерігає, досліджує довкілля, використовує результати спостережень у мистецькій діяльності: музикування, пластичні рухи, використовує художню літературу для створення власних творів мистецтва, бере участь у проєктній діяльності, використовує цифрові технології для втілення задуму, komponує прості відеоролики.

обробки шедеврів української музики. Шедеври української театральної музики, музика в українському кіно та мультфільмах.

Сприймання, інтерпретація творів мистецтва, здійснення аналізу, інтерпретації і критичного оцінювання творів мистецтва.

Виконання пісень (в тому числі й народних пісень та їхніх обробок) хором, соло, ансамблем, формування навичок і набуття досвіду та здійснення вокальної (мелодійної), інструментальної ритмічної імпровізації.

Музикування, створення музичного супроводу, інструментальної ритмічної імпровізації. Виконання пластичних рухів під музику, пластична імпровізація. Театралізована творчість, ігрова діяльність, участь у створенні мистецьких проєктів.

Створення сценаріїв, інсценізацій, театральних етюдів, участь у мистецьких заходах.

Мистецька комунікація

3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту

Оцінює власні мистецькі здобутки та власну творчість; демонструє власні досягнення, презентує результати власної творчості публічно. Визначає сильні та слабкі сторони своєї роботи в чітких формулюваннях.

Взаємодіє з іншими особами через мистецтво, бере участь у мистецьких і дослідницьких проєктах, долучається до мистецьких заходів, присвячених жанрам мистецтва; регулює власний емоційний стан засобами мистецтва; пояснює свої вподобання.

Створює мистецький медіатекст у процесі художньої комунікації, поширює простий мистецький медіатекст під керівництвом учителя або інших осіб. Шукає і добирає з допомогою вчителя чи інших осіб аудіо-, відео-, ілюстративні текстові матеріали з різних джерел, планує свою діяльність для реалізації поставленого завдання.

Здійснення мистецької комунікації через пізнання себе у взаємодії з різноманітними мистецькими об'єктами на основі оцінювання власних мистецьких здобутків; розвиток емоційного інтелекту, використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

Тема II. Сторінками мистецтва зарубіжжя

Мистецька грамотність

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва

Пізнає та описує, пояснює та розпізнає засоби художньої виразності різних видів та жанрів музичного мистецтва. Розрізняє, наводить приклади творів різних видів та жанрів; виявляє обізнаність у характерних рисах видів жанрів театру, кіномистецтва та мультиплікації. Орієнтується в особливостях мистецьких професій.

Подорож країнами зарубіжжя. Знайомство з палітрою образів творів народної та професійної музики різних народів. Народні пісні й танці в розмаїтті образів та жанрів.

Мистецька подорож країнами зарубіжжя. Шедеври вокальної та інструментальної музики зарубіжжя. Знайомство із творчістю зарубіжних композиторів. Видатні виконавці вокальної та інструментальної музики. Жанрове розмаїття та художні образи шедеврів музики.

Мистецькі подорожі країнами зарубіжжя. Видатні театри світу. Шедеври театральної музики.

Танці народів світу. Музичні й танцювальні

Пізнання народного музичного мистецтва:

Оволодіння засобами художньої виразності інструментальних видів та жанрів музичного мистецтва.

Оволодіння музичною грамотою (за необхідністю для мистецької діяльності). Участь у бесідах, обговореннях, читання мистецького тексту, робота з підручником, самостійна пошукова діяльність, початкові етапи з набуття навичок здійснення досліджень під керівництвом вчителя. Самостійна робота з електронними джерелами.

Мистецька діяльність

2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва

Сприймає, аналізує, інтерпретує та критично оцінює образні образи у творах різних видів та жанрів кінорежисерів; музичного мистецтва; інтерпретує твори вербально-образні твори; залучає невербальні засоби. Творить різними засобами образів різними способами; обирає способи/засоби творення художніх музичних образів; бере участь у виконавській творчості за власним вибором і вподобанням: співає в хорі/ансамблі/ соло, грає на традиційних та/або електронних музичних інструментах; імпровізує та поєднує засоби музики, пластичного інтонувannya, візуального ряду. Використовує результати спостережень у мистецькій діяльності: музикування, пластичні рухи.

Естетично перетворює навколишнє середовище: використовує результати спостережень у мистецькій діяльності: музикування, пластичні рухи; пропонує власні ідеї, реалізує їх самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб, зокрема з урахуванням національних традицій, сучасних тенденцій, використанням знань і умінь з інших освітніх галузей, планує свою діяльність для реалізації поставленого завдання; бере участь у проєктній діяльності, використовує цифрові технології для втілення задуму, komponує прості відеоролики.

традиції різних народів.

Шеври зарубіжного кіно та мультиплікації.

Образний зміст і палітра видів та жанрів кіномистецтва.

Взаємозв'язок видів та жанрів мистецтва на прикладах шедеврів мистецтва зарубіжжя.

Сприймання, інтерпретація музичних творів різних видів і жанрів музичного мистецтва, аналіз, інтерпретації і критичне оцінювання змісту, тем/сюжетів, особливостей засобів виразності видів та жанрів музичного мистецтва. Сприймання особливостей художніх образів творів, характерних ознак видів та жанрів зарубіжного мистецтва.

Виконання пісень (хором, соло, ансамблем), у тому числі пісень з кіно та мультфільмів, набуття досвіду здійснення вокальної (мелодійної) та ритмічної імпровізації.

Музикування, створення музичного супроводу, інструментальної ритмічної імпровізації. Виконання пластичних рухів під інструментальну музику й музику з кіно та мультиплікації, пластична імпровізація. Театралізована творчість, ігрова діяльність, участь у створенні мистецьких проєктів. Самостійна робота з електронними джерелами.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

Необхідною умовою реалізації модельної програми є дотримання інтегративного підходу в навчанні, який може розглядатися у декількох значеннях: — (у вузькому) через узгодження програмового змісту в межах галузі між різними навчальними предметами (за умови автономного викладання «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво»);

— (у широкому) через узгодження предметів мистецької освітньої галузі зі змістом інших освітніх галузей (наприклад, сприймання музичного твору, мультфільму тощо на заняттях з вивчення мови), за умови дидактичної доцільності та коректності використання того чи іншого матеріалу.

Побудова модельної програми інтегрованого курсу «Мистецтво» передбачає навчання за навчальним предметом двічі на тиждень (2 години на тиждень), причому одна з них присвячується вивченню музичного мистецтва в інтеграції з іншими видами мистецтва, а друга — образотворчого мистецтва в інтеграції з іншими видами мистецтва.

Освітній процес спрямовано на набуття комплексу ключових й предметних компетентностей у сфері музичного та образотворчого мистецтва. Результатом мистецької освіти школярів повинен стати комплекс сформованих ключових і предметних компетентностей, які проявляються через мистецьку грамотність, у мистецькій діяльності здобувачів освіти та здійсненні мистецької комунікації.

Застосовуючи інтеграцію через узгодження програмового змісту в межах галузі при автономному викладанні між різними навчальними предметами «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво», в процесі викладання інтегрованого курсу слід урахувувати єдність таких видів мистецтва: музичного мистецтва та образотворчого мистецтва. Обидва види мистецтва мають спільні та відмінні риси, на уроках учитель їх репрезентує у своїй неповторності (виокремлюючи розбіжності між ними й характерними рисами, які притаманні тільки цьому виду мистецтва) та в єдності (через знаходження спільних рис та характеристик).

Концептуальні засади інтегративного навчання мистецтва базуються на єдності всіх складових: цілей, організації навчання, що базується на єдності мистецької грамотності, мистецької діяльності та мистецької комунікації.

Перший адаптаційний цикл базової середньої освіти навчання мистецтва в 5-6 класах базується на інтегрованому, діяльнісному, особистісно орієнтованому, компетентнісному, диференційованому, індивідуальному підходах, які дозволяють у єдності та протиставленні набути мистецького досвіду й опанувати основні види мистецтва: музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранні, при домінантному вивченні музичного та візуального мистецтва. Інтегрований підхід у вивченні мистецтва ґрунтується на єдності різних видів мистецтва. Провідними видами діяльності відповідно до змістових ліній програми є мистецька грамотність, мистецька діяльність та мистецька комунікація, у процесі яких відбувається формування і розвиток *предметних мистецьких компетентностей* — музичних, образотворчих тощо.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво. 5-6 класи»

Структура навчального року (за чвертями, півріччями, семестрами), тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу встановлюються закладом загальної середньої освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою. Основною формою навчання мистецтва є *урок* як основна форма організації навчання мистецтва в школі, якісна своєрідність його залежить від цілей, характеру спілкування і взаємодії педагога з учнями, методів навчання та виховання. Уроки можуть проводитись у різних формах: бесіда, діалог, дискусія, проєкт тощо.

Тривалість уроків у закладах освіти у п'ятих-шостих класах становить 45 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу.

На основі модельної освітньої програми предмета/інтегрованого курсу вчитель/вчителька складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу.

Календарне планування здійснюється вчителями на підставі модельної програми в довільній формі, з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою

педагога. Автономія вчителя/вчительки має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

При розробленні календарно-тематичного, системи поурочного планування вчителю/вчительці необхідно самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в обраному ними підручнику. Педагог може самостійно переносити теми уроків, відповідно до засвоєння учнями навчального матеріалу, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю/вчительці з метою поліпшення освітнього процесу, а не контролювати його.

Тематичне планування — визначення послідовності уроків, основних видів роботи на уроці. Педагог може його здійснювати на основі обраного підручника. Тематичне планування розпочинається з ретельного вивчення педагогом навчальної програми з предмета, освітніх стандартів, визначення основних виховних і розвивальних завдань у межах навчального предмета в цілому і з певної теми зокрема.

Модельна програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, добору освітнього мистецького матеріалу: кожен педагог має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями, орієнтуючись на критерій їхньої високої художньої якості, тематику, цікавість для учнів і відповідність їхньому віку. Вищезначене відображається у календарно-тематичному плані педагога на навчальний рік, відповідно до якого він (вона) здійснює навчання здобувачів освіти.

Орієнтовним плануванням передбачено планування двох уроків мистецтва на тиждень або складання планів на окремі предмети за видами мистецтва: образотворче мистецтво і музичне мистецтво за спільною тематикою.

Зважаючи на визначені основні пріоритетні напрями мистецької діяльності, вчитель мистецтва планує проведення уроків мистецтва, розрахованих на 2 години на тиждень, одна з яких присвячена вивченню музичного мистецтва, а інша — вивченню образотворчого мистецтва. Всього на вивчення мистецтва в 5-6 класах відводиться 70 годин; відповідно на I семестр — 32 години, а на II семестр — 34 години та 2 години резервного часу, що передбачає організацію екскурсій, відвідування музеїв тощо.

Поурочний план складають на основі тематичного плану, змісту програми, знання вчителем учнів, а також рівня їхньої підготовки. В плануванні уроку передбачено два етапи: осмислення мети уроку, осмислення і розробка кожного етапу уроку; запис плану уроку. *Мета уроку* визначається на основі змісту модельної програми. Вчитель розробляє сценарій уроку, розглядає та планує свої дії та дії учнів. *Наступний етап планування* — підбір освітнього мистецького матеріалу та підготовка аудіовізуального супроводу уроку. Педагог планує необхідний достатній матеріал, з яким повинні ознайомитися школярі, добирає твори для сприймання (виконання), накреслює послідовність етапів уроку та обирає види практичної мистецької діяльності. Підготовка учителя до уроків охоплює не тільки опис структури і послідовності етапів уроків, а й прогнозує можливі запитання, відповіді, судження самих учнів.

Запис плану уроку. Після ретельного аналізу та обдумування композицій уроку педагог пише план-конспект уроку. План уроку — це творчий пошук педагога і прояв його педагогічної майстерності, в якому є місце педагогічній імпровізації.

Структура уроку може бути, наприклад, такою: *тема уроку*, клас, *мета уроку з конкретизацією його дидактичних завдань*, опис змісту й форм організації мистецької освітньої діяльності школярів, добір і запис *методів, засобів навчання, система завдань, контроль і корекція* навчальної діяльності учнів. У плані уроку уточнюється його структура, визначається орієнтовна міра часу на різні види роботи, передбачаються заходи перевірки успішності навчання школярів, конкретизуються їхні прізвиська, кого планується опитати, перевірити тощо. Успіх уроку залежить не тільки від старанної підготовки до нього вчителя, а й від підготовки самих учнів до роботи на уроці, від того психологічного настрою, з яким вони приходять на урок.

Орієнтовна схема плану-конспекту уроку залежить від типу уроку та його місця у вивченні теми.

Орієнтовна схема плану-конспекту уроку

1. Тема програми, тема уроку.
2. Мета уроку. Завдання: а) освітні; б) виховні; в) розвиваючі. Компетентності.
3. Тип уроку. Вид уроку. Методи навчання; методи викладання.

4. Обладнання. Засоби навчання. Дидактичний, методичний, наочний матеріал. Твори, що вивчаються.

5. *Хід уроку по етапах:* Актуалізація опорних знань і мотиваційних станів. Форми і види ознайомлення із новим матеріалом. Опис ходу проведення практичних і творчих завдань. Опис ігрової діяльності. Рефлексія, оцінювання навчальних досягнень. Підсумок уроку. Сучасний урок мистецтва становить основу педагогічної системи формування в учнів свідомого художньо-естетичного, ціннісного ставлення до мистецтва. Педагог має бути комунікативно виразним, аби учні не тільки розуміли, а й позитивно сприймали як мовлення учителя, так і паралінгвістичний контекст мови (доречність жестів, міміки, зовнішній вигляд тощо) та елементарно володіли цим мистецтвом самі.

Загальні вимоги до організації уроку:

- проведення уроку на основі сучасних наукових досягнень, передового педагогічного досвіду та закономірностей навчального процесу;
- проведення уроку на основі методик гуманних дидактичних і мистецьких концепцій;
- особистісна спрямованість на уроці, яка дозволяє забезпечити умови для самореалізації кожного учня та розвитку ефективної навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням інтересів, потреб, нахилів, здібностей, життєвих цінностей учнів;
- оптимальне поєднання і системна реалізація на уроці дидактичних принципів;
- встановлення на уроці інтеграційних, міжпредметних зв'язків;
- зв'язок із раніше засвоєними знаннями, навичками, уміннями, опора на досягнутий рівень розвитку учнів;
- актуалізація, стимулювання й активізація розвитку всіх сфер особистості учня: мотиваційної, пізнавальної, емоційно-вольової, фізичної, моральної тощо;
- логічність, вмотивованість та емоційність усіх етапів навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- ефективне застосування сучасних дидактичних засобів, педагогічних інноваційних технологій, комп'ютерних технологій, мас-медіа;
- тісний зв'язок навчання із життям, перш за все — з особистісним досвідом учня;
- формування практично необхідних знань, навичок, умінь, ефективної методики навчально-пізнавальної діяльності;
- формування мотивації навчально-пізнавальних дій, професійного становлення, потреби постійної самоосвіти;
- діагностика, прогнозування, проєктування і планування кожного уроку.

Кожний урок мистецтва має сприяти ефективній реалізації основних функцій дидактичного процесу — освітньої, розвиткової, виховної та самовдосконалення. На перший план уроку виходить виховна функція дидактичного процесу, що вимагає від вчителя зміни парадигми уроку, з метою формування духовного світу учня, розвитку таких особистісних якостей, як самоактуалізація та самореалізація, визнання права бути суб'єктом навчального процесу і формування суб'єкт-суб'єктних взаємин на кожному уроці, розвиток гуманної та особистісно спрямованої парадигми.

До традиційних типів ми зараховуємо уроки:

- введення в тему;
- заглиблення в тему;
- узагальнення та систематизації знань;
- контролю та оцінювання навчальних досягнень.

Кожен тип уроку мистецтва має свою структуру, яка є інваріантною.

Варіюватися в межах комбінованого уроку може побудова уроку. Це залежить від навчально-виховної мети, якої вчитель планує досягнути в процесі уроку.

Урок введення в тему

Ці уроки є першими в темі, на яких учитель мистецтва знайомить із темою та розповідає про основні завдання під час вивчення теми. Уроки введення в тему слугують підґрунтям для поглиблення і систематизації знань, практичних умінь і навичок, які набувають учні в процесі опанування різних видів

мистецької діяльності. На зосередження уваги школярів щодо розв'язання проблемних питань уроку. Головне завдання вчителя на таких уроках — підвести школярів до самостійних висновків та узагальнень наприкінці уроку. На основі створення пошукової ситуації учні роблять висновки про важливість та основні положення з вивчення теми.

Урок заглиблення в тему

Такі уроки є продовженням першого уроку в темі, на кожному уроці заглиблення в тему (вони являють собою всі уроки, крім першого, передостаннього і останнього уроків) школярі під керівництвом учителя пізнають і практично опрацьовують усі аспекти теми, що вивчається. Головне завдання педагога, поступово розкриваючи нові грані теми, встановлювати зв'язки теми уроку із набутим практичним мистецьким досвідом школярів. Форми і методи, які вчитель обирає для організації структурних елементів уроку, повинні підпорядковуватися підтемі, яка органічно складає послідовність засвоєних практичних умінь школярів.

Урок узагальнення та систематизації знань (на уроках мистецтва це передостанній урок в кінці семестру)

Структура уроку така: повідомлення теми, мети та завдань уроку; актуалізація мотивації учіння учнів; відтворення й узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань; узагальнення та систематизація основних теоретичних положень і відповідних наукових ідей; самостійна творча робота, виконання тестових завдань, підсумки уроку.

Урок контролю та оцінювання навчальних досягнень. Підсумковий урок

Цей урок є останнім уроком навчальної чверті (семестру), на якому учитель узагальнює вивчений матеріал, підбиває підсумки вивченого, зосереджує увагу на творчих здобутках школярів, практичних досягненнях у сфері художньо-творчої діяльності учнів, підбиває підсумок щодо ступеня засвоєння мистецької інформації, повторює основні поняття з теми, пригадує разом із учнями мистецькі твори, порівнює, узагальнює інформацію. Особливої уваги вчитель приділяє формі проведення уроку, демонструє творчі здобутки у вигляді готових практичних робіт, влаштовує виставки, проводить тестування, обговорення, визначає рівень сформованості ключових компетентностей та проводить оцінювання навчальних досягнень школярів. Основною метою цих уроків є стимулювання учнів до подальшого опанування мистецтва, заохочує школярів та сприяє розвитку творчого потенціалу кожного школяра.

Вимоги до інтегрованих уроків:

Інтегрований урок — це міждисциплінарне об'єднання уроків, спрямоване на комплексне пізнання теми, законів, ідей з метою отримання школярами більш поглибленого розуміння тієї чи іншої ситуації.

Інтеграція в процесі вивчення мистецтва розуміється як процес пристосування чи об'єднання окремих елементів або частин різних видів навчальної діяльності в єдине ціле, за умови цілісної функціональної їхньої однотипності.

Метою інтегрованих уроків стає формування в учнів цілісного світогляду про мистецтво, активізація пізнавальної мистецької діяльності, підвищення якості засвоєного матеріалу, розвиток творчого і критичного мислення, створення творчої атмосфери, формування навичок самостійної роботи, ефективна реалізація розвивально-виховної функції.

Інтегровані уроки в освітній галузі «Мистецтво» розраховано на 2 години на тиждень (всього 70 годин), причому на одну із них відбувається акцентуація на образотворче мистецтво, на іншу — на музичне мистецтво.

Варто звернути увагу на те, що на двох уроках визначається одна тема, але плануються різні мета й завдання.

Слід звернути особливу увагу на набуття мистецької грамотності, на єдність і розбіжність між мистецькими поняттями, на поєднання видів мистецької діяльності, зазначених у програмі, а також доцільність та оптимальність практичних і творчих форм мистецької діяльності, методів, прийомів у пізнанні мистецтва та набутті практичного досвіду художньо-творчої мистецької діяльності та здійснення мистецької комунікації.

Орієнтовна структура уроку

1. Організаційний момент.
2. Актуалізація опорних знань. Мотивація до навчання.
3. Мистецька грамотність. Мистецька діяльність. Новий матеріал: музичне сприймання, аналіз та інтерпретація музичного твору (музичних творів), знайомлення з музичними, мистецькими поняттями, творчістю композиторів.
4. Мистецька діяльність. Практична художньо-творча мистецька діяльність: навчання співу (розспівки, виконання пісень); пластичне інтонування,

виконання музично-ритмічних рухів, елементарне музикування.

5. Мистецька комунікація. Ігрове спілкування: музично-дидактичні, музично-сюжетні ігри, інсценування пісень, казок, програмних творів тощо.

Оцінювання мистецької діяльності, обговорення успіхів та досягнень.

6. Узагальнення мистецької діяльності: закріплення вивченого матеріалу, оцінювання навчальних досягнень. Рефлексія. мистецьких творів, знайомлення з образотворчими, мистецькими поняттями, творчістю митців.

7. Підсумок уроку.

Урок узагальнення знань проходить у вигляді цікавої мистецької подорожі, екскурсії тощо.

Нетрадиційний (нестандартний урок) — це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру. На уроках мистецтва цей тип уроку можна використовувати майже на кожному уроці, окрім першого та останнього уроків у темі. Назви уроків дають деяке уявлення про мету, завдання і методику проведення таких занять. Найпоширеніші серед них — уроки-пресконференції, уроки-аукціони, уроки-ділові ігри, уроки-занурення, уроки змагання, уроки типу КВК, уроки-консультації, комп'ютерні уроки, уроки-консилиуми, уроки-твори, уроки-винаходи, уроки-заліки, театралізовані уроки, уроки взаємного навчання учнів, уроки творчості, уроки-сумніви, уроки-конкурси, уроки-фантазії, уроки-концерти, уроки-екскурсії, інтегральні уроки тощо.

Кожен тип уроку мистецтва має свою структуру, яка є інваріантною. Варіюватися в межах комбінованого уроку може побудова уроку. Це залежить від навчально-виховної мети, якої вчитель планує досягнути в процесі уроку. Учителю подає можливі варіанти і способи виконання діяльності, учні обирають спосіб фіксації нового матеріалу та способи виконання завдань на уроці.

До нетрадиційних (нестандартних) уроків мистецтва належать:

- уроки-ігри (ділові, рольові, мистецькі);
- уроки-сценарії (за прикладом TV-програм);
- уроки-пошуки (з організацією самостійної роботи учнів).

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)»
для закладів загальної середньої освіти**

(автори Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

«ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО. 5-6 клас (інтегрований курс)»

Освітня галузь: громадянська та історична

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пропонована модельна навчальна програма – комплексний освітній документ, який у 5–6 класах реалізовує наступність між початковою і базовою середньою освітою у вигляді інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» й закладає основу для подальшого інтегрування предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі у 7–9 класах.

Програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено *мету громадянської та історичної освітньої галузі* – розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Предмети і курси 5–6 класів належать до *адаптаційного циклу базової середньої освіти*, що визначає їх місце в системі шкільної громадянської та історичної освіти та поміж інших навчальних предметів і курсів. На цьому етапі шкільного життя має відбутись пристосування дитини до нових умов і вимог освітнього середовища, пов'язаних з її переходом із початкової до базової ланки освіти. Воно є досить тривалим процесом, пов'язаним із значними проблемами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Це обумовлює потребу дотримання наступності між початковим та базовим освітнім рівнем, врахування психолого-педагогічних особливостей молодших підлітків, певну початковість, елементарність змісту предметів і курсів адаптаційного циклу й тих вимог, які висуваються до обов'язкових результатів навчання учнів.

З огляду на вищезазначене, *освітньою метою курсу* «Досліджуємо історію і суспільство», узгодженою з метою освітньої галузі, є *розвиток в учнів самоідентичності, почуття власної гідності через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, приналежності до України, українського народу, спільних історичних, політичних і духовно-культурних цінностей, формування активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини*.

Завдання курсу «Досліджуємо історію і суспільство» реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі, зазначені у Додатку 18 Державного стандарту базової середньої освіти з

урахуванням особливостей адаптаційного циклу, зокрема відображаючи вміння і якості особистості (компетентності), які мають бути сформовані через діяльність. Вони передбачають, що наприкінці адаптаційного циклу ***учень/учениця будуть здатні:***

- орієнтуватись в історичному часі: розглядати явища суспільного життя у розвитку, хронологічній послідовності або синхронно та в конкретно-історичних умовах певного часу, співвідносити їх з одиницями виміру історичного часу та певними періодами (епохами), виявляти зміни і тривалість у житті суспільства; встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі;
- орієнтуватись у географічному та соціально-історичному просторі: співвідносити розвиток історичних явищ і процесів із географічним положенням країн та природними умовами, виявляючи взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури, діяльності людини і стану навколишнього природного середовища;
- виявляти розуміння взаємозв'язків та взаємовпливів історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відомих історичних фактів; зіставляти різні інтерпретації історії; критично мислити у процесі пошуку та опрацювання різних джерел історичної та суспільно значущої інформації, формулювати обґрунтовані питання;
- усвідомлювати власну гідність і самоідентифікацію, реалізувати власні права і свободи, виявляти у поведінці повагу до прав і гідності інших осіб та толерантність, протидіяти проявам дискримінації та нерівності;
- дотримуватись у поведінці демократичних принципів, конструктивно взаємодіяти з однолітками, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою, долучатись до розв'язання проблем спільноти та суспільства.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у Додатку 17 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань. У результаті опанування курсу учні мають засвоїти основні категорії і поняття, такі, що складають логічну частину *базових знань освітньої галузі*.

Кількість годин у пропонованій програмі відповідає рекомендованому навчальному часу, визначеному Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України № 235 від 19.02.2021 р. «Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти».

Пріоритети викладання і зміст курсу

Розвиток громадянського суспільства в Україні, глибока і послідовна інтеграція держави в систему європейських і світових цінностей та демократії потребує наявності у її громадян знань, навичок, ставлень та ціннісних характеристик для підтримки, захисту й просування цих ідей. Такі завдання має розв'язувати громадянська й історична освіта,

покликана надати учням цілеспрямований і змістовний навчальний досвід, що відображатиме історичні й сучасні суспільні реалії та уможливить розвиток відповідних якостей особистості та її компетентностей.

Це визначає *пріоритетні психолого-дидактичні характеристики* інтегрованого курсу та освітнього процесу, серед яких:

- побудова змісту на основі міжпредметної, внутрішньогалузевої і міжгалузевої інтеграції;

- розкриття, конкретизація громадянознавчого змісту програми на прикладах конкретного історичного матеріалу, що не лише збагачує та урізноманітнює матеріал, а й дає змогу учневі цілісно подивитись на людину і суспільство у послідовному розвитку – в минулому, сьогодні і майбутньому;

- інтеграція як основа досягнення очікуваних результатів відбувається не лише через зміст, а й види діяльності учнів;

- зміст викладається і систематизується за проблемно-тематичним принципом;

- людиноцентризм;

- практична спрямованість, акцент на активному навчанні та практикуванні учнями поведінки, орієнтованої на цінності відповідального громадянства.

Урахування зазначених пріоритетів у навчанні курсу уможлиблює досягнення обов'язкових загальних і конкретних результатів навчання учнів.

У п'ятому класі курс має пропедевтичний (вступний) характер, що визначає принципи відбору змісту та стилістичні особливості його подачі: історичні події та явища, життєдіяльність людей, суспільний устрій та відносини досліджуються учнями фрагментарно, скорочено, основна увага зосереджується на формуванні в учнів початкових уявлень про минуле й сьогодення, елементарних умінь роботи з різноманітними джерелами. Відбір запропонованих історичних подій, персонажів, громадянознавчих понять тощо автори намагалися збалансувати як з погляду загальної/регіональної історії і сучасного життя суспільства, так і полікультурності, багатоперспективності минулого й сьогодення. Розділи курсу, пропонувані для 5 класу, дають учням змогу послідовно опанувати відповідну інформацію та початкові вміння, ставлення, що формують основу їхньої подальшої громадянської та історичної освіти. Історичний та громадянознавчий складники тісно переплетені у навчальному матеріалі з дотриманням зазначених вище принципів.

У шостому класі продовжується і поглиблюється опрацювання учнями основних понять освітньої галузі, що створюють цілісну картину буття людського суспільства в минулому і сучасності.

Як історичний контекст курсу 6 класу авторами обрана епоха стародавнього світу, яка важлива для формування в учнів основ розуміння історії людства, ціннісних орієнтацій, особистісних переконань, у ширшому значенні – основ

загальної культури. Такий підхід дає змогу учням зрозуміти перші етапи поступу людства, усвідомити безперервність, тяглість суспільних явищ, процесів, побачити яскравість, полікультурність, багатоперспективність розвитку давніх цивілізацій, робити аргументовані висновки про зв'язок минулого та сьогодення. На цьому матеріалі природньо поглиблюються і вдосконалюються наскрізні навички і компетентності, закладені у п'ятому класі, шляхом переносу їх у новий, більш складний історичний контекст. Пропонований програмою історичний зміст не є систематичним курсом, а вивчається на рівні елементарних знань, як того вимагає адаптаційний цикл.

Такий вибір історичного контексту програми є обґрунтованим з погляду перспективи навчання громадянської та історичної освіти у 7–9 класах, де передбачається послідовне міжпредметне інтегрування, та наступного поглиблення і профілізації у 10–12 класах.

Громадянознавчий складник у 6 класі інтегрований у матеріал кожної теми через розкриття зв'язків минулого і сучасності на прикладах трансформації найважливіших явищ і процесів суспільного життя: становлення людських спільнот, держав, права, інституту громадянства тощо. Окремий розділ громадянознавчого змісту (останній у Програмі 6 класу) гармонійно доповнює історичний контекст та виконує роль підсумкового за два роки навчання інтегрованого курсу адаптаційного циклу.

Курс «Досліджуємо історію і суспільство» структурований у 10 розділів (5 розділів – у 5 класі та 5 розділів – у 6 класі). У межах кожного розділу програми дотримано таку логіку:

- рух учнів від історичної конкретики – до узагальнення на сучасному матеріалі;
- системне просування учнів в опануванні певною кількістю теоретичних знань і способів діяльності для підвищення рівня сформованості ключових компетентностей та наскрізних умінь.

Така побудова програми дозволяє не лише забезпечити досягнення учнями обов'язкових результатів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, а й закласти підвалини як для подальшого інтегрування матеріалу предметів освітньої галузі у 7–9 класах, так і для ефективного навчання учнів окремо історії України, всесвітньої історії і громадянської освіти.

Структура програми

Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, структуровані за відповідними рубриками: **«Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст інтегрованого курсу», «Види навчальної діяльності».**

Очікувані результати навчання зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і наскрізних умінь учнів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти у логічному поєднанні знаннєвого, смислового й діяльнісного компонентів. Подані в програмі формулювання очікуваних результатів навчання учнів є комплексними.

Один і той самий результат може бути досягнутий як залученням учнів до різних видів навчальної діяльності, так і засвоєнням ними історичних/громадянських знань і цінностей.

Зміст навчального предмета розподілений на розділи, що містять переліки певних історичних та/або громадянознавчих сюжетів, не розділених на окремі уроки. Вчитель, орієнтуючись на вимоги щодо очікуваних результатів, має змогу самотійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей окремих учнів і класу в цілому, індивідуального стилю викладання. У межах загальної річної кількості годин учитель може самотійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, не порушуючи при цьому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчання.

Спільними для 5 та 6 класу є основні **види навчальної діяльності** учнів. Визначення основних видів навчальної діяльності учнів та їх повторюваність слугує основою технології навчання учнів 5–6 класів історії та громадянської освіти. Адже постійне залучення учнів в активну різноманітну діяльність може забезпечити реальне досягнення планованих у програмі результатів. Учитель, організовуючи освітній процес, може диференціювати/ускладнювати кожний із пропонованих видів діяльності за рахунок зменшення допомоги учням аж до їхньої повної самотійності чи ускладнення завдань, пропонуючи їм оперувати більшим обсягом інформації чи складнішими способами діяльності. Кожний вид навчальної діяльності формує компетентності й наскрізні вміння учнів як на історичному, так і громадянознавчому змісті курсу.

З урахуваннями теми уроку в освітній процес доцільно включати такі види діяльності учнів:

- *підготовка* учнями коротких (1–2 хв) *усних повідомлень*, які підвищують їхню зацікавленість матеріалом та сприяють розвитку низки наскрізних умінь і ключових компетентностей;
- *пошукові завдання*: пошук учнями інформації у різних джерелах (підручнику, довідниках, інтернет-джерелах тощо), систематизація, оцінювання якості та достовірності інформації з допомогою вчителя та/або за ґрунтовною його інструкцією з дотриманням учнями такого алгоритму: 1) пошук/опрацювання інформації з різних джерел щодо тлумачення поняття; 2) обговорення набутої інформації в класі; 3) вироблення з допомогою вчителя визначення поняття; порівняння його з підручником, словником тощо;
- *практичні завдання*: розв’язання і складання хронологічних задач, креслення схем і таблиць, заповнення контурних карт, створення медіатекстів із допомогою вчителя тощо за зразком та самотійно;
- *завдання для розвитку критичного та системного мислення*: аналіз і оцінка інформації різноманітних джерел; формулювання запитань до джерела в цілому та поданої в ньому інформації; розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/медіатексті; оцінка достовірності, надійності та повноти запропонованих/знайдених джерел;

- *творчі завдання*: створення нових навчальних продуктів, поєднуючи набуті знання і вміння з особистісними поглядами на історичне минуле й сьогодення: віртуальні екскурсії; усні/письмові твори-роздуми, малюнки, макети, рольові, імітаційні ігри тощо;
- *обговорення та дискусії* на основі відкритих та контroversійних питань історії та суспільного життя: висловлення власних суджень щодо тих чи тих історичних особистостей, вчинків людей, підбір аргументів для захисту власної позиції, участь в обговоренні з дотриманням правил дискутування, діалоги з переконанням інших;
- *індивідуальні/групові проекти*: планування власної діяльності на певний проміжок часу, планування співпраці з іншими у проекті, дослідницька діяльність, співпраця з реалізації проекту та досягнення результатів, презентація результатів проекту.

Водночас пропоновані програмою зміст предмета та види навчальної діяльності жодним чином не обмежують автономію і творчість учителя. Програмові положення лише застерігають від одноманітності в організації діяльності учнів, небажаної монологічності й однотипності їхньої діяльності.

Шляхи реалізації програми та особливості організації освітнього процесу з курсу

Реалізація мети і завдань курсу можлива лише за умови застосування активних та інтерактивних методів навчання, коли учні є суб'єктами навчання: виконують творчі завдання, беруть участь у діалозі, дискусії, ставлять запитання одне одному та вчителю. Зазвичай така модель навчання потребує від учнів самостійного дослідження, урахування багатьох інтересів та інтерпретацій, варіативності думок і відповідей. Уроки інтегрованого курсу можуть бути подібні дослідницькій лабораторії чи дискусійному клубу, де кожний учень/учениця має змогу індивідуально чи в групі дослідити суспільні й історичні явища та процеси, висловити власну позицію, поміркувати вголос, поділитися враженнями та особистим досвідом.

Варто якнайширше залучати життєвий досвід учнів, особливо під час розгляду питань громадянознавчого змісту та краєзнавчого матеріалу. Це відкриває перспективу їхньої позаурочної діяльності, наприклад, у реалізації творчих завдань і групових проектів. Відтак застосування інтерактивних методів, як-от мозковий штурм, дискусія, рольова гра, моделювання, аналіз кейсів (випадків, реальних ситуацій суспільного життя), взаємонавчання, робота в малих групах, драматизація, портфоліо тощо, має поєднуватися з іншими методами навчання.

Отже, *особливостями організації освітнього процесу з курсу* є:

- системне застосування технологій інтерактивного навчання, розвитку критичного мислення, проектної та технології дидактичної гри;
- створення позитивної атмосфери навчання та ефективного освітнього середовища.

Учителю історії та громадянської освіти, адміністрації закладу варто звернути увагу на те, що освітній заклад здійснює процес спрямованої соціалізації учня/учениці, тому певною мірою відповідає за їхній громадянський розвиток. Навчання учнів буде більш успішним за умови панування в освітньому закладі демократичної атмосфери, рівності у взаємовідносинах учасників освітнього процесу, побудованих на партнерських засадах і взаємоповазі.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Очікувані результати навчання учнів	Пропонований зміст інтегрованого курсу	Орієнтовні види навчальної діяльності
5 КЛАС		
Вступ. ЛЮДИНА. СУСПІЛЬСТВО. ІСТОРІЯ		
Учень/учениця: <i>Розповідає про унікальність і неповторність кожної людини, зв'язок людини і суспільства</i> <i>Пояснює, що таке гідність людини (з допомогою вчителя)</i> <i>Поводиться з повагою до гідності інших осіб</i> <i>Пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їхнього життя, станом суспільства</i> <i>Розрізняє локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними</i> <i>Описує та характеризує себе за</i>	Людина – неповторна особистість. Гідність людини Людина серед людей. Суспільство Людські спільноти та їх розмаїття. Самоідентифікація людини	<i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення понять «ідентичність», «гідність людини», «суспільство», «спільноти», «історія», (самостійно та/або з допомогою вчителя); створення хмарин слів Аналіз структури і можливостей підручника <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, в парах/групах) Інтерв'ювання батьків/представників родини: до яких спільнот належать представники нашої родини? Що притаманно цим спільнотам? Як це відображається в житті нашої родини?

належністю до різних спільнот <i>Пояснює</i>, як людина своєю діяльністю впливає на різні спільноти <i>Пояснює</i> термін «історія» в різних значеннях, про що і про кого розповідає історія як наука <i>Розповідає</i>, хто такі історики, що досліджує історія світу та України <i>Обґрунтовує</i> присутність минулого в сучасності, взаємопов'язаність минулого, теперішнього і майбутнього <i>Висловлює оцінні судження</i> щодо необхідності вивчення історії свого народу і країни та збереженні пам'яті про минуле <i>Самостійно використовує підручник</i> як джерело знань, <i>коментує</i> його текст під час читання, <i>складає</i> запитання до нього	Історія як минуле людини і суспільства. Історія – наука про минуле суспільства. Історичні дослідження Історія України – частина європейської та світової історії. Історія мого краю	<i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Як я розумію унікальність та неповторність кожної людини? Для чого потрібно вчити історію? Де я можу побачити і почути історію? Як минуле присутнє в моєму житті сьогодні? Що об'єднує людей у спільноту? Що для мене означає історія мого краю?
Розділ 1. ІСТОРИЧНИЙ ЧАС І ПРОСТІР		
<i>Пояснює</i> різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік – століття – тисячоліття) <i>Установлює</i> одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх часову віддаленість	Синхронність і послідовність подій в історії. Хронологія. Відлік історичного часу. Лінія часу. Основні періоди історії людства Людина у просторі життєдіяльності.	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Як ведуть відлік часу (день, тиждень, місяць, рік)? Про які віхи історії мого життя або життя моєї родини я можу дізнатися із сімейних архівів/світлин? Де ми живемо (характеристика географічного та історичного простору з допомогою вчителя)? Які назви мого

учителя, текст книжки, візуальні джерела тощо)		<i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Як пов'язані географічні чинники, навколишнє середовище та спосіб життя і світогляд людей? Як історична карта допомагає описати і зрозуміти історичну подію? Чи впливають люди на довкілля? Якщо так, то як саме? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Віхи історії моєї родини/громади Географічне розташування та історичне походження мого села/селища/міста Минуле в сьогоденні: про що розповідає топоніміка
Розділ 2. ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ. ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА		
<i>Розрізняє</i> джерела інформації за видами (матеріальні/нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні тощо) <i>Наводить приклади</i> історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо <i>Визначає</i> ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та	Джерела інформації та їх види. Первинні та вторинні історичні джерела. Писемні історичні джерела. Речові історичні джерела. Візуальні історичні пам'ятки. Мова, топоніміка, фольклор як джерела знань про минуле	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Історичні джерела та місця їх зберігання; книгодрукарі Йоганн Гутенберг та Іван Федоров; мова, традиції і фольклор як джерела знань про минуле <i>Пошукові завдання</i> З'ясування способів пошуку та нагромадження інформації з тем розділу

ілюстративний матеріал з історичним періодом (у межах теми) <i>Пояснює</i> і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах <i>Визначає</i> тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації <i>Використовує</i> в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження <i>Виокремлює</i> основне і другорядне в тексті джерела <i>Формулює</i> питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел <i>Розрізняє</i> факт і судження в запропонованому тексті/медіатексті <i>Формулює</i> запитання щодо достовірності інформації з різних джерел <i>Пояснює</i> способи нагромадження та пошуку інформації <i>Характеризує</i> способи збереження інформації про минуле та <i>пояснює</i> необхідність збереження історичних	Текст та медіатекст. Факти і судження. Достовірність джерел Способи нагромадження та пошуку інформації у минулому і сьогодні Книги в історії людства. Йоганн Гутенберг. Іван Федоров Пошук та збереження історичних джерел. Архіви, музеї, бібліотеки України та світу. Пошукові інтернет-системи отримання інформації	Самостійний добір історичних/громадянознавчих джерел для розв'язання запропонованого завдання з тем розділу за заданими критеріями. Пошук і розрізнення первинних і вторинних джерел Термінологічні вправи з визначення, застосування, ілюстрування прикладами понять «топоніміка», «матеріальні/нематеріальні історичні джерела», «первинні/вторинні історичні джерела», «речові історичні джерела», «писемні історичні джерела», «візуальні історичні джерела», «архів», «медіаджерело» <i>Практичні завдання для розвитку критичного та системного мислення</i> Аналіз і синтез історичних/громадянознавчих джерел за видами для опису/пояснення історичних подій та життєдіяльності людей у минулому й сьогодні Формулювання запитань до джерела в цілому та поданої в ньому інформації (у межах розділу) Розрізнення фактів і суджень в запропонованому тексті/медіатексті. Оцінка достовірності, надійності і

джерел у минулому й сьогодні <i>Оцінює</i> інформацію щодо її достовірності, надійності та повноти <i>Використовує</i> пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів		повноти джерел Створення медіатексту з тем розділу для обговорення з однокласниками його особливостей <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, в парах/групах) Віртуальні екскурсії музеями, бібліотеками, архівами України, світу Міжпредметний екскурс: історія у фольклорних (наприклад, усно-поетичних) та мистецьких пам'ятках <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Чому і як необхідно зберігати історичні джерела? Яку роль відігравали в історії людства? Яке значення має книга для людини? Як оцінити достовірність поданої в джерелі інформації? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики як прояв присутності минулого в сьогодні Історія в іменах, звичних/шкільних назвах
Розділ 3. МАНДРІВКИ У МИНУЛЕ УКРАЇНИ		

<i>Пояснює</i>, що таке історичні події і процеси <i>Виявляє і розрізняє</i> з допомогою вчителя на прикладах матеріалу теми причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів <i>Установлює</i> одночасність, хронологічну тривалість і послідовність зазначених подій та процесів та їх віддаленість одних від одних, <i>співвідносить</i> подію, історичне явище і століття (у межах теми, з допомогою вчителя) <i>Співвідносить</i> з вивченим періодом (епохою) відомі історичні події та особи, визначає сфери суспільного життя, які зазнавали змін <i>Визначає</i> на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій, згаданих у змісті теми <i>Описує</i> перебіг історичних подій у межах теми та визначає їхню тяглість в історичному процесі <i>Добирає</i> приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах теми <i>Формулює</i> запитання щодо можливого	Історичні події і процеси. Причини, приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів. Історичні постаті Русь-Україна і Королівство Руське. Княгиня Ольга. Король Данило Українське козацтво у військовий та мирний час Українська революція (1917–1921). Михайло Грушевський. Євген Петрушевич Голодомор в пам'ятниках України і світу Україна у Другій світовій війні (1939–1945) Утворення держави Україна. Віхи становлення української державності. В'ячеслав Чорновіл Історія мого краю: від минулого	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Події, явища, процеси, наслідки різних періодів історії України; визначні постаті України <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, знаходження у різних джерелах, застосування понять «історична подія», «історичний процес», «причина», «привід», «наслідки», «Русь-Україна», «Королівство Руське», «українське козацтво», «Українська революція», «Голодомор», «Друга світова війна», «держава Україна» (самостійно та/або з допомогою вчителя) Самостійний добір історичних/громадянознавчих джерел для опису історичної події/історичного діяча <i>Практичні завдання для розвитку критичного та системного мислення</i> Коментування та аналіз тексту підручника, джерела з тем розділу Розв'язання хронологічних задач/завдань із тем розділу Визначення на карті положення історико-географічних об'єктів (у

впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей <i>Формулює</i> оцінні судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду	до сьогодення Історія моєї родини	межах тем розділу) Аналіз, синтез, застосування інформації, отриманої з різних джерел, для опису/пояснення причин, приводів, результатів і наслідків історичних подій, явищ, процесів, життєдіяльності людей у минулому й сьогоденні (з допомогою вчителя в межах тем розділу) Аргументування власної позиції, ставлення до значущості історичних і сучасних подій, явищ, процесів, діяльності історичних особистостей Формулювання запитань до джерела в цілому та його окремих частин (у межах тем розділу) <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, в парах/групах) Віртуальна, уявна, реальна екскурсія музеями мого краю, України Усний/письмовий твір-роздум «Мій улюблений історичний діяч» <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Яких змін і чому зазнавали різні сфери суспільного життя? Чому виникали соціальні конфлікти в

		минулому? Як їх розв'язували? З яких причин виникають соціальні конфлікти тепер? Як попередити, залагодити, подолати соціальний конфлікт? Як вчинки людей впливали/впливають на суспільні події, явища, процеси? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Історія в особах, подіях, явищах, процесах, пам'ятках історії України та світу (за заданими критеріями в межах теми) Про що та про кого розповідає історія мого краю? Про що та про кого розповідає історія моєї родини?
Розділ 4. ІСТОРІЯ НАВКОЛО НАС		
<i>Розрізняє</i> природні, економічні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади їх впливу на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому <i>Пояснює</i>, як життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин <i>Виявляє</i> чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне	Зміни в житті людини і суспільства. Чинники змін. Зв'язок минулого і сьогодення Господарство, підприємництво, гроші упродовж історії людства Освіта, наука і техніка у минулому й сьогоденні Місто і село: від виникнення до	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Зв'язок минулого і теперішнього; зміни в господарстві, науці, техніці, шкільництві, дозвіллі, спорті; доброчинність, волонтерство; українці у світі <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, застосування та ілюстрування прикладами понять «господарство», «підприємництво»,

розташування, доступ до природних ресурсів) <i>Використовує</i> в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження <i>Формулює</i> висновок, оцінні судження на основі наведених фактів <i>Визначає</i> придатність отриманої інформації для добору аргументів з допомогою вчителя <i>Послідовно викладає</i> інформацію, будує виступ із дотриманням структури	сучасності Дозвілля і спорт колись і тепер. Подорожі та міграції. Українці у світі Доброчинність і волонтерство: історія і сучасність	«гроші», «соціальні зміни», «волонтерство», «міграції» (самостійно та/або з допомогою вчителя). Складання речень, ребусів, емоджі, кросвордів і тем розділу Самостійний вибір/добір джерел для опису, характеристики змін у життєдіяльності людини і суспільства (у межах тем розділу) <i>Практичні завдання для розвитку критичного та системного мислення</i> Коментування та аналіз (за запропонованим алгоритмом або з допомогою вчителя) тексту, візуальних матеріалів підручника, інших історичних/громадянознавчих джерел для формулювання висновків, суджень на основі наведених фактів (у межах тем розділу) Формулювання запитань до джерела в цілому та його окремих частин (у межах тем розділу) Визначення на карті положення історико-географічних об'єктів (у межах тем розділу) Застосування отриманої з різних джерел інформації про зв'язок минулого і теперішнього, українців у

		світі Аналіз і синтез запропонованої інформації для опису/пояснення взаємозалежності життя людини, суспільства і природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин (із допомогою вчителя) Аргументування власної позиції щодо зв'язку поглядів та потреб людей з подіями їхнього життя, станом суспільства <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, у парах/групах) Усні повідомлення, твори-роздуми, презентації, макети, рисунки, постери «Пам'ятки господарської, наукової і технічної діяльності, доброчинності в Україні, Європі та світі в минулому й сьогоденні» Віртуальні, уявні, реальні подорожі історично-культурними і природними пам'ятними місцями України і світу (у межах теми) Добір/створення відеоматеріалів, усних свідчень, музейних експозицій за темою «Українці у світі» Мої спостереження змін у життєдіяльності людини і суспільства

		(у межах теми) <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Які події, природні чинники впливають на людей, їхні заняття і спосіб життя? Як люди творять історію? Яка інформація дає змогу пояснити безперервність та зміни в історії й сьогоденні? Як змінювалися освіта і школа від минулого до сьогодення? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Об'єкти громадського простору мого села/селища/міста вчора, сьогодні, завтра Безперервність і зміни в історії та сьогоденні у моєму краї і навколо мене Школа у минулому і сьогоденні Дозвілля і спорт у житті моєї родини, шкільної та місцевої спільнот Вихідці з України, відомі у світі
Розділ 5. РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНИ		
<i>Наводить приклади</i> етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні <i>Пояснює</i> причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне	Полікультурність: етнічне, релігійне, культурне та інше розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні.	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Полікультурна Україна; історичні та природні заповідники; місцеві історико-культурні та природні пам'ятки

розмаїття України та світу <i>Висловлює</i> власне ставлення про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей <i>Визначає на карті</i> положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій <i>Позначає</i> розміщення об'єктів на карті, <i>прокладає</i> уявні маршрути, визначає відстані <i>Описує і характеризує</i> за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури <i>Порівнює</i> однотипні пам'ятки історії, природи та культури і пояснює їх значення <i>Послідовно викладає</i> інформацію, <i>будує</i> виступ із дотриманням структури <i>Дотримується</i> визначених правил і пропонує у разі потреби зміни до них під час організації подорожей для пізнання пам'яток історії та культури, туристичних об'єктів, а також для прогулянок і відпочинку <i>Оцінює</i> значення події, явища, цінність пам'ятки культури для конкретного	Замки, фортеці, палаці України. Релігії, храми України. Історичні та природні заповідники Взаємодія культур у минулому і сьогоденні Зв'язок минулого, теперішнього і майбутнього в житті людини та суспільства	<i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, застосування та ілюстрування прикладами понять «полікультурність», «релігія», «замок», «фортеця», «палац», «взаємодія культур», «історичні та природні заповідники» (самостійно та/або з допомогою вчителя) Самостійний добір історичних/громадянськочасових джерел для опису, характеристики культурного розмаїття України <i>Практичні завдання для розвитку критичного та системного мислення</i> Коментування та аналіз тексту, візуальних матеріалів підручника, інших джерел із тем розділу. Формулювання запитань до окремих частин і джерела в цілому з тем розділу. Визначення на карті положення полікультурних пам'яток, історичних та природних об'єктів Застосування отриманої з джерел інформації про взаємодію культур у минулому і сьогоденні Аналіз і синтез запропонованої

історичного періоду <i>Пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їхнього життя, станом суспільства, як пов'язані минуле, теперішнє і майбутнє в житті кожної людини і суспільства у цілому</i>		інформації для опису/пояснення розмаїття в Україні в минулому й сьогодні (з допомогою вчителя) Аргументування власної позиції, ставлення щодо цінності культурного розмаїття та взаємодії культур для людини і суспільства в цілому <i>Творчі завдання (індивідуально, у парах/групах)</i> Презентації, макети, рисунки про пам'ятки полікультурності в Україні Екскурсійні маршрути, сценарії екскурсій пам'ятними місцями мого краю Віртуальні, уявні, реальні подорожі історично-культурними і природними пам'ятними місцями України (на вибір) <i>Обговорення та дискусії (орієнтовні теми)</i> Що таке взаємодія культур? Як складалося розмаїття України? Як співіснують різні культури в моєму регіоні? Яких правил слід дотримуватися під час організації та в ході подорожей до пам'яток історії та культури, туристичних об'єктів, під час

		прогулянок і відпочинку? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Культурне розмаїття мого краю Пам'ятки розмаїття навколо мене Ознаки розмаїття у моєму оточенні
	6 КЛАС	
ВСТУП		
Учень/учениця: <i>Визначає</i> суспільство як форму взаємодії людей, що склалася історично <i>Встановлює зв'язки</i> (з допомогою вчителя) між людиною і суспільством, людиною і державою, суспільством і державою <i>Формулює судження</i> щодо безперервності історичного процесу <i>Співвідносить</i> дату події зі століттям і тисячоліттям <i>Розрізняє</i> системи літочислення, пояснює їх на прикладах <i>Співвідносить</i> дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки, візуальні джерела тощо) <i>Розрізняє</i> історичні джерела з історії стародавнього світу за видами	Людина, суспільство, держава: історія та сьогодення Тяглість і тривалість історії. Час і простір в історії Епоха стародавнього світу як перший етап історії людства	<i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, застосування та ілюстрування прикладами понять «стародавній світ», «ера», «археологія» <i>Практичні завдання з розвитку критичного та системного мислення</i> Розв'язання/складання хронологічних задач/завдань з обчислення часу, встановлення тривалості (тяглості) подій; віддаленості події від зазначеної дати з переходом через еру чи в межах ери (у межах тем розділу з допомогою вчителя) Формулювання висновків щодо особливостей літочислення до нашої ери (на основі шкали часу або хронологічної таблиці) Встановлення виду джерела за

<i>Визначає</i> риси/ознаки артефакту, писемного та візуального джерела з історії стародавнього світу <i>Формулює</i> судження про своєрідність епохи стародавнього світу <i>Наводить</i> приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо		ілюстрацією чи текстом підручника Коментування тексту підручника, складання запитань до нього з тем розділу <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, у парах/групах) Пам'ятні для мене події історії України, мого краю на шкалі часу Уявна подорож мапою України Минуле на карті нашої країни <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Як пов'язані людина, суспільство, держава? Що я вже знаю про історію стародавнього світу? Де я зустрічаюсь із пам'ятками історії стародавнього світу? Для чого варто вивчати історію давніх народів і держав? Якою є роль історичних джерел у дослідженні історії стародавнього світу?
РОЗДІЛ 1. ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО У ПЕРВІСНІ ЧАСИ		

<i>Установлює</i> послідовність етапів первісності за допомогою лінії часу <i>Висловлює припущення</i> стосовно походження людини <i>Виявляє</i> чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) <i>Пояснює</i>, що таке суспільство, спільнота, <i>наводить</i> приклади спільнот з історії та сьогодення <i>Вирізняє та аналізує</i> суспільні відносини, <i>наводить приклади</i> <i>Розповідає</i> про появу правил співжиття людей та <i>визначає</i> їх призначення <i>Висловлює</i> <i>власне ставлення</i> щодо необхідності правил у людській спільноті та їх значення в суспільному житті <i>Визначає</i> на карті стоянки первісних людей на території України і територіальні межі Трипільської культури <i>Співвідносить</i> дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки, візуальні джерела тощо) <i>Описує і характеризує</i> з допомогою	Походження людини, розселення та спосіб життя первісних людей Соціум. Перші людські спільноти (община, рід, плем'я) Людина в суспільних відносинах: від первісності до сучасності Правила співжиття. Звичаї, традиції, релігія первісних людей Первісні люди на території України. Трипільська культура	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Первісні мисливці, землероби, скотарі, ремісники; винаходи первісної доби, їх вплив на спосіб життя людей <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення та застосування понять «кам'яний вік», «homo sapiens (людина розумна)», «стоянка первісних людей», «родова община», «плем'я», «суспільні відносини», «правила», «норми», складання речень-прикладів, ребусів, кросвордів на матеріалі розділу Самостійний добір історичних/громадянознавчих джерел для розв'язання запропонованого завдання за заданими критеріями з тем розділу <i>Практичні завдання з розвитку критичного та системного мислення</i> Розв'язання/складання хронологічних задач/завдань із тем розділу Опрацювання карт/контурних карт за темами розділу Письмовий/усний опис способу життя первісних людей на основі історичних реконструкцій та речових джерел

<i>вчителя</i> пам'ятку первісності, Трипільської культури <i>Послідовно викладає</i> інформацію про духовний світ людей за первісної доби, <i>будує виступ</i> із дотриманням структури <i>Оцінює</i> роль первісності для подальшого розвитку суспільства	Духовний світ людини у первісні часи	Аналіз візуальних джерел щодо релігійних вірувань і мистецтва первісних людей (за запропонованим алгоритмом) Характеристика пам'яток Трипільської культури (за запропонованим алгоритмом або з допомогою вчителя) Зіставлення даних карти з текстом підручника та іншими джерелами для пояснення впливу природного середовища на спосіб життя первісних людей <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, у парах/групах) Усна/комп'ютерна презентація «Мистецтво первісних людей» Історична візуальна реконструкція (малюнок, макет, презентація тощо) життя людини в первісні часи Уявна/віртуальна екскурсія трипільським поселенням Ігри: «Як облаштувати суспільне життя на безлюдному острові»; «Суспільство без правил» <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Які виклики стояли перед людьми за

		первісних часів? Яке значення для людства мало виникнення землеробства, скотарства та ремесла? Якими були первісні спільноти людей? Яке значення вони відігравали в первісному суспільстві? Що означає жити в суспільстві? Яку роль відіграють правила в моєму/нашому житті? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Значення для людства винаходів первісної доби Пам'ятки первісної доби в музеях України та мого краю Трипільська культура – пам'ятка світового значення Звичаї, традиції, релігійні норми в житті людей у минулому і сьогоденні
РОЗДІЛ 2. ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО ДАВНЬОГО СХОДУ		
<i>Встановлює</i> одночасність, тривалість подій, явищ, процесів у державах Давнього Сходу (у межах тем розділу з допомогою вчителя) <i>Виявляє</i> (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних	Взаємодія людини і природи. Спосіб життя населення Давнього Сходу	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Будівництво пірамід; величні споруди, винаходи Давнього Сходу <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, застосування та ілюстрування прикладами понять «релігія», «міфологія», «суспільна

середовищах <i>Розрізняє</i> природні, економічні, політичні, соціальні та культурні зміни в цивілізаціях Давнього Сходу та <i>наводить приклади</i> впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому <i>Визначає</i> на карті територіальні межі, важливі територіальні зміни держав Давнього Сходу (у межах розділу) <i>Співвідносить</i> дані карт із розповіддю учителя та текстом підручника <i>Визначає</i> ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історією Давнього Сходу (у межах розділу) <i>Пояснює</i> з допомогою вчителя зміст громадсько-політичних понять (зокрема, право/закон/держава/влада) на історичних прикладах; <i>застосовує</i> відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій <i>Визначає</i> призначення влади в суспільстві та державі, зв'язок між владою і державою, <i>ілюструє</i> прикладами з минулого й сьогодення <i>Порівнює</i> поняття «право» і «закон» (з	Влада і держава в минулому і сьогоденні. Організація суспільства і влади в державах Давнього Сходу. Метрополії та колонії Право і закон у житті держави і суспільства в минулому і сьогоденні	верства», «закон», «колонія», «метрополія», «Біблія», «буддизм», «імперія», «влада», «право», «закон» (самостійно та/або з допомогою вчителя). Створення хмарин слів, кластерів до понять. Складання ребусів, кросвордів із тем розділу, речень-прикладів З'ясування способів пошуку та нагромадження інформації для характеристики цивілізаційного внеску народів Давнього Сходу у світову історію <i>Практичні завдання з розвитку критичного та системного мислення</i> Опрацювання карт/контурних карт за темами розділу Розв'язання/складання хронологічних задач/завдань із тем розділу Порівняння однотипних пам'яток історії та культури різних держав Давнього Сходу Порівняння (усно або за допомогою таблиці) права і моралі, права і закону Аналіз та коментування правового джерела (на прикладі законів царя Хаммурапі) за запропонованими запитаннями

допомогою вчителя); <i>оцінює</i> право як регулятор суспільних відносин <i>Висловлює</i> судження щодо ролі права і закону в житті суспільства сьогодні і в минулому <i>Досліджує</i>, як погляди та потреби людей у минулому пов'язані з подіями їхнього життя, станом суспільства <i>Порівнює</i> однотипні пам'ятки історії та культури (писемності, архітектурних споруд, творів мистецтва) різних держав Давнього Сходу <i>Описує і характеризує</i> за певним алгоритмом пам'ятку історії та культури Давнього Сходу <i>Послідовно викладає</i> інформацію про спосіб життя населення, організацію суспільства та влади, духовний світ людей Давнього Сходу <i>Оцінює</i> внесок народів Давнього Сходу в історію людського суспільства	Духовний світ людини Давнього Сходу	Усний/письмовий опис способу життя населення держав Давнього Сходу на основі історичних реконструкцій та історичних джерел (на прикладі однієї держави на вибір) Аналіз, синтез, застосування інформації, отриманої з різних джерел, для пояснення впливу природних умов на господарське та суспільне життя населення цивілізацій Давнього Сходу Висловлення міркувань щодо значення вивчення історії давньосхідних цивілізацій <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, у парах/групах) Уявна/віртуальна екскурсія містами та храмами держав Давнього Сходу (на прикладі однієї держави на вибір) Уявний репортаж про повсякденне життя представників різних верств населення держав Давнього Сходу (на прикладі однієї держави на вибір) Презентація, план та/або сценарій віртуальної екскурсії «Пам'ятки історії Давнього Сходу в музеях України, Європи і світу» <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні

		теми) Чому перші в історії людства держави виникали в долинах великих річок? Де і як виникали давні держави? У чому особливості історичних джерел держав Давнього Сходу? Як природно-географічні умови вплинули на світогляд людей Давнього Сходу? Яку роль відігравала релігія в житті людини? (на прикладі однієї з держав Давнього Сходу на вибір) Який внесок цивілізацій Давнього Сходу в історію людства? Навіщо потрібна влада в суспільстві? Як люди взаємодіяли та взаємодіють із владою? Як і навіщо створюють закони? Що пов'язує людину і державу? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Яке значення наукових відкриттів та винаходів Давнього Сходу в минулому і тепер? Як жили та навчалися діти в державах Давнього Сходу? (на прикладі однієї держави на вибір) Яку роль відігравала писемність у державах Давнього Сходу?

		Чому і як постала держава в історії людства?
РОЗДІЛ 3. ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО ЗА АНТИЧНОЇ ГРЕЦІЇ		
<i>Розташовує у хронологічній послідовності події історії античної грецької цивілізації та України цього періоду</i> <i>Формулює причини, приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів (у межах розділу з допомогою вчителя)</i> <i>Розрізняє на карті історико-географічні об'єкти античної цивілізації; визначає на карті місця історичних подій (у межах розділу); позначає територіальні межі розселення киммерійців, скіфів та сарматів, напрями Великої грецької колонізації</i> <i>Виявляє чинники, що впливали на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) на Балканському півострові та в Північному Причорномор'ї</i> <i>Використовує пошукові системи для отримання інформації; визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів з допомогою вчителя; формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел</i>	Вплив природно-географічних умов на спосіб життя та заняття населення Давньої Греції та її сусідів Киммерійці, скіфи, сармати на українських землях, їхні взаємини з античними полісами Північного Причорномор'я Суспільне, господарське та духовне життя населення в античних полісах Північного Причорномор'я	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Герої грецьких міфів; одна з битв греко-перських війн; спосіб життя киммерійців та скіфів <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення та застосування понять «поліс», «громадянин», «демос», «аристократія», «тиранія», «демократія», «права та обов'язки громадянина», «громадський простір»; (самостійно та/або з допомогою вчителя). Створення хмарин слів, кластерів до понять; складання речень-прикладів, ребусів, кросвордів Самостійний добір джерел для характеристики суспільних змін у Давній Греції <i>Практичні завдання з розвитку критичного та системного мислення:</i> Розв'язання/складання хронологічних задач/завдань на обчислення часу (у межах тем розділу з допомогою вчителя) Опрацювання карт/контурних карт за

<i>Добирає</i> приклади, які розкривають поняття/терміни тем розділу <i>Пояснює</i> значення громадсько-політичних понять (зокрема, «демократія», «права», «право», «закон») з допомогою вчителя, <i>застосовує</i> відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних подій <i>Визначає</i> демократію як загальнолюдську цінність; <i>наводить приклади</i> проявів демократії в давньогрецькому суспільстві <i>Показує</i> на прикладах взаємозв'язок громадянина і держави <i>Пояснює</i>, що таке права та обов'язки громадянина і навіщо вони потрібні <i>Висловлює</i> власне ставлення до демократичного устрою суспільства, прав і обов'язків громадян <i>Наводить приклади і розповідає</i> про призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності <i>Пояснює</i> з допомогою вчителя відмінності між громадським та особистим простором <i>Пояснює</i> потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення	Демократія – загальнолюдська цінність. Давньогрецьке суспільство. Боротьба демосу і знаті Афінський та спартанський поліси Простір громадського життя у минулому і тепер Громадянин і держава: права та обов'язки. Утвердження демократії в Афінах. Права та обов'язки громадян у минулому й сьогодні	темами розділу Опис/порівняння способу життя населення античних полісів, кіммерійців, скіфів та сарматів Формулювання запитань до історичних джерел Стародавньої Греції Аналіз, синтез і застосування інформації, отриманої з історичних/громадянознавчих джерел, для пояснення особливостей Афінської демократії, способу життя спартанців/кіммерійсько-скіфської спільнот, давньогрецької/елліністичної культур Формулювання суджень про вчинки історичних осіб (у межах тем розділу), внесок античної грецької цивілізації, кіммерійців, скіфів, сарматів у світову історію Складання порівняльних, причиново-наслідкових схем, таблиць, інфографіки (у межах тем розділу) Історико-літературний екскурс «Грецьке суспільство за поемами Гомера» <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, в парах/групах) Уявний репортаж про проведення

<i>Наводить</i> приклади історичних пам'яток античності на теренах України, проявів присутності античної спадщини в сьогоденні, <i>порівнює</i> однотипні пам'ятки історії та культури античної грецької цивілізації і пояснює їх значення <i>Описує і характеризує</i> історичні джерела, пам'ятки історії та культури, артефакти (музейні об'єкти) за певним алгоритмом <i>Формулює оцінні судження</i> про вчинки історичних осіб, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду (у межах тем розділу) <i>Оцінює</i> внесок античної грецької цивілізації, кімерійців, скіфів та сарматів у світову історію	Духовне життя у Давній Греції. Античні Олімпійські ігри Зустріч античної і давньосхідних цивілізацій	античних Олімпійських ігор та/або вистави в античному театрі Історична реконструкція повсякденного життя представників різних верств населення античних полісів, скіфів Історичні портрети Перікла та Александра Великого Уявне інтерв'ю з історичною особою Стародавньої Греції, тогочасним мешканцем Афінського полісу Підготовка та представлення презентацій, планів та/або описів віртуальних екскурсій «Пам'ятки історії античної Греції, кімерійців, скіфів та сарматів у музеях мого краю, України, Європи, світу» Усний виступ/написання твору-роздуму «Хто такий громадянин» <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Як у міфології відображені уявлення давніх греків про навколишній світ та особливості їхнього способу життя? Чим відрізняються сучасні Олімпійські ігри від давньогрецьких? Що в них спільного? Яку добу називають «зустріччю

		цивілізацій»? Які вияви демократії є в моєму житті, класній та шкільній спільноті? Навіщо мені/нам громадський простір? Що може зробити громада для доступності громадського простору людей з особливими потребами чи маломобільних груп населення? У чому проявляється взаємозв'язок громадянина і держави? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Афоризми та крилаті давньогрецькі вирази в українській мові Значення наукових відкриттів та винаходів давніх греків у минулому й сьогоденні Життя та навчання дітей у Стародавній Греції Військове мистецтво, побут, заняття скіфів Олімпійські ігри та театр в минулому і тепер Спадщина античності в сьогоденні Історичний шлях людства до демократії
РОЗДІЛ 4. ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО ЗА СТАРОДАВНЬОГО РИМУ		
<i>Установлює послідовність подій історії</i>	Вплив природно-географічних	<i>Короткі повідомлення учнів</i>

Стародавнього Риму за допомогою лінії часу <i>Встановлює одночасність подій у державах Давнього Сходу та Стародавнього Риму, тривалість подій, явищ, процесів (у межах розділу з допомогою вчителя)</i> <i>Описує перебіг історичних подій Стародавнього Риму</i> <i>Виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини, результати і наслідки важливих історичних подій</i> <i>Виокремлює на карті історико-географічні об'єкти Стародавнього Риму, визначає на карті місця історичних подій (у межах розділу); позначає територіальні межі розселення давніх слов'ян, напрямки Великого переселення народів</i> <i>Виявляє чинники (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів), що вплинули на заняття і світогляд людей, організацію влади і соціальний устрій</i> <i>Пояснює значення понять (зокрема, «державна влада», «політичний устрій», «органи влади»); застосовує відповідні поняття в порівняльному описі історичних</i>	умов на спосіб життя та заняття населення Стародавнього Риму та його сусідів Політичний устрій суспільства: від минулого до сучасності. Органи влади в державі, їх	Розповідь про одного з давньоримських богів, значення давньоримського крилатого виразу <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, застосування та ілюстрування прикладами понять «республіка», «державна влада», «політичний устрій», «орган влади», «патриції», «плебеї», «християнство», «Велике переселення народів» (самостійно та/або з допомогою вчителя). Створення хмарин слів, кластерів до понять, складання речень, ребусів, кросвордів із тем розділу <i>Практичні завдання з розвитку критичного та системного мислення</i> Розв'язання/складання хронологічних задач/завдань з обчислення часу (у межах теми з допомогою вчителя) Опрацювання карт/контурних карт за темами розділу Формулювання запитань до історичного джерела з теми розділу Аналіз, синтез, застосування інформації з історичних/громадянознавчих джерел для порівняння республіки та імперії в

та сучасних дій та подій <i>Описує</i> повноваження окремих органів влади стародавніх і сучасних держав; <i>розрізняє</i> повноваження органів влади і приватних осіб <i>Висловлює</i> власне ставлення до ролі державних органів у житті суспільства <i>Використовує</i> в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, музейні експозиції, власні спостереження <i>Формулює</i> запитання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел <i>Визначає</i> придатність отриманої інформації для добору аргументів із допомогою вчителя <i>Описує і характеризує</i> пам'ятки історії та культури Давнього Риму за певним алгоритмом <i>Групує</i> історичні пам'ятки римської цивілізації та слов'ян на теренах України за обраним критерієм, <i>визначає</i> прояви присутності їх спадщини в сьогоденні <i>Добирає</i> інформацію про історичних осіб за заданими критеріями <i>Формулює</i> оцінні судження про вчинки	повноваження Римська республіка. Державна влада і людина. Права та обов'язки римського громадянина Проблеми демократії в минулому та сьогоденні. Падіння республіки і встановлення імперії Духовний світ людей Давнього Риму Громадський простір у Римі Розпад Римської імперії. Початок Великого переселення народів Матеріальне, суспільне і духовне життя давніх слов'ян	Римі, пояснення сутності і наслідків військової експансії Риму Виявлення причин та наслідків християнізації Римської імперії Формулювання суджень про призначення об'єктів громадського простору Стародавнього Риму; про діяльність історичних осіб (у межах тем розділу) Складання порівняльних, причиново-наслідкових схем, таблиць, інфографіки з тем розділу Самостійний добір джерел для виконання завдань із тем розділу Опис повноважень органів державної влади Усний опис/складання схеми «Гілки влади в Україні» <i>Творчі завдання</i> (індивідуально, у парах/групах) Уявна екскурсія Давнім Римом/Константинополем (на вибір) Віртуальна екскурсія античними місцями сучасного Риму Уявний репортаж із Колізею, Римського форуму, Великого Цирку, Пантеону, вулиць імператорського Риму (на вибір)

історичних осіб, події, явища, процеси на основі наведених фактів (у межах розділу) <i>Оцінює</i> внесок Римської цивілізації в історію людства		Історична реконструкція повсякденного життя населення Риму та/або давніх слов'ян Характеристика історичної особистості за історичними джерелами (Цезар та/або Август) Презентація, план та/або сценарій віртуальної екскурсії «Пам'ятки історії римської доби у музеях мого краю, України, Європи та світу» <i>Обговорення та дискусії</i> (орієнтовні теми) Яка роль меценатства в розвитку культури та освіти в минулому і тепер? Який внесок Римської цивілізації в історію людства? Які органи державної влади розрізняють? <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Афоризми та крилаті вирази давніх римлян в українській мові Наукові відкриття та винаходи давніх римлян, їх значення в минулому і тепер Життя та навчання дітей у Стародавньому Римі Пам'ятки античної цивілізації на

		території України/мого краю Військове мистецтво давніх римлян і слов'ян Органи державної влади та місцевого самоврядування мого села/селища/міста
РОЗДІЛ V. ЛЮДИНА У ДОВКІЛЛІ, СУСПІЛЬСТВІ, ДЕРЖАВІ В МИНУЛОМУ І ТЕПЕР		
<i>Наводить</i> приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи <i>Визначає</i> наслідки впливу людини на довкілля у минулому і сьогодні <i>Критично осмислює</i> ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища <i>Розповідає</i> про цілі сталого розвитку <i>Обговорює</i> те, як громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку <i>Діє</i> для збереження навколишнього середовища <i>Бере до уваги</i> і зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить <i>Оперує</i> поняттям «самоврядування», <i>наводить приклади</i> з історії та сьогодення Спільно з однолітками <i>усвідомлено бере участь</i> у громадських заходах	Вплив людини на довкілля в минулому і тепер Сталий розвиток – від ідеї до повсякдення. Глобальні цілі і поведінка людини Спільнота, громада в минулому і тепер. Самоврядування. Громадські ініціативи	<i>Короткі повідомлення учнів</i> Значення природи та її ресурсів для людини, взаємозв'язок повсякденного життя, потреб людини і стану довкілля; освітній заклад, академічна доброчесність; права людини, толерантність <i>Пошукові завдання</i> З'ясування значення, застосування та ілюстрування прикладами понять «сталий розвиток», «Глобальні цілі сталого розвитку», «природні ресурси», «громадські ініціативи», «академічна доброчесність». Створення хмарин слів, кластерів до понять <i>Практичні завдання</i> Інтерв'ювання батьків/представників родини, однокласників: Як можна реалізувати ідеї сталого розвитку

якщо вона призводить до порушення гідності інших людей чи до неможливості реалізації їх прав <i>Пояснює, що таке толерантність (з допомогою вчителя), наводить приклади її прояву</i> <i>Визначає види дискримінації</i> <i>Наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання</i> <i>Виявляє мову ворожнечі</i> <i>Виявляє взаємозв'язки людини і суспільства, людини і держави, суспільства і держави у минулому і сучасності, наводить приклади з історії та сьогодення</i> <i>Оцінює вплив діяльності конкретної людини на спільноту, суспільство, державу</i>	Толерантність. Подолання дискримінації в минулому і тепер. Прояви мови ворожнечі Людина, суспільство, держава: від минулого до майбутнього	Чому права людини є основою демократії? Яку роль відіграє ініціатива людини в захисті власних прав та інтересів? Що для мене значить громада? Про що розповідає Статут нашої школи? Як ми творимо історію і майбутнє? Як минуле впливає на майбутнє? <i>Творчі завдання (індивідуально, у парах/групах)</i> Створення плакатів і буклетів історій/фентезі/аніме/казок із тем сталого розвитку Усні виступи/написання творів-роздумів «Сталий розвиток – почну із себе: що я можу/буду робити»; «Ми будемо стале майбутнє» Усний виступ/написання творів-роздумів «Як я можу бути корисним спільноті/громаді?»; «Мої – Твої права» Створення правил академічної доброчесності школи Створення плакатів, буклетів, сценаріїв відео щодо захисту прав дитини Перетворюємо мову ворожнечі на мову толерантності у медіатексті

		Гра «Драбина участі» Усний виступ/написання твору-роздуму «Громадянська активність: почну із себе – що я можу/буду робити» Подорожуємо у державу майбутнього <i>Проекти</i> (індивідуальні/групові) Мій (наш) сталий спосіб життя Екскурс в історію прав людини/дитини Дискримінація: минуле й сьогодення Школа – простір демократії Як і де можна відстояти права дитини Проблеми нашої громади (дослідження медіаджерел, вебресурсів) Громадські ініціативи: як громадяни впливають на владу

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Оцінювання навчальних результатів учнів з курсу «Досліджуємо історію і суспільство»

Оцінювання – це вимірювання навчальних досягнень тих, хто навчаються, тобто порівняння і встановлення співвідношення того, що учень/учениця знає та уміє, до того, що він/вона має знати й уміти на певний момент навчання відповідно до програми. Основою оцінювання учнів є передбачені модельною навчальною програмою очікувані результати їхньої навчальної діяльності або складники ключових компетентностей і наскрізних умінь, що мають формуватись (розвиватись) під час навчання, а саме: мінімальний обсяг знань, обов'язковий для засвоєння учнем/ученицею відповідно до його/її індивідуального розвитку та пізнавальних можливостей; основні уміння та навички, формування/розвиток яких передбачено програмою; формування ціннісного ставлення учня/учениці до історичних, суспільних, життєвих явищ і подій, що досліджуються ним/нею.

Діяльність учителя з оцінювання учнів має здійснюватись шляхом поточного (формувального) і підсумкового оцінювання. Поточне формувальне оцінювання учнів під час уроку передбачає дотримання вчителем таких етапів (кроків): 1) *формулювання вчителем (разом з учнями) очікуваних результатів уроку*; 2) *визначення вчителем (разом з учнями) критеріїв і показників оцінювання*; 3) *обрання стратегій, процедур та шкали оцінювання*; 4) *виконання оцінювання вчителем / самооцінювання / взаємооцінювання учнів*.

Підсумкове оцінювання дозволяє перевіряти й оцінювати результати роботи учнів: 1) *по закінченні засвоєння матеріалу розділу програми*; 2) *наприкінці семестру*; 3) *по закінченні навчального року*. Оцінка результатів навчання учнів може бути якісною (виражається вербально) та кількісною (позначається балами).

При оцінюванні досягнень програмових очікуваних результатів учнів із курсу «Досліджуємо історію і суспільство» вчитель має враховувати: логічність і обґрунтованість, осмисленість, глибину, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість міркувань учня, рівень сформованості загальнонавчальних та предметних умінь і навичок, рівень володіння наскрізними вміннями й рівень сформованості ключових компетентностей учня/учениці. Зрозуміло, що безпосередньо на уроці не можна оцінити виховний ефект курсу, сформованість цінностей та особистого ставлення учнів, адже система цінностей, особисте ставлення, поведінкові моделі учня/учениці проявляються в реальному житті. Тому завданням учителя є створення оптимальних умов для вільного висловлення та захисту учнем/ученицею власної думки з будь-яких історичних, суспільно значимих питань/проблем у будь-яких навчальних ситуаціях у навчальній та позаурочній діяльності.

Оцінювання має бути відкритим для учнів. Учителеві слід інформувати учнів про очікувані результати, показники (критерії), цілі, стратегії, методи та шкалу оцінювання. Це сприятиме свідомій і сумлінній роботі учнів на уроках і вдома, адже вони знатимуть, чого від них очікує вчитель та як він визначатиме оцінку їхньої роботи.

Створення закладом освіти навчальної програми з предмета

Спираючись на модельну навчальну програму, заклад освіти **може** розробити власну навчальну програму з курсу «Досліджуємо історію і суспільство», що має містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом базової середньої освіти та/або цією модельною навчальною програмою.

Навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою закладу освіти.

Міністерство освіти і науки України

Навчальна програма

**«Зарубіжна література. 5–6 класи»
для спеціалізованої школи № 94
«Еллада»
(укладач Клименко Н.В.)**

**На основі модельної навчальної програми
«Зарубіжна література . 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти**

**(автори Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В.,
Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., Рудніцька Н.П.,
Туряниця В. Г., Тіхоненко С.О., Вітко М.І., Джангобекова Т.А.)**

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07. 2021 № 795)

З М І С Т

Пояснювальна записка. Школа радості	3
Роль зарубіжної літератури в системі загальної середньої освіти	3
Місце зарубіжної літератури в мовно-літературній галузі та в контексті інших освітніх галузей.....	4
Пріоритети викладання зарубіжної літератури в основній школі	4
Головна мета і завдання вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти	5
Структура навчального предмета «Зарубіжна література» і місце адаптаційного циклу (5-6 класи) в ній	6
Завдання вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах	7
Потенціал предмета в реалізації ціннісних орієнтирів базової середньої освіти	7
Врахування наступності між початковою і базовою середньою освітою...8	
Принципи побудови модельної навчальної програми	8
Структура модельної навчальної програми.....	8
Базові знання в межах предмета «Зарубіжна література»... ..	9
Значення зарубіжної літератури для формування ключових компетентностей.....	9
Шляхи реалізації модельної навчальної програми	10
Особливості організації освітнього процесу під час вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах	10
Основна частина. Зміст навчального предмета, очікувані результати навчання, види навчальної діяльності учнів	12
5 клас... ..	12
6 клас... ..	26
Прикінцева частина. Додатки	43
Додаток 1. Компетентнісний потенціал предмета «Зарубіжна література»	43
Додаток 2. Список творів для додаткового читання учнів	49
Додаток 3. Електронні ресурси зарубіжної літератури для учнів.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Школа радості

Дух радості пізнання – ось та ідейна та інтелектуальна атмосфера, яка повинна зараз панувати в школі.

Василь Сухомлинський

Програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898) з урахуванням Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 р. № 235).

Роль зарубіжної літератури в системі загальної середньої освіти України. Нова українська школа має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу.

«Зарубіжна література» як навчальний предмет, що охоплює різноманіття національних літератур, містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. У процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають змогу відкрити інші країни та культури крізь призму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчутти силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших, цінувати «своє» (рідне, національне) і поважати «чуже» (значуще для розвитку власної особистості та української нації), сформувати гуманістичний світогляд і національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей.

Предмет «Зарубіжна література» в галузі загальної середньої освіти виконує такі функції: 1) *пізнавально-ціннісну* (пізнання життя, людини й світу через художню літературу, формування ціннісних орієнтирів особистості в період її становлення); 2) *естетичну* (розвиток уявлень про специфіку мистецтва слова, естетичного смаку, умінь розрізняти художню вартість творів); 3) *розвивальну* (розвиток розумових і творчих здібностей, критичного мислення, індивідуального стилю пізнавальної діяльності, навичок роботи з книжкою та комп'ютером із метою розширення кола читання, формування культури спілкування); 4) *соціально-адаптаційну* (соціокультурна адаптація особистості до умов сучасного суспільства); 5) *виховну* (виховання моральних і громадянських якостей, національної свідомості, відповідальності за збереження духовних надбань України й людства).

Вивчення зарубіжної літератури спрямоване не лише на набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні жанри та стилі,

а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красного письменства.

Сприяючи культурному зближенню України із країнами Європи і світу, зарубіжна література є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам і водночас відкритих до здобутків інших країн і народів.

Місце зарубіжної літератури в мовно-літературній галузі та в контексті інших освітніх галузей. Зарубіжна література є складником мовно-літературної освітньої галузі. Згідно із запропонованою модельною навчальною програмою «Зарубіжна література» вивчається окремо як самостійний і самодостатній предмет, що має унікальну неперервну традицію викладання (з 1991 р.) в умовах Незалежності і сприяє її утвердженню. Разом із іншими складниками мовно-літературної галузі (українська мова, українська література) зарубіжна література виконує важливу націєтворчу та українознавчу роль. Викладання зарубіжної літератури здійснюється українською мовою, художні твори письменників країн і народів світу запропоновані учням для читання в найкращих українських перекладах із урахуванням здобутків української перекладацької школи. Відповідно предмет «Зарубіжна література», окрім формування читацьких умінь і навичок, сприяє підвищенню рівня володіння державною мовою, формуванню якостей компетентного мовця. Художня література є частиною культури людства і специфічною (естетичною) формою відображення життя, тому зарубіжна література потребує особливого підходу у викладанні – як предмета, що має справу із мистецтвом слова і духовною сферою особистості. Водночас для ефективного вивчення зарубіжної літератури необхідно залучення знань, умінь, навичок, що формуються в процесі засвоєння учнями інших галузей: соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької та ін. Зважаючи на те, що в умовах інформаційного суспільства зростає роль сучасних цифрових технологій, які впливають на навчання і виховання, з метою розширення кола читання та підвищення інтересу учнів до художньої літератури у викладанні зарубіжної літератури в закладах середньої освіти слід доречно використовувати потенціал й інформатичної галузі.

Пріоритети викладання зарубіжної літератури в основній школі. Провідними векторами викладання зарубіжної літератури є формування в учнів стійкого інтересу до читання класичної та сучасної літератури, прагнення до активного діалогу із книжкою, самостійного пошуку та критичного осмислення художніх творів у процесі різних видів діяльності (індивідуальних, у парі, мікрогрупі, колективі), використання багатства сучасних бібліотечних і цифрових ресурсів. Модельна навчальна програма із

зарубіжної літератури спрямована на створення в учнів різнобічного уявлення про світ, формування позитивного мислення і творчої уяви, а також на виховання в них відчуття причетності до духовної культури країн і народів світу з позиції свідомого(ої) громадянина/громадянки України.

Отже, пріоритетами викладання предмета «Зарубіжна література» є такі: *антропологічний* (з позицій якого головним аспектом вивчення літературних творів є особистість учня, його естетичне сприйняття і творчий розвиток); *аксіологічний* (спрямований на розвиток в учнів сталого інтересу до взірців світового красивого письменства, вміння читати і творчо сприймати художні твори зарубіжних письменників, збагачуватися фундаментальними цінностями культури різних країн і народів, вирішувати життєві ситуації з урахуванням набутого читачького досвіду); *українознавчий* (метою якого є презентація зарубіжної літератури крізь призму української культури, що в умовах глобалізації сучасного світу буде сприяти виявленню і збереженню національної ідентичності школярів, сприйняттю української культури як невід'ємного складника світової, вихованню молодого(ої) громадянина/громадянки України, який(а) пізнає і досліджує реалії своєї країни, традиції рідної культури й усвідомлює їх у світовому контексті); *полікультурності* (реалізація якого передбачає вивчення художніх текстів національних культур у контексті розвитку світової літератури, розкриття різноманітних аспектів взаємодії творів різних національних традицій, що буде сприяти вихованню полікультурної особистості, формуванню культури міжетнічних і міжнаціональних відносин, толерантного і шанобливого ставлення до інших національних традицій, запереченню будь-яких форм насильства); *етичний* (який передбачає, що робота над художніми текстами, включеними до програми, дозволить не тільки збагатити учнів знаннями класичної й сучасної зарубіжної літератури, але і, що не менш важливо, запропонує варіанти вирішення моральних проблем, що хвилюють школярів).

Головна мета вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти – прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій) на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі:

- репрезентувати актуальні для школярів художні твори (класичні та сучасні), необхідні для духовної та психологічної адаптації людини в сучасному полікультурному суспільстві;
- сформуванню в учнів сталу потребу в діалозі з творами словесного мистецтва, необхідність у власній рефлексії над почуттями й

думками, які виникають в семантичному та естетичному полі художнього тексту;

- навчити школярів естетично сприймати літературні твори, виявляти їх художню своєрідність, розглядати в контексті розвитку загальнолюдської культури та національних культур різних країн і народів;
- розширити особистісний культурно-естетичний тезаурус учнів на основі набутих знань про художню літературу світу, практичних умінь і навичок сприймання, аналізу, інтерпретації, дослідження художніх творів зарубіжних письменників від давнини до сучасності, а також у процесі творчого діалогу із художніми текстами і відповідними медіатекстами;
- розвивати високі моральні якості школярів, їхні ціннісні орієнтації, ставлення, емоційно-чуттєву сферу особистості;
- виховувати в учнів патріотизм, повагу до національних традицій і різних культур, толерантне ставлення до «інакшості», до відмінного від власного погляду.

Результатом вивчення зарубіжної літератури в основній школі має стати не сума розпорошеної інформації, а сформована здатність учня/учениці комплексно використовувати набуті знання, уміння, навички в різноманітних життєвих ситуаціях і в процесі соціальної адаптації до умов сучасного мультикультурного і різнополярного суспільства.

Структура навчального предмета «Зарубіжна література» і місце адаптаційного циклу (5-6 класи) в ній. Згідно з Державним стандартом базова середня освіта охоплює два цикли – 5-6 класи (адаптаційний цикл) і 7-9 класи (базове предметне навчання). Відповідно курс зарубіжної літератури в основній школі має два етапи: 5-6 класи – *прилучення до читання художньої літератури*; 7-9 класи – *системне читання художньої літератури*. Передбачається, що в профільній школі (10-12 класи) буде запроваджено етап *творчо-критичного читання художньої літератури*.

У 5-6 класах поєднано проблемно-тематичний і жанровий принципи побудови програми із настановою на формування початкових уявлень про окремі літературні явища та поняття. Протягом вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах класичні твори й твори сучасних письменників поєднані в межах окремих розділів і тем на підставі образно-тематичної або жанрової подібності.

Наскрізним стрижнем навчального предмета «Зарубіжна література» є поєднання класичної й сучасної літератури, художніх творів і медіатекстів. Це дає змогу вибудувати єдиний простір цікавих для учнів третього тисячоліття творів, що належать до різних культур, забезпечити умови для діалогу класики й сучасності, реалізувати різновекторність у пізнавальній діяльності, залучити інтермедіальність як один із ефективних шляхів вивчення зарубіжної літератури, підвищити мотивацію учнів до читання найкращих книжок світу.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах: прилучити школярів до читання творів класики й сучасності; сформувати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, використовувати елементи порівняння художніх творів, критично оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти окремі елементи змісту і форми, встановлювати їхню роль у тексті, характеризувати й оцінювати літературних персонажів на підставі їхніх учинків, мови, взаємозв'язків із іншими персонажами та довкіллям, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій, досліджувати окремі літературні й мовні явища в художньому тексті та медіатексті; розвивати естетичні почуття та емоції учнів, здатність отримувати естетичне задоволення від прочитаного, а також уміння та навички взаємодіяти (усно і письмово) в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності.

Потенціал предмета в реалізації ціннісних орієнтирів базової середньої освіти. Гуманістичний потенціал зарубіжної літератури дозволяє реалізувати ціннісні орієнтири базової середньої освіти. Під час вивчення художніх творів різних країн і народів необхідно забезпечити повагу до особистості учня/учениці, зокрема до його/її власної думки, позиції, оцінки, права на різні форми творчого самовираження та вибір художніх текстів і медіатекстів. Особливу увагу слід приділити рівному доступу учнів до художніх текстів та медіатекстів, різних видів інформації без будь-яких форм дискримінації. У процесі вивчення зарубіжної літератури учні беруть участь у різних формах взаємодії (усно і письмово), у виконанні різних видів творчих робіт, у створенні власних текстів або медіатекстів. У зв'язку з тим учителям необхідно наголосити на важливості дотримання правил академічної доброчесності та безпечної поведінки в сучасному цифровому просторі (зокрема медіапросторі). Предмет «Зарубіжна література» покликаний засобами мистецтва слова сприяти становленню вільної особистості учня/учениці, його/її критичного мислення, впевненості у собі й креативності. «Зарубіжна література» завдяки добору найкращих зразків класичної й сучасної літератури, вітчизняним і закордонним здобуткам у методиці викладання предмета створює умови для розвитку емоційного інтелекту учнів, їхнього психічного здоров'я, позитивної атмосфери зустрічі із прекрасним, взаємодії з іншими особами на підставі творчості, довіри й партнерства. Твори зарубіжної літератури містять яскраві приклади літературних персонажів, які сприяють самоствердженню учнів, формуванню їхньої особистості, людської гідності, милосердя, доброти, справедливості. Зарубіжна література є важливим джерелом виховання громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей України та людства, дбайливого ставлення до довкілля.

Врахування наступності між початковою і базовою середньою освітою. Модельна навчальна програма побудована на основі *загальнодидактичних принципів послідовності і наступності у навчанні*. Отже, в програмі було враховано основні здобутки початкової школи. Так, при виборі творів для текстуального вивчення і теоретико-літературознавчих понять враховано компетентності, які учні мають набути протягом навчання в початковій школі. Реалізація наступності в навчанні досягається за рахунок узгодження змісту, очікуваних результатів, видів навчальної діяльності та організаційно-методичного забезпечення в початковій і основній ланках освіти. Очікувані результати та види навчальної діяльності у модельній навчальній програмі сформовані (до кожного розділу) за чотирма основними групами: *I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях; II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів; III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі; IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читачької діяльності та індивідуального мовлення*. Вони корелюють (враховуючи розвиток учнів) із відповідними групами результатів у Державному стандарті початкової освіти та групами результатів і орієнтирами для оцінювання в Державному стандарті базової середньої освіти. У такий спосіб досягається зв'язок і наступність у процесі навчання в контексті реалізації концепції Нової української школи.

Принципи побудови модельної навчальної програми. В основу модельної навчальної програми покладено комплекс принципів, кожен із яких органічно взаємодоповнює інші (кожен із них окремо не є достатнім). Основні **принципи, на яких будується модельна навчальна програма для 5-6 класів**, – *хронологічний* (вивчення зразків світового красного письменства відповідно до розвитку літературного процесу), *жанрово-родовий* (розгляд художніх творів у їхній родовій та жанровій специфіці), *концентричний* (можливість розширення, нарощування знань, умінь і навичок учнів, повертатися до певних творів, жанрів чи періодів національних літератур на різних етапах дорослішання учнів), *проективний* (здатність рухатися від початкових уявлень про літературне явище або поняття до його проєкції в часі й просторі культури, постійно поглиблювати знання класичної та сучасної літератури, розвивати вміння та навички роботи з різними ресурсами, зокрема цифровими).

Структура модельної навчальної програми. Модельна навчальна програма предмета «Зарубіжна література» для 5-6 класів містить:

- 1) пояснювальну записку (в якій зазначено мету, завдання предмета, пріоритети викладання зарубіжної літератури, принципи модельної навчальної програми, шляхи реалізації модельної навчальної програми, особливості організації освітнього процесу під час вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах та ін.);
- 2) основну частину, в якій визначено для кожного класу зміст навчального предмета (за розділами, темами), очікувані результати навчання учнів (що корелюють із результатами навчання та орієнтирами для оцінювання учнів у мовно-літературній галузі відповідно до Державного стандарту), види навчальної діяльності учнів (за розділами);
- 3) прикінцева частина (додатки – 1) компетентнісний потенціал предмета «Зарубіжна література», 2) список творів для додаткового читання учнів, 3) електронні ресурси зарубіжної літератури для учнів).

У модельній навчальній програмі до кожного розділу запропоновано рубрики, що сприятимуть вивченню зарубіжної літератури з урахуванням досягнень літературознавства, культурного контексту, українознавчого аспекту, сучасного медіапростору: *Теорія літератури (ТЛ)*, *Література і культура (ЛК)*, *Україна і світ (УС)*, *Медіатекст (МТ)*.

Базові знання в межах предмета «Зарубіжна література» визначені Державним стандартом. Це передовсім літературний твір (класичної або сучасної художньої літератури) в аспектах актуальної національної та загальнолюдської проблематики (історична, соціальна, морально-етична, філософська тощо), жанрово-родового поділу художньої літератури, змісту і форми художнього твору (тема, ідея, фабула, сюжет, композиція, образ, поетика), історико-культурного контексту, перебігу літературного процесу, індивідуального стилю письменника, естетичної вартості твору, його відкритості для інтерпретацій у часі, розвитку української перекладацької традиції, збагачення емоційного та естетичного досвіду читача/читачки.

У межах модельної навчальної програми предмета «Зарубіжна література» доречно залучені й інші базові знання, що становлять основу мовно-літературної галузі, зокрема: інформація, її джерела, види та вміння працювати з нею; комунікація як взаємодія в ситуаціях спілкування та використання різних форм мовлення і мовленнєвих стратегій; текст (зокрема медіатекст) як більш широке поняття порівняно із «художній текст», різновиди, зміст і структури текстів у сучасну добу; мовні засоби, що використовуються в художніх текстах відповідно до задуму письменника та культурної ситуації доби.

Значення зарубіжної літератури для формування ключових компетентностей. Зарубіжна література разом із іншими навчальними предметами та інтегрованими курсами сприяє формуванню ключових компетентностей учнів. Компетентнісний потенціал навчального предмета «Зарубіжна література» представлено в Додатку 1.

Шляхи реалізації модельної навчальної програми. Програма містить обов'язковий і варіативний компоненти. *Обов'язковий компонент* – це художні твори класики й сучасності, які передбачені для обов'язкового вивчення. *Варіативний компонент* містить перелік художніх текстів, із яких учитель може вибрати один або декілька відповідно до забезпечення матеріально-технічними ресурсами, інтересів учнів тощо.

Художні твори для текстуального вивчення у модельній навчальній програмі для 5-6 класів відібрані з урахуванням психологічних та інтелектуальних можливостей школярів, а також відповідно до інтересів і проблем (моральних, соціальних, культурних та ін.), актуальних для учнів певних вікових груп.

Основу змісту навчального матеріалу програми становлять літературні тексти, перевірені часом, які мають сталу добру традицію у шкільній практиці викладання літератури, і художні твори, що цікаві сучасному поколінню учнів, популярні нині серед молодіжної аудиторії зарубіжних країн у різних частинах світу.

Кількість годин на вивчення окремих розділів і тем визначає вчитель. Зміст навчального матеріалу, представлений у програмі для 5-6 класів, відповідає Типовій освітній програмі й становить орієнтовно 1,5 години на тиждень. Але відповідно до нормативної бази та резерву, що має мовно-літературна галузь у кожному класі, заклад середньої освіти може збільшити щотижневу кількість годин до 2 годин на тиждень. За рахунок гнучкого варіативного компонента модельна навчальна програма придатна як для 1,5 години, так і для 2 годин на тиждень.

Зважаючи на автономність закладів середньої освіти, учителі можуть використати цю модельну навчальну програму як основу для створення власних навчальних програм і календарно-тематичного планування.

Навчальна модельна програма, окрім своєї традиційної функції – бути основою для планування і здійснення навчального процесу, детально окреслює очікувані результати навчання і тим самим визначає об'єктивні критерії оцінювання.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах. Виходячи із освітньо-виховних завдань вивчення літератури в основній школі, а також вікових особливостей сприйняття художніх творів учнями різних читацьких груп побудова курсу здійснюється на основі проблемно-тематичного і жанрового підходів.

У процесі викладання зарубіжної літератури слід звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики – порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів (наприклад, кінофільмів, мультфільмів за прочитаними творами тощо), літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (наприклад, науково-популярних, документальних тощо), оригіналу і перекладу.

Спираючись на Державний стандарт і модельну навчальну програму, важливо реалізовувати сучасні підходи до вивчення літератури в школі. Особистісно орієнтоване навчання, діалогічний характер викладу матеріалу досягаються завдяки застосуванню новітніх педагогічних технологій.

Згідно із Державним стандартом у межах мовно-літературної галузі передбачено різні види діяльності учнів в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства, зокрема не лише із художніми текстами (у книжковому форматі), а й цифровими ресурсами, соцмережами, медіатекстами тощо. Відповідно вчителів слід завчасно перевірити необхідний цифровий контент для безпечної роботи з ним учнів, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайн-взаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм і академічної доброчесності. Під час вивчення зарубіжної літератури доречно буде *системно* представляти інформаційно-комунікаційні технології навчання, вони значно підсилюють інтерес до навчання та активізують творче сприйняття учнями художніх творів.

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури для 5-6 класів відповідає сучасним запитам української молоді й забезпечує формування засобами мистецтва слова позитивного мислення, креативності, комунікативних умінь і соціокультурної адаптації учнів до суспільства XXI століття, тим самим увиразнює актуальну, як ніколи, думку нашого великого співвітчизника Василя Сухомлинського: «Вчитимемо дитину думати, відкриємо перед нею першоджерело думки – навколишній світ. Дамо їй найбільшу людську радість – радість пізнання!».

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Зміст навчального предмета, очікувані результати навчання, види навчальної діяльності учнів

5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Вступ Роль книжки в третьому тисячолітті		
Учень/учениця I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях визначає мету (провідну думку) почутого та/або прочитаного висловлювання та його форму (монолог/діалог); формулює і відповідає на запитання за змістом почутого та/або прочитаного повідомлення; відтворює усно (творчо переказує (повністю або частково), коментує, інтерпретує) почутий та/або прочитаний текст. II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів характеризує, обговорює порушені в художньому тексті/медіатексті теми й	Роль книги та читання художньої літератури для формування гармонійної особистості. Види читання в цифрову епоху. Паперові та електронні книги. Теорія літератури (ТЛ) Зарубіжна література. Література і культура (ЛК) Роль художньої літератури в житті людини та сучасному суспільстві. Україна і світ (УС) Українські ресурси (друковані, цифрові та ін.) художніх творів для школярів. Медіатекст (МТ) Бібліотеки в медіапросторі. Популяризація читання художньої літератури медійними засобами.	Різні види читання (про себе, вголос, «ланцюжком» або ін.), визначення провідної думки та деталей почутого та/або прочитаного тексту, формулювання запитань до тексту, відповіді на запитання до тексту, творчий переказ тексту, коментування та інтерпретація тексту, самостійне збирання інформації, написання мінітвору або створення посту для соцмереж, дискусія (очно або в онлайн-середовищі), розповідь про

проблеми читання, діалогу з книжкою, формування якостей творчого читача/читачки; проєктує власний або відомий життєвий досвід на порушені в тексті проблеми; висловлює в усній формі власні думки, почуття і враження, викликані прочитаними раніше творами зарубіжної літератури, розмірковує про користь паперових та електронних книг. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі створює власні міркування про улюблену книжку у вигляді мінітвору або посту для соцмереж; дискутує (очно або в онлайн-середовищі) на тему читання та вибору художньої літератури, порівнює позиції учасників дискусії, обстоює власну позицію. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення вирізняє окремі мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх.		улюблений твір, виокремлення і пояснення окремих мовних явищ у своєму і чужому мовленні.

СКАРБНИЦЯ НАРОДНИХ КАЗОК
(2 твори за вибором учителя)

<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> стисло переказує (усно) зміст почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, акцентує увагу на окремих деталях; перефразовує репліки в діалозі персонажів; унаочнює та візуалізує зміст почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту (малюнки, комікси тощо) для відтворення змісту. <i>II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів</i> визначає головну і другорядну інформацію у прочитаному тексті; формулює тему та основну думку художнього тексту/медіатексту; проводить паралелі між образами та ситуаціями, зображеними в художньому тексті/медіатексті і власним життєвим досвідом; висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним художнім текстом/медіатекстом, а також своє ставлення до зображених у тексті людей, подій,	Казки народів світу: різновиди, ознаки, загальнолюдські ідеали та національна самобутність. Індійська народна казка «Фарбований шакал». Викриття в образах тварин негативних людських якостей.	Різні види читання (про себе, вголос, «ланцюжком», в особах, виразне або ін.), усний переказ почутого та/або прочитаного тексту з акцентуванням на окремих деталях, творчий перефраз реплік персонажів, унаочнення та візуалізація змісту почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, виокремлення головної і другорядної інформації в тексті, формулювання теми та основної думки тексту, проведення паралелей між образами та ситуаціями тексту й власним життєвим досвідом, висловлювання в усній та/або письмовій формі власних почуттів і ставлень до казкових персонажів і подій, усний переказ змісту казки (або

ситуацій, явищ тощо; переказує зміст художнього тексту/медіатексту у різний спосіб відповідно до завдання. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі створює власне висловлення про вчинок/вчинки персонажа(ів), враховуючи основні засади академічної доброчесності; складає та оформлює власне висловлення згідно з усталеними нормами сучасної української мови; добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читачької діяльності та індивідуального мовлення виокремлює та розрізняє в художніх текстах мовні одиниці різних рівнів (частини мови, форми слова, словосполучення, речення тощо), визначає їхню роль у характеристиці персонажів, розкритті подій і явищ; відтворює окремі художні засоби для втілення власних творчих намірів (створення стилізації казки або фанфіку).	Брати Якоб (1785-1863) і Вільгельм (1786-1859) Грімм. «Пані Метелиця». Значення діяльності братів Я. і В. Грімм для розвитку європейської культури. Зіставлення образів героїнь казки «Пані Метелиця». Утвердження у творі доброти, працьовитості, справедливості. <i>(ТЛ) Фольклор, народна казка, сюжет, мандрівні сюжети.</i> <i>(ЛК) Культурні традиції, національні особливості світосприймання в казках різних країн і народів.</i> <i>(УС) Подібні образи в зарубіжних і українських казках Фарбований Шакал – Фарбований Лис, пасербиця з казки</i>	уривку), створення власного письмового висловлення (мінівір або ін.) про вчинок/вчинки персонажа (ів) із дотриманням норм сучасної української мови, добирання доречних засобів мовної виразності, виокремлення у прочитаному тексті мовних одиниць різних рівнів та визначення їхньої ролі у творі, відтворення окремих художніх засобів казки у процесі створення стилізації казки або фанфіку.

	<i>«Пані Метелиця» – дідова дочка з казки «Про дідову дочку і бабину дочку» та ін.).</i> <i>(МТ) Фільмографія: «Пані Метелиця» (режисер Г. Кольдиць, НДР, 1963) та ін.</i>	
ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ СВІТУ		
<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту; самостійно складає простий план почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту; у разі потреби грамотно перепитує співрозмовника (формулює відповідні запитання) для уточнення важливих для розуміння почутого та/або прочитаного деталей; вибірково переказує (усно) зміст почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту; передає з використанням окремих способів і	Літературна казка та її ознаки. Подібності й відмінності від народної казки. Ганс Крістіан Андерсен (1805–1875). «Снігова королева». Боротьба добра і зла в казці. Утвердження дружби та вірності. Перешкоди на шляху Герди, її помічники. Чарівний світ твору. Оскар Уайльд (1854–1900). «Хлопчик-Зірка». Символічний зміст назви твору. Динаміка образу головного героя, його стосунки з матір'ю та іншими персонажами. Шлях Хлопчика-Зірки від егоїзму й байдужості до	Різні види читання (про себе, вголос, «ланцюжком», в особах, виразне, коментоване або ін.), відповіді на запитання за змістом почутого та/або прочитаного художнього тексту та медіатексту, складання простого плану почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, формулювання запитань для уточнення важливих для розуміння змісту деталей,

засобів візуалізації (у формі малюнка, постера, фотоколажу або ін.) враження від почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту. II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів читає тексти у різний спосіб (оглядово, вибірково, з коментуванням, в особах тощо) відповідно до мети читання; проектує власний або відомий життєвий досвід на порушені в художньому тексті/медіатексті проблеми; визначає спільні та різні елементи змісту і форми у фольклорних і літературних казках; характеризує емоційний стан літературних персонажів, їхню поведінку та вчинки; переказує зміст художнього тексту/медіатексту у різний спосіб відповідно до завдання; творчо опрацьовує прочитаний художній текст/медіатекст, у разі потреби змінюючи персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів тощо. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі	відкриття в собі любові й милосердя. Фальшиві та справжні цінності. Любов до матері – одна з визначальних цінностей життя. Краса зовнішня та внутрішня. Синтез фольклорних і літературних елементів у творі. Роальд Дал (1916–1990). «Чарлі і шоколадна фабрика» . Роальд Дал. «Чарлі і шоколадна фабрика». Казкові пригоди персонажів на шоколадній фабриці містера Вонки. Шлях хлопчика Чарлі до своєї мети. Доброта, щирість і наполегливість головного героя. Зображення родинних стосунків у творі: сім'я Бакетів, інші родини. Образи дітей і дорослих у повісті-казці. Вади й небезпеки сучасного світу, їх утілення у творі. Утвердження співчуття, милосердя, взаємодопомоги, відповідальності, морального вибору.	вибірковий переказ (усно) почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, візуалізація враження (малюнок, постер, фотоколаж або ін.) від почутого та/або прочитаного художнього/медіатексту, проєкція власного або відомого життєвого досвіду на порушені в художньому тексті/медіатексті проблеми, визначення спільних та різних елементів змісту і форми у фольклорних і літературних казках, характеристика емоційного стану та вчинків літературних персонажів, усний і письмовий переказ прочитаної казки (стислий та/або вибірковий, творчий), створення письмового тексту (коментар, пост для

створює письмові тексти (коментар, пост для соцмереж щодо прочитаного твору або ін.), зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід; добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення; знаходить і виправляє недоліки та помилки в будові і мовному оформленні власного висловлення; аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу; коригує текст на основі проведеного аналізу. <i>IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення</i> творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні, обґрунтовуючи зроблений вибір.	<i>(ТЛ) Літературна казка, подібності й відмінності літературної казки від народної. Тема та ідея художнього твору, оригінал і переклад. Поглиблення поняття: сюжет.</i>	соцмереж або ін.) з урахуванням мети, адресата і власного життєвого досвіду, знаходження і виправлення недоліків та помилок у власному висловленні, аналіз змісту написаного власного висловлення, коригування тексту на основі проведеного аналізу, творче використання мовних засобів із запропонованих варіантів та обґрунтування зробленого вибору.

	<i>(ЛК) Національні особливості літературних казок зарубіжних письменників.</i> <i>(УС) Українські переклади літературних казок різних країн.</i> <i>(МТ) Фільмографія: казкові сюжети Г.К. Андерсена в мультиплікації, «Зоряний хлопчик» (режисер А. Дудоров, СРСР, 1958) та ін., «Чарлі і шоколадна фабрика» (режисер Т. Бертон, США, Велика Британія, 2005),</i>	
СЛУХАЄМО ГОЛОСИ ПРИРОДИ		
<i>І. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> знаходить у почутому та/або прочитаному повідомленні (художньому тексті/медіатексті) відповіді на поставлені запитання; визначає ключові слова в почутому та/або прочитаному повідомленні (науково-популярному тексті, художньому тексті, медіатексті); формулює	Зарубіжні поети про природу: Й.В. Гете (1749-1832) («Нічна пісня подорожнього»). Поетизація природи, утвердження зв'язку природи й	Різні види читання (про себе, вголос, «ланцюжком», в особах, виразне, коментоване, повторне, вибіркове або ін.), знаходження в почутому та/або прочитаному художньому тексті/медіатексті

тему та ідею почутого та/або прочитаного повідомлення (художнього тексту/медіатексту); визначає основну і другорядну інформацію, мікротеми, важливі деталі в художньому тексті/медіатексті; розповідає про власний емоційний стан, описуючи окремі відтінки настрою, почуттів, переживань, які виникли в результаті сприймання художнього тексту/медіатексту; регулює власні емоції під час художньої декламації. II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів знаходить у тексті відому і нову інформацію; розрізняє тексти різних стилів, типів і жанрів (науково-популярний текст, вірш, казка, оповідання) у контексті авторського задуму; розпізнає виражальні засоби (пейзаж), використовує окремі з них; переказує зміст художнього тексту/медіатексту у різний спосіб відповідно до завдання; творчо опрацьовує прочитаний текст (художній текст/медіатекст), у разі потреби змінюючи персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів тощо.	людини; утілення любові та дбайливого ставлення до довкілля. Редьярд Кіплінг (1865–1936). «Мауглі». Історія хлопчика, якого виховали тварини, його дружба з ними. Сміливість, кмітливість, доброта Мауглі. Яскравість характерів персонажів-тварин, утілення в них людських рис. Закони джунглів і цінності людського життя. Ідея відповідальності людини за природний світ. Ернест Сетон-Томпсон (1860–1946). «Лобо». Авторські спостереження за світом природи. Образи тварин, розкриття їх у подіях оповідання, авторських характеристиках. Утвердження любові до всього живого, гуманного ставлення людей до тварин. (ТЛ) <i>Вірш, пейзаж, оповідання.</i> (ЛК) <i>Описи природи, тварин у науково-популярних текстах, художній літературі та інших видах мистецтва.</i> (УС) <i>Українські переклади творів зарубіжних авторів про природу.</i> (МТ) <i>Фільмографія: «Мауглі» (режисер Р. Давидов, СРСР, 1973), «Книга</i>	відповідей на поставлені запитання, визначення ключових слів у почутому та/або прочитаному повідомленні, формулювання теми та ідеї почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, визначення основної і другорядної інформації в почутому та/або прочитаному тексті, декламація художнього твору, розповідь про власний емоційний стан під впливом прочитання твору, характеристика персонажів, знаходження у різних видах текстів відомої та нової інформації, розрізнення текстів різних стилів, типів і жанрів у контексті авторського задуму, розпізнавання та використання виражальних засобів (пейзаж), переказ

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах; дискутує (очно або в онлайн-середовищі) на теми, пов'язані з прочитаними творами, переглянутими фільмами; дотримується норм етикету під час онлайн-спілкування. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення порівнює художні та науково-популярні тексти про тварин і явища природи, виявляючи в них певні мовні та стильові ознаки.	<i>Джунглів» (режисер Дж. Фавро, США, 2016), «Мауглі» (режисер Е. Серкіс, США, 2018), «Лобо» (режисери Джеймс Алгар, Джек Коуффер, США, 1962), «Лобо» (режисер Стів Гудер, США, 2007), «Хроніки тварин Сетона» (режисер Т. Сирато, Японія, 1989) та ін.</i>	змісту художнього тексту/медіатексту, підготовка відгуку про твір, створення невеликих типових повідомлень на цифрових (захищених) сервісах і в соцмережах (повідомлення для шкільного сайту, пост для соцмережі тощо), дискусія (очно або в онлайн-середовищі) щодо прочитаних творів та/або переглянутих фільмів, порівняння художніх та науково-популярних текстів про тварин і явища природи.
СИЛА ТВОРЧОЇ УЯВИ		
I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях аргументовано зіставляє почуте та/або прочитане із життєвим досвідом; виявляє взаємозв'язок змісту або інших компонентів літературного твору (цитат, уривків, епізодів,	Льюїс Керролл (1832–1898). «Аліса в Країні Див» (2-3 розділи)	Різні види читання (про себе, вголос, «ланцюжком», в особах, виразне, коментоване, повторне, перерване або ін.), аргументоване зіставлення почутого та/або

вчинків персонажів тощо) із власними потребами для особистісного розвитку; розповідає про власний емоційний стан під час сприймання художнього тексту/медіатексту. II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів визначає порушені в художньому тексті/медіатексті проблеми, характеризує і співвідносить їх із сучасністю; формулює тему та основну думку художнього тексту/медіатексту; виокремлює в художньому тексті мікротеми, коментує їх; проєктує власну поведінку в ситуаціях, подібних до тих, що зображені в художньому тексті/медіатексті. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі записує власні міркування про прочитані твори та інформацію про них з інших джерел (зокрема цифрових), створюючи постер за прочитаним твором; висловлюється в захищеному цифровому середовищі щодо проблем, які порушуються у художніх творах.	Льюїс Керролл. «Аліса в Країні Див» (2-3 розділи за вибором учителя). Образ Аліси, світ її уяви та захопливі пригоди. Персонажі, які оточують героїню. Особливості художньої мови твору. Ознаки казки. Утілення ідеї особистої свободи, вільного мислення й творчого ставлення до життя. Елеанор Портер (1868–1920). «Полліанна» (3-4 розділи за вибором учителя). Щирість, мужність і оптимізм Полліанни, її позитивний вплив на життя міста, долю інших людей. Творча фантазія головної героїні. Зміни у внутрішньому світі й житті інших персонажів після зустрічі з Полліанною. Ідея відчуття радості життя, що змінює світ на краще. Художні засоби розкриття образу Полліанни.	прочитаного повідомлення із власним або відомим життєвим досвідом, виявлення взаємозв'язку змісту твору (або його компонентів) із власними потребами для особистісного розвитку, розповідь про власний емоційний стан (відтінки настрою, почуття, переживання тощо) під час сприймання художнього тексту/медіатексту, визначення порушених у тексті проблем, характеристика їх та співвіднесення із сучасністю, формулювання теми та основної думки тексту, виокремлення в художньому тексті та коментування мікротем, створення фанфіка або коміксу (проєкція власної поведінки в контексті ситуацій твору), створення

<i>IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення</i> порівнює літературних персонажів за визначеними ознаками, зокрема характеризує їхні вчинки, ставлення до інших, особливості їхньої мови тощо.	<i>(ТЛ) Персонаж, герой/героїня літературного твору. Поглиблення понять: тема та ідея художнього твору, сюжет.</i> <i>(ЛК) Утілення сюжетів творів зарубіжних письменників в образотворчому та музичному мистецтві.</i> <i>(УС) Переклади творів українською мовою. Ілюстрації українських художників до творів.</i> <i>(МТ) Фільмографія: «Аліса у Дивокраї» (режисер Є. Пружанський, Україна (СРСР), 1981), «Аліса у Дивокраї» (режисер Т. Бертон, США, 2010), «Аліса у Дивокраї» (режисер Г. Ласке, США, 1951), «Полліанна» (режисер Д. Свіфт, США, 1960), «Полліанна» (режисер С. Хардінг, Велика Британія, 2003).</i>	постера або колажу за прочитаним твором, висловлення в цифровому середовищі (наприклад, чат, блог, сторінка в соцмережі тощо) щодо творів художньої літератури, порівняння літературних персонажів, характеристика мови персонажів прочитаних художніх текстів/ медіатекстів.

У ВИРІ ЗАХОПЛИВИХ ПРИГОД

I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях
розпізнає в почутому та/або прочитаному художньому тексті/медіатексті факти, судження та аргументи; використовує елементи конспектування (зокрема визначає ключові слова та фрази в почутому та/або прочитаному повідомленні); відтворює основні думки і факти, окремі висловлювання персонажів у літературному творі, що розкривають зміст почутого та/або прочитаного повідомлення; визначає спільне і різне в повідомленнях літературних персонажів (героїв/героїнь).

II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів

пояснює вплив прочитаного художнього тексту/медіатексту на формування власного естетичного смаку, читацьких інтересів; розкриває актуальність літературних творів у контексті викликів сучасності та власних життєвих потреб; аргументує власну оцінку

Марк Твен (1835–1910). «Пригоди Тома Соєра» (2-3 розділи за вибором учителя). Світ дитинства в романі. Том Соєр і Гекльберрі Фінн. Том Соєр і Беккі Тетчер. Життя містечка і пригоди юних друзів. Мрії Тома, його витівки, бажання самоствердитися. Риси характеру Тома, що розкриваються в стосунках з іншими. Сміливість і заповзятливість Тома Соєра та його друзів, їхнє прагнення зробити довколишній світ цікавішим і людянішим.

Туве Янсон (1914–2001). «Комета прилітає

.

Різні види читання (про себе, вголос, «ланцюжком», в особах, виразне, коментоване, повторне, перерване або ін.), розпізнавання в почутому та/або прочитаному повідомленні (художньому тексті/медіатексті) фактів, суджень та аргументів, використання елементів конспектування (ключових слів, фраз у почутому та/або прочитаному повідомленні), відтворення основних думок і фактів, окремих висловлювань літературних персонажів, визначення спільного і різного в повідомленнях літературних персонажів (героїв/героїнь), пояснення впливу прочитаного художнього тексту/медіатексту на

прочитаного художнього тексту/медіатексту, наводячи доречні цитати; фіксує елементи художнього тексту/медіатексту, оптимізуючи написане за допомогою окремих графічних позначок (у формі коміксу, аніме або ін.). III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі доповнює та/або замінює окремі частини тексту відповідно до теми і мети висловлення; удосконалює письмовий текст (власний і чужий); визначає способи виправлення помилок у власному мовленні; демонструє здатність до конструктивної взаємодії у процесі редагування. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення порівнює окремі елементи художніх текстів; творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи зроблений вибір.	Чарівність художнього світу твору. Казкові персонажі, утілення в них ідей доброти, щирості, сімейних цінностей. <i>(ТЛ) Повість. Поглиблення понять: персонаж, герой/героїня літературного твору.</i> <i>(ЛК) Художні твори для дітей і про дітей у сучасному мистецтві.</i> <i>(УС) Переклади творів українською мовою.</i> <i>(МТ) Сучасні українські та зарубіжні письменники про літературу й читання (виступи, інтерв'ю, пости тощо).</i> <i>Фільмографія: «Пригоди Тома Соєра і Гекльберрі Фінна» (режисер С. Говорухін, Україна (СРСР), 1981), «Щасливе сімейство мумі-тролів»</i>	формування власного естетичного смаку і читацьких інтересів, розкриття актуальності літературних творів у контексті викликів сучасності та власних життєвих потреб, аргументація власної оцінки прочитаного художнього тексту/медіатексту із наведенням доречних цитат, фіксація елементів художнього тексту/медіатексту з допомогою графічних позначок (комікс, манга, аніме або ін.), доповнення та/або заміна окремих частин тексту відповідно до теми і мети висловлення, удосконалення письмового тексту (власного та чужого), визначення способів виправлення помилок у власному мовленні, конструктивна взаємодія у

	<i>(режисер Х. Сайто, М. Кодзіма, Японія, Фінляндія, Нідерланди, 1990), «Долина мумі-тролів» (режисер С. Бокс, Д. Роббі, Фінляндія, Велика Британія, 2019).</i>	процесі редагування, порівняння окремих елементів художніх текстів, творче використання мовних засобів (обрання із запропонованих варіантів доречних нестандартних рішень).
Підсумки		
<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> створює самостійно (або спільно з іншими) усне повідомлення на обрану тему на підставі зібраної інформації, розрізняє відому і нову для себе інформацію, її користь для себе й співрозмовників; наводить аргументи і приклади (цитати з художнього тексту/ медіатексту) на підтвердження власної позиції; доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації.	Художні твори класики й сучасності, прочитані протягом навчального року. Актуальні теми, ідеї, сюжети творів. Улюблені літературні персонажі, герої/героїні. Ознаки окремих жанрів (народна казка, літературна казка, оповідання, повість, вірш та ін.). Українські перекладачі творів зарубіжних письменників. Враження про сучасні медіатексти за прочитаними творами.	Створення усного повідомлення на обрану тему на підставі зібраної інформації, обговорення порушених у художньому тексті/медіатексті проблем із залученням та проєкцією на власний або відомий життєвий досвід, аргументація із наведенням відповідних прикладів, висловлювання ставлення до думок інших осіб, опис власних літературних уподобань (у формі малюнка, інформаційного плакату, колажу, мотиватора, мема,

II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів описує свої літературні вподобання, наводячи приклади з прочитаних творів; створює текст за визначеними характеристиками на основі графічної інформації. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі взаємодіє з іншими особами в цифровому середовищі – спільно створює та презентує інформацію про художні твори у довільно обраний спосіб (буктрейлер, аудіо- чи відеозапис власного виступу тощо). IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читачької діяльності та індивідуального мовлення створює індивідуально або спільно з іншими плакат (або презентацію) про улюбленого письменника/письменницю з використанням творів мистецтва.		буктрейлера або ін.), перетворення графічної інформації (схема, таблиця) на текстову, взаємодія з іншими особами в цифровому середовищі (створення індивідуально або спільно з іншими медіапродукту), створення індивідуально або спільно з іншими плакату або презентації.
Розвиток мовлення Додаткове читання		

6 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Вступ Художня література і мистецтво		
Учень/учениця I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях виявляє і відтворює прихований зміст почутого та/або прочитаного повідомлення (художнього тексту/медіатексту), зокрема ідейно-естетичний смисл художніх образів, розрізняє невербальні засоби, використані для передачі прихованого змісту тексту; висловлює власну думку, вказує на конструктивні думки інших осіб, критично і толерантно ставлячись до різних поглядів; характеризує особливості форми (зокрема образів) художніх текстів/медіатекстів, що належать до різних видів мистецтва. II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів	Специфіка художньої літератури як виду мистецтва, її подібність і відмінність від інших видів мистецтва. Художній образ, особливості його сприйняття. Роль перекладачів у залученні українських читачів до скарбниці світової літератури. Теорія літератури (ТЛ) Художній образ, види художніх образів у літературі. Поглиблення понять: оригінал і переклад. Література і культура (ЛК) Специфічні ознаки різних видів мистецтва. Україна і світ (УС) Традиційні образи в національних літературах. Медіатекст (МТ) Використання художніх образів у державних символах різних країн, у різних видах мистецтва.	Різні види читання (виразне, «ланцюжком» або ін.), аудіювання (виявлення і відтворення прихованого змісту образів у художньому тексті/медіатексті), висловлювання власних думок і виявлення конструктивних думок інших осіб, характеристика форми (зокрема образів) художніх текстів/медіатекстів, виокремлення і розрізнення художніх образів у художньому тексті/медіатексті, обґрунтування ідейно-естетичного значення

розрізняє складники структури художнього тексту/медіатексту (зокрема види художніх образів у ньому) відповідно до його жанрово-родової належності та стилєвих особливостей; обґрунтовує значення інформації, здобутої в прочитаному художньому тексті/медіатексті (зокрема ідейно-естетичний зміст художніх образів, вплив різних видів мистецтва). III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі записує власні міркування або інформацію з інших джерел щодо художніх образів, видів мистецтва, ролі українських перекладачів у прилученні до читання зарубіжної літератури. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення порівнює різні тексти щодо наявності/відсутності в них художніх образів і мовних явищ, які сприяють формуванню образності.		художніх образів і впливу різних видів мистецтва, порівняння різних текстів в аспекті образності (художніх, науково-популярних, медіатекстів та ін.).

МІФИ НА ВСІ ЧАСИ

<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> вичерпно відповідає на запитання за змістом почутих та/або прочитаних міфів (або медіатекстів відповідно до контексту); розуміє і відтворює зміст почутого та/або прочитаного міфу, толерантно реагує, використовуючи формули мовного етикету, етично висловлює власне ставлення до почутого; вибірково переказує зміст почутого та/або прочитаного міфу (або медіатексту); самостійно складає простий план почутого та/або прочитаного тексту міфу (або медіатексту); формулює запитання, щоб уточнити розуміння почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту. <i>II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів</i> читає тексти міфів у різний спосіб (оглядово, вибірково тощо) відповідно до мети читання; формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу	Поняття про міф, його відмінності від казки та легенди. Міфологія народів світу як джерело літературних сюжетів. Основні тематичні групи грецьких міфів. Грецькі міфи. Міф про Прометея. Міф про Геракла . Боги, герої і люди в давньогрецьких міфах. Найвідоміші міфологічні образи, сюжети, мотиви Стародавньої Греції. <i>(ТЛ) Міф.</i> <i>(ЛК) Утілення міфів народів світу в мистецтві (живопис, музика, кіно, театр, мультиплікація та ін.).</i> <i>(УС) Давні міфологічні уявлення українців (про створення світу, про природу, про добрі й злі сили). Образи Прометея в українській літературі. Звернення українських письменників до образів, сюжетів міфів народів світу.</i>	Різні види читання (виразне, «ланцюжком», в особах, вибіркоче, коментоване або ін.), аудіювання (відповідь на запитання за змістом почутого міфу), відтворення змісту почутого та/або прочитаного міфу, висловлення власного ставлення до подій і ситуацій у прочитаних та/або почутих міфах, вибіркочий переказ почутого та/або прочитаного міфу (або медіатексту), складання простого плану почутого та/або прочитаного тексту, формулювання висновків на основі аналізу опрацьованого тексту, візуалізація змісту сприйнятої текстової інформації (малюнки,

опрацьованого тексту міфу (або медіатексту); розкриває актуальність прочитаних текстів/ медіатекстів у контексті викликів сучасності та власних життєвих потреб; представляє текстову інформацію (художнього тексту/ медіатексту), використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі складає та оформлює власне висловлення (щодо міфологічних персонажів і подій) згідно з усталеними нормами; добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення виокремлює і розрізняє у прочитаному та/або почутому тексті мовні одиниці різних рівнів, виявляє їх роль у тексті.	(МТ) Фільмографія: «Олімп» (режисери Н. Вілінг, А. Таппінг, Канада, Велика Британія, 2015), «Міфи Давньої Греції» (режисер С. Бержер, Франція, 2016), «Прометей» (режисер О. Снежко-Бловатська, СРСР, 1974) та ін.	плакат, стіннівка, комікс тощо), характеристика літературних персонажів, складання і оформлення власного висловлення із використанням доречних засобів виразності, виокремлення і розрізнення в прочитаному та/або почутому тексті мовних одиниць різних рівнів, виявлення їхньої ролі у тексті.
ПРИГОДИ І ФАНТАСТИКА		
I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях характеризує вплив окремих деталей, зокрема художніх, на сприйняття слухачем	Даніель Дефо (1660-1731) «Життя і незвичайні та дивовижні пригоди Робінзона Крузо» (2-3 розділи)	Різні види читання (виразне, «ланцюжком», в особах, вибіркове, коментоване, прогнозоване або ін.), характеристика впливу

(адресатом) змісту почутого художнього тексту/медіатексту; логічно структурує власне повідомлення; дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів; використовує окремі засоби художньої виразності у власному мовленні; наводить приклади з художніх текстів/медіатекстів щодо вміння/невміння керувати емоціями, пояснюючи емоційний стан літературних персонажів з проєкцією на розвиток власного емоційного інтелекту. II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів співвідносить зміст сприйнятого художнього тексту/медіатексту з історичним і культурним контекстом; характеризує порушені в художньому тексті/медіатексті проблеми; проєктує власний або відомий життєвий досвід на порушені в художньому тексті/медіатексті проблеми; творчо опрацьовує прочитаний художній текст/медіатекст, у разі потреби змінюючи персонажів, додаючи окремі епізоди, переказуючи прочитане з позиції одного з персонажів тощо.	Даніель Дефо. «Життя і незвичайні тадивовижні пригоди Робінзона Крузо» (2-3 розділи за вибором учителя). Роман Д. Дефо – книга про безмежні можливості, творчу діяльність і стійкість людини у виключних обставинах. Утвердження в романі можливості гармонійного співіснування людини й природи, людей, що належать до різних культур. Роман Д. Дефо як початок світової «робінзонади». Чарльз Дікенс (1812–1870). «Різдвяна пісня в прозі». Подорож Скруджа у часі й просторі. Динаміка його образу, причини духовного переродження. Реальні та фантастичні елементи в сюжеті повісті. Значення образу Різдва	окремих деталей на сприйняття змісту художнього тексту та/або медіатексту, логічне структурування власного повідомлення, дотримання норм у виборі мовленнєвих засобів, використання окремих засобів художньої виразності у власному мовленні, наведення прикладів з художніх текстів/медіатекстів щодо вміння/невміння керувати емоціями, характеристика персонажів (зокрема опис і пояснення їхнього емоційного стану), висловлення власних емоцій під впливом художнього твору, співвіднесення тексту з історичним і культурним контекстом, характеристика порушених у тексті проблем, порівняльна характеристика персонажів, проєктування власного або

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі створює невеликі типові повідомлення (пост, коментар у чаті або ін.) щодо прочитаних творів/медіатекстів на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах; толерантно обстоює власну позицію, звертає увагу на спільні і різні думки учасників дискусії; дотримується засад академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення вирізняє і пояснює окремі літературні (фантастика, гумор, інтер'єр, порівняння та ін.) та мовні явища у прочитаному художньому тексті/медіатексті.	у творі. Ознаки фольклору (казки, пісні) у творі. Микола Васильович Гоголь (1809–1852). «Ніч перед Різдвом». Поетичність повісті «Ніч перед Різдвом». Українські народні традиції та звичаї у творі. Поєднання фантастичного і реального. Тема кохання. Образи Оксани і Вакули. Гумор в повісті, особливості її мови. Елементи фольклору (традиційні образи – відьма, чорт, місяць та ін.; різдвяні символи; елементи казки). Астрід Анна Емілія Ліндгрєн (1907–2002). «Міо, мій Міо» Астрід Анна Емілія Ліндгрєн. «Міо, мій Міо». Доля хлопчика Буссе та його мрії, що допомагають здолати життєві негаразди й самотність. Чарівний світ і казкові образи твору. Перемога юного лицаря Міо (Буссе) над злими чарами. Друзі, сили добра, персонажі зі світу природи, які допомагають головному	відомого життєвого досвіду на порушені в тексті проблеми, творче опрацювання прочитаного тексту та/або медіатексту (створення фанфіку зі зміною персонажів, додаванням епізодів, розповіддю від імені персонажа або ін.), створення повідомлень (пост, коментар у чаті або ін.) на паперових носіях та/або цифрових (захищених) сервісах (за бажанням у соціальних мережах), толерантне обстоювання власної позиції з урахуванням думок учасників дискусії, дотримання засад академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії, виявлення і пояснення окремих літературних (фантастика, гумор, інтер'єр, порівняння та ін.)

	героєві. Віра в перемогу дружби та людяності у творі. <i>(ТЛ) Роман, фантастика, гумор, порівняння, інтер'єр. Поглиблення понять: повість, тема, ідея художнього твору, сюжет, персонаж.</i>	та мовних явищ у прочитаному художньому тексті/медіатексті, підготовка (усно або письмово) твору-роздуму.

	<i>(ЛК) Традиції фольклору (казка, пісня, народні образи) у творах Ч. Дікенса і М. В. Гоголя. Утілення сюжетів і мотивів прочитаних творів у мистецтві.</i> <i>(УС) М. В. Гоголь і Україна, музеї М. В. Гоголя в Україні (Полтавщина). Висловлювання українських митців про творчість Ч. Діккенса, М. В. Гоголя. Українські переклади класичних і сучасних творів зарубіжної літератури.</i> <i>(МТ) Фільмографія: «Робінзон Крузо» (режисер Р. Харді, США, 1997),</i> <i>«Різдвяна історія» (режисер Р. Земекіс, США, 2009), «Вечори на хуторі біля Диканьки» (режисер О. Роу, СРСР, 1969), «Міо, мій Міо» (режисер В. Грамматиков, Швеція, СРСР, Норвегія, 1987)</i>	

НЕ ЗДАВАТИСЯ В ЖИТТЄВИХ ВИПРОБУВАННЯХ

<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> уважно слухає монологічні/діалогічні висловлювання, зважаючи на мету та умови спілкування, особливості художніх текстів/медіатекстів; відтворює основні думки і факти, окремі висловлювання персонажів у літературному творі, що розкривають зміст почутого повідомлення; знаходить у почутому художньому тексті/медіатексті відповіді на поставлені запитання; розрізняє відому і нову для себе інформацію; використовує вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації із співрозмовниками. <i>II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів</i> формулює тему та основну думку художнього тексту/медіатексту; виокремлює в художньому тексті/медіатексті мікротеми; поєднує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у межах одного або кількох текстів (зокрема художніх текстів/медіатекстів); характеризує емоційний стан літературних персонажів, їхню поведінку	Джек Лондон (1876–1916). «Жага до життя». Самовладання, воля до життя головного героя оповідання Дж. Лондона, його мужність у сутичках із суворою природою та життєвими обставинами. Збереження моральних переконань у моменти смертельної небезпеки. Роль пейзажних і портретних замальовок у відтворенні внутрішнього стану головного героя. Проблеми зрадництва та духовної стійкості у творі. Анна Гавальда (нар. 1970). «35 кіло надії». Теми школи, родини, життєвого покликання особистості. Грегуар Дюбоск на шляху дорослішання (болісне переживання самотності й нерозуміння з боку інших, пошук власної духовної сутності та улюбленої справи). Складні випробування та їх роль у формуванні характеру підлітка. Образ дідуся Леона як моральний приклад і опора для хлопчика. Відкритий фінал повісті.	Різні види читання (виразне, «ланцюжком», в особах, вибіркове, коментоване, прогнозоване або ін.), аудіювання (відтворення думок і фактів, висловлювань персонажів у почутому та/або прочитаному художньому тексті), знаходження в почутому та/або прочитаному тексті відповідей на поставлені запитання, розрізнення відомої і нової інформації, використання вербальних і невербальних засобів для ефективної комунікації із співрозмовниками, формулювання теми та основної думки тексту, виокремлення в художньому тексті/медіатексті мікротем, поєднання в межах одного або кількох текстів різних видів інформації (словесної,

і вчинки, виявляючи толерантність; проєктує власну поведінку в ситуаціях, подібних до тих, що зображено в художньому тексті/медіатексті. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі створює письмові тексти (зокрема художні тексти/медіатексти) визначених типів, стилів і жанрів, зважаючи на мету, адресата, власний життєвий досвід. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читачької діяльності та індивідуального мовлення наслідує окремі стильові риси прочитаних художніх текстів/медіатекстів у процесі створення власного тексту чи медіатексту для взаємодії з іншими особами (наприклад, портрет (Дж. Лондон), мотиваційний лист до вступу у заклад освіти (А. Гавальда), лист знаменитій людині (К. Гагеруп), новий епізод про казкові пригоди персонажів (М. Енде, К. Нестлінгер) або ін.).	Крістіне Нестлінгер «Конрад, або Дитина з бляшанки» Крістіне Нестлінгер. «Конрад, або Дитина з бляшанки». Незвичайність образу Конрада, риси його характеру. Конрад і його становлення у світі. Протиставлення очікувань дорослих та справжніх цінностей дитинства. Клаус Гагеруп. «Маркус і Діана». Життєві проблеми й внутрішні комплекси тринадцятирічного Маркуса. Творча фантазія хлопчика як спосіб подолання самотності й невпевненості у	графічної, числової тощо), характеристика емоційного стану літературних персонажів, проєктування власної поведінки в ситуаціях, подібних до тих, що зображено в художньому тексті/медіатексті, створення письмових текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) на підставі прочитаного тексту і власного життєвого досвіду, створення власного тексту або медіатексту із наслідуванням окремих стильових рис прочитаних художніх текстів/медіатекстів.

	собі. Родинні й шкільні стосунки у творі. Теми дружби, першого кохання, взаємодопомоги, пошуку взаєморозуміння підлітків із ровесниками й дорослими, набуття життєвого досвіду й мудрості. <i>(ТЛ) Портрет, проблема і проблематика літературного твору. Поглиблення понять: тема, ідея, герой/героїня художнього твору (вплив обставин на формування характеру і вчинки, внутрішній світ героя/героїні).</i> <i>(ЛК) Утілення сюжетів прочитаних творів у різних видах мистецтва.</i> <i>(УС) Твори сучасних українських письменників для дітей і про дітей.</i> <i>(МТ) Фільмографія: «Любов до життя» (режисер К. Суайгерт, США, 2012), «35 кіло надії» (режисер О. Ланглуа)</i> <i>«Конрад, або Дитина з бляшанки» (режисер К. Шреден, ФРН, 1983),</i> <i>«Маркус і Діана» (режисер С. Шарффенберг, Норвегія, 1986) та ін.</i>	

БАРВИ СВІТОВОЇ ПОЕЗІЇ		
<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> унаочнює та візуалізує почутий та/або прочитаний художній текст (самостійно або з допомогою інших осіб), використовуючи різні засоби (малюнки, аплікації, фотоколаж та ін.) для відтворення змісту; визначає ключові слова в почутому та/або прочитаному художньому тексті/медіатексті; формулює тему та ідею почутого та/або прочитаного художнього тексту, медіатексту; характеризує особливості форми усного повідомлення (зокрема художнього тексту/медіатексту), зумовлені змістом; розповідає про власний емоційний стан, описуючи окремі відтінки настрою, почуттів, переживань під час сприймання художнього тексту/медіатексту; регулює власні емоції під час презентації повідомлення (зокрема художнього тексту/медіатексту), художньої декламації. <i>II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів</i>	Мацуо Басьо (1644–1694). Хайку. Відображення японських уявлень про красу в поезії митця. Лаконізм форми та широта художнього змісту хайку. Зображення станів природи в ліриці М. Басьо. Роль художньої деталі. Підтекст. Роберт Бернс (1759–1796). «Моє серце в верховині...». Ідея любові до батьківщини у вірші Р. Бернса. Антитеза (рідний край – чужина). Елементи фольклору (традиційні образи, постійні епітети, повтори та ін.). Генрі Лонгфелло (1807–1882). «Пісня про Гайавату» («Люлька згоди»). Міфи північноамериканських індіанців та їхнє втілення в поемі «Пісня про Гайавату». Елементи фольклору у творі (пісні, казки, легенди). Образ Гайавати. Ідеї миру, національного єднання, відданого служіння народові. (ТЛ) Хайку, епітет, метафора. Поглиблення поняття: вірш. (ЛК) Початкові відомості про специфіку розуміння краси в різних культурах.	Різні види читання (виразне, «ланцюжком», в особах, вибіркоче, коментоване або ін.), унаочнення та візуалізація почутого та/або прочитаного художнього тексту (малюнки, аплікації, фотоколаж та ін.), визначення ключових слів у почутому та/або прочитаному художньому тексті та медіатексті, формулювання теми та ідеї почутого та/або прочитаного художнього тексту та медіатексту, характеристика форми усного повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), розповідь про власний емоційний стан (настрої, почуття, переживання) під час сприймання художнього тексту/медіатексту,

визначає спільні та різні елементи змісту і форми поетичних художніх текстів; розпізнає в художньому тексті основні виражальні засоби; за мотивами прочитаного художнього тексту створює власний медійний продукт (буктрейлер, мультфільм, відеоролик або ін.). III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлювання (письмовий мінітвір за прочитаним художнім текстом); знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові й мовному оформленні власних висловлень; пояснює окремі виправлення у власному висловлюванні; аналізує зміст написаного з погляду цілісності та повноти викладу. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення відтворює окремі художні засоби для втілення власних творчих намірів; урізноманітнює власне мовлення завдяки читанню літературних творів, роботі із словниками та довідковими джерелами.	<i>(УС) Видатні українські перекладачі творів зарубіжних поетів.</i> <i>(МТ) Фільмографія: документальні фільми про природу США, Японії, Шотландії, «Пісня про Гайавату» (режисер Д. Шор, Канада, США, 1997) та ін.</i>	презентація повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), визначення спільних та різних елементів змісту і форми поетичних художніх текстів, розпізнавання в художньому тексті основних виражальних засобів, пояснення їх ролі, ілюстрування або створення власного медійного продукту за мотивами прочитаного художнього тексту (буктрейлер, мультфільм, відеоролик або ін.), створення власного висловлювання (письмовий мінітвір за прочитаним художнім текстом), знаходження і виправлення недоліків і помилок у власному висловлюванні, пояснення окремих виправлень у власному висловлюванні, аналіз змісту написаного з погляду

		цілісності та повноти викладу, відтворення окремих художніх засобів (епітет, метафора та ін.) для втілення власних творчих намірів, урізноманітнення власного мовлення завдяки читанню літературних творів, робота зі словниками і довідковими джерелами.
ЗАМИСЛЮЄМОСЯ ПРО МАЙБУТНЄ		
<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> визначає основну мету (думку) почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту; прогнозує перебіг комунікації та/або подій у художньому тексті/медіатексті; розпізнає наявні в почутому та/або прочитаному повідомленні (зокрема художньому тексті/медіатексті) факти, судження та аргументи; обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого	Рей Дуглас Бредбері (1920–2012). «Усмішка». Проблема руйнування духовних цінностей в оповіданні «Усмішка». Образ Тома, його розвиток під впливом подій, мимовільним учасником яких він стає. Значення образу Джоконди для розкриття авторського задуму. Ідея особистої відповідальності у творі. Віра автора в силу мистецтва, яке здатне врятувати душу людини та світ. Роберт Шеклі (1928–2005). «Запах думок». Фантастичний світ оповідання. Духовне й фізичне випробування	Різні види читання (виразне, «ланцюжком», в особах, вибіркове, коментоване або ін.), визначення основної мети (думки) почутого та/або прочитаного художнього тексту/медіатексту, прогнозування перебігу комунікації та/або подій у художньому тексті/медіатексті, розпізнавання в почутому та/або прочитаному

повідомлення (зокрема художнього тексту/медіатексту тощо); характеризує почуте повідомлення (зокрема художній текст/медіатекст) з погляду основних правил спілкування; характеризує вплив художніх деталей на сприйняття почутого та/або прочитаного повідомлення (зокрема художнього тексту/медіатексту). II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів пояснює функцію заголовка для розуміння змісту художнього твору; піддає сумніву інформацію з тексту (зокрема художнього тексту/медіатексту) на підставі розрізнення фактів і суджень про факти; визначає актуальність художнього тексту/медіатексту на основі власного досвіду та досвіду інших осіб; використовує для розв'язання завдань актуальні та достовірні текстові/медіатекстові джерела інформації; переказує зміст тексту (зокрема художнього тексту/медіатексту) у різний спосіб відповідно до завдання; фіксує елементи тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту), оптимізуючи написане за допомогою окремих графічних позначок.	головного героя (Кліві). Уславлення могутності, розуму та інтуїції людини, її здатності не схилитися в екстремальних ситуаціях. <i>(ТЛ) Художня деталь. Поглиблення понять: тема, ідея, оповідання (фантастичне, науково-фантастичне оповідання).</i> <i>(ЛК) Картина «Мона Ліза» Л. да Вінчі. Образ майбутнього у творах сучасного мистецтва (живопис, кіно, музика та ін.).</i> <i>(УС) Українські письменники-фантасти, їхні твори для дітей.</i> <i>(МТ) Медіапрогнозування майбутнього. Фільмографія: «Усмішка» (режисер М. Ралль, СРСР, 1971) та ін.</i>	художньому тексті та медіатексті фактів, суджень, аргументів, обґрунтування достовірності й повноти інформації зі зверненням до відповідних джерел і цитат, характеристика почутого художнього тексту/медіатексту з погляду правил спілкування, характеристика художніх деталей та їхнього впливу на сприйняття, пояснення заголовку художнього тексту, оцінювання інформації на підставі розрізнення фактів і суджень про факти, визначення актуальності художнього тексту, використання достовірних текстових/медіатекстових джерел інформації для розв'язання завдань, переказ змісту художнього тексту/медіатексту, фіксація елементів художнього

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі дискутує (очно або в онлайн-середовищі) на знайомі теми, пов'язані із власним читацьким досвідом, літературними уподобаннями; порівнює позиції учасників дискусії; толерантно обстоює власну позицію, звертає увагу на спільні й різні думки учасників дискусії; взаємодіє з іншими особами у цифровому середовищі, дбаючи про безпеку. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення наслідує окремі стильові риси текстів (зокрема художніх текстів/медіатекстів) у процесі створення власного фантастичного тексту або медіатексту на тему майбутнього для взаємодії з іншими особами.		тексту і медіатексту з допомогою графічних позначок, дискусія (очно або в онлайн-середовищі), порівняння позицій учасників дискусії, обстоювання власної позиції, взаємодія з іншими особами в цифровому середовищі, створення власного фантастичного тексту або медіатексту на тему майбутнього.

Підсумки		
<i>I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях</i> вказує на окремі особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації в конкретній ситуації спілкування; доброзичливо висловлює своє ставлення до думок та позицій інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації; наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції, доречні цитати з тексту (зокрема художнього тексту/медіатексту) для увиразнення власних поглядів, ідей, переконань; добирає стиль мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування; використовує потрібні вербальні та невербальні засоби для збагачення міжособистісної комунікації позитивними емоціями, створення комфортної атмосфери спілкування, спонукання співрозмовників до певних дій. <i>II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів</i> залежно від мети читання обирає самотійно або за допомогою інших осіб художні	Види художніх образів у прочитаних художніх текстах і медіатекстах. Актуальна проблематика класичних і сучасних творів. Міфологічні образи і сюжети, їх утілення в різних видах мистецтва. Фантастика та її роль у художній літературі. Моральні якості літературних героїв та героїнь у життєвих випробуваннях. Засоби художньої виразності у поетичних і прозових творах. Сучасні ресурси зарубіжної літератури для учнів (друковані, цифрові).	Виявлення особливостей, що сприяють або заважають ефективній комунікації в конкретній ситуації спілкування, висловлювання доброзичливого ставлення до думок і позицій інших осіб, наведення аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції (поглядів, ідей, переконань), вибір стилю мовлення відповідно до мети, потреб і умов спілкування, використання вербальних і невербальних засобів для збагачення особистої комунікації і створення комфортної атмосфери спілкування, обрання (самотійно або з допомогою інших осіб) художніх текстів/ медіатекстів, використання інформаційних ресурсів (бібліотеки, сайти тощо) для розширення кола читання,

тексти/медіатексти для читання, які належать до різних стилів і жанрів, аргументує свій вибір; ефективно використовує інформаційні ресурси (бібліотеки, сайти тощо) для задоволення власних читацьких потреб і розширення кола читацьких інтересів. III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі оформлює власне висловлення (відгук про улюблений твір), враховуючи основні засади академічної доброчесності; висловлюється в захищеному цифровому середовищі щодо власної читацької діяльності. IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення порівнює класичні й сучасні тексти щодо наявності в них порушених проблем і тем, видів художніх образів, мовних засобів; творчо використовує мовні засоби, обираючи із запропонованих варіантів доречні нестандартні рішення, обґрунтовуючи власний вибір.		створення власного висловлювання (відгук про улюблений твір), висловлювання в захищеному цифровому середовищі щодо власної читацької діяльності, порівняння класичних і сучасних текстів в аспектах порушених проблем і тем, видів художніх образів, мовних явищ, творче використання мовних засобів (обрання із запропонованих варіантів доречних та обґрунтування власного вибору).
Розвиток мовлення Додаткове читання		

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Додатки

Додаток 1

Компететнісний потенціал

навчального предмета «Зарубіжна література»

1) Вільне володіння державною мовою

Уміння:

- читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори (класичні й сучасні) зарубіжних письменників в найкращих українських перекладах, а також інші інформаційні тексти відповідно до літературного контексту;
- усно й письмово висловлювати думки, почуття, погляди;
- розуміти, оцінювати, презентувати здобутки видатних українських письменників, українських перекладачів творів зарубіжної літератури та їхній внесок у становлення й розвиток української літературної мови;
- використовувати вербальні та невербальні засоби в різноманітних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах;
- адаптуватися до умов спілкування, розв'язувати нестандартні завдання, використовуючи потенціал української мови та відповідні комунікативні стратегії.

Ставлення:

- поцінювання української мови як державної – чинника національної та громадянської ідентичності;
- готовність спілкуватися державною мовою;
- прагнення використовувати українську мову в усіх сферах життя;
- потреба в читанні художньої літератури українською мовою.

2) Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами

Уміння:

- читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори зарубіжних письменників та інформаційні тексти відповідно до контексту іншими мовами (які вивчаються в закладі освіти);
- використовувати художні твори зарубіжних письменників і власний мовленнєвий досвід для вивчення іноземних мов;

- використовувати іноземні мови для розширення читацького досвіду, читацьких інтересів у галузі зарубіжної літератури (класичної і сучасної).

Ставлення:

- готовність до міжкультурного діалогу;
- розуміння важливості оволодіння іноземними мовами для оволодіння інформацією (зокрема художньої літератури різних країн і народів) та міжкультурного спілкування;
- розуміння внеску видатних зарубіжних письменників у розвиток літературної мови країни/народу, до якої (ого) вони належать;
- відкритість до вивчення іноземних мов;
- дотримання культури спілкування, прийнятої в сучасному суспільстві, повага до культурних та особистісних відмінностей співрозмовників;
- толерантність до представників іншої країни/народу, носіїв іншої мови, культури, звичаїв і способу життя;
- потреба в читанні художньої літератури іноземними мовами;
- готовність спілкуватися іноземною/іноземними мовою/мовами.

3) Математична компетентність

Уміння:

- установлювати причинно-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію;
- формулювати визначення, логічно обґрунтовувати висловлену думку;
- перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, таблиця, схема тощо) для розв'язання комунікативних завдань;
- аналізувати літературний твір зарубіжної літератури, виокремлювати його компоненти, встановлювати взаємозв'язки між ними у межах художнього цілого;
- порівнювати літературні твори (або їх компоненти), літературні явища (однієї або кількох національних літератур), оригінали й переклади творів зарубіжних письменників, різні українські переклади художніх творів.

Ставлення:

- готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних проблем;
- розуміння літературного твору як структури, що має певну художню організацію.

4) Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій

Уміння:

- висловлювати гіпотези, описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і мовленнєвих засобів;
- спостерігати, аналізувати, здійснювати мовні експерименти, досліджувати мовні й літературні тексти/явища;
- використовувати сучасні технології (зокрема цифрові) для розширення кола читання художньої літератури;
- використовувати ціннісний потенціал художньої літератури для вирішення екологічних проблем, збереження природного й соціокультурного середовища.

Ставлення:

- прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного розвитку;
- опертя на культурні здобутки зарубіжних країн у процесі інтеграції до сучасного світу та прокладання особистої життєвої траєкторії.

5) Інноваційність

Уміння:

- презентувати власні ідеї, бачення, інноваційні погляди зрозуміло, грамотно, креативно, використовуючи доцільні засоби вираження мовлення, зокрема із використанням прикладів, цитат із творів зарубіжних письменників (класичних і сучасних);
- мобілізувати ресурси (зокрема нематеріальні та цифрові) навчання, спілкування, дослідження літературних і мовних явищ, провадження інноваційної діяльності;
- ефективно використовувати різні комунікативні стратегії для розв'язання життєво важливих проблем, зокрема в ситуаціях неоднозначності та непевності;
- у процесі розв'язання життєвих ситуацій та прийняття особистих рішень спиратися на морально-етичний та естетичний досвід, який містить художня література різних часів і народів.

Ставлення:

- відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї, спонукати до цього інших;
- морально-етична відповідальність за власні вчинки;
- усвідомлення необхідності поєднання інноваційного поступу особистості/суспільства із морально-етичними нормами, стратегіями толерантної комунікації та міжкультурної взаємодії.

6) Екологічна компетентність

Уміння:

- використовувати потенціал художніх текстів зарубіжної літератури та медіатекстів щодо висвітлення діяльності людини як частини природи;
- критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі та прогнозувати її наслідки, зокрема відображені в художніх текстах і медіатекстах;
- використовувати комунікативні стратегії для реалізації екологічних проєктів, формування екологічної культури та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Ставлення:

- готовність зберігати й відновлювати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь;
- інтерес до здобутків зарубіжних письменників, які зробили вагомий внесок у висвітлення екологічних проблем, у формування та поширення ідей сталого розвитку суспільства.

7) Інформаційно-комунікаційна компетентність

Уміння:

- використовувати різні види сприймання художніх текстів та медіатекстів для пізнання та естетичного задоволення;
- діяти за алгоритмом при складанні плану для розв'язання комунікативних завдань;
- комунікувати грамотно і безпечно в інформаційному просторі;
- розрізняти емоції інших осіб у контексті діалогу із художнім твором і в комунікативних ситуаціях;
- розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм;
- застосовувати сучасні цифрові технології для збагачення читацького досвіду та розширення кола читання художньої літератури різних країн і народів (класичної та сучасної).

Ставлення:

- задоволення пізнавального (зокрема читацького) інтересу в інформаційному середовищі;
- прагнення етично й естетично взаємодіяти у віртуальному просторі;
- готовність дотримуватись авторських прав та мережевого етикету;
- прагнення особистого розвитку як компетентного мовця і читача за допомогою цифрових технологій.

8) Навчання впродовж життя

Уміння:

- визначати власні читацькі та комунікативні потреби, цілі та способи їх досягнення;
- використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення державної та іноземних мов, зокрема із використанням потенціалу творів зарубіжної літератури (класичних і сучасних) в оригіналах і українських перекладах;
- постійно збагачувати власний словниковий запас, зокрема із використанням творів зарубіжних письменників в українських перекладах;
- регулярно читати твори зарубіжної літератури (класичні й сучасні), розрізняти їх за рівнем художньої вартості, визначати їх емоційно-ціннісний потенціал та естетичну довершеність;
- орієнтуватися у світі класичної та сучасної літератури;
- користуватися різними видами бібліотек та орієнтуватися в бібліотечних ресурсах.

Ставлення:

- прагнення удосконалювати читацькі вміння та навички, власне мовлення впродовж життя, розвивати естетичну і мовну інтуїцію;
- руйнування власних комунікативних бар'єрів;
- розуміння ролі читання, зокрема художніх творів зарубіжної літератури, для гармонійного розвитку й самовдосконалення;
- прагнення до збагачення читацького й мовленнєвого досвіду за рахунок долучення до здобутків художньої літератури різних країн і народів.

9) Громадянські та соціальні компетентності

Громадянські компетентності

Уміння:

- аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію;
- використовувати комунікативні навички та багатомовність для ведення міжкультурного діалогу;
- уникати дискримінування інших осіб у своїх висловлюваннях і діях;
- критично оцінювати інформацію з різних джерел, формувати та обстоювати особистісні ціннісні орієнтири, спираючись на цінності українського народу та міжнародний досвід, зокрема культурні здобутки світу;

- виявляти у творах художньої літератури громадянські ідеї, теми, мотиви, образи, актуальні для України, а також для різних країн і народів.

Ставлення:

- любов до України, шанобливе ставлення до її історії, культури, державних символів;
- сприйняття громадянських цінностей, актуалізованих у художніх текстах зарубіжних авторів;
- повага і толерантне ставлення до різних народів і культур;
- відкритість до культурного різноманіття шляхом читання творів зарубіжної літератури, вивчення мови/мов та здійснення міжкультурної комунікації;
- повага до права та законодавства щодо забезпечення функціонування української мови як державної;
- утвердження права на власну думку.

Соціальні компетентності

Уміння:

- виявляти у творах зарубіжної літератури (класичних і сучасних) соціально важливий зміст, застереження й прогнозування суспільства щодо згубних тенденцій;
- розкривати значення творів зарубіжної літератури для окремої країни/нації/народу, світової цивілізації, українського суспільства;
- використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі;
- враховувати особистісні та культурні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;
- враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби;
- застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоров'ю;
- конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, реалізуючи принципи свободи особистості.

Ставлення

- готовність до налагодження контактів з іншими особами з використанням різноманіття мовних засобів та потенціалу художньої літератури (зокрема зарубіжної);
- прагнення до пізнання суспільного досвіду України та інших країн засобами мови й художньої літератури (зокрема зарубіжної);

- формування активної суспільної позиції, патріотизму, відповідальності за долю України, людей, власні вчинки;
- усвідомлення взаємозалежностей.

10) Культурна компетентність

Уміння:

- використовувати мову і потенціал художньої літератури світу для духовного, культурного й національного самовираження;
- читати, аналізувати, інтерпретувати художні тексти зарубіжних авторів;
- сприймати та осмислювати цінності, актуалізовані в художніх творах зарубіжних письменників та медіатекстах;
- використовувати досвід взаємодії з творами художньої літератури та мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду та збагачення культурного і життєвого досвіду;
- створювати тексти/медіатексти з метою вираження власних ідей, почуттів, досвіду та використанням відповідних художніх творів, мовленнєвих засобів;
- орієнтуватися у світі класичної й сучасної літератури різних епох, країн і народів;
- добирати твори художньої літератури для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного;
- сприймати й інтерпретувати літературні твори в контексті розвитку національної та світової культури;
- розглядати художні твори в контексті розвитку культури;
- розвивати власну читацьку культуру і творчі здібності.

Ставлення:

- потреба в читанні творів художньої літератури (зокрема зарубіжної) для самопізнання й пізнання світу через мистецтво слова, задоволення та рефлексії над прочитаним;
- цінування художньої літератури як мистецтва слова в контексті духовних надбань людства;
- відкритість до міжкультурної комунікації;
- зацікавленість світовими культурними здобутками;
- усвідомлення значення художньої літератури як важливої складової культури людства, її ролі в духовному поступі українського народу і розвитку світової цивілізації;
- готовність сприймати художній твір як структуру, відкриту до читацьких інтерпретацій

11) Підприємливість та фінансова грамотність

Уміння:

- ініціювати усну, письмову та онлайн-взаємодію для розвитку ідеї та її реалізації;
- презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно з використанням доцільних виражальних засобів;
- використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень;
- спиратися на етичний потенціал художньої літератури в процесі реалізації життєвих задач, підприємницьких рішень;
- описувати власні вміння та компетентності стосовно варіантів кар'єри, особистого розвитку та соціальних ініціатив;
- пояснювати заощадження, інвестування, запозичення тощо у соціальному та морально-етичному контексті, зокрема на прикладі літературних творів зарубіжних авторів;
- зіставляти фінансовий зиск та морально-етичні ризики, якщо вони виникають (зокрема на прикладі творів художньої літератури).

Ставлення:

- готовність брати на себе відповідальність за себе та інших осіб;
- відповідальне ставлення до мовленнєвого вчинку;
- розуміння ролі комунікативних умінь, читацького досвіду для успішної самореалізації, зокрема у професійній кар'єрі та діловому середовищі;
- усвідомлення важливості володіння державною мовою та спілкування іноземними мовами для забезпечення добробуту і фінансового успіху;
- готовність обстоювати важливість збільшення доходу, ощадливості та раціонального використання коштів із дотриманням морально-етичних норм.

Додаток 2

Список творів для додаткового читання

*Для уроків позакласного читання та уроків із резервного часу
(за вибором учителя)*

5 клас

1. Андерсен Г.К. «Непохитний олов'яний солдатик», «Гидке каченя», «Дикі лебеді», «Соловей» (1 за вибором)
2. Арабські казки. «Про Аладдіна і чарівну лампу», «Розповідь про царя Шахріяра» (1-2 за вибором)
3. Баррі Дж. М. «Пітер Пен», «Пітер Пен і Венді» (1 за вибором)
4. Бернетт Ф. Е. «Таємничий сад», «Маленький лорд Фаунтлерой», «Маленька принцеса» (1-2 за вибором)
5. Гауф В. «Маленький Мук», «Каліф-лелека» (1-2 за вибором)
6. Казки народів світу (2-3 за вибором)
7. Кестнер Е. «Еміль та детективи», «Крихта та Антон» (1 за вибором)
8. Керролл Л. «Аліса в Задзеркаллі»
9. Кіплінг Р. Дж. «Рікі-Тікі-Таві»
10. Коллоді К. «Піноккіо»
11. Корчак Я. «Король Матіуш Перший»
12. Крюс Дж. «Флорентіна»
13. Лагерлеф С. «Дивовижна подорож Нільса Хольгерсона з дикими гусаками Швецією», «Свята ніч» (1 за вибором)
14. Маршак С. Я. «Дванадцять місяців»
15. Мілн А. «Вінні-Пух та всі-всі-всі»
16. Перро Ш. «Попелюшка», «Кіт у чоботях» або ін. (1-2 за вибором)
17. Пушкін О.С. «Казка про рибалку та рибку», «Казка про мертву царівну і сімох богатирів» (1 за вибором)
18. Распе Р.Е. «Пригоди барона Мюнхгаузена» («За волосся», «Перша подорож на Місяць» або ін. – 1-2 за вибором)
19. Родарі Дж. «Пригоди Цибуліно», «Пригоди Джельсоміно в Країні брехунів», «Казки по телефону» (1 за вибором)
20. Сетон-Томпсон Е. «Снап», «Доміно», «Ведмежа Джонні», «Мустанг-іноходець» (1-2 за вибором)
21. Треверс П.Л. «Мері Поппінс»
22. Уайльд О. «Щасливий принц»
23. Чапек К. «З погляду кішки»

Із сучасної літератури

24. Ауер М. Цикл «Школа чарівних тварин» (1-2 за вибором)
25. Бессон Л. «Артур і мініпути»
26. Геммель Ш. «Марвін. Книга Вогню і Дружби»
27. Вайт Е. Б. «Павутинка Шарлотти»
28. Дал Р. «Чарлі і великий скляний ліфт»

29. Зальтен Ф. «Бембі»
30. Екгольм Я. У. «Людвігові хитрому – ура! ура! ура!»
31. Ліндгрєн А. «Малюк і Карлсон»
32. Льюїс К.С. «Хроніки Нарнії» («Лев, Чаклунка і Платтяна шафа»)
33. Маар П. «Пан Белло і блакитне диво», «Що не день, то субота», «Китобус, або Нові пятки для Суботика» (1-2 за вибором)
34. Нанетті А. «Мій дідусь був черешнею»
35. Ролінг Дж. «Гаррі Поттер і філософський камінь»
36. Стронг Дж. «Кімнатні пірати», «Розшукується ракета на чотирьох лапах», «Гармидер у школі», «Канікули з близнятами» (1-2 за вибором)

6 клас

1. Баррі Дж. М. «Пітер Пен і Венді»
2. Бєляєв О.Р. «Людина-амфібія»
3. Бічер-Стоу Г. «Хатина дядька Тома»
4. Бредбері Р. «Все літо в один день» та інші оповідання (1-2 за вибором)
5. Верн Ж. «Діти капітана Гранта»
6. Гоголь М. «Вечори на хуторі біля Диканьки» (1-2 за вибором)
7. Грецькі міфи. «Деметра і Персефона», «Нарцис», «Пігмаліон» та інші (2-3 за вибором)
8. Даррелл Дж. «Моя родина та інші звірі», «Птахи, звірі й родичі» (1 за вибором)
9. Езоп. «Лисиця і виноград», «Вовк і Ягня», «Крук і Лисиця», «Мурашки і Цикада» (2-3 за вибором)
10. Єгипетські міфи. Ра та Апоп. Міф про те, як Тефнут покинула Єгипет (1-2 за вибором)
11. Індійські міфи. Творення. Про створення ночі. Про потоп. Про золоті часи (2-3 за вибором учителя)
12. Короленко В.Г. «Сліпий музикант»
13. Крилов І.А. «Квартет», «Бабка і Муравель», «Вовк і Ягня» (1-2 за вибором)
14. Крюс Дж. «Тім Талер, або Проданий сміх»
15. Марк Твен. «Принц і злидар»
16. Монтгомері Л. М. «Енн із Зелених дахів»
17. О. Генрі. «Вождь червоношкірих» та ін. (1-2 за вибором)
18. Олдрідж Дж. «Останній дюйм»
19. Етуотер Р. і Ф. «Пінгвіни містера Поппера»
20. Еліно́р Ф. «Сьома принцеса»
21. Сенкевич Г. «Янко-музикант»
22. Сетон-Томпсон Е. «Маленькі дикуни»
23. Стівенсон Р.Л. «Острів скарбів»
24. Троєпольський Г. М. «Білий Бім Чорне вухо»

- 25. Уайльд О. «Кентервільський привид»
- 26. Харріс Дж. Ч. «Казки дядечка Рімуса»
- 27. Чехов А. «Хамелеон», «Товстий і тонкий», «Хлопчики» (1-2 за вибором)
- 28. Шолом-Алейхем. «Хлопчик Мотл», «Пасха на селі» (1 за вибором учителя)

Із сучасної літератури

- 29. Бонд М. «Ведмежа на ім'я Паддінгтон», «Ще про Паддінгтона», «Паддінгтон-помічник» (1-2 за вибором)
- 30. Енде М. «Момо», «Нескінченна історія» (1 за вибором)
- 31. Кінні Дж. «Щоденник слабака»
- 32. Ліндгрен А. «Брати Лев'яче серце»
- 33. Нестлінгер К. «Пес йде у світ», «Начхати нам на огіркового короля!», «Гном у голові», «Летить, хрущі» (1-2 за вибором)
- 34. Ролінг Дж. «Гаррі Поттер і таємна кімната»
- 35. Толкін Дж.Р.Р. «Гобіт, або Туди і звідти»

Додаток 3

Електронні ресурси зарубіжної літератури для учнів

Центральна бібліотека України для дітей

<https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=68>

Адреси бібліотек України для дітей

<https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=40>

Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади

<https://www.ae-lib.org.ua/>

КЛЮЧ («Краща література юним читачам»)

<https://chl.kiev.ua/key>

Львівська обласна бібліотека для юнацтва імені Романа Іваничука

<http://bibliotekanarynku.com/>

Національна бібліотека України для дітей

<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=3834>

Полтавська обласна бібліотека для дітей імені Панаса Мирного

<http://odb.poltava.ua/>

[Фанфіки українською](#)

<http://fanfikyua.blogspot.com/>

Централізована система бібліотек для дітей м. Дніпро

<http://www.childlib.dp.ua/>

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (культурно-просвітницький блок)

<http://surl.li/qqbi>

Електронна бібліотека «Librarius»

<https://librarius.pro/>

Електронна бібліотека «Чтиво»

<https://chtyvo.org.ua/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закон України «Про повну загальну середню освіту» // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів № 898 від 30 вересня 2020 р. // Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898?fbclid=IwAR32j9maQlQor-nNCoHsCZuMCF1vkxqivngaf5WkUHJFhwUA25XHVKKGxdg>

Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів № 87 від 21.02.2018 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>

Державний стандарт початкової освіти зі змінами. Постанова Кабінету Міністрів № 688 від 24.07.2019 // Режим доступу: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/kabineta-ministriv-postanovi/postanova-vid-lipnya-2019-688-pro-vnesennya376611.html>

Методичні рекомендації для розроблення модельних навчальних програм // Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/03/25/metod.pdf>

Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти // Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

Шиян Р., Ляшенко О., Фіцайло С., Дубовик О., Гайдамака О. Усе про модельні навчальні програми для розробників і шкіл // Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-use-pro-modelni-navchalni-programy-dlya-rozrobnykiv-i-shkil/>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового. Програма визначає мету, завдання та зміст навчального предмета «Фізична культура», орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-6 класів, види їхньої навчальної діяльності з освітньої галузі «Фізична культура». Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти. Програма реалізує визначені в стандарті ціннісні орієнтири, ключові компетентності та наскрізні уміння учнів/учениць, в результаті чого вони формують власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання; систематично займаються фізичною культурою, володіють технікою фізичних вправ; усвідомлюють значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Мета, завдання, принципи побудови

Пропонована модельна навчальна програма – це комплексний освітній документ, який у 5-6 класах реалізовує наступність між початковою і базовою освітою у вигляді курсу «Фізична культура» й закладає основу для подальшого впровадження освітньої галузі фізичної культури Державного стандарту базової середньої освіти.

Навчання фізичної культури в основній школі спрямоване на досягнення *загальної мети* базової загальної освіти: розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;

становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;

формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;

створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;

формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;

плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Метою навчання «Фізичної культури», як складника відповідної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти, є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементів фізкультурно-спортивної діяльності.

Мета реалізовується комплексом таких навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, фізичного розвитку;
- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- формування високого рівня розвитку моральних якостей.

Завдання навчального предмета реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі фізичної культури, зазначених в додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень/учениця:

формує власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання;
систематично займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ;
усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у Додатку 21 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань. В результаті опанування курсу учні мають засвоїти основні категорії і поняття предмету, такі, що складають логічну частину *базових знань освітньої галузі*.

Пріоритети змісту і структура програми

Програмою передбачено вивчення курсу в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5 клас). Основною ідеєю концепції побудови програми є гармонійний фізичний розвиток особистості учня; формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ, як одного з головних чинників здорового способу життя; освоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними варіативними модулями і видами рухової активності протягом життя, формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку; забезпечення учням індивідуального вибору варіативних модулів чи рухової активності для кожного уроку, формування великого запасу рухових вмінь та навичок, необхідних у повсякденному житті, формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементами фізкультурно-спортивної діяльності; забезпечення протягом навчального року наскрізного розвитку фізичних якостей учнів, забезпечення оптимального для кожного учня рівня фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму; розвиток комунікативних компетентностей та соціалізація учнів у процесі фізичного виховання, формування адекватної позитивної самооцінки; застосування гендерного підходу у виборі елементів виду фізкультурно-спортивної діяльності чи рухової активності; забезпечення безпеки під час занять фізичною культурою; ігрова спрямованість та забезпечення високої рухової активності та високої моторної щільності уроку.

У шостому класі продовжується і поглиблюється опрацювання учнями концептуальних програмних засад для 5 класу. Ця частина курсу спрямована більшою мірою на отримання теоретичних знань і практичних навичок, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними видами рухової активності і спорту протягом життя; формування здорового способу життя; формування адекватної позитивної самооцінки; формування організаційних здібностей, дисциплінованості і співпраці в рамках групи, класу, команди; широке використання інтегрованого підходу до засвоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого

ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності. Наступність у навчанні фізичної культури зберігається також у вимогах програми до очікуваних результатів навчання.

Логіка навчального матеріалу структурована таким чином, щоб зберегти наступність і послідовність вивчення тем від 5 до 6 класу, врахувати інтегровані, міжпредметні (з предметами соціальної та здоров'язбережувальної галузі) та міжгалузеві зв'язки (з громадянською та історичною, природничою, мовно-літературною та іншими освітніми галузями).

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріативну (обов'язкову) та варіативну складову. До інваріативної частини належать модуль: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст якого реалізовується упродовж кожного уроку. Практично кожен вид спорту (фізкультурно-спортивної діяльності) може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Програма кожного варіативного модуля має містити методичні вказівки, щодо засобів забезпечення наскрізного розвитку фізичних якостей протягом його вивчення.

Змістове наповнення варіативної складової освітній заклад формує самостійно із модулів, запропонованих модельною програмою. На вибір учнів упродовж року має бути запропоновано 12-16 варіативних модулів. Вибір варіативного модулю учнем/ученицею відбувається на початку кожної чверті із 3-4 модулів запропонованих освітнім закладом. Кожної навчальної чверті/триместра учень/учениця обирає нові варіативні модулі.

Наприкінці кожної чверті в освітньому закладі проводяться оздоровчі масові заходи (ігри, змагання, челенджі, квести тощо), які охоплюють усіх учнів/учениць і спрямовані на закріплення і вдосконалення вивчених варіативних модулів. Окремі заходи можуть проводитися в режимі уроку з фізичної культури. Доцільно до проведення масових заходів долучати батьків (інших членів родини) у якості учасників і глядачів.

Критеріями відбору варіативних модулів є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим опитуванням завчасно до початку чверті.

Курс фізичної культури структурований за варіативними модулями.

Шляхи реалізації програми та особливості організації освітнього процесу з предмету «Фізична культура» (адаптаційний цикл)

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти є урок.

Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є:

- забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків та інтегрованого підходу;
- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості освітнього процесу;
- формування в учнів/учениць умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами;
- забезпечення диференційованого підходу до організації освітнього процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/учениць, урахування їхніх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами;
- використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання;
- досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів/учениць упродовж кожного уроку з урахуванням стану здоров'я.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за № 518/674 учні/учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи.

Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини.

Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря.

Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані.

Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури.

Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні/учениці отримують на уроках фізичної культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту. Учні/учениці можуть узгоджувати із вчителем індивідуальну програму самостійних занять в поза навчальний час з різних варіативних модулів чи інших, безпечних видів рухової активності.

У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, фізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання.

Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі/учениці додаткові бонуси при оцінюванні освітніх досягнень.

При складанні розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль.

У разі необхідності планувати у розкладі уроки з фізичної культури у двох і більше класах одночасно, в одній спортивній залі чи майданчику мають перебувати учні/учениці, які відносяться до однієї вікової групи.

Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

При оцінюванні освітніх досягнень слід послуговуватися методикою формувального оцінювання.

Оцінювання освітніх досягнень

Державний стандарт початкової освіти, Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначають формувальне оцінювання серед основних різновидів оцінювання. Формувальне оцінювання – це оцінювання під час навчання і «для навчання» (англ. – «assessment for learning»). «Формувальне» (англ. – «formative») – тому що, на відміну від підсумкового, має на меті формування (або форматування) освітнього процесу з урахуванням освітніх потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень. «Оцінювання» не обмежується виставленням оцінки. Це послідовна змістовна взаємодія між учнем, учителем і батьками, щодо освітніх досягнень учня на підставі всім зрозумілих цілей і критеріїв.

Формувальне оцінювання спирається на систему прийомів, що вчитель застосовує під час навчання та має ґрунтуватися на певних

ціннісних орієнтирах. Для успішного застосування формуального оцінювання освітній процес має бути організований у такий спосіб, щоби спонукати кожного учня бути активним його учасником, а не пасивним «отримувачем» знань і оцінок. Має бути створена така атмосфера навчання, за якої учні не бояться «йти на ризик» – ставити запитання, робити помилки й показувати, чого вони ще не вміють або не знають.

До компонентів успішного застосування формуального оцінювання відносяться: забезпечення вчителем ефективного зворотного зв'язку з учнями/ученицями; активна участь учнів/учениць у процесі власного навчання; корегування процесу навчання з урахуванням результату оцінювання; визнання вагомого впливу оцінювання на мотивацію та самоутвердження учнів, які, своєю чергою, впливають на навчання; уміння учнів оцінювати свої знання самостійно.

Алгоритм діяльності вчителя щодо організації формуального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів освітніх цілей.
2. Створення ефективного зворотного зв'язку.
3. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.
4. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.
5. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).
6. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

У процесі навчання об'єктом оцінювання є діяльність учня для досягнення цілей навчання на відповідному етапі освітнього процесу. Отже, розроблення освітніх цілей є основою всіх видів оцінювання. Оцінювання може виміряти, на якому рівні досягнута ціль. Це можливо за умови, що ціль є вимірною. На початковому етапі вчитель розробляє, доводить до відома й обговорює з учнями/ученицями цілі уроку, або низки уроків і завдань. Регулярні обговорення в майбутньому мають перерости у традиційну спільну роботу вчителя з учнями. Ефективний зворотний зв'язок має бути чітким, зрозумілим, своєчасним, відбуватися в атмосфері доброзичливості і взаємоповаги, забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання. Знання, вміння та навички мають бути інструментами з якими учень має працювати: застосовувати, шукати умови й межі застосування, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується різноманітними прийомами, форм і методів роботи з навчальним матеріалом.

Знання й розуміння учнями критеріїв оцінювання. Практика показує, що розроблення критеріїв робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів. Укладання критеріїв спільно з учнями сприяє позитивному ставленню до процесу оцінювання. Критерії, розроблені для формуального оцінювання мають описувати те, що заявлено в освітніх цілях. Важливим є ознайомлення учнів із критеріями до початку виконання завдання, а також представлення критеріїв у вигляді градації – опису різних рівнів досягнення очікуваного результату. Чим конкретніше сформульовані критерії, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

У процесі формуального оцінювання доцільно використовувати самооцінювання, що дозволяє учням/ученицям бачити мету навчання й досягати успіху, формувати вміння учнів/учениць аналізувати власну діяльність (рефлексія). Для самостійного оцінювання можна використовувати різні форми карт, таблиці самооцінки тощо. Самооцінювання передуює оцінюванню роботи вчителем. Із метою

формування адекватного самостійного оцінювання застосовується порівняння двох самооцінок: прогностичної та ретроспективної. Водночас самооцінювання передбачає не лише оцінювання учнем власної роботи, але й визначення проблем і способів їх вирішення. Доцільно також використовувати взаємооцінювання, однак без надмірного захоплення цією формою.

Формувальне оцінювання уможлиблює відстеження вчителем процесу просування учня до освітніх цілей, корегування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомлення більш високої відповідальності за самоосвіту.

Даною модельною програмою передбачене застосування практик формувального оцінювання з одночасним використанням результатів поточного і підсумкового оцінювання з формувальною метою – тобто для надання й отримання зворотного зв'язку, щодо успіху та рівня складності завдань, визначення подальших освітніх цілей і коригування навчання з орієнтацією на виявлені потреби учнів, формування загальної культури оцінювання та впровадження внутрішнього моніторингу якості освітніх послуг на рівні шкіл.

Вибір форм, змісту та способів формувального оцінювання в комплексі з поточними і підсумковими формами здійснюється педагогічними працівниками закладу освіти залежно від дидактичної мети.

Формувальне оцінювання в комплексі з поточними і підсумковими формами відбувається із застосування таких основних способів:

а) практичної, а саме:

- оцінку динаміки розвитку фізичних якостей, яка визначається шляхом порівняння результатів поточного і підсумкового тестування та їх аналізу, щодо рівня досягнення поставлених цілей;
- оцінку динаміки використання техніки фізичних вправ у повсякденній, ігровій і змагальній діяльності;
- оцінку виконання освітніх завдань під час проведення уроків фізичної культури та позакласних форм фізичного виховання, участі у позакласних формах фізичного виховання, організаційної діяльності з фізичного виховання в школі, досягнення результатів навчання з фізичної культури у позашкільних закладах, досягнення цілей для реалізації у процесі самостійних занять, створення портфоліо (творчі розробки комплексів фізичних вправ, індивідуальної програми занять, загартування, різні форми самоконтролю) тощо;

б) цифрової, зокрема:

- результати тестування з використанням Інтернет технологій;
- використання інформаційних технологій, технологічних гаджетів (фітнес трекерів, навігаторів тощо) для самоконтролю і самооцінки;
- популяризації фізичної активності та здорового способу життя в соціальних мережах;
- створення електронного портфоліо;
- використання комп'ютерних програм та гаджетів для вирішення різних дидактичних завдань тощо.

в) усної, зокрема шляхом індивідуального, групового та фронтального опитування, тощо:
- письмової, зокрема шляхом тестування тощо.

Цілі формувального оцінювання визначаються у співпраці з учнями/ученицями і є орієнтованими на:

- очікувані результати навчання на відповідному етапі освітнього процесу;

- на динаміку формування ключових компетентностей, а саме: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність; - наскрізні вміння, а саме: читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, співпрацювати з іншими.

З метою визначення вихідних даних для формувального оцінювання динаміки фізичної підготовленості учнів/учениць у вересні-жовтні проводиться тестування рівня розвитку основних фізичних якостей, а саме:

- Швидкість: біг 30 м (с) (залежно від віку і статі);
- Витривалість: рівномірний біг без урахування часу (м) (залежно від віку і статі);
- Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см) (залежно від віку і статі);
- Сила: згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів) (залежно від віку і статі);
- Спритність: човниковий біг 4×9 м (с) (залежно від віку і статі);
- Швидко-силові: стрибок у довжину з місця (см) (залежно від віку і статі);
- Метання малого м'яча на дальність (м) (залежно від віку і статі);
- Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів) (залежно від віку і статі).

Поточне оцінювання динаміки результатів тестування фізичних якостей рекомендується здійснювати декілька разів протягом навчального року під час уроку. При цьому не варто акцентувати увагу учнів/учениць на необхідності досягнення конкретного результату «на оцінку», виділяти окремі уроки чи їх частини для прийомки тестів. Тестове завдання має виконуватися і виглядати природно у структурі уроку, без додаткового психологічного тиску і зайвої уваги з боку учасників процесу і зниження моторної щільності через очікування свої черги на тестування. Отримані результати тестувань рівня фізичних якостей заносяться до персональної порівняльної таблиці учня/учениці (додаток 1).

Проведення поточного оцінювання (тестування) фізичних можливостей учнів, його зміст та час проведення вчитель обирає з урахуванням пори року, матеріальної бази школи. Наведені вище вправи можуть бути доповнені іншими вправами (на розсуд учителя).

Орієнтовні середні показники динаміки змін розвитку фізичних якостей учнів 5-х, 6-х класів надані у додатку 2 містять результати, що характеризують належний («безпечний») рівень умінь і навичок школярів певного віку. Дані показники не можуть використовуватися для порівняльного оцінювання освітніх досягнень учнів/учениць.

Відповідно до завдань навчальної програми, формуючого впливу оцінювання, підвищення мотивації учнів до самовдосконалення рекомендується застосовувати такі компоненти для підсумкового оцінювання:

Компонент визначення	% у визначенні навчальних досягнень	Спосіб оцінювання
Ставлення до уроків, відвідування, активна участь, підготовленість до уроку	10 %	Спостереження вчителя
Навички і вміння, визначені навчальною програмою, вміння застосовувати їх у повсякденному житті, в ігрових та змагальних ситуаціях	20 %	Моніторинг, спостереження вчителя, самооцінювання
Розвиток фізичних якостей (сила, витривалість, швидкість, гнучкість)	20 %	Моніторинг, тестування, формувальне оцінювання
Особистий прогрес учня/учениці у показниках фізичної підготовленості	20 %	Моніторинг, тестування, формувальне оцінювання
Знання та їх застосування на практиці (основні поняття, визначені програмою, правила ігор, розуміння процесів, що відбуваються в організмі під час виконання вправ тощо)	15 %	Спостереження вчителя, самооцінювання
Поведінка: соціальна поведінка, відвідування спортивної секції, участь у змаганнях, дотримання правил безпечної поведінки і збереження здоров'я на уроках та у позаурочних заходах	15 %	Спостереження вчителя, взаємне оцінювання серед учнів, самооцінювання
ВСЬОГО:	100 %	

Безпосередньо формувальне оцінювання освітніх досягнень учнів 5-х – 6-х класів переважно здійснюється вчителем вербально.

Перелік модулів

Інваріантний модуль:

Теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка

Варіативні модулі:

1. Баскетбол,
2. Волейбол,
3. Гандбол
4. Дитяча легка атлетика,
5. Настільний теніс,

6. Панна (вуличний футбол),
7. Рухливі ігри,
8. Cool Games.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Інваріантний модуль: «Теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка»

5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>Теоретико-методичні знання</i>		

<i>пояснює</i> мету виконання фізичних вправ <i>дотримується</i> правил безпечної поведінки під час фізкультурно-оздоровчої діяльності обґрунтовує важливість дотримання правил безпеки під час виконання фізичних вправ пояснює наслідки недотримання правил безпеки <i>пояснює</i>, як фізкультурно-оздоровча діяльність впливає на спосіб життя та здоров'я людини <i>пояснює</i> шкідливий вплив психотропних на наркотичних речовин <i>знає і пояснює</i>, що вольові якості формуються у процесі виконання фізичних вправ <i>аналізує</i> особливості фізичних вправ, їх вплив на розвиток фізичних якостей, рівень підготовленості, стан здоров'я, тощо. <i>розвиває</i> свої когнітивні властивості у процесі фізичного виховання і виконання вправ <i>аналізує та оцінює</i> правильність виконання фізичних вправ нестандартно вирішує рухові та інші завдання <i>виконує</i> різні соціальні ролі під час взаємодії у процесі рухової (спортивно-ігрової)	Фізична /рухова активність робить життя людини цікавим, насиченим, змістовним. Прояви фізичної /рухової діяльності у повсякденному житті. Інструктаж з техніки безпеки на уроці, під час занять обраними варіативними модулями. Наслідки не дотримання техніки безпеки. Дії у разі настання нещасного випадку. Основи здорового способу життя. Згубний вплив шкідливих звичок на дитячий організм і чому модно бути здоровим Згубний вплив наркотичних засобів і психотропних речовин на дитячий організм. Хто така вольова людина? Особливості формування вольових якостей у шкільному віці. Що таке фізична вправа, фізична активність, спорт, фізичні якості? Розвиток фізичних якостей – основа твого успіху. Фізичний розвиток, фізична підготовленість. Підбираємо потрібні вправи для розвитку різних фізичних якостей. Правила змагань з обраних варіативних модулів Права, обов'язки, соціальні ролі учасників	<i>Практичне виконання:</i> поєднання теоретичних знань з практичними діями, практична перевірка визначень, тверджень, переконань тощо. <i>Фронтальний:</i> одночасне виконання однакової, спільної для всіх роботи, колективне обговорення, порівняння і узагальнення її результатів; інформаційні повідомлення, обговорення та дискусії; проблемний, інформаційний, пояснювально-ілюстративний виклад матеріалу; виконання репродуктивних та творчих завдань. Цікаві практичні, інформаційні, історичні факти. <i>Проектна діяльність з розподілом на групи і команди, виконання проектів спрямованих на вирішення пошукових завдань:</i> пошук інформації, знань на задану тему; підбір і розробка рухових дій за завданням вчителя; складання комплексів вправ, підбір засобів для виконання поставлених вчителем завдань

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
діяльності <i>обґрунтовує</i> користь співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності <i>підтримує</i> учасників команди, допомагає їм виконувати завдання під час рухової діяльності <i>знає</i> про важливість дотримуватися етичних норм у руховій діяльності пояснює важливість правил «чесної гри» стосовно себе та інших під час виконання фізичних вправ, у спортивно-ігровій та змагальній діяльності <i>знає</i> про існування допінгу, пояснює його згубний вплив на здоров'я <i>дотримується</i> етичних норм у процесі виконання фізичних вправ, спортивно-ігрової та змагальної діяльності <i>розповідає</i> про техніку виконання фізичних вправ <i>обґрунтовує</i> підбір засобів за завданням учителя <i>застосовує</i> нову для себе інформацію, зокрема щодо правил, способів виконання вправ, у процесі спортивно-ігрової діяльності <i>усвідомлює</i> значення фізичної/ рухової активності для підтримування стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання	рухової (спортивно-ігрової) діяльності. Характерні особливості співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності Значення взаємодопомоги і співпраці між учасниками рухової (спортивно-ігрової) діяльності Етичні норми взаємодії і співпраці учасників рухової (спортивно-ігрової) діяльності Олімпійський принцип Fair Play («чесна гра»). Про необхідність поваги до суперника, суддів, уболівальників, здобуття перемоги завдяки наполегливим тренуванням, а не за будь-яку ціну та ін. Чому допінг це порушення етичних норм у спорті і руховій діяльності? Згубний вплив заборонених препаратів допінгу на організм людини. Техніка фізичних вправ – основа успішного фізичного розвитку та самореалізації у руховій (спортивно-ігровій) діяльності. Оцінка техніки та динамічно-просторових параметрів виконання фізичних вправ. Вчимося відчувати власне тіло, емоції, відчуття здоров'я та задоволення після фізичної активності. Захоплюючий світ спорту. Українці на олімпійських і параолімпійських іграх, спортивній світовій арені.	<i>Групова та парна робота:</i> виконання пошукових завдань; розв'язування конкретних навчальних завдань; група розв'язує окреме завдання (однакове або диференційоване); виконання в групах завдання вчителя; обговорення теоретичних і практичних питань у групах; проведення практичних і лабораторних робіт; інтегрованих робіт-практикумів з природничими предметами; при виробленні рухових навичок, навичок комунікації тощо. <i>Індивідуальна робота:</i> самостійне виконання завдань; виконання спеціально підібраних завдань, у відповідності з підготовкою і навчальними можливостями; диференційовані індивідуальні завдання; робота з навчальною і науковою літературою, різноманітними джерелами (довідники, словники, енциклопедії, хрестоматії); розв'язання задач, прикладів, написання описів, рефератів, доповідей; проведення спостережень і т.д. навчально-пізнавальна діяльність учнів у процесі виконання специфічних завдань; закріплення; повторення; організація різноманітних вправ; попереднє домашнє опрацювання. <i>Квест-технологія:</i> об'єднання декількох завдань, практичного і теоретичного спрямування у гру (ланцюг інтелектуальних і практичних завдань). <i>Інтегровані завдання:</i> Поєднання теоретичних знань із близькими за змістом темами природничих, математичних, історичних, мовних предметів.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>знає</i> факти, явища фізичної культури і спорту <i>обізнаний</i> із результатами найвідоміших українських спортсменів, які брали участь в Олімпійських, Паралімпійських іграх та інших змаганнях <i>розповідає</i> про історію виникнення Олімпійського руху <i>аналізує</i> власне виконання рухових дій, ідентифікує помилки в себе та інших школярів із висуненням припущень щодо причин їх виникнення <i>описує</i> свій фізичний стан за суб'єктивними показниками вирізняє ознаки втоми в результаті фізичного навантаження <i>пояснює</i> вплив емоцій на стан здоров'я пояснює, як емоції можуть заважати і допомагати в руховій діяльності описує ознаки гарного/ поганого настрою під час рухової діяльності	Від Стародавньої Греції до сучасної України. Основи самоконтролю під час занять та виконання фізичних вправ. Характерні помилки під час виконання фізичних вправ та їх причини. Вплив різних фізичних навантажень на організм людини. Дотриманням правильного положення тіла. Самоконтроль за об'єктивними показниками (ЧСС) під час занять фізичними вправами. Фізичний стан людини, його об'єктивні та суб'єктивні показники. Основи самоконтролю емоцій, настрою та їх зв'язок зі станом здоров'я та успішністю спортивно-ігрової діяльності.	
Загальна фізична підготовка		
Визначає мету загальної фізичної підготовки. Знає і розуміє основні складові і компоненти загальної фізичної підготовки Виконує вправи для організації взаємодії учнів/учениць на уроці (шикування, способи	<i>Стройові вправи:</i> перешиккування з колони по одному в колону по чотири дробленням і зведенням, із колони по два; рух уперед з кроку на місці; ходьба «змійкою». <i>Додаткові вправи:</i> вправи для формування постави та запобігання плоскостопості,	<i>Практичне виконання:</i> виконання вправ різних видів рухової активності; виконання вправ за завданням вчителя; виконання рухових дій під час рухливих та спортивних ігор. <i>Фронтальний:</i> одночасне виконання однакових, спільних для всіх рухових дій;

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
пересування, тощо) Знає і виконує вправи для формування постави та запобігання плоскостопості. володіє технікою фізичних вправ, що використовують для профілактики (корекції) порушень постави застосовує фізичні вправи для профілактики (корекції) статичної плоскостопості Називає основні фізичні якості і природні здібності людини та їх рухові прояви. Визначає та виконує, під керівництвом вчителя, фізичні вправи спрямовані на розвиток фізичних якостей. Знає і використовує на практиці просторові і динамічні особливості фізичних вправ, які сприяють розвитку окремих фізичних якостей (швидкості, сили, витривалості, гнучкості, спритності) пояснює мету виконання фізичних вправ, з допомогою вчителя визначає завдання для окремих вправ загальної фізичної підготовки формує вольові якості у процесі виконання фізичних вправ виконує довготривалі фізичні вправи долає страх під час виконання певних фізичних вправ за підтримки вчителя концентрує, довільно переключає увагу,	профілактики (корекції) порушень постави, профілактики (корекції) статичної плоскостопості <i>Музично-ритмічні та танцювальні вправи:</i> танцювальні кроки, елементи танцювальних видів спорту, комбінації різних танцювальних рухів без музичного супроводу та з музичним супроводом, виконання танцювальних флешмобів, фан-ап зарядок тощо. <i>загальнорозвивальні вправи:</i> загальнорозвиваючі вправи на місці, в русі, з предметами і без, біля гімнастичної стінки і в парах тощо. <i>вправи для розвитку швидкості</i> виконання вправ з майже граничною і граничною швидкістю і відносно простими за координацією; Розвиток швидкості в циклічних локомоціях: рухливі ігри та естафети; спортивні ігри за спрощеними правилами і на менших, ніж стандартних майданчиках; імітація рухів руками або ногами і бігу з максимально або варіативною частотою та з різних вихідних положень; біг з максимальною або варіативною частотою рухів, стартовий розгін; вправи з варіативною швидкістю в межах 70 – 100% індивідуального максимуму; швидкісний біг (біг 30м, 60м, човниковий біг 4х9м, біг «по швидкісній драбині», «Формула – 1»); швидкісно-силові вправи: стрибки з ноги на ногу; скоки на одній нозі; стрибки через набивні м'ячі, встановлені на різній відстані;	проблемний, інформаційний, пояснювально-ілюстративний виклад матеріалу; виконання репродуктивних та творчих завдань. <i>Проектна діяльність з розподілом на групи і команди, виконання проектів спрямованих на вирішення пошукових завдань:</i> - підбір і розробка рухових дій, комплексів вправ за завданням вчителя; - складання комплексів вправ, підбір засобів для виконання поставлених рухових завдань; <i>Групова та парна робота:</i> виконання пошукових рухових завдань; група розв'язує окреме завдання (однакове або диференційоване); виконання в групах завдання вчителя; обговорення теоретичних і практичних питань у групах; інтегрованих робіт-практикумів з природничими предметами; при виробленні рухових навичок, а також навичок комунікації під час рухової діяльності тощо. <i>Індивідуальна робота:</i> самостійне виконання завдань; виконання спеціально підібраних завдань, у відповідності з підготовкою і навчальними можливостями; диференційовані індивідуальні завдання; проведення спостережень, домашнє опрацювання. <i>Квест-технологія:</i> об'єднання декількох завдань, практичного і теоретичного спрямування у гру (ланцюг інтелектуальних і

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
підтримує її стійкість (за вказівками вчителя та самостійно) для реалізації завдань загальної фізичної підготовки бере участь у рухливих та спортивних іграх, виконує фізичні вправи (зокрема ідеомоторні, завдання для активізації уваги, підтримання її стійкості) Систематичні заняття фізичними вправами, володіння технікою фізичних вправ Демонструє техніку фізичних вправ дотримується техніки рухової дії у стандартних умовах виконує рухові дії в рухливих/ спортивних іграх та естафетах, змагальній діяльності аналізує власне виконання рухових дій, ідентифікує помилки в себе та інших школярів із висуненням припущень щодо причин їх виникнення Контролює свій фізичний стан під час рухової діяльності Регулює свій психоемоційний стан у процесі рухової діяльності Усвідомлює важливість здорового способу життя і активно займається руховою активністю, виконує фізичні вправи на уроці та у поза навчальний час	стрибки (ліворуч – праворуч) через гімнастичну лаву з просуванням вперед; вистрибування з напівприсіду та присіду; стрибки на скакалці та ін.; <i>вправи на розвиток сили:</i> вправи на розвиток максимальної сили; вправи на розвиток швидкісної сили; вправи спрямовані на комплексний розвиток різних силових якостей; відносно прості вправи з обтяженням не більше 40-50%, а кількість повторень не більше 50-60% граничного, помірний темп виконання, паузи до повноцінного відновлення; згинання і розгинання рук в упорі лежачи; підтягування у висі (хл.) та висі лежачи (дівч.), присідання, піднімання тулуба з положення лежачи; піднімання тулуба з положення лежачи на животі; вправи з гантелями (до 1 кг), еспандерами, з предметами збільшеної ваги у парах; <i>вправи на розвиток сили за типом обтяження:</i> вправи з обтяженням масою власного тіла; вправи з обтяженням масою предметів; вправи з обтяженим опором (наприклад, по бігу по піску, глибокому снігу, мілководдю, у вправах з партнером тощо); виштовхування один одного з кола, тощо); вправи у самоопорі; вправи на тренажерах; вправи на розвиток сили більшості м'язових груп; вправи вибіркового розвитку сили певних м'язових груп (наприклад, тих, що відстають у силовому розвитку); ізометричні вправи. <i>швидкісно-силові якості;</i> прискорення з різних вихідних положень; біг у	практичних завдань). <i>Інтегровані завдання:</i> Поєднання практичних навичок і теоретичних знань з фізичної культури із близькими за змістом темами природничих, математичних, історичних, мовних предметів.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>Дотримується правил безпечної поведінки під час фізкультурно-оздоровчої діяльності</i>	змінному темпі в різних напрямках, зі швидкістю, що раптово змінюється; напівприсіди і присідання на обох ногах у максимальному темпі; ловіння предмета, що падає (м'яч, гімнастична палиця та ін.), кидки набивного м'яча (вагою 1—3 кг) у різні способи в максимальному темпі; естафети та спортивні ігри; різні види легкоатлетичних стрибків (у довжину та висоту, із місця та з розбігу, багатоскоки); стрибки зі скакалкою; вправи, що виконуються з найбільшою швидкістю, за якої зберігається правильна техніка рухів, величина зовнішнього обтяження не більше 20-30% від максимального обтяження, кількість повторень вправ в одній серії складає 6-8, кількість серій в уроці — 2-3; вистрибування з присіду вгору; стрибки з місця в довжину та висоту; стрибки в «глибину» з наступним вистрибуванням угору. <i>гнучкості</i>; загально-підготовчі вправи для розвитку гнучкості (згинання, розгинання, нахили, повороти, тощо); суглобова гімнастика; силові вправи з проявом гнучкості; вправи на розслаблення м'язів, зв'язок, сухожилів; активні вправи; пасивні вправи; допоміжні вправи з урахуванням рухомості в тих чи інших суглобах; вправи з максимальною рухомістю, згинання-розгинанням, відведенням, приведенням, обертанням; пружні вправи з розслабленою мускулатурою і з максимальним розмахом для даного суглобу; вправи із примусовим збільшенням розмаху рухів за рахунок власних зусиль або за	

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
	допомогою партнера; збереження статичних положень при великих ступенях розмахування; пасивні рухи, що виконуються з допомогою партнера та з різними обтяженнями (гантелі, амортизатори, тощо), вправи з використанням власної сили: нахил тулуба до ніг, згинання ніг до грудей та згинання однієї кисті іншою, тощо; утримання кінцівок в положенні, яке вимагає граничного прояву гнучкості; <i>витривалості;</i> вправи для загальної витривалості; рівномірний біг початку підготовчої частини; вправи з простою технікою виконання та активним функціонуванням більшості скелетних м'язів; вправи з можливістю тривалого виконання (від кількох хвилин і більше), ходьба, біг (повторний, інтервальний, рівномірний, перемінний, естафетний) (слід починати з 250 м. згодом учні зможуть вільно пробігати 700-800 м і більше); повторний біг 4×30 м; 2×60 м плавання, біг на лижах, ковзанах, велосипеді; циклічні вправи, спортивні та спеціально підібрані ігри, ациклічні вправи з додатковими обтяженнями; колове тренування з безперервним методом виконання вправ помірної інтенсивності; спеціальні дихальні вправи; використання у вправах безперервного методу (рівномірний, висхідний або низхідний варіант; елементи та комбінації вправ різних варіативних модулів програми, адаптовані для розвитку витривалості. <i>спритності</i>	

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
	використовувати вправи, які містять елементи новизни; вправи з незвичних вихідних положень; асиметричні рухи; дзеркальне виконання вправ; метання лівою рукою для правші і навпаки; вправи з різним м'язовим напруженням (напр. стрибки у довжину на задану відстань); ускладнення вправ додатковими рухами; зміна швидкості й темпу руху; зміна способів виконання вправ; рухливі та спортивні ігри; єдиноборства; біг з перешкодами; вправи на рівновагу в русі і в статичному положенні, під час бігу; стрибки; метання; загальнорозвивальні вправи з предметами; гімнастичні та акробатичні вправи; човниковий біг 4х9 м, 3х10 м, 10х10 м; стрибок угору з поворотом на задане число градусів; стрибок в довжину з місця на точність приземлення; стійки в різних положеннях на одній нозі, із закритими та відкритими очима; виконання поворотів; вправи на динамічну рівновагу; вправи на точність влучання у горизонтальну та вертикальну ціль із заданої відстані тощо. При виконанні вправ слід запобігати перевтомі, а тривалість відпочинку повинна бути достатньою. Вправи варіативних модулів спрямованих на комплексний або ізольований розвиток фізичних якостей. Рухливі, народні, спортивні ігри та естафети.	

Теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка
6 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Теоретико-методичні знання		
<i>визначає</i> мету систематичної рухової діяльності <i>дотримується</i> правил безпечної поведінки під час фізкультурно-оздоровчої діяльності <i>обґрунтовує</i> важливість дотримання правил безпеки під час виконання фізичних вправ пояснює наслідки недотримання правил безпеки <i>пояснює</i> цінність досягнення мети засобами фізичної культури пояснює, як фізкультурно-оздоровча діяльність впливає на спосіб життя та здоров'я людини <i>пояснює</i> шкідливий вплив психотропних на наркотичних речовин <i>розповідає</i> про значення загартування організму для здоров'я людини, пояснює правила загартування різними способами <i>використовує</i> різні способи загартування організму (під наглядом фахівця, учителя) <i>формує</i> вольові якості у процесі виконання фізичних вправ пояснює, як переборювання окремих негативних емоцій, відчуттів, що виникають у процесі виконання фізичних вправ, допомагає формувати вольові якості <i>пояснює</i>, що виявлення помилок та робота над	Фізична /рухова активність робить життя людини цікавим, насиченим, змістовним. Інструктаж з техніки безпеки на уроці, під час занять обраними варіативними модулями. Наслідки не дотримання техніки безпеки. Дії у разі настання нещасного випадку. Прояви фізичної /рухової діяльності у повсякденному житті. Основи здорового способу життя. Згубний вплив шкідливих звичок на дитячий організм і чому модно бути здоровим Згубний вплив наркотичних засобів і психотропних речовин на дитячий організм. Вплив на організм загартування. Види та способи загартування. Правила безпеки при заняттях загартуванням. Хто така вольова людина? Особливості формування вольових якостей у шкільному віці. Емоційні стани під час фізичної активності. Виконання вправ для розвитку фізичних якостей – основа твого успіху. Підбираємо потрібні вправи для розвитку різних фізичних якостей. Правила змагань з обраних видів спорту/варіативних модулів Права, обов'язки, соціальні ролі учасників	<i>Практичне виконання:</i> поєднання теоретичних знань з практичними діями, практична перевірка визначень, тверджень, переконань тощо. <i>Фронтальний:</i> одночасне виконання однакової, спільної для всіх роботи, колективне обговорення, порівняння і узагальнення її результатів; інформаційні повідомлення, обговорення та дискусії; проблемний, інформаційний, пояснювально-ілюстративний виклад матеріалу; виконання репродуктивних та творчих завдань. Цікаві практичні, інформаційні, історичні факти. <i>Проектна діяльність з розподілом на групи і команди, виконання проектів спрямованих на вирішення пошукових завдань:</i> - пошук інформації, знань на задану тему; - підбір і розробка рухових дій за завданням вчителя; - складання комплексів вправ, підбір засобів для виконання поставлених вчителем завдань <i>Групова та парна робота:</i> виконання пошукових завдань; розв'язування конкретних навчальних завдань; група розв'язує окреме завдання (однакове або диференційоване); виконання в групах завдання вчителя;

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
ними допомагають розвивати власні вольові якості <i>розвиває</i> свої когнітивні властивості у процесі фізичного виховання <i>аналізує та оцінює</i> правильність виконання фізичних вправ <i>пояснює</i> результати виконання рухових (інтелектуальних) дій <i>виконує</i> різні соціальні ролі під час взаємодії у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності <i>обґрунтовує</i> користь співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності підтримує учасників команди, допомагає їм виконувати завдання під час рухової діяльності <i>дотримується</i> етичних норм у руховій діяльності <i>пояснює</i> згубний вплив допінгу на здоров'я, усвідомлює, що його застосування є порушенням етичних норм у руховій діяльності. <i>дотримується</i> етичних норм у процесі виконання фізичних вправ, спортивно-ігрової та змагальної діяльності	рухової (спортивно-ігрової) діяльності. Характерні особливості співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності Значення взаємодопомоги і співпраці між учасниками рухової (спортивно-ігрової) діяльності Етичні норми взаємодії і співпраці учасників рухової (спортивно-ігрової) діяльності Олімпійський принцип Fair Play («чесна гра»). Про необхідність поваги до суперника, суддів, уболівальників, здобуття перемоги завдяки наполегливим тренуванням, а не за будь-яку ціну та ін. Чому допінг це порушення етичних норм у спорті і руховій діяльності? Згубний вплив заборонених препаратів допінгу на організм людини. Техніка фізичних вправ – основа успішного фізичного розвитку та самореалізації у руховій (спортивно-ігровій) діяльності. Оцінка техніки та динамічно-просторових параметрів виконання фізичних вправ. Використання правил у практичній ігровій та змагальній діяльності. Вчимося відчувати власне тіло, емоції, відчуття здоров'я та задоволення після фізичної активності. Захоплюючий світ спорту.	обговорення теоретичних і практичних питань у групах; проведення практичних і лабораторних робіт; інтегрованих робіт-практикумів з природничими предметами; при виробленні рухових навичок, навичок комунікації тощо. <i>Індивідуальна робота:</i> самостійне виконання завдань; виконання спеціально підібраних завдань, у відповідності з підготовкою і навчальними можливостями; диференційовані індивідуальні завдання; робота з навчальною і науковою літературою, різноманітними джерелами (довідники, словники, енциклопедії, хрестоматії); розв'язання задач, прикладів, написання описів, рефератів, доповідей; проведення спостережень і т.д. навчально-пізнавальна діяльність учнів у процесі виконання специфічних завдань; закріплення; повторення; організація різноманітних вправ; попереднє домашнє опрацювання. <i>Квест-технологія:</i> об'єднання декількох завдань, практичного і теоретичного спрямування у гру (ланцюг інтелектуальних і практичних завдань). <i>Інтегровані завдання:</i> Поєднання теоретичних знань із близькими за змістом темами природничих, математичних, історичних, мовних предметів.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>демонструє</i> техніку фізичних вправ розповідає про техніку виконання фізичних вправ демонструє основи техніки фізичних вправ <i>дотримується</i> техніки рухової дії у стандартних умовах <i>пояснює</i> необхідність дотримання правил спортивних ігор, естафет, спортивних змагань <i>усвідомлює</i> значення фізичної/ рухової активності для підтримування стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання <i>пізнає</i> факти, явища та закономірності фізичної культури і спорту обізнаний із результатами найвідоміших українських спортсменів, які брали участь в Олімпійських, Паралімпійських іграх та інших змаганнях <i>розповідає</i> про історію виникнення Олімпійського руху та його сучасний розвиток <i>аналізує</i> інформацію в друкованих та електронних джерелах за завданням учителя <i>пояснює</i>, коментує, наводить приклади фактів та явищ фізичної культури <i>аналізує</i> власне виконання рухових дій, ідентифікує помилки в себе та інших школярів із висуненням припущень щодо причин їх виникнення <i>обґрунтовує</i> власну здоров'язбережувальну	Українці на олімпійських і параолімпійських іграх, спортивній світовій арені. Від Стародавньої Греції до сучасної України. Цікаві факти та інформаційні повідомлення, публікації, видання, фільми, інтернет ресурси, присвячені спорту. Самоконтроль під час занять та виконання фізичних вправ. Характерні помилки під час виконання фізичних вправ та їх причини. Вплив різних фізичних навантажень на організм людини. Дотриманням правильного положення тіла. Самоконтроль за об'єктивними показниками (ЧСС) під час занять фізичними вправами. Фізичний стан людини, його об'єктивні та суб'єктивні показники. Навантаження при фізичній активності, механізми втоми та їх вплив на фізичний стан. Основи самоконтролю емоцій, настрою та їх зв'язок зі станом здоров'я та успішністю спортивно-ігрової діяльності. Причини коливань настрою під час рухової активності та ігрової діяльності.	

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
позицію, керуючись досвідом інших осіб <i>контролює</i> свій фізичний стан під час рухової діяльності <i>описує</i> свій фізичний стан за суб'єктивними показниками <i>вирізняє</i> ознаки втоми в результаті фізичного навантаження визначає об'єктивні показники власного фізичного стану <i>регулює</i> свій психоемоційний стан у процесі рухової діяльності пояснює вплив емоцій на стан здоров'я пояснює, як емоції можуть заважати і допомагати в руховій діяльності <i>описує</i> ознаки гарного/ поганого настрою під час рухової діяльності визначає фізичні вправи для покращення емоційного стану і виконує їх <i>здійснює</i> рефлексію власного емоційного стану у процесі фізичного виховання позитивно впливає на емоційний стан інших осіб, протидіє їх негативним емоціям		
Загальна фізична підготовка		
<i>визначає</i> мету загальної фізичної підготовки. <i>знає і розуміє</i> основні складові і компоненти загальної фізичної підготовки <i>виконує</i> вправи для організації взаємодії учнів/учениць на уроці (шикування, способи	<i>Стройові вправи:</i> перешиккування з колони по одному в колону по чотири дробленням і зведенням, із колони по два, чотири розведенням і злиттям; рух уперед з кроку на місці; ходьба по діагоналі, «протиходом» та «змійкою» <i>Додаткові вправи:</i> вправи для формування	<i>Практичне виконання:</i> виконання вправ різних видів рухової активності; виконання вправ за завданням вчителя; виконання рухових дій під час рухливих та спортивних ігор. <i>Фронтальний:</i> одночасне виконання однакових, спільних для всіх рухових дій;

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
пересування, тощо) <i>знає і виконує</i> вправи для формування постави та запобігання плоскостопості. володіє технікою фізичних вправ, що використовують для профілактики (корекції) порушень постави застосовує фізичні вправи для профілактики (корекції) статичної плоскостопості <i>називає</i> основні фізичні якості і природні здібності людини та їх рухові прояви. <i>визначає та виконує</i>, під керівництвом вчителя, фізичні вправи спрямовані на розвиток фізичних якостей. <i>знає і використовує</i> на практиці просторові і динамічні особливості фізичних вправ, які сприяють розвитку окремих фізичних якостей (швидкості, сили, витривалості, гнучкості, спритності) <i>пояснює мету</i> виконання фізичних вправ, з допомогою вчителя визначає завдання для окремих вправ загальної фізичної підготовки <i>формує</i> вольові якості у процесі виконання фізичних вправ <i>виконує</i> довготривалі фізичні вправи долає страх під час виконання певних фізичних вправ за підтримки вчителя <i>концентрує</i>, довільно переключає увагу,	постави та запобігання плоскостопості, профілактики (корекції) порушень постави, профілактики (корекції) статичної плоскостопості <i>Музично-ритмічні та танцювальні вправи:</i> танцювальні кроки, елементи сучасних, народних, класичного танців, танцювальних видів спорту, комбінації різних танцювальних рухів без музичного супроводу та з музичним супроводом, виконання танцювальних флешмобів, фан-ап зарядок тощо. <i>загальнорозвивальні вправи:</i> загальнорозвиваючі вправи на місці, в русі, з предметами і без, біля гімнастичної стінки і в парах тощо. <i>вправи для розвитку швидкості</i> виконання вправ з майже граничною і граничною швидкістю і відносно простими за координацією; виконання з майже граничною і граничною швидкістю відповідних вправ різних варіативних модулів; Розвиток швидкості в циклічних локомоціях: рухливі ігри та естафети; спортивні ігри за спрощеними правилами і на менших, ніж стандартних майданчиках; біг з гандикапом; імітація рухів руками або ногами і бігу з максимально або варіативною частотою та з різних вихідних положень; біг з максимальною або варіативною частотою рухів, прискоренням, біг з «ходу»; стартовий розгін; вправи з варіативною швидкістю в межах 70 – 100%	проблемний, інформаційний, пояснювально-ілюстративний виклад матеріалу; виконання репродуктивних та творчих завдань. <i>Проектна діяльність з розподілом на групи і команди, виконання проектів спрямованих на вирішення пошукових завдань:</i> - підбір і розробка рухових дій, комплексів вправ за завданням вчителя; - складання комплексів вправ, підбір засобів для виконання поставлених рухових завдань; <i>Групова та парна робота:</i> виконання пошукових рухових завдань; група розв'язує окреме завдання (однакове або диференційоване); виконання в групах завдання вчителя; обговорення теоретичних і практичних питань у групах; інтегрованих робіт-практикумів з природничими предметами; при виробленні рухових навичок, а також навичок комунікації під час рухової діяльності тощо. <i>Індивідуальна робота:</i> самостійне виконання завдань; виконання спеціально підібраних завдань, у відповідності з підготовкою і навчальними можливостями; диференційовані індивідуальні завдання; проведення спостережень, домашнє опрацювання. <i>Квест-технологія:</i> об'єднання декількох завдань, практичного і теоретичного

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
підтримує її стійкість (за вказівками вчителя та самостійно) для реалізації завдань загальної фізичної підготовки <i>бере участь</i> у рухливих та спортивних іграх, виконує фізичні вправи (зокрема ідеомоторні, завдання для активізації уваги, підтримання її стійкості) <i>займається</i> систематично на заняттях фізичними вправами, володіння технікою фізичних вправ <i>демонструє</i> техніку фізичних вправ <i>дотримується</i> техніки рухової дії у стандартних умовах <i>виконує</i> рухові дії в рухливих/ спортивних іграх та естафетах, змагальній діяльності <i>аналізує</i> власне виконання рухових дій, ідентифікує помилки в себе та інших школярів із висуненням припущень щодо причин їх виникнення <i>контролює</i> свій фізичний стан під час рухової діяльності <i>регулює</i> свій психоемоційний стан у процесі рухової діяльності <i>усвідомлює</i> важливість здорового способу життя і активно займається руховою	індивідуального максимуму; швидкісний біг (біг 30м, 60м, човниковий біг 4х9м, біг «по швидкісній драбині», «Формула – 1»); вправи з різкою зміною темпу і напрямку руху; швидкісно-силові вправи: стрибки з ноги на ногу; скоки на одній нозі; стрибки через набивні м'ячі, встановлені на різній відстані; стрибки (ліворуч – праворуч) через гімнастичну лаву з просуванням вперед; вистрибування з напівприсіду та присіду; стрибки на скакалці та ін.; <i>вправи на розвиток сили:</i> вправи на розвиток максимальної сили; вправи на розвиток швидкісної сили; вправи спрямовані на розвиток силової витривалості; вправи спрямовані на комплексний розвиток різних силових якостей; вправи на підвищення активної м'язової маси, зміцнення сполучної й кісткової тканин, поліпшення статури; відносно прості вправи з обтяженням не більше 40-50%, а кількість повторень не більше 50-60% граничного, помірний темп виконання, паузи до повноцінного відновлення; згинання і розгинання рук в упорі лежачи; підтягування у висі (хл.) та висі лежачи (дівч.), присідання, піднімання тулуба з положення лежачи; піднімання тулуба з положення лежачи на животі; вправи з гантелями (до 1 кг), еспандерами, з предметами збільшеної ваги у парах; <i>вправи на розвиток сили за типом обтяження:</i> вправи з обтяженням масою власного тіла; вправи з обтяженням масою предметів; вправи	спрямування у гру (ланцюг інтелектуальних і практичних завдань). <i>Інтегровані завдання:</i> Поєднання практичних навичок і теоретичних знань з фізичної культури із близькими за змістом темами природничих, математичних, історичних, мовних предметів.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
активністю, виконує фізичні вправи на уроці та у поза навчальний час <i>дотримується</i> правил безпечної поведінки під час фізкультурно-оздоровчої діяльності	з обтяженим опором (наприклад, по бігу по піску, глибокому снігу, мілководдю, у вправах з партнером тощо); вправи у подоланні опору еластичних предметів (гуми, пружини, тощо); вправи у подоланні опору партнера чи навколишнього середовища (біг вгору, виконання технічних прийомів боротьби з партнером, який має більшу масу тіла; виштовхування один одного з кола, тощо); вправи у самоопорі; вправи на тренажерах; вправи на розвиток сили більшості м'язових груп; вправи вибіркового розвитку сили певних м'язових груп (наприклад, тих, що відстають у силовому розвитку); ізометричні вправи. <i>швидкісно-силові якості</i>; прискорення з різних вихідних положень; біг у змінному темпі в різних напрямках, зі швидкістю, що раптово змінюється; напівприсіди і присідання на обох ногах у максимальному темпі; ловіння предмета, що падає (м'яч, гімнастична палиця та ін.), кидки набивного м'яча (вагою 1—3 кг) у різні способи в максимальному темпі; естафети та спортивні ігри; різні види легкоатлетичних стрибків (у довжину та висоту, із місця та з розбігу, багатоскоки); стрибки зі скакалкою; вправи, що виконуються з найбільшою швидкістю, за якої зберігається правильна техніка рухів, величина зовнішнього обтяження не більше 30-40 % від максимального обтяження, кількість повторень вправ в одній серії складає 6-10, кількість серій в уроці — 2-5; вистрибування з присіду вгору;	

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
	стрибки з місця в довжину та висоту; стрибки в «глибину» з наступним вистрибуванням угору; метання малого м'яча; <i>гнучкості</i>; загально-підготовчі вправи для розвитку гнучкості (згинання, розгинання, нахили, повороти, тощо); суглобова гімнастика; силові вправи з проявом гнучкості; вправи на розслаблення м'язів, зв'язок, сухожиль; активні вправи; пасивні вправи; допоміжні вправи з урахуванням рухомості в тих чи інших суглобах; вправи з максимальною рухомістю, згинання-розгинанням, відведенням, приведенням, обертанням; пружні вправи з розслабленою мускулатурою і з максимальним розмахом для даного суглобу; вправи із примусовим збільшенням розмаху рухів за рахунок власних зусиль або за допомогою партнера; збереження статичних положень при великих ступенях розмахування; пасивні рухи, що виконуються з допомогою партнера та з різними обтяженнями (гантелі, амортизатори, тощо), вправи з використанням власної сили: нахил тулуба до ніг, згинання ніг до грудей та згинання однієї кисті іншою, тощо; утримання кінцівок в положенні, яке вимагає граничного прояву гнучкості; махові або пружні рухи з обтяженням, амортизатором або опорою партнера, тобто з протидією рухові (2- 3 підходи з 6-8 повтореннями); статичне утримання положень з найбільшим розтягуванням м'язів (2-3 підходи по 5-6с в кожному утриманні); статичні положення	

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
	утримуються з розтягуванням, близьким до максимального і наступні махові рухи з найбільшим розтягуванням м'язів (вправи виконують в двох підходах з 2-3 повтореннями); вказані вище групи вправ з обтяженнями (1-2 підходах з обтяженням в 2-3% від ваги тіла, утримання до 2-3с.). <i>витривалості;</i> вправи для загальної витривалості; рівномірний біг початку підготовчої частини; вправи з простою технікою виконання та активним функціонуванням більшості скелетних м'язів; вправи з можливістю тривалого виконання (від кількох хвилин і більше), ходьба, біг (повторний, інтервальний, рівномірний, перемінний, естафетний) (слід починати з 250 м. згодом учні зможуть вільно пробігати 700-800 м і більше); рівномірний біг до 1000 м; повторний біг 4×30 м; 2×60 м плавання біг на лижах, ковзанах, велосипеді; циклічні вправи, спортивні та спеціально підібрані ігри, ациклічні вправи з додатковими обтяженнями; колове тренування з безперервним методом виконання вправ помірної інтенсивності; спеціальні дихальні вправи; використання у вправах безперервного методу (рівномірний, висхідний або низхідний варіант; вправи з опорою пов'язаних із значним напруженням з елементами статички (статична витривалість). елементи та комбінації вправ різних варіативних модулів програми, адаптовані для розвитку витривалості; вправи з багаторазовим повторенням: з одноборств, підняття	

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
	невеликих ваг, вправи на щабліні тощо; багатократні стрибки без перерви (на початку 15-20 сек., відпочинок - 5 сек. (темп максимальний), згодом до 1 і 2 хв). <i>спритності</i> використовувати вправи, які містять елементи новизни; вправи з незвичних вихідних положень; асиметричні рухи; дзеркальне виконання вправ; метання лівою рукою для правші і навпаки; вправи з різним м'язовим напруженням (напр. стрибки у довжину на задану відстань); ускладнення вправ додатковими рухами; зміна швидкості й темпу руху; зміна способів виконання вправ; рухливі та спортивні ігри; єдиноборства; біг з перешкодами; вправи на рівновагу в русі і в статичному положенні, під час бігу; стрибки; метання; загальнорозвивальні вправи з предметами; гімнастичні та акробатичні вправи; човниковий біг 4х9 м, 3х10 м, 10х10 м; стрибок угору з поворотом на задане число градусів; стрибок в довжину з місця на точність приземлення; стійки в різних положеннях на одній нозі, із закритими та відкритими очима; виконання поворотів; вправи на динамічну рівновагу; вправи на точність влучання у горизонтальну та вертикальну ціль із заданої відстані тощо. При виконанні вправ слід запобігати перевтомі, а тривалість відпочинку повинна бути достатньою. Вправи варіативних модулів спрямованих на комплексний або ізольований розвиток фізичних якостей. Рухливі, народні, спортивні ігри та естафети.	

Варіативний модуль
БАСКЕТБОЛ
(автор: Лакіза О. М.)
5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Знає: історію розвитку баскетболу; основні етапи розвитку правил гри; розміри баскетбольного майданчика; основні правила гри. Визначає: баскетбол як важливий фактор зміцнення здоров'я людини. Усвідомлює: основні прийоми техніки й варіанти тактики гри. Основні правила гри. Дотримується: правил безпечної поведінки під час занять баскетболом та змагань.	Історія розвитку баскетболу. Основні правила гри. Вплив баскетболу на розвиток фізичних якостей і здоров'я людини. Основні поняття техніки й тактики гри. Правила безпечної поведінки під час занять баскетболом. Гігієна тіла, одягу, спортивної форми, режиму дня. Спеціальні засоби фізичної підготовки, рухливі	<i>Пошукові завдання:</i> (пошукові завдання передбачають самостійний індивідуальний або груповий пошук і підбір інформації) історичні факти з розвитку баскетболу, цікаві приклади, результати змагань на етапах розвитку гри; основні правила гри; опис техніки ігрових прийомів і основ тактики гри. <i>Обговорення та дискусії: (орієнтовні теми)</i> «Заняття баскетболом – важливий фактор зміцнення здоров'я школяра», «Основні правила гри»,

Використовує: базові гігієнічні норми під час і після занять; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового поясу та кистей рук, гнучкості; серійні стрибки та стрибки з діставанням високо підвішених предметів. Свідомо ставиться до власного здоров'я. Виконує: прискорення на 5, 10, 15 м з різних стартових положень за зоровим і звуковим сигналами, «човниковий» біг 4×5 м. техніку утримання і укривання м'яча; техніку ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей; однією рукою (правою, лівою) від плеча на місці та в русі; фінтами. Приймає участь: у рухливих іграх та естафетах з інтегрованими завданнями з пересуваннями, веденням та передачами м'яча. Володіє: вірною технікою виконання стійок баскетболіста. способами пересувань у нападі і захисті, різновидами зупинок і поворотів, стрибками вгору з однієї та двох ніг, з місця та у русі; різновидами техніки ведення м'яча на місці та в русі (почергово правою та лівою рукою) з наступною передачею в колонах, парах, трійках; з опором захисника. Демонструє: техніку виконання кидка м'яча з близької дистанції з місця та у русі, після подвійного кроку з відскоком від щита; кидки двома руками зверху (дівчата), однією рукою (хлопці); техніку виконання штрафного кидка; взаємодії з партнерами під	ігри та естафети Пересування Різновиди стійок баскетболістів у нападі і захисті. Різновиди пересувань у нападі і захисті. Прискорення. Зупинки і повороти. Стрибки. Передачі, ловіння м'яча Утримання і укривання м'яча. Передачі двома і однією рукою на місці та в русі. Ловіння м'яча. Ведення м'яча Різновиди ведення м'яча; Захист м'яча. Кидки м'яча Техніка виконання подвійного кроку; кидки двома, однією рукою зверху; штрафний кидок, фінти. Взаємодії з партнерами під час ігор.	«Гігієна тіла при заняттях фізичною культурою», «Безпека та дисципліна – запорука спортивних досягнень». «Якісна фізична підготовка - основа зміцнення і збереження здоров'я юних баскетболістів». <i>Пошукові завдання:</i> складання вправ для розвитку спеціальних фізичних якостей баскетболістів. <i>Практичне виконання з розподілом на групи і команди:</i> проведення фрагментів підготовчої частини уроку, участь у змаганнях з інтегрованими завданнями у різноманітних пересуваннях і технічних прийомів під час уроків та внутрішньо шкільних конкурсів. <i>Інтегровані завдання:</i> поєднання засобів спеціальної фізичної підготовки з окремими завданнями із вивчення інших предметів. <i>Пошукові завдання:</i> пошук відео матеріалів різноманітних техніко-тактичних прийомів у виконанні видатних баскетболістів <i>Обговорення та дискусії: (орієнтовні теми)</i> «Сучасна техніка виконання різноманітних технічних прийомів у нападі та захисті» <i>Практичне виконання:</i> рухливі та підвідні ігри; індивідуальні, групові та командні техніко-тактичні завдання з пересуваннями,

час ігор. Застосовує: технічні прийоми у нападу й захисту у взаємодії з партнерами під час рухливих і підвідних ігор; оптимальний вибір місця для одержання передачі м'яча Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. Контролює самопочуття до, під час та після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.		передачами, веденням, кидками м'яча. <i>Практичне виконання з розподілом на групи і команди:</i> участь у змаганнях з інтегрованими завданнями у пересуванні, веденні та передачах м'яча під час уроків, внутрішньо шкільних змагань і фестивалів. Взаємоперевірка «Вкажи на помилку та виконай вірно».
6 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Знає: історію розвитку українського баскетболу; досягнення українських баскетболістів; видатних спортсменів і тренерів країни, сучасне трактування правил подвійного кроку; взаємодії двох і трьох гравців Визначає: негативний вплив шкідливих звичок на досягнення у спорті; Пояснює: правила безпечної поведінки під час змагань з баскетболу. Усвідомлює важливість розвитку фізичних якостей швидкості і гнучкості, особливості харчування баскетболіста у період занять та спортивних змагань. Виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4×9 м; чергування прискорень, зупинок,	Історія розвитку українського баскетболу. Розвиток фізичних якостей швидкості, гнучкості. Правила гри. Жести судді. Правила подвійного кроку. Прості взаємодії двох і трьох гравців. Правила безпечної поведінки під час змагань з баскетболу. Шкідливі звички та їх негативний вплив на досягнення у спорті. Особливості харчування баскетболіста; Спеціальні засоби фізичної підготовки. Рухливі ігри та естафети.	<i>Пошукові завдання:</i> історичні факти з розвитку українського баскетболу; досягнення українських баскетболістів, чемпіонів і призерів Олімпійських ігор. Відеофрагменти опису сучасних правил виконання подвійного кроку. Підготовка презентації з теми «Жести баскетбольного арбітра». Пошук відеоматеріалів різноманітних техніко-тактичних прийомів у виконанні видатних баскетболістів <i>Обговорення та дискусії:</i> «Сучасні зміни у правила подвійного кроку», «Шкідливі звички та їх негативний вплив на людину», «Гігієна харчування при заняттях фізичної культурою», «Методи контролю за фізичним

поворотів, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового поясу та рук, гнучкості; техніку утримання і укривання м'яча; техніку ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей, зверху і знизу, однією рукою (правою, лівою) від плеча на місці та у русі. з відскоком від підлоги в парах, трійках; фінти та жонгливання; оптимальний вибір місця для одержання передачі м'яча; взаємодії з партнерами під час ігор Використовує: серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із дістанням високих предметів; вистрибування з присіду; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового поясу та рук, гнучкості; серійні стрибки та стрибки з дістанням високо підвішених предметів. Приймає участь: у рухливих іграх та естафетах з інтегрованими завданнями з пересуваннями, веденням та передачами м'яча. Володіє: технікою виконання стійок баскетболіста, способами пересувань у нападі і захисті, різновидами зупинок і поворотів зі зміною напрямку руху за звуковим і зоровим сигналом; стрибками вгору з однієї та двох ніг з місця та у русі, різновидами техніки ведення м'яча у русі (почергово правою та лівою рукою) з різною висотою відскоків і зміною напрямків і передачею партнеру.	Пересування Різновиди стійок баскетболістів у нападі і захисті. Різновиди пересувань у нападі і захисті. Прискорення. Зупинки і повороти. Стрибки. Протидія нападаючому гравцю з м'ячем і без м'яча. Передачі, ловіння м'яча Утримання і укривання м'яча. Ловіння, передачі м'яча двома руками від грудей, зверху і знизу; однією рукою на місці та в русі, з відскоком від підлоги. Жонгливання м'ячем. Ведення м'яча Різновиди ведення м'яча; Захист м'яча. Кидки м'яча Кидки однією рукою зверху з місця та у русі. Навчання сучасній техніці виконання подвійного кроку; кидки двома, однією рукою зверху; штрафний кидок, фінти. Системи гри у нападі та захисті. Ознайомлення з простими правилами позиційного нападу та захисту проти нападника з м'ячем и без м'яча.	навантаженням на уроці». «Спеціальна фізична підготовка баскетболістів». «Сучасна техніка виконання подвійного кроку та різноманітних технічних прийомів у нападі та захисті» <i>Проектна діяльність</i> з розподілом на групи і команди Складання комплексу спеціальних вправ розминки баскетболістів. Складання комплексу вправ щодо розвитку стрибучості і витривалості баскетболістів. Складання комплексу вправ з передачами м'яча в парах, трійках, четвірках Складання естафет для проведення конкурсів, спортивних свят, фестивалів <i>Практичне виконання з розподілом на групи і команди:</i> проведення фрагментів підготовчої частини уроку; участь у змаганнях та естафетах з інтегрованими завданнями у різноманітних пересуваннях і виконанням технічних прийомів під час уроків та внутрішньо шкільних змагань, фестивалів конкурсів <i>Інтегровані завдання:</i> поєднання засобів спеціальної фізичної підготовки з окремими завданнями із вивчення інших предметів.

Демонструє: техніку виконання кидка м'яча з близької дистанції з місця та у русі (після подвійного кроку), кидки двома і однією рукою зверху; штрафний кидок; фінти; прості правила позиційного нападу і захисту проти нападника з м'ячем і без м'яча. Застосовує: технічні прийоми нападу і захисту у взаємодії з партнерами під час ігор. Дотримується: правил безпечної поведінки під час занять баскетболом та змагань Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. Контролює самопочуття до, під час та після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.		<i>Практичне виконання:</i> рухливі і підвідні ігри; індивідуальні, групові і простіші ігрові техніко-тактичні командні взаємодії. Взаємоперевірка «Вкажи на помилку та виконай вірно».
Варіативний модуль ВОЛЕЙБОЛ (автори Гусев В. Г., Коломоець Г. А., Ребрина Ан. Ар.) 5 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів

знає: історію розвитку українського волейболу; загальні правила гри, назви ліній, розміри майданчика, висоту сітки; розміщення гравців та правила переходу на майданчику; володіє та використовує: пересування в стійці волейболіста (вправо, вліво, вперед, назад), обирає вихідне положення для передач та прийому м'яча; передачі м'яча двома руками зверху над собою, від стіни, в парах, в колонах; прийом м'яча двома руками знизу з накидання партнера ; уміє: виконувати стрибкові вправи; спеціальні та підвідні вправи волейболіста, вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного	Історія розвитку українського волейболу. Загальна характеристика гри волейбол (розмітка ігрового майданчика, розміщення гравців, основні правила гри). Правила безпеки на ігровому майданчику. Санітарно-гігієнічні вимоги до інвентарю. Особиста гігієна учня. Правила безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ. Правила гри у волейбол. Загальні та спеціальні фізичні вправи волейболіста. Базові стійки та пересування. Стійка волейболіста. Розміщення та перехід гравців на	<i>Фронтальний: обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії волейболу).</i> <i>Індивідуальний: диференціація та індивідуалізація учнів в процесі розвитку основних рухових якостей засобами волейболу. Безпека та дисципліна на уроці – запорука надійного успіху у зміцненні здоров'я учнів. .</i> <i>Груповий: участь у конкурсах та змаганнях. Участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань і фестивалів, флешмобів, а також участь у міських та всеукраїнських подіях.</i> <i>Практичне виконання рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.</i> <i>Пошукові (творчі) завдання: самостійний</i>

преса, спини; вправи на розтягування; розвитку швидкості та спритності; пояснює: значення спеціальної фізичної підготовки волейболіста, роль підвідних та імітаційних вправи у навчанні гри у волейбол; причини вдалих та невдалих спроб виконання подач, передач та ударів; взаємодіє: з однолітками для досягнення спільних колективних цілей під час гри та інших видів рухової діяльності; бере участь: у рухливих іграх та естафетах; дотримується: правил здорового способу життя, безпечної поведінки під час рухової діяльності та занять волейболом, правил змагань, режиму дня та особистої гігієни; називає: спеціальні та підвідні вправи, спеціальні вправи з м'ячем, фізичні вправи для розвитку окремих фізичних якостей; вміє: боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки; контролює: самопочуття до, під час та після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан. усвідомлює: значення фізичних вправ для здоров'я; важливість командної співпраці для досягнення успіху.	ігровому майданчику. Пересування в стійці волейболіста приставними кроками, вибір вихідного положення для виконання передач та прийому м'яча. Передача м'яча двома руками зверху над собою на місці, від стіни, в парах, в колонах, в зустрічних колонах. Прийом м'яча двома руками знизу від стіни, в парах, в колонах; з накидання партнера тощо. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Рухливі ігри та естафети	<i>пошук і підбір інформації</i> (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив волейболу на організм людини). Ігри, розваги та квести з елементами волейболу: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання:</i> поєднання рухів та навичок на різних етапах освітнього процесу з волейболу.

6 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
знає: місце українського волейболу на сучасному етапі; основні правила змагань; значення гравців передньої і задньої ліній; правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри. Заходи щодо попередження травматизму.; володіє та використовує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; способи пересування по волейбольному майданчику; передачі м'яча двома руками зверху; прийом м'яча двома руками знизу після переміщення; нижню пряму та бокову подачі з відстані 4–6 м від сітки та від стіни; використовує: рухливі ігри та естафети для удосконалення гри у волейбол; бере участь: у навчальній грі за спрощеними правилами; уміє: обирати місця для виконання другої передачі. вибір місця для виконання нижніх подач; виконувати нижню пряму та бокову подачі з відстані 4–6 м;	Правила безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ. Особливості впливу різних фізичних вправ на організм людини та попередження травматизму. Загальні та спеціальні фізичні вправи волейболіста. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Передача м'яча двома руками зверху. Прийом м'яча двома руками знизу. Прийом м'яча двома руками знизу після переміщення. Вибір місця для виконання другої передачі. Вибір місця для виконання нижніх подач. Нижня пряма та бокова подача. Прийом м'яча знизу після виконання нижньої прямої (бокової). Рухливі ігри та естафети для удосконалення гри у волейбол, участь у навчальній грі за спрощеними правилами	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії (орієнтовні теми з волейболу). <i>Індивідуальний:</i> диференціація та індивідуалізація учнів в процесі розвитку основних рухових якостей засобами волейболу. Безпека та дисципліна на уроці – запорука надійного успіху у зміцненні здоров'я учнів. . <i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. Участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань і фестивалів, флешмобів, а також участь у міських та всеукраїнських подіях. <i>Практичне виконання</i> рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок. <i>Пошукові (творчі) завдання:</i> самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив волейболу на організм людини). Ігри, розваги та квести з елементами волейболу: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання:</i> поєднання рухів та навичок на різних етапах освітнього процесу з волейболу.

пояснює: значення гравців передньої і задньої ліній;

правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри;

розповідає: правила здорового способу життя, безпечної поведінки під час рухової активності;

взаємодіє: з однолітками для досягнення спільних командних цілей під час рухової діяльності;

дотримується: правил безпечної поведінки під час рухової діяльності; правил змагань та навичок здорового способу життя.

називає: основні помилки при виконанні переміщень, здійсненні прийому та передачі м'яча; основні складові здоров'я людини;

вміє: боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки;

контролює: самопочуття до, під час та після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан;

усвідомлює: значення фізичних вправ для здоров'я; важливість командної співпраці для досягнення успіху та соціалізації в суспільстві.

Варіативний модуль**ГАНДБОЛ**

(автори: Гусєв В. Г., Петрушевський Є.І., Коломоєць Г.А., Волкова І. В.)

5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Знас: історію розвитку українського гандболу; загальні правила гри, назви ліній, розміри майданчика, розмір воріт, склад команди. Володіє та використовує: основні стійки гандболіста; розміщення гравців на майданчику; пересування, зупинку двома кроками; веденням м'яча правою та лівою рукою; кидок в обрану ціль.	Історія розвитку українського гандболу. Загальна характеристика гри (розмітка ігрового майданчика, розміщення гравців, основні правила). Правила безпеки на ігровому майданчику. Санітарно-гігієнічні вимоги до інвентарю та обладнанню. Особиста гігієна учня/учениці. Правила безпечної поведінки під час виконання фізичних	<i>Практичне виконання</i> - Загально розвиваючі вправи. Вправи на розвиток окремих фізичних якостей. Пересування, зупинка двома кроками. Ведення м'яча на місії та в русі правою та лівою руками, обведення стійок, ловіння м'яча обома руками. Кидок м'яча зігнутою рукою зверху.

Уміє: виконувати спеціальні та підвідні вправи гандболіста, вправи для розвитку гнучкості; вправи на розтягування; розвитку швидкості та спритності. Передачу м'яча однією та двома руками на місці та у русі в повільному темпі. Пояснює: значення загально розвиваючих вправ гандболіста, роль підвідних та імітаційних вправи у гри гандбол. Причини вдалих та невдалих спроб виконання передач та кидків. Взаємодіє з однолітками для досягнення спільних колективних дій під час гри та інших видів рухової діяльності. Бере участь у рухливих іграх та естафетах, грі «Міні-гандбол» змішаними командами (хлопчики і дівчата) навчаються діяти в групі, соціалізація, спрямованість разом на досягнення спільної мети, сприймати свої переваги та недоліки Дотримується правил здорового способу життя, безпечної поведінки під час рухової діяльності та занять гандболом, правил змагань, режиму дня та особистої гігієни. Називає спеціальні та підвідні вправи, спеціальні вправи з м'ячем, фізичні вправи для розвитку окремих фізичних якостей. <i>Вміє</i> цілеспрямованість, колективізму, активність, дисципліну, взаємодопомогу, відчуття відповідальності. <i>Контролює</i> самопочуття до, під час та після	вправ. Основні правила гри у гандбол та ознайомлення з правилами гри у «міні гандбол» . Загально розвиваючі вправи. Стійка гандболіста. Розміщення гравців на ігровому майданчику. Пересування, зупинка двома кроками. Ведення м'яча на місці та в русі правою та лівою руками, обведення стійок, ловіння м'яча обома руками. Кидок м'яча зігнутою рукою зверху. Кидки в ціль правою та лівою рукою. Передача м'яча однією та двома руками з місця. Навчальна гра «Міні-гандбол» Рухливі ігри та естафети: без предметів та з предметами.	Кидки в ціль правою та лівою рукою. Рухливі ігри з елементами міні гандболу, акцент робиться на природний рух, біг, кидки, ловлю, балансування, стрибки, ходьбу, дриблінг. Рухливі ігри та естафети: без предметів та з предметами. Формування життєво необхідних умінь і навичок. <i>Пошукові завдання</i> самостійний пошук інформації (історичних фактів, цікавих прикладів, про виникнення, історія розвитку українського гандболу, досягнення українців у спорті в контексті патріотичного виховання школярів). <i>Обговорення та дискусії (орієнтовні теми)</i> Командна взаємодія – шлях до успіху! Безпека та дисципліна – запорука успіху. <i>Квест «Вгадай, назви, виконай»</i> <i>Проектна діяльність з розподілом на групи і команди</i> «Історія розвитку та становлення гандболу в Україні та своєму регіоні». <i>Інтегровані завдання</i> Роль фізичної культури (гандболу) для збереженні здоров'я учнів при

виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан. <i>Усвідомлює</i> значення фізичних вправ для здоров'я; важливість командної співпраці для досягнення успіху, розвитку інтелектуальних і психічних можливостей.		вивчення інших предметів. Реалізація ключових компетентностей при вивченні гандболу. <i>Участь у конкурсах та змаганнях:</i> участь учнів у конкурсах, фестивалях, флешмобах, комплексних змаганнях.
6 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>Знає:</i> місце українського гандболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту; оволодіння руховими якостями: сили, швидкості, витривалості. Правила безпеки на ігровому майданчику та правил гри. Заходи щодо попередження травматизму. <i>Володіє та використовує:</i> Спеціальні вправи для розвитку спритності, гнучкості, сили, швидкості, витривалості. Способи пересування по майданчику; різноманітні пересування в нападі та захисті (з м'ячем і без м'яча); ловіння та передачу м'яча вивченим способом на місці та в русі; кидки м'яча правою й лівою рукою з місця та в стрибку; застосовує навички гри воротаря; бере участь в ігрових вправах та навчальній грі.	Правила безпеки життєдіяльності під час виконання фізичних вправ. Особливості впливу різних фізичних вправ на організм людини та попередження травматизму. Місце українського гандболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту. Виховання рухових якостей: сили, швидкості, витривалості. Порушення правил гри. Загально розвиваючі вправи учня. Спеціальні вправи для розвитку гнучкості, сили вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Способи пересування по майданчику в нападі та захисті. Поєднання способів пересування. Пересування гравців без м'яча. Ловіння м'яча двома руками знизу, на рівні грудей, зверху. Передача з-за голови та від плеча на місці та в	<i>Практичне виконання</i> Формування життєво необхідних умінь і навичок, ігрових дій на різних етапах навчання, формування навичок гри у гандбол. Виховання рухових якостей: сили, швидкості, спеціальної витривалості. Навчання прийомам гри, удосконалення їх в раніше вивчених умовах, близьких до змагальних. Навчання індивідуальним і груповим діям, вдосконалення в різних комбінаціях і системах нападу і захисту. Рухливі ігри та естафети для удосконалення гри у гандбол, участь у навчальній грі з міні гандболу. <i>Пошукові завдання</i> пошукові завдання передбачають самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів) про вплив рухової активності на організм людини, формування соціальної та

<i>Уміє:</i> обирати місця для виконання передачі та кидка. Виконувати штрафний та вільний кидки <i>Пояснює:</i> місце і роль кожного в команді правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри; <i>Розповідає</i> Правила здорового способу життя, безпеки життєдіяльності, рухової активності. <i>Взаємодіє</i> з однолітками для досягнення спільних командних цілей під час рухової діяльності. <i>Дотримується</i> правил безпеки під час рухової діяльності; правил змагань та навичок здорового способу життя. <i>Називає</i> основні помилки при виконанні переміщень, здійсненні передачі та ловіння м'яча. Називає основні складові здоров'я людини. <i>Вміє</i> цілеспрямованість, колективізму, активність, дисципліну, взаємодопомогу, відчуття відповідальності. <i>Контролює</i> самопочуття до, під час та після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан. <i>Усвідомлює</i> значення фізичних вправ для здоров'я; важливість командної співпраці для досягнення успіху та соціалізації в суспільстві.	русі. Передача в русі парами зі зміною місць. Різноманітні передачі з різною траєкторією руху м'яча. Перехват м'яча під час передачі. Кидки правою й лівою рукою зверху з замахом з місця та в русі. Кидки по воротах. Удосконалення загальної фізичної підготовленості. Рухливі ігри та естафети для удосконалення гри у гандбол, участь у навчальній .	громадянської компетентності. <i>Обговорення та дискусії (орієнтовні теми)</i> «Підготовка та становлення учнівської молоді». «Значення фізичної культури в житті школярів. Профілактика шкідливих звичок». <i>Квест</i> «Визнач на помилку та виконай правильно». <i>Проектна діяльність</i> з розподілом на групи і команди. «Гандбол – олімпійський вид спорту». <i>Участь у конкурсах та змаганнях.</i> участь учнів у конкурсах, фестивалях, флешмобах, комплексних змаганнях.

Варіативний модуль
ДИТЯЧА ЛЕГКА АТЛЕТИКА
(автори: Копилова Л. В., Ребрина Ан. Ар., Модлінська М. І.)
5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
характеризує історію розвитку дитячої легкої атлетики; називає: види дитячої легкої атлетики; правила безпеки; бере участь: у вікторинах, теоретичних паузах (розгадування кросвордів, ребусів)з питань легкої атлетики; у рухливих іграх з елементами бігу, стрибків, естафетах з	Історія розвитку дитячої легкої атлетики. Види дитячої легкої атлетики . Правила безпечної поведінки на уроках дитячої легкої атлетики <i>Спеціальні та прикладні фізичні вправи.</i> Спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи,	<i>Фронтальний: обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії дитячої легкої атлетики).</i> Командна взаємодія – шлях до успіху! <i>Диференціація та індивідуалізація учнів для розвитку основних рухових якостей. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху.</i>

елементами бігу свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується правил безпеки під час занять дитячою легкою атлетикою; виконує: - спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні вправи для метань; - старт, стартовий розбіг, біг 30 м, 60 м, рівномірний біг до 500 м (без урахування часу); прискорення 10–30 м; - стрибки в довжину з місця, багатоскоки, стрибки в довжину з розбігу способом «зігнувши ноги», стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»; - метання малого м'яча на дальність з місця та в горизонтальну та вертикальну ціль - техніку виконання: бігу, стрибків, метання; - рівномірний біг (кросовий) до 8 хв. - біг за сигналом (зоровим, слуховим). - біг зі зміною напрямку. - біг з поворотом на різні відрізки, - біг по трасі з різними елементами для стрибків (вертикальне, горизонтальне), які	спеціальні вправи для метань Старт та стартовий розбіг. Біг 30 м, біг 60 м. Прискорення, повторний біг. Рівномірний біг до 500 м Стрибки в довжину з місця, з розбігу способом «зігнувши ноги»; багатоскоки, стрибки у висоту з розбігу способом «переступання» Метання малого м'яча на дальність з місця, метання в горизонтальну та вертикальну ціль <i>Техніка виконання дитячих легкоатлетичних вправ.</i> Техніка виконання: бігу, стрибків, метання. Рухливі ігри з елементами бігу, стрибків. Естафети з елементами бігу. Вправи на відтворення ритму. Спеціально – бігові вправи. Вправи на комунікацію. <i>Бігові види:</i> біг 30м, 60м, біг з перешкодами (бар'єрами- висота 20 -30 см), біг з перешкодами (слалом), біг «по швидкісній драбині». «Формула – 1»	<i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань і фестивалів, флешмобів, а також участь у міських та всеукраїнських подіях. <i>Практичне виконання</i> рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок. <i>Пошукові (творчі) завдання</i> передбачають самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив легкої атлетики на організм людини). Ігри, розваги та квести з елементами легкої атлетики: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання</i> поєднання рухів та навичок на різних етапах навчання дитячої легкої атлетики

розставлені у довільному порядку, - біг по маркерам з різним завданням. - подолання перешкод (висота 10 -15 см) з різною відстанню. - стрибки на місті. Стрибки з просуванням вперед. - стрибки у глибину (висота 20см, 30см), - стрибок на підняту над землею поверхню (від 20см). - вертикальні стрибки догори обома ногами. - стрибки вперед, назад, праворуч, ліворуч. - стрибки на «швидкісній драбині». - стрибки через скакалку. - спеціально – бігові вправи: біг з високим підніманням стегна, з захлестом гомілки, багатоскоки, біг на прямих ногах. - спеціально – бігові вправи на «швидкісній драбині» : біг з високим підніманням стегна, біг із захлестом гомілки, біг на прямих ногах. - вправи на комунікацію: групові стрибки а парах, трійках, четвірках. - метання дитячого спису,	Техніка передачі естафетної палички. Біг на витривалість. <i>Стрибкові види:</i> Стрибок у довжину з місця. Стрибки через довгу скакалку <i>Види метань:</i> Метання дитячого спису, Метання в ціль через перешкоду (тенісний м'яч, вортекс), Метання стоячи на колінах, «обертальне метання»	

- метання тенісного м'яча (вортекса) у горизонтальну ціль через перешкоду, «обертальну» ходьбу; відтворює: вправи з заданим ритмом;. дистанцію «Формули – 1» (гладкий біг, бар'єрний біг; володіє: технікою пересування по «швидкісній драбині», технікою метання з обертанням, технікою стрибка через скакалку має уявлення: техніки бігу з перешкодами (бар'єрами- висота 20 -30 см), техніки стрибка у довжину з місця, метання набивного м'яча (вага 500г) стоячи на колінах, техніки передачі естафетної палички (кільця, м'ячика). готується: до бігу на витривалість (рівномірність, тренування дихання, темп).		
6 КЛАС		
Очікувані результати навчання називає: фізичні якості, які розвиваються засобами легкої атлетики; бере участь: у вікторинах, теоретичних паузах (розгадування кросвордів, ребусів) з питань легкої атлетики; у рухливих іграх з елементами бігу, стрибків, естафетах з елементами бігу; дотримується: правил безпечної поведінки під час занять; свідомо ставиться до власного здоров'я та	Пропонований зміст навчального предмета Рухові якості, які розвиваються засобами легкої атлетики: швидкість, витривалість, спритність, гнучкість та швидкісно-силові якості. Рівномірний біг. Біг за сигналом. Біг з різних стартових положень. Біг з поворотом.	Види навчальної діяльності учнів <i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії дитячої легкої атлетики). Командна взаємодія у легкій атлетиці. <i>Диференціація та індивідуалізація</i> учнів для розвитку основних рухових якостей. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху. <i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань і фестивалів, флешмобів, а також участь у

здоров'я інших; виконує: - рівномірний біг (кросовий) 8 хв. - біг за сигналом (зоровим, слуховим) - біг зі зміною напрямку. - біг з поворотом на різні відрізки, - біг по трасі з різними елементами для стрибків (вертикальне, горизонтальне), які розставлені у довільному порядку. - біг по маркерам з різним завданням. - подолання перешкод (висота 10 -15 см) з різною відстанню. - стрибки на місті. - стрибки з просуванням вперед. - стрибки у глибину (висота 20см, 30см, 40см), - стрибок на підняту над землею поверхню (від 20см). - вертикальні стрибки догори обома ногами. - стрибки вперед, назад, праворуч, ліворуч.	Біг по віражу. Стрибки. Рухливі ігри з елементами бігу, стрибків. Естафети з елементами бігу. Вправи на відтворення ритму. Спеціально – бігові вправи. Вправи на комунікацію. <i>Бігові види:</i> біг 30м, 60м, біг з перешкодами (бар'єрами- висота 40см), Біг з перешкодами (слалом), Біг «по швидкісній драбині». «Формула – 1». Естафетний біг. Біг на витривалість без врахування часу. «Формула віражів»: спринтерський і бар'єрний біг <i>Стрибкові види:</i> Стрибок у довжину з місця. Стрибки через довгу скакалку	міських та всеукраїнських подіях. <i>Практичне виконання рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.</i> <i>Пошукові (творчі) завдання передбачають самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив легкої атлетики на організм людини).</i> Ігри, розваги та квести з елементами легкої атлетики: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання поєднання рухів та навичок на різних етапах дитячої легкої атлетики</i>

- стрибки на «швидкісній драбині». - стрибки через довгу скакалку. - спеціально – бігові вправи: біг з високим підніманням стегна, із захлестом гомілки, багатоскоки. - спеціально-бігові вправи на «швидкісній драбині» : біг з високим підніманням стегна, біг з захлестом гомілки , біг на прямих ногах. - вправи на комунікацію: групові стрибки а парах, трійках, четвірках. - ігри на комунікацію. - біг 30м. 60м, - біг з перешкодами (бар'єрами- висота 20 -30 см), - бар'єрний біг з різною відстанню між бар'єрами, - човникову естафету зі спринтерського бар'єрного слалому, - подолання бар'єрів збоку правою та лівою ногами, - біг «по швидкісній драбині». - передачу естафетної палички у статичному, або динамічному положенні.	<i>Види метань:</i> Метання дитячого спису, Метання в ціль через перешкоду (тенісний м'яч, вортекс), Метання стоячи на колінах, «Обертальне метання», Метання диска	

- стрибок у довжину з місця. - перехресні стрибки (класики). - метання дитячого спису, - метання тенісного м'яча (вортекса) у горизонтальну ціль через перешкоду, - метання із поворотом, із легким інвентарем (обручі, ключки), обертання після кількох кроків. відтворює: вправи із заданим ритмом; дистанцію «Формули – 1» (гладкий біг, бар'єрний біг, біг з перешкодами «слалом»; дистанцію «Формула віражів»: спринтерський і бар'єрний біг, дистанцію «Формула віражів» -спринтерська естафета; володіє: технікою пересування по «швидкісній драбині», технікою бігу з перешкодами (слалом), технікою метання з обертанням, технікою стрибка через скакалку; має уявлення: техніки бігу з перешкодами (бар'єрами- висота 20 -30 см), техніки стрибка у довжину з місця, метання набивного м'яча (вага 500 г) стоячи на колінах, техніки передачі естафетної палички (кільця, м'ячика); готується: до бігу на витривалість (рівномірність, тренування дихання, темп).		

**Варіативний модуль
НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС**

(автори: Ребрина Ан. Ар., Коломоєць Г. А., Деревянко В. В.)

5 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Характеризує історію розвитку настільного тенісу;	Історія розвитку настільного тенісу в світі, Україні, регіоні.	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії настільного тенісу).
Розкриває місце українського та регіонального настільного тенісу на сучасному етапі;	Загальна характеристика інвентарю для гри в настільний теніс.	Індивідуальна та командна взаємодія – шлях до креативного успіху!
Називає об'єктивні умови діяльності в настільному тенісі;	Спеціальні вправи: ходьба	<i>Диференціація</i> учнів для розвитку основних рухових якостей. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху.
Володіє знаннями про основний інвентар для гри в настільний теніс; основною стійкою; способами тримання ракетки;	біг присідання	<i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змаганнях і фестивалях, флешмобах, а також участь у міських та всеукраїнських подіях.
Виконує: <i>ходьбу:</i> боком і спиною вперед, на зігнутих і напівзігнутих ногах («гусячий крок»);	стрибкові вправи переміщення.	<i>Практичне виконання</i> рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.
<i>біг:</i> боком і спиною вперед, з прискореннями, з максимальною частотою рухів ногами, зі	Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук.	<i>Пошукові (творчі)</i> завдання, які передбачають

швидким і високим підняттям стегна, із швидким нахльостуванням гомілки, по ламаній лінії, з оббіганням на дистанції предметів, зі зміною напрямку руху за свистком; <i>присідання:</i> пружинисті з подальшими максимально швидкими випрямленнями, на носках і повній ступні, на одній нозі; <i>стрибки:</i> з місця у довжину; з одного боку в інший; вгору за рахунок пружинистого розгинання стопи; вгору на носках із прямими ногами; через гімнастичну лаву; стрибкові вправи у «стійці тенісиста»; багатократні поштовхом однієї і двома ногами, з положення глибокого присіду; «жабою» вперед-вгору; вгору з високим підняттям стегна; з положення глибокого присіду; зі скалкою на одній, двох і зі зміною ніг (уперед і назад); <i>багатоскоки:</i> на одній нозі; з ноги на ногу; поштовхом двома ногами; <i>переміщення:</i> однокрокові; багатокрокові; приставні та схресні кроки; <i>вправи для кистей рук:</i> обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; <i>імітаційні вправи:</i> імітація ударів і подач з ракеткою і без (у різному та заданому темпі, перед дзеркалом);	Імітаційні вправи. Вправи для розвитку швидкості реакції. Ігрова початкова стійка тенісиста, її різновиди. Хватка ракетки, види хваток. Переміщення тенісиста. Способи переміщення (однокрокові, багатокрокові). Жонглювання м'ячем для настільного тенісу відкритою та закритою сторонами ракетки на місці, в русі та біля стіни. Виконання основних технічних прийомів (подача, поштовховий удар). Прийом подачі Правила безпеки під час занять настільним тенісом	самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив настільного тенісу на організм людини). Ігри, розваги та квести з елементами настільного тенісу: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання</i> поєднання рухів та навичок на різних етапах навчання з настільного тенісу.

жонглювання м'ячем для настільного тенісу відкритою та закритою сторонами ракетки на місці та в русі; поштовховий удар з партнером; подачу та прийом подачі Свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; Дотримується правил безпеки під час занять настільним тенісом Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. Контролює самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.		
6 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Характеризує основні фізичні якості тенісистів; Знає правила гри; Виконує: різновиди ходьби, бігу, присідання; стрибків; переміщення, вивчених у першому році навчання; обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; імітацію ударів і подач з ракеткою і без (у	Загальна характеристика гри в настільний теніс. Основні правила гри в настільний теніс. Розвиток основних фізичних якостей тенісистів. Спеціальні фізичні вправи: ходьба; біг; присідання; стрибкові вправи; переміщення. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук Імітаційні вправи	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії настільного тенісу). Індивідуальна та командна взаємодія – шлях до креативного успіху в освітньому процесі. <i>Диференціація</i> учнів для розвитку основних рухових якостей засобами настільного тенісу. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху в навчанні. <i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань і

різному та заданому темпі, перед дзеркалом); захисні прийоми техніки гри: зрізки справа та зліва; подачі з нижнім обертанням м'яча; елементи навчальної гри; Володіє пересуваннями у парі та у 3-метровій зоні, технікою прийому подач з нижнім обертанням м'яча Здійснює: серії захисних прийомів техніки гри по прямій та діагоналі; Дотримується правил безпечної поведінки під час занять настільним тенісом Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. Контролює самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.	Вправи для розвитку швидкості реакції Класифікація технічних прийомів у настільному тенісі. Виконання захисних прийомів техніки гри: зрізка справа та зліва. Виконання серій захисних прийомів техніки гри по прямій та діагоналі. Подачі з нижнім обертанням м'яча. Елементи навчальної гри Правила безпечної поведінки під час занять настільним тенісом	фестивалів, флешмобів, а також участь у міських та всеукраїнських подіях. <i>Практичне виконання рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.</i> <i>Пошукові (творчі) завдання, які передбачають самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив настільного тенісу на організм людини).</i> Ігри, розваги та квести з елементами настільного тенісу: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання поєднання рухів та навичок на різних етапах навчання з настільного тенісу.</i>
Варіативний модуль ПАННА (ВУЛИЧНИЙ ФУТБОЛ) (автори Ребрина Ан. Ар., Коломоець Г. А., Ребрина Ан. Ан.) 5 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів

<i>Характеризує</i> етапи розвитку панни; розміщення гравця на майданчику; <i>Називає:</i> загальні вимоги до гри панна, розміщення гравця на майданчику; правила безпеки на ігровому майданчику; санітарно-гігієнічні вимоги до спортивного інвентарю та вимоги особистої гігієни; <i>Дотримується:</i> правил безпеки на ігровому майданчику, правил гри та правил здорового способу життя; <i>Виконує:</i> стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку	Історія розвитку української гри панна. Загальна характеристика гри панна (розмітка ігрового майданчика, розміщення гравця, основні правила гри). Правила безпеки на ігровому майданчику. Санітарно-гігієнічні вимоги до спортивного інвентарю. Правила здорового способу життя. Особиста гігієна спортсмена <i>Спеціальні та прикладні фізичні вправи.</i> Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності.	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії вуличного футболу). Індивідуальна творчість та командна взаємодія – шлях до креативного успіху в панні. <i>Диференціація</i> учнів для розвитку основних рухових якостей засобами вуличного футболу. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху. <i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. Участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змаганнях, фестивалях, флешмобах, а також участь у міських та всеукраїнських подіях. <i>Практичне виконання</i> рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.

швидкості, спритності; вправи для стопи ніг: обертальні рухи стопою (повільні та максимально швидкі); імітаційні вправи: імітація ударів та прийомів м'яча (у різному та заданому темпі) пересування в стійці футболіста (праворуч, ліворуч, вперед, назад), вибір вихідного положення для ударів та прийому м'яча від стіни; бере участь у рухливій грі «Мисливець і звірі», «М'яч ведучому, «Хто найвлучніший?» Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. Контролює самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.	Вправи для розвитку сили м'язів ніг. Імітаційні вправи <i>Техніко-тактичні вправи.</i> Сійка гравця панни. Розміщення гравця на ігровому майданчику. Пересування в стійці футболіста приставними кроками, вибір вихідного положення для ударів та прийому м'яча від стіни. Удари м'яча на місці та в русі, від стіни, в парах, в колонах, в зустрічних колонах. Прийоми м'яча від стіни. Рухлива гра «Мисливець і звірі», «М'яч ведучому, «Хто найвлучніший?»	<i>Пошукові (творчі) завдання, які передбачають самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив панни на організм людини).</i> Ігри, розваги та квести з елементами панни: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання поєднання рухів та навичок на різних етапах навчання з панни</i>

6 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Розкриває місце української панни на сучасному етапі розвитку спорту та ігор; Обґрунтовує значення точних ударів та прийому м'яча від стіни; Дотримується: правил безпеки на ігровому майданчику, правил гри та правил здорового способу життя; Виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості	Місце української панни на сучасному етапі розвитку європейського та світового спорту та ігор. Значення для команди точних ударів та прийому гравцем м'яча від стіни. Правила безпеки на ігровому майданчику. Правила здорового способу життя. <i>Спеціальні та прикладні фізичні вправи.</i> Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та	<i>Фронтальний: обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії вуличного футболу).</i> <i>Індивідуальна та командна взаємодія – шлях до креативного успіху в панні.</i> <i>Диференціація учнів для розвитку основних рухових якостей засобами вуличного футболу. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху в навчанні.</i> <i>Груповий: участь у конкурсах та змаганнях. Участь учнів у конкурсах, змаганнях під час</i>

верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для стоп ніг: обертальні рухи стопою (повільні та максимально швидкі); для пальців ніг; імітаційні вправи: імітація ударів (у різному та заданому темпі) способи пересування по панному майданчику; удари м'яча; прийоми м'яча від стіни, в парах та колонах; удари м'яча знизу після переміщення; вибір місця для ударів; вибір місця для прийому від стіни; удари м'яча після прийому в парній грі; Бере участь: у навчальній грі панна за спрощеними правилами; у рухливих іграх Свідомо ставиться до власного здоров'я та інших Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки.	нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів стопи ніг. Імітаційні вправи в ускладнених умовах <i>Техніко-тактичні вправи.</i> Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Удари м'яча. Удари м'яча внутрішнім та зовнішнім боком стопи. Прийом м'яча після переміщення. Вибір місця для виконання удару. Вибір місця для прийому. Удари м'яча в парній грі. Прийом м'яча від стіни після виконання удару. Навчальна гра панна за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.	уроків, внутрішньо шкільних змагань і фестивалів, флешмобів, а також участь у міських та всеукраїнських подіях та заходах. <i>Практичне виконання рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.</i> <i>Пошукові (творчі) завдання, які передбачають самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив панни на організм людини).</i> Ігри, розваги та квести з елементами панни: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання поєднання рухів та навичок на різних етапах навчання з панни</i> .

<i>Контролює</i> самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.		
Варіативний модуль РУХЛИВІ ІГРИ (автори Ребрина Ан. Ар., Коломоєць Г. А., Ребрина Ан. Ан.) 5 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>Характеризує</i> передумови та історію	Рухливі ігри як передумова розвитку	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії

розвитку рухливих ігор в Україні та регіонах; відродження Олімпійських ігор; Всесвітні ігри; рухливі ігри патріотичного та прикладного спрямування; Всеукраїнські ігри патріотичного спрямування; Називає: класифікацію рухливих ігор; основні рухливі ігри Свідомо ставить до власного здоров'я та здоров'я інших; Дотримується правил безпечної поведінки на уроках і під час позаурочних занять та правил здорового способу життя; Виконує: стройові та загальнорозвивальні вправи для розвитку основних рухових якостей; комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість; стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи та їх елементи для розвитку особистісних властивостей; етапи та види рухливих ігор; Бере участь: у заходах з використанням рухливих ігор або їх елементів; Знає і розуміє організацію і проведення	Олімпійських та Всесвітніх ігор. Рухливі ігри у системі фізичного виховання та історичні аспекти їх розвитку. Класифікація рухливих ігор. Правила безпечної поведінки на уроках та позаурочних заняттях. Правила здорового способу життя. Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних рухових якостей та особистісних властивостей. Визначення рівня їх розвитку. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Організація та проведення рухливих ігор, естафет, розваг. Рухливі ігри – як вагомий засіб фізичного виховання дітей та молоді України. Положення про Всеукраїнські ігри патріотичного спрямування. Вивчення основних видів рухливих ігор, які мають різні педагогічні завдання і руховий зміст «Боротьба в квадратах», «Вільне місце», «Мисливці і качки» та ін.	(орієнтовні теми з історії розвитку рухливих ігор). <i>Індивідуальний:</i> диференціація та індивідуалізація учнів в процесі розвитку основних рухових якостей засобами рухливих ігор. Безпека та дисципліна на уроці – запорука надійного успіху у зміцненні здоров'я учнів. <i>Груповий:</i> участь у конкурсах та змаганнях. Участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змаганнях, фестивалях, флешмобах, а також участь у міських та всеукраїнських подіях фізкультурного спрямування. <i>Практичне виконання</i> рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок. <i>Пошукові (творчі) завдання:</i> самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив рухливих ігор на організм людини). Ігри, розваги та квести з елементами рухливих ігор: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання</i> поєднання рухів та навичок на різних етапах освітнього процесу з рухливих ігор.

рухливих ігор, естафет, розваг; Володіє навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за правилами рухливих ігор; Приймає участь у рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, змаганнях за спрощеними правилами; Застосовує загальну рухову активність у рухливих іграх з елементами інших ігор, естафетах, козацьких забавах та інше. Вміє боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. Контролює самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан	Організація та проведення сюжетно-рольових ігор «Зайчик», «У ведмедя у борю» тощо. Елементи рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави	

6 КЛАС

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
Розкриває місце сюжетно-рольових та дидактичних ігор у виховній системі учня; організаційні та методичні засади проведення рухливих ігор; Називає основні сюжетно-рольові та дидактичні ігри для розвитку дитини; основні аспекти Українських (національних) рухливих ігор; історичні витоки народних ігор, естафет, козацьких забав; Володіє знаннями про основні ігри та забави в обрядах та звичаях українського народу; навичками командної гри, в якій учні	Організація та методика проведення рухливих ігор. Теоретичні основи сюжетно-рольової гри та її розвиток в різні періоди дитинства. Дидактичні ігри для розвитку дитини. Ігри та забави в обрядах та звичаях українського народу. Рухливі ігри з елементами настільного тенісу «Сонечко», «Один проти чотирьох», «Двоє	Фронтальний: обговорення та дискусії (орієнтовні теми з історії розвитку рухливих ігор). Індивідуальний: диференціація та індивідуалізація учнів в процесі розвитку основних рухових якостей та особистісних властивостей засобами рухливих ігор. Безпека та дисципліна на уроці – запорука надійного успіху у зміцненні здоров'я учнів. Груповий: участь у конкурсах та змаганнях. Участь учнів у конкурсах, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змаганнях і

безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор; Застосовує перевірку особистої гігієни, гігієнічних вимог місця проведення змагань; правила загартування організму; правила контролю та самоконтролю під час занять; Дотримується правил безпеки на уроках і позаурочних заняттях та правил здорового способу життя; Виконує: комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість; стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи та їх елементи на розвиток особистісних якостей та властивостей; етапи та види рухливих ігор та естафет; знає і розуміє організацію і проведення рухливих ігор, естафет, розваг; права і обов'язки учасників заходів; організацію та проведення дидактичних ігор; Вміє: подавати команди та діяти в строю; розподіляти обов'язки у команді залежно від завдань; боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки;	проти п'яти», «Карусель», «Потяг» тощо. Правила контролю та самоконтролю під час занять. Особиста гігієна учня. Гігієнічні вимоги до місць проведення занять. Загартування організму. Правила здорового способу життя. Правила безпечної поведінки на уроках і під час позаурочних занять. Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних рухових якостей та особистісних властивостей. Визначення рівня їх розвитку. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних якостей та особистісних властивостей засобами рухливих ігор. Організація та проведення Українських (національних) рухливих ігор, естафет, розваг. Історичні витоки народних ігор, естафет, козацьких забав Організація та проведення дидактичних ігор «Мімічні ігри», «Вперед, назад, на місці!» та інші; Організація і проведення рухливих ігор для розвитку швидкості: «Вільне місце»; сили: «До	фестивалях, флешмобах, а також участь у міських та всеукраїнських подіях фізкультурного спрямування. <i>Практичне виконання рухів і вправ на різних етапах навчання; формування вмінь та навичок.</i> <i>Пошукові (творчі) завдання: самостійний пошук і підбір інформації (історичних фактів, цікавих прикладів про вплив рухливих ігор на організм людини).</i> Ігри, розваги та квести з елементами рухливих ігор: <i>індивідуально, в парах та командою.</i> <i>Інтегровані завдання поєднання рухів та навичок на різних етапах освітнього процесу рухливих ігор.</i>

Приймає участь: у рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами Контролює самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан	своїх прапорців», «Перехопи м'яч»; гнучкості: «Збережи рівновагу», «Човник»; спритності: «Зірви стрічку», «Довгі лози» тощо. Рухливі ігри для дітей середнього шкільного віку. Різновиди естафет: «Зустрічна естафета з перешкодами», «Естафета з обміном», «Естафета парами», «Закрутилась голова», «Скакуни» тощо. Навчально-розважальні ігри з м'ячем за спрощеними правилами. Рухливі ігри та естафети з м'ячем «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем», «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» тощо. Елементи рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави.	
Варіативний модуль COOL GAMES (автори: Стеценко В.Г., Антропов С.А., Артамонов В.О., Ігнатко О.А.) 5 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів

<i>Знає:</i> правила Cool Games <i>Володіє та використовує:</i> естафети Cool Games під час прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльності <i>Уміє:</i> спілкуватися та взаємодіяти з дорослими й однолітками; співпрацювати й досягати спільних командних цілей; виконувати різні ролі в ігрових ситуаціях; брати участь в ухваленні спільних рішень на користь команди <i>Пояснює:</i> - емоції, що виникають під час естафет в складі команди; - чому треба грати чесно, поважаючи суперника; -правила естафет Cool Games, ставить запитання, щоб краще їх зрозуміти, та діє відповідно до узгоджених правил; - пояснює, як треба вигравати і програвати з гідністю. <i>Взаємодіє</i> з однолітками для досягнення спільних командних цілей під час рухової діяльності, активно вболіває за результат команди	<i>Основи знань із Cool Games.</i> Значення рухливих ігор, зокрема Cool Game, для підвищення рухової активності учениці/учня та оволодіння життєво необхідними руховими вміннями та навичками. Правила безпечної поведінки під час рухливих ігор та естафет Cool Games. Ознайомлення з правилами Cool Games. Правила чесної гри, вміння вигравати і програвати з гідністю. <i>Рухливі ігри для активного відпочинку.</i> Вивчення та використання естафет Cool Games.	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії. Індивідуальна та командна взаємодія – шлях до креативного успіху! <i>Диференціація</i> учнів для розвитку основних рухових якостей. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху. <i>Груповий:</i> участь учнів/учениць у Cool Games, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань а також участь у міських та всеукраїнських Cool Games. <i>Практичне виконання</i> естафет Cool Games; формування вмінь та навичок. <i>Пошукові (творчі) завдання</i>, які передбачають самостійний пошук і підбір інформації (створення логотипу команди, заходу, вияв в будь-якій творчій формі девізу Cool Games: «Будь розумним, активним, творчим!»).

<i>Дотримується</i> безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ та ігор, правил змагань, правил здорового способу життя. <i>Називає</i> фізичні вправи для розвитку окремих фізичних якостей. <i>Вміє</i> боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки. <i>Контролює</i> самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан. <i>Усвідомлює</i> значення фізичних вправ для здоров'я; важливість командної співпраці для досягнення успіху.		
6 КЛАС		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності учнів
<i>Знає:</i> правила Cool Games <i>Володіє та використовує:</i> естафети Cool Games під час прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльності <i>Уміє:</i> спілкується та взаємодіяти з дорослими й однолітками; співпрацювати й досягати спільних командних цілей; виконувати різні ролі в ігрових ситуаціях; брати участь в ухваленні спільних рішень на користь команди;	<i>Основи знань із фізичної культури.</i> Ознайомлення з концепцією Cool Games— яким основним вимогам повинні відповідати естафети, щоб бути включеними до програми Cool Games. Поглиблене вивчення девізу Cool Games: «Будь розумним, активним, творчим!». Поглиблене вивчення правил суддівства CoolGames.	<i>Фронтальний:</i> обговорення та дискусії. Індивідуальна та командна взаємодія – шлях до креативного успіху! <i>Диференціація</i> учнів для розвитку основних рухових якостей. Безпека та дисципліна – запорука надійного успіху. <i>Груповий:</i> участь у Cool Games. участь учнів/учениць у Cool Games, змаганнях під час уроків, внутрішньо шкільних змагань а також участь у міських та всеукраїнських Cool Games.

використовувати основні жести та команди суддів Cool Games <i>Залучає</i> батьків та знайомих до застосування естафет Cool Games під час прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльності <i>Розуміє:</i> концептуальні основи Cool Games, вміє пояснити їх одноліткам; - основи роботи судді Cool Games, вміє пояснити рішення; - девіз Cool Games: «Будь розумним, активним, творчим!», наводить приклади реалізації девізу в галузях, не пов'язаних з руховою активністю. <i>Пояснює:</i> емоції, що виникають під час естафет в складі команди; - чому треба грати чесно, поважаючи суперника; -правила естафет Cool Games, ставить запитання, щоб краще їх зрозуміти, та діє відповідно до узгоджених правил; - пояснює, як треба вигравати і програвати з гідністю. <i>Взаємодіє</i> з однолітками для досягнення спільних командних цілей під час рухової діяльності, активно вболіває за результат команди <i>Слідкує</i> за успіхами команди свого закладу освіти в всеукраїнських (обласних,	Ознайомлення з роботою суддів CoolGames. <i>Рухливі ігри для активного відпочинку.</i> Вивчення та використання естафет Cool Games. Створення своїх варіантів естафет Cool Games.	<i>Практичне виконання</i> естафет Cool Games; формування вмінь та навичок. <i>Пошукові (творчі) завдання</i>, які передбачають самостійний пошук і підбір інформації (створення логотипу команди, заходу, вияв в будь-якій творчій формі девізу Cool Games: «Будь розумним, активним, творчим!»).

регіональних) змагань Cool Games.

Цікавиться перебігом змагань Cool Games, залучає батьків та однолітків до відвідання етапів змагань, активно вболіває за свою команду;

Дотримується безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ та ігор, правил змагань, правил здорового способу життя.

Називає фізичні вправи для розвитку окремих фізичних якостей.

Вміє: боротися, гідно поводитися у разі виграшу чи поразки;
використовувати основні жести та команди суддів Cool Games

Контролює: самопочуття до, під час, після виконання фізичних вправ; контролює власний емоційний стан.

Усвідомлює: значення фізичних вправ для здоров'я; важливість командної співпраці для досягнення успіху.

Додаток 1

Для контролю фізичної підготовленості учнів/учениць і оцінки динаміки можна використовувати персональну таблицю. При цьому кількість показників фізичного розвитку і підготовленості визначається вчителем та учнем/ученицею спільно, відповідно до етапів освітнього процесу в таблиці визначається кількість стовпців (тестувань).

Лист контролю фізичної підготовленості учня школи №_____

Прізвище

ім'я

клас

вік (років)

Показники фізичного розвитку і підготовленості	Початок н/року	Середина н/року		Кінець н/року	
	результат	результат	оцінка	результат	оцінка
Довжина тіла, см					
Маса тіла, кг					
Швидкість: Біг 30 м (с)					
Витривалість: рівномірний біг без урахування часу (м)					
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)					

**Орієнтовні показники динаміки змін розвитку
фізичних якостей учнів 5-х, 6-х класів**

Зміст навчального матеріалу	Рівень навчальних досягнень учнів				
	початковий	середній	достатній	Безпечний рівень	
				5-й клас	6-й клас
Швидкість: Біг 30 м (с)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 7,4 хлопці – 7,0	дівчата – 7,1 хлопці – 6,7
Витривалість: рівномірний біг без урахування часу (м)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 500 хлопці – 600	дівчата – 600 хлопці – 700
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 5 хлопці – 2	дівчата – 6 хлопці – 2
Сила: підтягування (кількість разів) (хлопці у висі; дівчата у висі лежачи)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 3 хлопці – 2	дівчата – 4 хлопці – 2
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів) (хлопці від підлоги, дівчата від лави)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 4 хлопці – 4	дівчата – 5 хлопці – 6
Спритність: човниковий біг 4×9 м (с)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 13,4 хлопці – 12,6	дівчата – 13,1 хлопці – 12,3

Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 110 хлопці – 120	дівчата – 120 хлопці – 130
Метання малого м'яча на дальність (м)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 10 хлопці – 15	дівчата – 12 хлопці – 17
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Результат, нижчий за результат моніторингу на початку року	Результат, що відповідає показникам моніторингу на початку року	Результат, що перевищує показники моніторингу на початку року	дівчата – 9 хлопці – 10	дівчата – 10 хлопці – 11

* Результати, надані у таблиці, характеризують належний («безпечний») рівень фізичного здоров'я учня певного віку.